

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06025

B. VLADEK

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ב. וולאדעק

ב. וולאדעק

אין דער אפשצונג
פון זיינע פריינד

רעדאקטירט פון
יעפים ישורין

רעדאקציאנס קאלעניום :
א. העלד   י. וויינבערג
ס. דאניש   ד. מייער

ארויסגעגעבען פון „פאָרווערטס“ אַסאַסיאָישאַן
1936

א י נ ה א ל ט

3	..... באגריסונג פון „פאָרווערטס“ אסאָסיאיישאַן
5	..... מאַני לייב—ב. וולאָדעק (ליד)
6	..... אַש שלום—פאר מיין ברוך וולאָדעק
10	..... ריזען אברהם—וולאָדעק—דער פיהרער און דער מענש
14	..... ליעסין א. ב. וולאָדעק אמאָל און איצט
32	..... שניאור ז.—וולאָדעק דער „שליח ציבור“
37	..... זשיטלאָווסקי ח., דר.—צו ב. וולאָדעק-טשאַרני'ס יובילעי
42	..... קאָוטסקי קארל און לאַויעז—באגריסונג
46	..... ליוויוס ה.—נאכט געטרייע; פול זאָל זיין די פרייד (לידער)
48	..... נח—נח באגריסט ברוכ'ן
51	..... דובנאָוו ש.—באגריסונג
52	..... אַבראַמאָוויטש ר.—וולאָדעק דער פאָלקס־דענדער
57	..... פינסקי דוד—וולאָדעק דער אויסגעהאלטענער בונדיסט
59	..... נינצבורג שאול—וולאָדעק — מיין לאַנדסמאַן
61	..... אַלטער וו.—וולאָדעק דער געטרייער בונדיסט
63	..... וויינרייך מאקס, דר.—וולאָדעק — דער פריינדליכער מענש
65	..... לאַפין ב.—זוניגע טריט; וויסער שליאַך (לידער)
67	..... דאָן פיאָדאָר—באגריסונג צו ב. וולאָדעק
68	..... ביאַלאָסטאַצקי ב. י.—וואָרט (ליד)
69	..... לעשציןסקי יעקב—וולאָדעק דער האַרמאָני־מענש
73	..... באגריסונג פון אידישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט אין ווילנע
74	..... ניגער ש. ש.—ניגער מוסרט זיין ברודער ב. וולאָדעק
75	..... קורסקי פ.—דער אלטער וולאָדעק
83	..... ריזען ז. ב.—וולאָדעק'ס ליטעראַרישער אָנהויב
94	..... באגריסונג פון צענטראַלען בילדונגס קאָמיטעט אין ווילנע
95	..... זינגער י. י.—טויבען (אן ערינערונג)
101	..... קאזשאַן ח. ש.—וולאָדעק'ס אנדערשקייט

106	פאט יעקב—ווי איך האָב געזעהן וולאדעק'ן .....
	ראָזענטאל אַנאָ—וולאדעק האָט אויפגעשטורעמט גאנץ ווילנע
109	אין 1905 און איז נאָך ביז איצט ניט פארגעסען געווארען
	ראָזענפעלד יונה—מיין באַגעגעניש מיט וולאדעק'ן אין א צוג
114	פון וואַרשע נאָך לאָדז .....
117	איינהאַרן דוד—וולאדעק'ן .....
119	טשאַרני דניאל—מיין ערשטע באַגעגעניש מיט וולאדעק'ן .....
	באגריסונג פון דער הויפט־פּאַרוואַלטונג פון דער אידישער
124	שול־אַרגאַניזאַציע אין וואַרשע .....
125	מילל דזשאָהן—צוויי וולאדעקס .....
129	ראָגאַף הלל—ב. וולאדעק אין דער אידישער עפענטליכקייט .....
131	נינצבורג א., דר.—וולאדעק, דער רעדנער־פּאַעט .....
133	צביון—ווען וולאדעק איז נאָך ניט געווען וולאדעק .....
136	אייזענשטאדט־יודין י.—באגריסונג .....
137	פּאַגלמאַן ל.—ב. וולאדעק דער כלל־טווער .....
142	יאנאַוסקי ש.—וולאדעק, דער קאַפּ און הארץ סאַציאַליסט .....
145	באַסקין י.—וולאדעק'ס רעוואָלוציאָנערע טעטיגקייט אין ווילנע
149	לונסקי חיקל—דער אייזערנער שראַנק .....
152	רייזען שרה—וולאדעק—דער געדולדיגער מענש .....
	שלאָסבערג יוסף—באגריסונג פון וולאדעק'ס ערשטען
156	רעדאַקטאר אין אמעריקע .....
158	באגריסונג פון פאריזער „האַיאָס“ קאָמיטעט .....
159	בראַמסאַן לעאָן—וולאדעק און די „אַרט“־באַוועגונג .....
	באַטוויניק ב.—וולאדעק דער ישיבה־בַּחור און דער
162	רעוואָלוציאָנער אין מינסק .....
167	גילישענסקי פּערץ—אונזער ברכה—אונזער וולאדעק'ן .....
169	באגריסונג פון בונדישען קלאָב אין ניו יאָרק .....
	האַרן י.—דער „יונגער לאַסאַל“ דעבאַטירט מיט א מגיד
171	אין מעזריטשער בית־מדרש .....
	נעמען פון אַרגאַניזאַציעס וועלכע האָבען אראַנזשירט
174	וולאדעק'ס יובילעאום .....

באגריסונג פון „פארווערטס“ אסאסיאישאָן

דער נאָמען ב. וולאָדעק איז אידענטיפיצירט מיט דעם „פאָר-ווערטס“ פאר איבער צוואַנציג יאָהר. ער האָט פארנומען וויכטיגע פאָסטענס אין דער רעדאקציע און אין דעם ביזנעס דעפארטמענט. אין זיין ברייטע טעטיגקייט אלס סאָציאליסט, אלס ארבייטער פיהרער און אלס געזעלשאפטליכער טוער האָט ער אימער גערערט אין נאָ-מען פון „פאָרווערטס“ און פון „פאָרווערטס אסאָסיאישאָן“.

ביי דער געלעגנהייט פון דער איצטיגער יובילעאום פיערונג פיהלען מיר א טיפע באַפרידיגונג צו קענען ערקלערען פאר דער אידישער און ארבייטער וועלט, אז מיר האָבען אימער געהאט דעם פולסטען צוטרויען צו גענאסע וולאָדעק און אז מיר האָבען אימער געוואוסט אז זיין פאָרטערטערשאפט וועט אונז פאָרשאַפן כבוד און בריינגען דעם געהעריגען אָפּקלאַנג אין די הערצער פון יענע קלאסען און פון יענע מענשען וועמען דער „פאָרווערטס“ האָט זיך געשטעלט די אויפגאבע צו דינען און צו פארטיידיגען.

גענאָסע וולאָדעק איז געבענטשט געוואָרען פון דער נאָטור מיט וואונדערבארע פעהיגקייטען און אויך מיט א מאַגנעטישע פער-זענליכקייט. ער האָט זיינע פעהיגקייטען און טאַלאַנטען געשטעלט צו אונזער דינסט, צו דער דינסט פון אידישע ארבייטער מיסען און צו דער דינסט פון אלגעמיינע אידישע אינטערעסען.

ביי דעם יובילעאום יום טוב פון גענאָסע וולאָדעק פיהלט זיך דער „פאָרווערטס“ אסאָסיאישאָן אלס דער הויפט מחותן. אין דעם יום טוב וועלען זיך באטייליגען אלע צווייגען פון דער ארבייטער באַוועגונג פון פילע פון די אידישע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס. אָבער דער הויפט בעל שמחה וועט זיין דער „פאָרווערטס“. גענאָסע וולאָדעק איז אונזערער.

און מיר ווינשען גענאָסע וולאָדעק נאָך לאנגע יאָהר פון לעבען און געזונד און פון פרוכטבארע טעטיגקייט אין „פאָרווערטס“ און אויף דעם גרויסען ברייטען פעלד פון דער ארבייטער באַוועגונג און פון דעם אידישען געזעלשאפטליכען לעבען.

זאָל די צוקונפט אייערע, גענאָסע וולאָדעק, זיין אזוי שעהן און אזוי פרוכטבאר ווי אייער פאָרגאַנגענהייט.

„פאָרווערטס“ אסאָסיאישאָן

אַדאַלף העלד, פרעזידענט

מאָני לייב

ב. ווילאדען

(סאָנעט)

אין זיינע ערשטע העלע טעג האָט ער פאַרביטען
דאָס וואָרט פון לידער אויף דעם שאַרפען וואָרט פון טאָט;
און מיט דעם וואָרט ווי מיט אַ שווערד האָט ער געשניטען
דעם שונא פון דעם פּאָלק, דעם האָר און סופּאסטאָט.

און דאָרטען וואו דאָס פּאָלק האָט אין געדולד געליטען
אין שטומער נויט, אין ווערקשטאָטען, אין קאָזעמאָט,
איז ער אין פּאָלק א מינטערער געווען אינמיטען
מיט קלוגען שטילען וואָרט פון טרייסט און ראָט.

נאָר ווען ער בלייבט אליין מיט אייגען בלוט און גלידער,
פאַרנעמט ער אין זיין בלוט זיין אייגענעם געוויין:
דאָס וויינט זיין ניט געזונגען וואָרט פון זיינע לידער,
און דעמאָלט וויל ער שטאַרבען. און זיין שטויב-געבייך
דערמאָנען זאָל דעם פּאָלק, אז ווי דעם וואָרט פון טאָט,
האָט ער דאָס אייביג וואָרט פון לידער ליב געהאט.

שלום אש (פאריז)

פאַר מיין ברוך וולאדעק

ווען איך האָב באַקומען דעם בריף פון פריינד ישרוין, אין וועלכען ער לאדעט מיך איין אנטייל צו נעמען אין א שריפט לכבוד וולאדעק'ס פופציג-יעהריגען יובל, האָב איך זיך זעהר פאַרוואנדערט. פון די ניין הונדערט ניין און ניינציג יובילעאומס און באַנקעמען, אין וועלכע איך האָב זיך אליין באטייליגט אונטער וולאדעק'ס פאַרויז, דערמאן איך זיך ניט קיין איין-איינציגען באַנקעט, וועלכער איז גע-ווען פאַר וולאדעק'ן אליין. עס האָט זיך מיר שוין געהאַט אויס-געוויזען, אז וולאדעק איז אזא מין אינסטיטוציע, ניט קיין פערזענ-ליכקייט. די לעבעדיגסטע, אינדיווידועלסטע, אקטיווסטע, שטימונגס-פולע פערזענליכקייט אונטער אונז איז פאַרוואנדעלט געוואָרען אין אן אינסטיטוציע. און ביי אונז מאַכט מען נאָר ימים טובים פער-זענליכקייטען, אבער ניט קיין אינסטיטוציעס...

איך ווייס ניט ביי וועמען אנדערש (ווי איך האָב עס געהערט און געזעהן, איז ער ביי פילע שריפטשטעלער דאָסזעלבע), פאַר מיר איז וולאדעק דער „אדרעס" פון כל צרה שלא תבא. וולאדעק איז אָבער אן אדרעס ניט בלויז פאַר שרייבער און קינסטלער, וואָס זיין טיפע ליבע און פאַרעהרונג צו אידישע שריפטשטעלער האָט איהם געמאַכט פאַר'ן אמת'ן „מוקיר תלמידי חכמים", נאָר וולאדעק איז געווארען דורך זיין פערזענליכקייט און דורך דער גויט פון מענשען ביי אונז א וויכטיגער פאַקטאָר אין אידישען לעבען אויף אלע זיינע געביטען און טעטיגקייטען.

ביי א פאָלק, ווי אונזערס, וועלכעס פאַרמאָגט ניט קיין רעגיר-רענדע אינסטיטוציעס, וואָס זאָלען האָבען מאַכט ארויפצווינגען זייערע באַשלוסען אויף דער באַפעלקערונג; ביי א פאָלק, ווי אונזערס, וועלכעס צייכענט זיך אויס מיט קריטישען זין, און איז געבונדען מיט אַ טראַדיציע פון רעוואָלט פון זיינע פריהערדיגע צייטען, וואָס האָט איהם געגעבען דעם נאָמען פון אן „עם קשי עורף", — ביי

אונזער פאָלק איז ניט קיין לייכטע זאָך צו זיין א פירער. ניט אינ-
סטיטוציעס רעגירען אונזער לעבען, נאָר פערזענליכקייטען, וועלכע
האָבען זייער השפעה אויף די מאסען. אין אידישען לעבען האָט
מעהר רעגירט די פערזענליכקייט פון רב, ווי דאָס געזעץ. ביי אונז
ווערען מענשען ניט געשאפען פון פארטייען, אָרגאַניזאציעס, אָדער
ארויסגעבראכט דורך רעגירונגס סיסטעמען, ווי עס איז ביי אנדערע
פעלקער. ביי אונז ווערען אונזערע פירער ארויסגעבראכט דורך זייערע
אייגענע שטארקע פערזענליכקייטען. אָפטמאָל שאַפען זיי זיך א
השפעה אויף די מאסען און געווינען זייער איינפלוס איבער די קעפ
פון זייערע פארטייען. אין אונזער געזעלשאפטליכען לעבען האָבען
ניט די פארטייען נאָר די יחידים געהאט דעם גרעסטען איינפלוס. ניט
קיין פארטיי האָט אָרגאַניזירט די אידישע עמיגראציע קיין אמעריקע
— נאָר אין די בייכער פון די שיפען, וואָס האָבען געפיהרט די
אידישע עמיגראנטען קיין אמעריקע, האָבען זיך אויך געפונען זייערע
פירער, וועלכע האָבען אָרגאַניזירט די אידישע ארבייטער אין אמע-
ריקע — און באַשאַפען דעם וויכטיגסטען פאַקטאָר אין אונזער
היינטיגען לעבען, דאָס אמעריקאנער אידענטום.

דרוי אייגענשאפטען באזיצט פריינד וולאדעק, וואָס הויבען איהם
ארויס צווישען אנדערע זיינע פארטיי-חברים און האָבען איהם גע-
טרָאָגען אויף זייערע פליגלען און אוועקגעשטעלט איהם אויף דער
שטעלע, וואָס ער פארנעמט איצט אין אלגעמיינעם און אידישען
לעבען פון אמעריקע און ווערט צוליב דעם באַוואונדערט פון אַלע די
יעניגע וועלכע האָבען דאָס פארגעניגען געהאט מיט איהם אין געזעל-
שאַפטליכער באַריהרונג צו קומען. געבונדען צו א פארטיי, וואָס האָט
אָנגעשריבען אויף איהר פאָהן מיט די שרייענדיגסטע אותיות דעם
ענאָאיסטישען „אתה בחרתנו“, ווייזט ער אבער ארויס א ברייטע
טאָלעראַנץ און א פארשמענדעניש פאר די נויטען און זאָרגען פון
אנדערע פארטייען ביי אידען, א פארשמענדעניש פאר'ן מענשליכען
לעבען.

דער פארטיי ענאָאיזם איז געווען פון קדמונים אָן און איז נאָך
ביז היינט דער געפעהרליכסטער סם אין געזעלשאפטליכען סיסטעם
פון אידישען לעבען.

אָט דער פארטיי ענאָאיזם, וואָס האָט אונז געבראַכט אין נלות

אריין נאך אין די רוימישע צייטען, האלט אונז אָנגעבונדען מיט אייזערנע קייטען אין אונזער פארשקלאפונג ביז'ן היינטיגען טאָג. ביי יעדע ערוואכונג פון אן אויפלעבענדיגען געדאנק אין אידישען לעבען וואָרפען זיך אויף איהם די שלאנגען פון פארטייאישען ענגאָ-איום און ווילען איהם דערשטיקען.

יעדער איינער, וואָס האָט דאָס פארגעניגען געהאט צו ארבייטען מיט וולאדעק'ן געזעלשאפטליך, מוז באַוואַנדערען און ליבען אין איהם דאָס געפיהל פון פארשטענדעניש פאר'ן צווייטען צד. ער האָט ניט קיין מורא דאָס געפיהל ארויסצואווייען, אָפטמאָל אויפ'ן קאָסטען פון זיין פאָפּולאָריטעט ביי זיינע אייגענע חברים. דאָס האָט ער צו פאַרדאַנקען דער אמעריקאנער ערציהונג, וועלכע ער האָט פון זיין ערשטען טאָג צייט ער איז געקומען אין לאַנד איינגעטרונקען אין זיך מיט אָפענע אויגען און א דאָרשטיגען הארץ. זיין פאָעטישע נאַטור, צו וועלכער ער מוז ניט נאָר פון צייט צו צייט אין געהיים אָדער אין דער עפענטליכקייט דינען, (וועלכע האָט איבריגענס זיין וואונדערבאַרע דראַמאַטיש-פאָעטישע שאַפונג „משה רבינו“ געשאַ-פען), האָט איהם געמאַכט פאר דעם פריינד פון אידישע שריפטשטעלער און דיכטער. נאָר וואָס איז אַמוויכטיגסטען—איז וואָס, זי, זיין פאָע-טישע נאַטור, גיט א הויכען שוואונג זיין געזעלשאפטליכער ארבייט.

וולאדעק זעהט קיינמאָל ניט די אידישע נויט פון זיין ענגען פארטיי שטאַנדפונקט, אָדער אפילו אין ראהם פון דער געגעבענער צייט. מיט זיין גאַנצע רעאלע אויפפאַסונג פון זאכען אין לעבען, איז שמענדיג דאָ עפעס העכערס אין זיין פאָליטישער און געזעלשאפט-ליכער טעטיגקייט. עס איז ווי זיין פאָעטישער אָדער וואָלט זיך אריינגעמישט אין זיין געזעלשאפטליכער ארבייט. אפטמאָל אפילו שמערט דער פאָעטישער אָדער אין זיין ניקטערער ארבייט, פון דאַנען קומען אָפט איבעראשונגען. אָפטמאָל ניט פארשטענדליכקייט פאר זיינע אייגענע פארטיי-חברים. און אלע זיינע טועכצען, און אלע זיינע איינפאַלען זיינען שמענדיג באזעלט פון א פאָעטישען הויך.

די דריטע מעלה און די סאַמע וויכטיגסטע איז זיין געלאָסענקייט, זיין „נח לבריות“. פירט ער א פאַרזאַמלונג, מעג זי זיין ווי אויפ-גערעגט, מעג זי באשטעהן פון פארשידענע געגענגעזעצטע עלעמענטן, מעג מעג אין איהר הערשען דער ווילדסטער קאַנבאַלישער פארטיי-

עגאזים, — ווייסט וולאדעק זי צו באהערשען נאָר מיט זיין רוהיג-
 קייט און זיין רוהיגער באַנעמונג. שוין אין דער מעלאָדיע פון זיין
 שפראַך, אין דעם ריטם פון זיין טאָן ליגט א צופערלעסיגע, צוטרויליכע
 עהרליכקייט, וואָס געווינט פאר איהם באַלד די געגעננעזעצטע עלע-
 מענטען, און ער באַהערשט די אויפגערעגטסטע פארזאמלונג. דאָס
 האָט ער פיל צו פאַרדאַנקען שוין דער רוהיגקייט, וואָס ליגט אין
 דעם טאָן פון זיין שטימע. איך האָב איהם אפטמאָל אין אונזער
 לאַנגער געמיינזאמער ארבייט געזעהן אין זעהר שווערע סיטואַציעס.
 אָבער אַ דאַנק דער רוהיגקייט פון דעם „נח לבריות“ זיינעם, און
 הויפטזעכליך דער אויפריכטיגקייט פון זיין שטימע, האָט ער זיך ניט
 נאָר פון אן אומאַנגענעמער לאַגע געראַטעוועט, נאָר איז אויך ארויס
 דער זיגער...

* * *

פערזענליך בינדט מיך מיט וולאדעק'ן א לאנגיאָהריגע פריינד-
 שאפט, וועלכע ציהט זיך פון אונזערע יונגע טעג — ווען מיר
 זיינען ביידע געשטאַנען ביים אָנהויב פון אונזערע קאַריערעס: ער—
 אלס דער „יונגער לאַסאַל“, איך — אלס דער יונגער אַש. די פריינד-
 שאפט, וועלכע הויבט זיך נאָך אָן פון וואַרשע און איז געשלאָסען
 געוואָרען אין איינע פון די שווערסטע מאָמענטען פון מיין לעבען
 האָט זיך געשטאַרקט און פאַרפעסטיגט דורך די אלע יאָהרען פון אונ-
 זער געמיינזאמען לעבען און ארבייט סיי אין „פאַרווערטס“, סיי אין
 געזעלשאפטליכען לעבען. איך האָב אין וולאדעק'ן תמיד געפונען א
 באַשיצער פון מיין קונסט, פאַר וואָס איך דאַנק איהם היינט. נאָר
 דאָס שמעקט שוין מיט סענטימענטאַליטעט און זכרונות, און פאר
 סענטימענטאַליטעטען און זכרונות זיינען מיר נאָך ביידע צו יונג...
 היינט, צו דיין פופציגיהריגען יובל, ווינש איך דיר און דיין
 משפחה דאָס איינע — געזונט. זאָלסט קענען אויספירען דיין טע-
 מיגקייט אין וועלכער די אירישע מאסען נויטיגען זיך אזוי.

וולאדעק — דער פיהרער און דער מענש

(צו זיין פופציגסטען געבורטסטאג)

ב. וולאדעק רעכענט זיך צו די בונדיסטען. ווען ניט זיין „עלטער“, וואָלט מען איהם אפילו צוגערעכענט צווישען די גרינדער פון „בונד“. אָבער ווען דער „בונד“ איז געגרינדעט געוואָרען, איז ער נאָך געווען אַ קליין אינגעל. הייסט עס, אז איהם האָט שוין דער „בונד“ דערצויגען, און ער איז שוין שפעטער געוואָרען איינער פון די וויכטיגסטע בונדישע פיהרער. אבער דאָס איז אויך ניט נאָר ריכטיג. ב. וולאָדעק, אַן ערצויגענער פון „בונד“, איז אָבער שוין אליין אין זיינע יונגסטע יאָהרען געוואָרען אַן ערציער. ער, מיט זיין נייסטרייכקייט, מיט זיין טאַלאַנט אלס רעדנער און שרייבער האָט צוריק געווירקט אויפ'ן „בונד“.

דער „בונד“ איז געגרינדעט געוואָרען פון באדייטענדע פער-זענליכקייטען—צווישען זיי אַרקאדי סרעמער, אָבער דאָס זיינען געווען לויטער אינטעליגענטען, לויט זיער ערציהונג. דאָס פּאָלקסטימליכע האָט די ערשטע יאָהרען אין דער טעטיגקייט פון „בונד“ געפעלט, נאָך אפילו דעמאָלט, ווען ס'איז שוין דערשינען אין אידיש די „ארבעטער־שטימע“. מיט נאָר קליינע אויסנאמען זיינען די ארטיקלען, ווי זיי זיינען ניט געווען געשריבען מיט ליבשאפט און איבער-געבענקייט צום אידישע ארבייטער און צום ארבייטער בכלל — האָט אין זיי געפעלט, מיט נאָר וועניגע אויסנאמען, דאָס פשוטע וואָרט, דאָס וואָרט וואָס קומט פון האַרץ און פון געמיט. נאַטירליך, אויך זיערע רייד, אין דער שווערליכער פובליציסטיק, האָבען ענגוג געווירקט. די ארבייטער־מאַסען זיינען דעמאָלט הונגעריג און דורשטיג געווען און האָבען זיך געשפּיזט און געלאָבט מיט די האַרבערע רייד פון

זייערע ערשטע גרויסע לערער, אויפקלערער און פיהרער. זיי, די מאסען האָבען געפיהלט גרויס דאנקבארקייט צו אָט די גרויסע געד לערענטע אידישע מענשען, וואָס האָבען אראָפגענידערט פון דער הויך — צו זיי, די דעמאָלסדיגע דערנידעריגסטע מאַסען, די ארבייטער און האָרעפאשניקעס.

געוועהנט צו זוכען פשט אין שווערע שטעלען, לערנענדיג אין חדרים און אין תלמוד-תורות, האָבען זיי אויך דעם פראָסטען פשט געפונען אין די שווערליכע ערשטע פובליציסטישע ארטיקלען פון די ערשטע בונדישע שרייבער און אפילו רעדנער (וועלכע האָבען דאן געדענקט אין רוסיש און ווען זיי האָבען שוין אפילו געשריבען אין אידיש — איז דאָס געווען, ווי איבערגעזעצט פון רוסיש).

ב. וולאדעק איז פון די ערשטע, פון אינגערען דור בונדיסטען און פראָפאָגאנדריסטען און אפילו אניטאטאָרען, וואָס ניט קוקענדיג, וואָס אויך ער האָט אָנגעהויבען זיין שרייבערישע קאַריערע אין רוסיש—איז ער אָבער ווי איינער פון פאָלק, מיט אַ חוש פאַר פאָלקס־שפראַך און פאָלקסטימליכקייט אין דער ריינסטער דערהויבענדיגסטער פאָרם בכלל, געקומען נעהענטער, און אויב מיט אַ סך אינטעליגענצן, אָבער קיינמאָל ניט, ווי אן אינטעליגענט.

מען האָט איהם אלעמאָל פארשטאנען, דערפיהלט און ליב באַקומען אי ווי א גוטען לערער, אי ווי א חבר.

ער איז געווען פון די געזעהלטע בונדיסטען, וואָס האָט געקענט זיין לערער און חבר אין דער זעלביגער צייט, מיט דער באַזונדערער מעלה פון גרויס פשטות, פאָלקסטימליכקייט, אפילו ווען פאָעטיש—און מיט א צומיש פון איידעלען פאָלקס־הומאָר.

באָטש די מאַסען פון יענער צייט האָבען דעמאָלט שוין איהם דערהויבען מיט דעם נאָמען אונזער לאַסאַל — א נאָמען, וואָס ער האָט עהרליך פארדינט, אלס געבענשטער רעדנער, האָט ער זיך באַנוצט, ווי אמאָליגע גרויסע אידישע דרשנים — מיט'ן משל — א ריין פאָלקסטימליכער מיטעל צו ווירקען אויף די מאַסען.

זיין גרויסע קראַפט אלס רעדנער און זיין שריפטשטעלערישער טאַלאַנט איז נאָך פריש, און שלאָגט ווי אַ קוואַל ביז היינטיגען טאָג.

עס איז גענוג צו הערען זיינע אַ רעדע אויף אן אַרבעטער-

מיטינג, צי אויף א מיטינג וועגען „אָרט“ — צו העלפען קאָנסטרוק-
טיוו אונזערע ברידער אויף יענער זייט ים, צי אויף א מיטינג געגען
דעם רשע הימלער און וועגען אונזערע טיף-באלידיגטע און פאר-
פאָלגטע ברידער אין דייטשלאנד; עס איז גענוג איבערצולייגען די
רירענדע ריזע-איינדרוקען זיינע אין די נומערען „צוקונפט“ —
און זיך איבערצייגען אין דער יונגקייט פון וולאדעק'ס גייסט, אין
דער קראפט פון זיין געפיהל און דער ווירקזאמקייט פון זיינע אויס-
דרוקס-מיטלען.

ב. וולאדעק איז דער געשעפטס-פארוואלטער פון א גרויסער
ארבעטער- און פאָלקס-צייטונג — דער „פאָרווערטס“. ס'איז א
וויכטיגער אַמט. אָבער ניט נאָר איז ער מעהר ווי זיין אַמט, ער איז
אפילו מעהר ווי א בונדיסט. דינענדיג געטריי די אינטערעסען פון
זיי ביידען — אי פון דעם „בונד“, אי פון דעם „פאָרווערטס“, איז
ער דאך צייטענווייז אין דער אָפּאָזיציע. ער וויל אלע מאָל מעהר
און בעסער און איבערהויפט שעהנער. זיינע אָפּנויגען זיינען צייט-
ווייליגע און אלע מאָל אין די אינטערעסען פון די ארבייטער-מאַסען
און פאָלקס-מאַסען. זיין חכמה שטעהט איהם ביי ארויסצוקומען אלע
מאָל דער זיגער, ווייל זיין קאַמף, ווי א רעדנער, ווי א שריפטשעלער
און ארבעטער-טוער, איז אלע מאָל פאר דער העכערער גערעכטיגקייט,
און אלע האָבען איהם ליב, אפילו די געגנער, צווישען וועלכע איך קען
זיך אויך אפשר אַמאָל געפינען ביי א געוויסען אָפּנויג זיינעם, ווייל
ווי געזאָגט — ער באקומט באלד זיין גלייכגעוויכט.

און ער איז ווידער ב. וולאדעק די באצויבערענדיגע פערזענ-
ליכקייט און דער קעמפער פאר גערעכטיגקייט, פאר דעם ארבעטער-
קלאַס און פאר די ארעמע פאָלקס-מאַסען.

ער איז נאך צו יונג, און פול מיט לעבענס-קראפט און טעטיג-
קייט אויף אלע געביטען, וואָס פירען צו איינס — צו א ליכטיגער
צוקונפט, צו א נייער וועלט ארדענונג, אז איך זאָל דא אין א קורצען
יוביליי-ארטיקעל אָפשעצען ב. וולאדעק אין זיין גאַנצען מהות. שוין
אין די לעצטע פאָר חדשים האָט ער זיך געוויזען אין א נייער ליכט,
אין א נייער, אונז דערפרייענדיגער, קעמפענדיגער געשטאַלט. און
זיין וועג איז נאָך לאַנג. מיר וועלען נאָך האָבען גענוג געלעגענהייט
טען אויסצודריקען אונזער אנערקענונג פאר דעם פירער און מענשען
ב. וולאדעק.

אָבער ווי איינער פון די שרייבער קען איך ביי זיך ניט פועל'ן
ניט צו דערמאָנען זיין איבערגעבענקייט און זיין איידעלע באַציאונג
צו אידישע שרייבער פערזענליך. נאָך אין זיין יוגענט האָט ער, ווי
א פיינער קריטיקער, מיט א חוש פאר שעהנקייט און נוצליכקייט אין
דער ליטעראַטור — שוין פארעפענטליכט טיף דורכגעפיהלטע און
דורכגעטראכטע ארטיקלען, אדער ריכטיגער עסייען וועגען א רייע
יונגע שרייבער. איך בין דעמאָלסט אויך געווען גליקליך צו צעהלען
זיך צווישען זיי.

דאָ אין אַמעריקע איז ער געווען פון די ערשטע, וואָס האָט אָפֿ-
געשעצט ה. ליוויק'ן און אַנדערע דאַמאָלסדיגע יונגע.
און ניט נאָר מיט'ן וואָרט. ב. וולאדעק איז אויך פערזענליך
א גרויסער פריינט פון אידישע שרייבער, און זיין עהרליך פארדינ-
טער יוביליי יום־טוב איז אויך א יום־טוב ביי אידישע שרייבער.
מיר וועלען באגריסען ניט נאָר א חבר, א וויכטיגען ארכיטער
פריינט, נאָר אויך א גרויסען קאָלעגע, א ווארעמען פריינט פון דער
אידישער ליטעראַטור, צו וועלכער ער האָט מיט גרויס באשיידענקייט
פיל בייגעטראָגען.

א. ליעסין

ב. וולאדעק אַמאָל און איצט

אַביסעל עראינערונגען און אַביסעל ניט־געבעטענע עצות

אײַך האָב זיך געטראָפּען מיט וולאָדעק'ן צום ערשטען מאל אויפ'ן זיבעטען צוזאַמענפאַר פון „בונד“, וואָס איז פאַרגעקומען אין אויגוסט, 1906, אין לעמבערג. אַ סך מיט יאָהרען. נאָך אַ האַלב יאָהר און עס וועט זיין 30 יאָהר. און דורך אָט די אלע יאָהרען איז איינגעהיט געוואָרען אין מיין זכרון דער ערשטער איינדרוק פון אונזער באַגעגעניש אזוי פריש, ווי דאָס וואָלט פאַסירט ערשט נעכטען. דער ערשטער איינדרוק איז דער ריכטיגער איינדרוק.

און דאָס איז, אַז וולאָדעק, ביי אלע זיינע פאַרשיידענאַרטיגע פּעהיגקייטען, איז פריהער פון אלץ און מעהר פון אלץ אַן אַרטיסט. סיי אין זיין שרייבען און סיי אין זיין רעדען, סיי אין זיין אופן פון אויפנעמען עמאָציעס און סיי אין זיין אופן פון אויסדריקען זיי, איז ער פריהער פון אלץ דער אמת'ער אַרטיסט.

איך ווייס ניט, צי מיין טייערען פריינד, וועמעס יובילעאום עס ווערט איצט געפיערט, וועט אָט די אָפּשאַצונג מיינע געפּלען ווערן רען. וולאָדעק איז שוין אַ יאָהר 18 געשעפּט־פאַרוואַלטער פון „פאַרווערטס“. טאָג טעגליך ניט ער אָפּ זיינע טאַלאַנטען אָט דער העכסט פאַרוואַנטוואָרטליכער, אָבער העכסט פּראָזאַאישער טעמיגקייט. דענס איך, אַז דאָס איז אַ מיספאַרשטענדעניש פון שיקזאַל. דאָס האָט געקאָסט פיל וולאָדעק'ן און נאָך מעהר דער אידישער ליטע־ראַטור, וואָס אַזאַ גרויסע קראַפּט, ווי וולאָדעק, איז ביי איהר אַוועק־גערויבט געוואָרען.

וולאָדעק איז אלט געוואָרען 50 יאָהר, און עטליכע און דריי־סיג יאָהר פון די פּופּציג איז ער געשטאַנען אויפ'ן דינסט פון דער

אידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג — אין דער נאָר ערשטער
רייזע פון דער אידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. שוין אויף
זיינע ערשטע טריט איז ער באַלד געוואָרען אַ באַריהמטקייט —
אַרויסגעשפרונגען גלייך אַ וולאַדעק פון די שטורעמדיגע רעוואָלוציע
ציאָנערע כּוואַליעס. און וויפיל גייסט, וויפיל נשמה האָט ער דורך
דער גאַנצער צייט אַריינגעטראָגען צווישען די אידישע אַרבייטער
— וויפיל פאַרזאַמלונגען האָט ער דורך די אַלע יאָהרען באַגייס-
טערט, אָנגעצונדען!

און דאָך, דענק איך, אַז ער האָט אפילו דער אידישער אַרביי-
טער באַוועגונג ניט געגעבען אַלץ, וואָס ער האָט געקענט געבען און
זיכער ניט דער אידישער ליטעראַטור, וואָס איז אונז בירדען אַזוי
טייער.

* * *

באַקאַנט געמאַכט האָט אונז אויפ'ן צוזאַמענפאַר דער ניט
לאַנג פאַרשטאַרבנער אַלעקסאַנדער קרעמער, דער הויפט פיהרער
פון „בונד“. אַלעקסאַנדער האָט איהם פאַרגעשטעלט זעהר וואַרעם,
ענטוויאסטיש: „דאָס איז דאָך אונזער יונגער לאַסאַל, אונזער
בונדישער לאַסאַל!“ אַזאַ באַציהונג האָבען צו איהם אַרויסגעוויזען
נאָך אייניגע פון זיינע אַלטע פריינד אויפ'ן צוזאַמענפאַר. געדענק
איך, ווי געשפאַנט איך בין געווען צו הערען זיינע אַ רעדע. אָבער
מען האָט איהם אַלץ ניט צוגעלאָזען צום ריכטיגען פּסוק. אויך ליט-
וואַס'ן האָט מען געהאַלטען אין הינטערגרונד. אויפ'ן גרויסען צו-
זאַמענפאַר פון דער פאַרטיי פון דער אידישער נאַציאָנאַל-קולטורע-
לער אויטאָנאָמיע האָב איבערגעלעבט אייניגע ענטווישונגען, און
דאָס איז געווען איינע פון זיי. מיר איז איינגעפאַלען אַ חשד, אַז
אפשר איז עס דערפאַר ווייל זיי זיינען דערהויפט נאָר רעדנער אויף
אידיש און דערצו נאָך געקומענע פון דער ישיבה, וואָס האָבען
קיינמאָל קיין מעשענע גימנאַזיסטישע קנעפלאַך ניט געטראָגען. האָב
האָב איך עס גאַנץ אָפּענהאַרציג געזאָגט אַלעקסאַנדער'ן. איז ער
אויף מיר אין כּעס געוואָרען: „אָ, איהר, איהר, איהר!“ איך
האָב געזעהן, אַז וואָס שייך וולאַדעק'ן, איז דאָס דעהויפט געווען
צוליב זיין יונגקייט. ער איז נאָך דעמאָלט קיין 21 יאָהר ניט אַלט
געווען.

און דערמאָן איך זיך, אז נאָך מיט 30 יאָהר צוריק האָט מען אזוי פיל דערוואָרט פון וולאָדעק'ן, אז ער, דער יונגניקער בחור'ל, לער געקומענער פון אַ קלייניקער ישיבה ערגעץ אויף טאַטערשער גאַס אין מינסק, האָט געקענט אַרויסרופען אזא פאַרערונג ביי אזא קלוגען און אמת גרויסען מענשען, ווי אַלעקסאַנדער קרעמער, טראַכט איך ביי זיך, אז עס איז אַ שאַד, וואָס דער „יונגער לאַסאַל" האָט ניט געפאַלגט די עצה פון דעם אַלטען לאַסאַל.

דער שליסעל צו ערפאַלג, האָט אַמאָל געזאָגט לאַסאַל, איז די פעהיגקייט צו קאָנצענטרירען זיך. איך אליין גראָד פאַל ניט כורעים פאַר ערפאַלג. איך בין גראָד אַ פאַרעהרער פון לאַ יוצל'ס. וולאַ-דעק אָבער, האָב איך דעם איינדרוק, איז יע אַ פאַרעהרער פון ערפאַלג. דאָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר'ן אַמעריקאַנער, און וולאַ-דעק איז שוין גאַנץ היבש אַמעריקאַניזירט. ער איז שוין אַמאָל גע-ווען אַן אַלדערמאַן אין ניו יאָרק און איצט איז ער אַ מיטגליד פון דער „האַזוינג קאָמישאַן". טראַכט איך ביי זיך, אז אָט ווען וולאַ-דעק וואָלט געפאַלגט לאַסאַל'ס עצה און ער וואָלט זיך ניט פאַנאַנ-דערנעוואָרפען מיט זיינע פעהיגקייטען און טאַלאַנטען אויף פאַר-שיידענע געביטען, וואָלט ער דעמאָלט ערשט געפונען דעם ריכטיגען תיקון. איך האָב מוראַ, אז פאַר איהם, דעם מיטגליד פון דער „האַזוינג קאָמישאַן", וועל איך אפּשר זינדיגען מיט די רייד, ווען איך וועל זאָגען, אז איך וואָלט די אַלע „קאָמישאַנס" איבערגעלאָזען פאַר אַנדערע. און ער וואָלט בעסער געוואָרען איינער פון אונזערע טאַלאַנטפולסטע עסעאיסטען, פון די קינסטלערישסטע קריטיקער.

נאָר אויפ'ן געביט פון אַראַטאָרישער קונסט האָט וולאָדעק ניט געדאַרפט מאַכען קיין באַזונדערע אָנשטרענגונגען. איך צווייפעל אפילו, צי ער האָט אַמאָל, אויף די ברעגען פון טייך סוויסלאַטש אין מינסק, געאיבט זיך מיט שטיינרלאַך אין מויל, ווי עס האָט געטאָן אין אַטען דער באַריהמטער דעמאָספען. און דאָך איז ער געווען און געבליבען דער אַראַטאָר פון גאָט'ס-חסד, דער גלענ-צענדסטער ביי אונז זייט לאַוי מילער אין זיינע בעסטע צייטען — אפּשר אָהן דעם פלאַמיגען טעמפּעראַמענט, וואָס מילער האָט גע-האַט, דערפאַר אָבער מיט פיל מעהר עלעגאַנץ.

* * *

דער זיבעטער צוזאמענפאָר איז געווען דער גרעסטער, וואָס דער „בונד“ האָט ווען-עס-איז געהאַט. און דאָס ערשטע, וואָס מיר האָט זיך געוואָרפֿען אין די אויגען, איז געווען דער איבערפֿלוס פֿון בערדלאַך. איך בין שוין דעמאָלט אָפֿגעווען אין אַמעריקע ביי ניו יאָהר, אָפֿגעוואוינט געווען אפילו פֿון וואָנצעס, און מיט אַמאָל האָב איך דערזעהן פֿאַר זיך אַזאַ קאָלעקציע פֿון בערדלאַך — אַלערליי, קלוגע און נאַרישע, שפּיציע און קיילעכדיגע, אויסגעכאַליעטע און אָפֿגעלאָזענע. איך האָב דאָרט געזעהן אַ רעכט ביסעל פּיינע שטע-רענס, שאַרפֿע אויגען, חריפות'דיגע פֿנימ'ער, און אַלע אומבאַ-דינגט מיט בערדלאַך. סיי די וואָס האָבען געהאַלטען די הויפט רע-דעס און רעפּעראַטען, סיי די וואָס האָבען געזאָגט דעם וואָגיגען וואָרט אין די דעבאַטען — אַלע כמעט האָבען זיי געהאַט אַ חתימת זקן. מען האָט זיך טעג גאַנצע גע'פֿלפּול'ט — זעהר שטאַרק, זעהר היציג. און עס האָבען זיך געטרייסעלט בערדלאַך איינע געגען די אַנדערע לומדות'דיג, אזוי ווי אין סלאָבאָדקע צווישען די פֿרושים פֿון הלויית-המת קלויז. און דער עולם אַרום, וואָס האָט הנאה גע-האַט פֿון די מלחמות פֿון דער תּורה, איז אויך געווען שטאַרק באַ-בערדעלט. מיט לאַנגע, עכט פּוילישע וואָנצעס האָבען זיך אויסגע-צייכענט נאָר די צוויי ליטוואַקעס קאָפּעלזאָן און פֿאַרטנאָי (נח). אפילו מיין נוטער באַקאַנטער עזרא, וואָס איז מיט אַ קורצער צייט פֿריהער, אונטער'ן נאָמען דר. בערג, געווען אין אַמעריקע אַ גלוח, איז דאָרט שוין אויך אומגעגאַנגען אין אַ באָרד, אין אַ לאַג-נער און געלער, וואָס איז געהאַנגען ביי איהם אויפ'ן פנים, אזוי ווי אַ צוגעקלעפּטע.

און ווען אַלעקסאַנדער האָט מיר פֿאַרגעשטעלט וואַדעק'ן, האָב איך באַלד געפֿרעגט: „און וואו איז די באָרד?“ אַלעקסאַנדער האָט מיר אַ שטורך געטאָן אין זייט, וואָס איך בין נאָך אַלץ אַ בן סורר ומורה — אפילו אויפ'ן צוזאמענפֿאַר. איך האָב אָבער גע-קוקט אויף וואַדעק'ס גלאַטען, עכט אַמעריקאַנער פנים, און זיך געוואונדערט: „אין דער נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע אַ לאַסאַל און אָהן אַ בערדעל?“

שפּעטער האָב איך זיך מיט וואַדעק'ן פֿאַנאַדערענערעדט. האָב איך געזעהן, אַז איהם רופּעט נאָר אויף אַן אמת'ן די נאַציאָנאַל-

קולטורעלע אויטאָנאָמיע — די אידישע ליטעראַטור, די אידישע
פּאָעזיע אפילו — אַזעלכע ענינים, מיט וועלכע די חריופּות'דיגע, באַ-
בערדעלטע יונגע לייט האָבען זיך גאָר ניט אָפּגעגעבען. איך האָב
געזעהן, אז ער האָט זעהר אַ פּינעם חוש פאַר דער אידישער פּאָע-
זיע, און אז די אידישע ליטעראַטור אינטערעסירט איהם אפשר ניט
וועניגער, איידער אפילו די פּראַגע: צי דער „בונד“ זאָל אַרײַן
צוריק אין דער רוסלענדישער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי?

דאָס איז געווען די הויפט פּראַגע, וואָס איז געשטאַנען ברע-
נענדיג פּאַר'ן צוזאַמענפּאַר. געהייסען האָט עס, אז דאָס איז נאָר אַן
„אָרגאַניזאַציאָנס־פּראַגע“ — אַ קאַלטע מאַסקע, אונטער וועלכער
עס איז אין „בונד“ שטענדיג פאַרבאָרגען געווען די ברענענדיגע
אידיש־נאַציאָנאַלע פּראַגע. צוויי שטרעמונגען זיינען דעמאָלט געווען
אין „בונד“, וואָס האָבען געפונען זייער הויפט אויסדרוק אויפ'ן צו-
זאַמענפּאַר: די שטרעמונג פון די אַזוי גערופּענע „האַרטע“, וואָס
האָבען געוואָלט, אז דער „בונד“ זאָל בלייבען אויך אויף ווייטער אַ
זעלבסטשטענדיגע אידיש־נאַציאָנאַלע אַרבייטער־אָרגאַניזאַציע — די
סאָציאַליסטישע פּאַרטיי פון אידישען פּאָלק אין ליטע, פּוילען און
רוסלאַנד, און די שטרעמונג פון די אַזוי גערופּענע „ווייכע“, וואָס
האָבען געוואָלט, אז דער „בונד“ זאָל צוריק ווערען אַ טייל, אמת
אַן אויטאָנאָמער טייל, אָבער דאָך נאָר אַ טייל פון דער רוסלענדי-
שער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. איך האָב דעמאָלט די גרויסע מחלוקה
פּאַרמולירט גאַנץ פשוט. עס זיינען פּאַראַן צוויי טעזיסען: (1) דער
אידישער פּראָלעטאַריע איז אַ טייל פון וועלט־פּראָלעטאַריאַט.
(2) דער אידישער פּראָלעטאַריע, זייענדיג אַ טייל פון וועלט־פּראָ-
לעטאַריאַט, איז צו דער זעלבער צייט אויך אַ טייל פון דער אידי-
שער נאַציע. פאַר די „ווייכע“ איז וויכטיג געווען נאָר דער ער-
שטער טעזיס, בעת דער צווייטער איז שוין געווען ניט מעהר ווי אַ
דעקאָראַציע. פאַר די „האַרטע“ איז אָבער אויך דער צווייטער
טעזיס געווען אַ טייל פון דער בונדיסטישער נשמה — פּונקט אַזאַ
וויכטיגער טייל, ווי דער ערשטער טעזיס. עס איז כאַראַקטעריסטיש,
וואָס די „האַרטע“ זיינען געקומען על פי רוב פון דער ישיבה, בעת
די „ווייכע“ זיינען שוין געקומען על פי רוב פון דער רוסיפּיצירטער
שול. אַ וויכטיגער אויסנאַם איז געווען נאָר דער פּיערדיגער, הויך־

באנאכטער בראַניסלאַוו גראַסער, וואָס איז געקומען פון אַן עקס-טרעם-אַסימילאַטאָרישער סביבה, און אפשר דוקא דערפאַר האָט ער, מיט'ן אייפער פון אַ גר, געקעמפט פאַר די „האַרטע“.

און אָט די אַלע היציגע שטרייטיגקייטען האָט מען עס געפיהרט אין אָנגעזיכט פון צוויי פאַרשטעהער פון דער רוסלענדישער סאַציאַל-ליסטישער פארטיי. דאָס זיינען געווען אויפ'ן אידישען צוזאַמען-פאַר צוויי פאַרשטעהער פון גוי'איזם, און ביידע זיינען זיי געווען אידען און ביידע מיט בערדלאַך — איינער, אַ קליין-געוויקסיגער, מיט אַ גרויס-געוויקסיגער באַרד; דער צווייטער, אַ גרויס-געוויקסיגער, מיט אַ קליין-געוויקסיגער באַרד. דער צוזאַמענפאַר האָט גע-האַט שעהנע און דערהויבענע מאָמענטען, וואָס האָבען מיך באַגייס-טערט. אָבער עס איז דאָרט געווען גענוג עכט-אידישער קאָמפּליקעס, עכט-אידישער ביטול אפילו צו דער אייגענער גרויסער באַוועגונג. און עס איז מיר געווען קאָמיש צו-צוזהן ווי אָט די צוויי עכט-אידישע פּיזיאָנאַמיעס מיט די צוויי עכט-קאַצאַפּישע נעמען (ניט קיין ריכטיגע) זיינען דאָס געווענדיג געווען אלעמענס אויגען, צו זיי האָבען זיך דאָס געטראַגען די פּאָדערונגען און די געבעטען; זיי זיינען דאָס געווען דער עמוד, פאַר וועלכען דער צוזאַמענפאַר איז געשטאַנען.

איך האָב גערעדט דעמאָלט מיט וולאַדעק'ן וועגען די „האַרטע“ און די „ווייכע“ און די צוויי טעזיסען, ווי איך האָב זיי פאַרמולירט. און איך האָב געזעהן, אז ער האָט מיך אויסגעצייכענט פאַרשטאַנען. און אויב מיט'ן מויל האָט ער מיר ניט אין אלץ צוגעגעבען, האָט ער דאָס אָבער געמאָן מיט די אויגען און מיט'ן פנים. דאָס פאַסירט נאָך מיט איהם אָפטמאָל אויך איצט, מיט דרייסיג יאָהר שפעטער, ווען איך רעד מיט איהם וועגען אידישע פראַגען. ווייל וויסען דאַרף מען, אז וולאַדעק, דער הייסער קעמפער געגען בערל לאַקער, איז אין האַרצען אלץ נאָך ניט נאָר אַ וואַרימער איד, נאָר אויך אפילו אַ וואַרימער חסיד — אַ שטיק חבד'ניק.

און ווען איך האָב איהם אָנגעוויזען אויפ'ן „עמוד“ פון צוזאַמענפאַר, אויפ'ן קליינעם מיט דער גרויסער באַרד און דעם גרויסען מיט דער קליינער באַרד, האָט ער זיך שוין ניט געקענט איינהאַלטען און זיך נאָר אפיקורסות'דיג צולאַכט.

* * *

דער צוזאמענפאָר, הגם ער איז פאָרנעקומען אין גאַלציע, איז געווען אַ שטרענגדיקאָנספיראַטיווער. די וויכטיגסטע טוער פון „בונד“, מיט אַ פאָר אויסנאַמען, זיינען דאָרט אלע געווען. און דאָרט איז אויך געווען, פאַרשטעהט זיך, דער שפּיאָן ישראל מיכל קאַפּלינסקי. דאָס מערקווירדיגע איז, וואָס ער האָט דעם צוזאַמענפאָר ניט ארויס-געגעבען, כאָטש ער וואָלט געוויס געקראָגען דערפאַר אַ גרויסע באַלוינונג פון דער „אַבראַנקע“. אפשר ווייל ער האָט מורא געהאַט און אפשר ווייל אין איהם האָט נאָך געטליעט אַ געוויסע צוגעבונד-דענקייט צום „בונד“. אויך מיט קאַפּלינסקי'ן האָט מיך באַקאַנט געמאַכט אַלעקסאַנדער. „אַט איהם און זיין לעבען האָט איהר גע-דאַרפט באַשרייבען!“ — האָט מיר געזאָגט אַלעקסאַנדער, ווען קאַפּ-לינסקי איז אָפּגעטראָטען. דער ליבער, ענטוואַסטישער פראַנץ קורסקי, וואָס איז געשטאַנען דערביי, האָט מיט באַגליסטערונג אויס-גערופען: „עטאַ נאַסטאַיאַשצאַיאַ פאַעמאַ, נאַסטאַיאַשצאַיאַ פאַע-מאַ“. (דאָס איז אַ ריכטיגע פאַעמע). אויף מיר אָבער האָט אַט די „פאַעמע“ מיט די אומרוהיגע אויגלאַך אויפ'ן פאַרגליווערטען פנים געמאַכט זעהר ניט קיין גוטען איינדרוק. אויפ'ן צוזאַמענפאָר האָט מען מיט מיר גערעדט, אז איך זאָל זיך באַזעצען אין ווילנע און שרייב-בען לייט-אַרטיקלען און טאָן די רעדאַקציאָנעלע אַרבייט אין „פאַלקס-צייטונג“. אַ הויז דעם צ. ק. און קורסקי'ן און עזרא'ן, האָט פון די פאַרהאַנדלונגען קיינער ניט געוואוסט. דער שפּיאָן קאַפּלינסקי האָט אָבער דערפון יע געוואוסט, און אַ פאַר מאָל איז ער צו מיר צוגעקומען און געפרעגט: „נו, וועט איהר קומען צו אונז אין ווילנע?“ איך בין איבערצייגט, אז מיך וואָלט ער תיכף אַרויס-געגעבען.

געדענק איך, ווי נאָכ'ן צוזאַמענפאָר איז אלעקסאַנדער געזעסען אין אַ גרויסען צימער מיט אייניגע פענסטער און אויפגענומען ידיעות וועגען דעלעגאַטען, וואָס זיינען דורכגעגאַנגען בשלום די פאַרשייד-דענע גרענעצען אין רוסלאַנד. דעמאָלט איז שוין אין רוסלאַנד גע-ווען אויס מיט די „פרייע טעג“, און עס האָט געבושעוועט די סטאַ-ליפּינישע רעאַקציע. מען האָט געקענט דערוואַרטען מאַסען אַרעס-טען. באַזונדערס האָט זיך אַלעקסאַנדער אינטערעסירט מיט'ן גורל פון אַ פאַר דעלעגאַטען, וואָס זיינען געווען פאַרבונדען מיט'ן אָר-

נאָן פֿון „בונד“ אין רוסיש. און ווען די ידיעה וועגן זיי האָט זיך פֿאַרשפּעטיגט, איז אַלעקסאַנדער געוואָרען אומרוהיג. ער איז אומגעלאָפּען פֿון איין פענסטער צום צווייטען און אלץ ארויסגע-קוקט אין דרויסען, באַראַכאַנעווענדיג אין אויפֿרעגונג מיט די פינ-גער אויף די שוויבען. איך האָב איהם געוואָלט אַביסעל צושטרייען. האָב איך איהם אַ קיבעץ געטאָן, אַז דער צוזאַמענפּאַר האָט געהאַט מעהר קאַנדידאַטען אויף אַמעריקע, איידער אויף די רוסישע טורמעס און סיביר. „פֿון וואָנען האָט איהר עס גענומען?“ — האָט ער מיר אַ פרעג געטאָן. האָב איך איהם דערצעהלט, אַז אַ רעכט ביסעל דעלעגאַטען האָבען זיך ביי מיר אַ רעכט ביסעל נאָכגעפרעגט וועגען אַמעריקע. האָט ער מיר מיט רוגזה געענטפּערט, אַז איהם איז ליבער מיין ענטוואַזום, איידער מיין סאַרקאַזם.

און טאַקע אין אַ פּאַר יאָהר אַרום האָבען דעלעגאַטען פֿון יע-נעם צוזאַמענפּאַר זיך גענומען ווייזען, איינע נאָך די אַנדערע, ביי אונז אויף איסט בראָדוויי — צווישען זיי אויך וולאַדעק.

אין ווינטער פֿון יאָהר 9-1908 האָט וולאַדעק מיך באַזוכט אין בראַנקס. איך און מיין פֿרוי האָבען דעמאָלט זעהר ווייטאַנדיג איר בערגעלעכט אַ גרויסען פּערזענליכען אומגליק, וואָס האָט מיט איר ניגע יאָהר שפּעטער געבראַכט מיין פֿרוי אין פֿריהצייטיגען קבר אריין. מאַטעריעל האָט זיך אונז אויך גאָר שווער געלעבט. איך האָב געזעהן אַז די אַרעמקייט אין אונזער הויז האָט אויף וולאַדעק'ן געמאַכט אַ דריקענדען איינדרוק. האָב איך מיט אַ געלעכטער גע-זאָגט וולאַדעק'ן, אַז ניט אלץ איז גאָלד, וואָס בלישצעט פֿון דער-ווייטענס — אפילו ניט דאָס גאָלדענע לאַנד. און איך האָב איהם דערצעהלט, אַז נאָכ'ן צוזאַמענפּאַר בין איך שיר-שיר ניט געבליבען אַ ווילנער. וולאַדעק האָט געזאָגט, אַז איך וואָלט געטאָן אַ חכמה, און ער איז פֿאַרוואַנדערט געווען צו זעהן, ווי אַט די ווערטער זיינע האָבען מיין פֿרוי אויפֿגערעגט.

די מעשה דערפֿון איז געווען, וואָס נאָך אין ווינטער פֿון 4-1908 האָב איך געוואָלט פֿאַרען צוריק אין רוסלאַנד. און מיר האָבען געהאַט וועגען דעם ביי אונז אין הויז אייניגע באַראַטונגען מיט אַלעקסאַנדער'ן און עזרא'ן, וואָס זיינען דעמאָלט געווען אין

אמעריקע. עזרא האָט גע'טענה'ט, אַז דער „בונד“ מוז „האַבען מיין פּעדער“ אין רוסלאַנד. אלעקסאַנדער האָט זיך געקווינקעלט. ער האָט מיך אויך געוואָלט האָבען אין אייראָפּע פאַר די בונדישע שריפטען; ער האָט אָבער אויך געוואָלט האָבען מיין אַגיטאַציע פאַר'ן „בונד“ אין אַמעריקע, פון וואָנען עס האָבען גענומען פליסען אַלץ גרעסערע סומען געלט פאַר'ן „בונד“ אין רוסלאַנד. איז שוין דאָס ביי איהם געווען אַ צעטיילטער וועלער. איין באַראַטונג-אָווענט, אַ צווייטער, אַ דריטער, און מיין פרוי האָט זיך איינגעשפּאַרט, אַז מיר זאָלען ניט פאַרען. זי האָט גע'טענה'ט, אַז פון דערווייטענס אידעאָלויזיר איך דעם „בונד“; אין רוסלאַנד וועל איך אָבער געוויס מיט דער פאַרטיי ניט קענען הויזען, אין דער דיסציפּלין ניט קענען זיך איינלעבען. איך וועל זיך דערפיהלען איינזאַם, שלעכט, און דער „בונד“ וועט סוף כל סוף מיין „פּעדער ניט האָבען“. איך האָב געפיהלט אין האַרצען, אַז זי איז גערעכט. דאָך אין 1905 האָט זיך מיר ווידער שטאַרק פאַרוואָלט אין רוסלאַנד. עס האָבען זיך ווידער אָנגעהויבען אַמפּערייען. דער פאַרשטעהער פון „בונד“ אין אַמעריקע איז דעמאָלט געווען דער כעמיקער האַלאָוטישניער, וואָס האָט דאָ געלעבט און געשמייצט און געשטודעמט אונטער'ן נאָמען „אייבראַמס“ — אַביסעל אַ צודרעהטער, אַ שרייער, אָבער אַ ברע-גענדיגער פאַנאַטיקער פון „בונד“. די טעג פלעגט ער אָפּגעבען זיין אַרבייט אין אַ לאַבאָראַטאָריע אויף גרענד סטריט און די נעכט — דעם „בונד“. אַמאָל פלעגט ער זיך אַראָפּכאַפּען אויך בייטאַג, צווישען איין „אַנאַליז“ און דעם צווייטען, נאָך מיט'ן ריה פון דער לאַבאָראַטאָריע, נאָך אין די קליידער פון דער לאַבאָראַטאָריע, צו דעם אָדער יענעם „פּריינד פון בונד“ אויף איסט-בראָדוויי און מאַ-כען קולות און אָפּנעמען דעם „וואָכער“ פאַר'ן „בונד“ (מיר האָבען דעמאָלט אַרגאַניזירט כמעט די גאַנצע אינטעליגענץ פון איסט-בראָד-וויי אין די „פּריינד פון בונד“, צו וועלכע עס האָבען באַלאַנגט אפילו אַזעלכע טעטיגע עסערען, ווי דר. קאַפּלאַן און דר. ראַיעווסקי, אַזעלכע באַקאַנטע אַנאַרכיסטען, ווי דר. זאָלאַטאַראָוו און דר. מ. קאַהן — איין צייט אפילו לואי מילער און דושאַזעף באַראַנדעס). איינמאָל טוט ער אַ פליה אַריון, אַזוי ווי אַ באַמבע, צו מיר אין הויז אייבראַמס, און נאָך אויפ'ן שוועל האָט ער גענומען טופּען מיט די

פים און גוואלרעווען: „אמוניציע, אמוניציע.“ (די דאָלאַרען פאַר'ן קאַמף פון „בונד“ אין רוסלאַנד), „וואו וועט דער „בונד“ נעמען די אמוניציע? הא! עטאָ פּאָדלאָ ס'וואַשעי סטאַראָני (דאָס איז נידערטרעכטיג פון אייער זייט), פּאָדלאָ, פּאָדלאָ!“ און מיין פרוי הערט די „תוכחה“, און האַלט זיך ביי די זייטען לאַכענדיג. איך האָב פאַרשטאַנען, אַז זי האָט עס איבראַמס'ן אָנגעשרויפּט. בקיצור, מיר זיינען אין רוסלאַנד ניט געפאַרען. און אַט מיט אַ יאָהר שפּעטער קום איך שוין ווי אַ דעלעגאַט פון אַמעריקע, צום צוזאַמענפאַר אין לעמבערג. דער „בונד“ איז שוין כמעט אַ לעגאַלע פּאַרטיי און איז פיל וועניגער אָנגעוויזען אויף דער פינאַנציעלער הילף פון אַמעריקע. אַלעקסאַנדער וויל שוין „האַבען מיין פּעדער“ דוקא אין ווילנע. אָבער דעמאָלט קווינקעל איך זיך שוין. איך זעה, אַז די הויפט פיהרערשאַפט פון „בונד“, ביי איהר גרויסער איבערגעבענהייט צום סאָציאַליזם, איז אָבער אין דער אידיש־נאַציאָנאַלער פּראַגע גאַנץ ווייט פון מיר. זי שמעהט מיט אַ צושראַקענעם פנים צו די ביזע דיינים און אסימילאַטאָרען פון דער „איסקראַ“, אָבער ניט צום אידישען פּאָלק. שמעל איך געוויסע באַדינגונגען, וואָס קוקען אויס ווילד פאַר פאַרטיימענשען. איז געבליבען אַז איך זאָל פאַרען אין זשענעווע און ווארטען דאָרט אויפ'ן באַשלוס פון צ. ק. דער פאַרמיטלער אין זשענעווע, וואָס האָט געפיהרט די פאַרהאַנדלונגען צווישען מיר און דעם צ. ק. אין ווילנע, איז געווען פּראַנץ קורסקי — אַ מענש מיט אַן ענדלאָזער פאַרליכט־קייט אין „בונד“, אָבער אויך מיט פיל ליטעראַרישען געשמאַק, וואָס איז געווען זעלטען צווישען רעוואָלוציאָנערען. מיר האָט זעהר גע־שמיכעלט, אַז גראַד קורסקי האָט מעהר פון אַלעמען געוואָלט, אַז איך זאָל ווערען „דער שרייבער פון די לייט־אַרטיקלען און דער פיהרער פון דער רעדאַקציע פון „פּאָלקס צייטונג“ אין ווילנע.“ איך בין אָבער פעסט באַשטאַנען אויף מיין באַדינגונג — אין מיין שרייבען ניט צו נעמען קיין דירעקטיווען פון צ. ק. ווי הייס איך האָב ליב געהאַט דעם „בונד“ — די פרייהייט פון מיין פּעדער האָב איך ניט

געוואָלט און ניט געקענט אויפֿפֿערן*). צום סוף האָט מיר קורסקי מיט אַ טרויעריגען פנים איבערגעגעבען דעם לעצטען באַשלוס פון צ. צ. ק. אין די פּאָלגענדע ווערטער: „אין אַ רוהיגער צייט וואָלט אייך דער צ. צ. ק. אַלץ נאָכגעגעבן. אָבער סטאַליפּינ'ס טעראָר שטאַרקט זיך. די רעדאַקציע־מיטגלידער פון צ. צ. ק. קענען צו יעדער צייט אַרעסטירט ווערען. בלייבט איהר אין צייטונג אליין דער בעל הבית. קענט איהר נאָך מיט אַמאָל אַ קלאַפּ טאָן מיט אַזאַ נאַציאָנאַליסטישען אַרטיקעל, אַזש עס וועט אַלעמען פינסטער ווערען אין די אויגען.“ האָב אייך דערקלערט קורסקי, אַז אייך וויל קיינעם ניט פינסטער מאַכען אין די אויגען, און אייך בין באַלד אַוועק־געפֿאַרען צוריק אין אַמעריקע.

אָט די גאַנצע געשיכטע האָב אייך דערצעהלט וולאַדעק'ן. און ווי געדיכט בונדיסטיש ער איז געווען, האָט אָבער אַזאַ סיטואַציע מיינע געהאַט גענוג הומאָר, און וולאַדעק האָט אַ חוש פאַר הומאָר. מיר האָבען אַלע געלאַכט. האָט ער שוין מודה געווען, אַז מײַן אַוועק־

(* אַביסעל אַ קאַמישער, אָבער אַ כאַראַקטעריסטישער געשפּרעך מיינער מיט קורסקי: אייך באַשטעה פּעסט, אַז אייך וויל אפילו אין מיינע לייט אַרטיקלען ניט נעמען קיין דירעקטיווען פון צ. צ. ק. קורסקי קען דאָס ניט באַגרייפּען. פּרעגט ער: וואָס הייסט? ענטפּער אייך: דאָס הייסט 1 טענה'ט ער: סטייטש, דאָס איז דאָך דער צ. צ. ק. 1 דערצעהל אייך איהם, אַז מיט 19 הונדערט יאָהר צוריק האָט געלעבט אין ארץ ישראל אַ גרויסער רעוואָלוציאָנער, דער פּאַטער פון דער זעלאַטען־באַוועגונג, מיט'ן נאָמען יהודה הגלילי. איז געווען זיין קאַמף־רוף: כי קהל המלוכה! אַז צו גאָט אַליין געהערט די הערשאַפּט, אָבער קיין בשר ודם קען ניט הערשען איבער'ן צווייטען. בין אייך אַ תּלמיד פון יהודה הגלילי. אייך האַלט, אַז אפילו דער צ. צ. ק. באַשטעהט פון כשר ורמ'ס. טאָ פּאַרוואָס זאָל אייך עפעס נעמען ביי זיי דירעקטיווען? פּאַרוואָס זאָלען זיי ניט נעמען ביי מיר דירעקטיווען? דער ליבער קורסקי האָט פּאַרצווייפּעלט אַ מאָד נעטאָן מיט די הענט. דאָך אָפּגעלאָזען האָט ער מיד ניט. ער האָט געפרואוּט ווייטער און ווייטער.

נאָך אַ כאַראַקטעריסטישער פּאַקט: דער צ. צ. ק., פּאַרהאַנדלענדיג מיט מיר ווענען „פּאַלקס צייטונג“, האָט באַשלאָסען אַרויסצוגעבען דערווייל אין בוד־פּאַרם אַ 50-60 פון מיינע לייט־אַרטיקלען, וואָס אייך האָב געשריבען, געוועהנליך אונטער מיין אונטערשריפט, אין „פּאַרווערטס“. האָט מען די טעכנישע אַרבייט איבער־געגעבען אַלגינעו, וואָס האָט דעמאָלט געוואוינט ערנעץ אין שווייצאַריע, ווי

פארען פון אמעריקע וואָלט גאָר ניט געווען קיין חכמה, און ער האָט געלויבט מיין פרוי פאַר איהר ווייטען בליק.

וואָדעק איז געווען דער וויכטיגסטער פון די בונדיסטען, וואָס האָבען אויסגעוואַנדערט אין אמעריקע. איך האָב געקומט אויף איהם און געטראַכט ביי זיך: איך האָב זיך אַ פאַר יאָהר געריסען צוריק אין רוסלאַנד און זיך אַלץ ניט אַריינגעריסען. און אָט איז פאַר מיר איינער, וואָס איז דאָרט געווען אין די רעכטע געדיכטענישען. און פלוצלונג נעמט ער און באַזעצט זיך אין אמעריקע.

און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ דיסקוסיע. מיר דריי, מיין פרוי, וואָדעק און איך, אַלע געקומענע אין אמעריקע פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין רוסלאַנד, האָבען ווידער דורכ־געלופטערט די אַלטע פראַגע, וואָס איז דעמאָלט פאַר אונז שטענדיג געווען ניי — וועגען רוסלאַנד און אמעריקע. איך האָב זיך דער־מאָנט, אַז ווען איך האָב געקראָגען דעם אָנבאָט צו קומען אין אמעריקע, האָב איך געענטפערט מיט די ווערטער פון באַזאַראָוו!

מען האָט מיר איבערגעגעבען, אין זעהר אַ פיינעם פאַניאַ. אַלגיז האָט די אַרבייט אָפּגעטאָן גיך און גוט. ער האָט די הורבע אויסגעשניטענע אַרטיקלען אויסגעשטעלט אין אַבטיילונגען, געגעבען זיי נעמען, אַז עס האָט שוין באַלד געקענט געהן אין דרוק. אָבער ווען עס איז אָנגעקומען דער פאַקעט מיט די אַרטיקלען אויפ'ן אַדרעס פון בונדישען אַרכיוו אין זשענעווע, האָב איך דער־זעהן, אַז אַ פאַר אַרטיקלען זיינען ניט אַריין, און פון איין אַרטיקל האָט מען כמעט ווי אַ העלפט אַראָפּגענומען. איך ווייס ניט ער היום, ווער עס איז דאָרט געווען דער פוסק אחרון, וואָס האָט די דריטהאַלבען אַרטיקלען טריף געמאַכט ווי נאַציאָנאַליסטישע. איך האָב אָבער באַלד דערקלערט קורסקי'ן, אַז איך האַלט טאַקע פאַר אַ גרויסען כבוד, וואָס דער צ. ק. גיט אַרויס מיינע צייטונגס־אַרטיקלען אין בוד־פאַרם, אָבער איך בין אַ נאַציאָנאַליסט, און איך וויל זיין אויך אין בוד־פאַרם, ווי איך בין, און ניט ווי דער צ. ק. וויל, אַז איך זאָל זיין. האָב איך די אַרטיקלען אַריינגעלייגט צוריק אין מיין טשעמאַדאַן, און זיי זיינען טאַקע דאָרט, דורך די דרייסיג יאָהר, צעמאַלען געוואַרען, אַז עס איז פון זיי קיין שריד ופליט ניט געבליבען.

און אַנומעלט, אין אַ פאַלעמיק מיט מיר, האָט אַלגיז אַט דעם פאַקט מיר אויפגעוואַרפּען, ווי אַ באַווייז פון מיין „פרינציפעללאַזיגקייט אין דער נאַציאָנאַלער פראַגע“. זאָל דער לעזער ניט מיינען, אַז דאָס איז אַ ווייז. אַלגיז האָט עס געשריבען שוואַרץ אויף ווייס, אין פולען ערנסט, אין „האַמער“.

אין טורגענעוויס „פאָטער און קינדער“, אז איך בין גייטיג רוס-לאַנד. באַזאַראָוו האָט עס געזאָגט פאַר'ן טויט, און ער איז דערנאָך געשטאַרבען. איך און נאָך אייניגע האָבען דאָס געזאָגט פאַר'ן אָפּ-פאַר אין אַמעריקע, און מיר זיינען דערנאָך אוועקגעפאַרען. און קומענדיג אין אַמעריקע, האָב איך ערשט ריכטיג דערזעהן, אז איך קען זיין פונקט אזוי גויטיג און אפשר נאָך גויטיגער אויך אין אַמעריקע.

וולאָדעק האָט אויך גאַנץ גיך דערזעהן, אז ער קען זיין פונקט אזוי גויטיג און אפשר נאָך גויטיגער אויך אין אַמעריקע. און איהם איז דאָס אָנגעקומען לייכטער. איך האָב אַביסעל גענומען דענקען וועגען אַמעריקע ערשט ווען איך האָב איבערגעלייענט ערגעץ וואו אַ באַריכט אז אין אַמעריקע זיינען פאַראַן גאַנצע 30 טויזענט אָרנאַ-ניזרטע אידישע אַרבייטער, „עכט־פאַברייטשנע“ אידישע אַרבייטער, מיט אַ גרויסער, פרייער אידישער פרעסע. און אזוי ווי מיר איז מיאוס געוואָרען די קלייניקע מחלוקת אין דער קלייניקער אונטער-ערדישער באַוועגונג, האָב איך באַשלאָסען פאַרען צו אָט די 30 טוי-זענט „עכט־פאַברייטשנע“ אידישע אַרבייטער. איך האָב זיך אָבער דאָך געפיהלט זינדיג, וואָס איך לאָז איבער אַנדערע אין דער אונ-טערערדישער באַוועגונג און אַליין פאַר איך אין אַ פרייער מדינה. ווען וולאָדעק איז אָבער געפאַרען אין אַמעריקע האָט שוין די אונ-טערערדישע באַוועגונג פאַרלוירען דעם אַמאָליגען רייז, און ניט נאָר פאַר די „ליקווידאַטאָרען“ אַליין. און „עכט־פאַברייטשנע“ אי-דישע אַרבייטער זיינען שוין געווען אין אַמעריקע אפשר צעהן מאָל 30 טויזענט.

און אויך דער „בונד“ האָט שוין דעמאָלט אויפגענומען דעם אידישען נאַציאָנאַליזם פיל ערנסטער. און דאָס איז שוין געווען אויך ביי די בונדיסטען אַ נאַציאָנאַליזם ניט אזוי פאַר'ן דרויסען, ווי פאַר'ן אינוועניג, ניט אזוי אַ פאָליטישע פראָגראַם, נאָר ווי אַ קול-טורעלע באַוועגונג. און יעדע אמת'ע קולטור איז דאָך נאַציאָנאַל. און וואו נאָר עס זיינען פאַראַן גרויסע אידישע אַרבייטער מאַסען, דאָרט איז גויטיג צו שאַפען קולטור — אין אַמעריקע, אזוי ווי אין רוסלאַנד, אפשר נאָך גויטיגער ווי אין רוסלאַנד. אויך פון דער הייסער בענקשאַפט נאָך רוסלאַנד, נאָך דער

רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין רוסלאַנד, וואָס מיר פון פריהער-דיגען דור אימיגראַנטען האָבען געטראָגען אין זיך, איז שוין אזא אימיגראַנט, ווי וואַלדעק, פריי געווען. וואַלדעק האָט שוין דאָ ניט געלעבט, ווי מיר, נאָר מיט'ן אָפגעשטראַלטען לעבען פון די גרויסע געשעהענישען אין רוסלאַנד. בעת די גרויסע געשעהענישען האָבען געפלאַקערט און געלויכטען אין רוסלאַנד, איז ער געווען דאָרט אויפ'ן פלאַץ. דורכ'ן גאַנצען פעריאָד פון דער אזוי גערופענער ערשטער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, דורך די יאָהרען ווען דער „בונד" האָט אריינגעשריבען דעם וואונדערליכן קאָפיטעל זיינעם אין דער געשיכטע פון דער רוסישער פרייהייטס-באַוועגונג און אין דער געשיכטע פון אידישען פאַלקס, איז וואַלדעק געווען אין דער ערשטער רייע דאָרט, אויפ'ן פלאַץ. און געקומען אַהער איז ער שוין אין צייט פון דעם קאַצעניאָמער נאָכ'ן דורכפאַל פון דער ערשטער רעוואָלוציע, ווען אַלץ אין רוסלאַנד איז שוין געווען פאַרטושקעט, אויסגעלאָשען, קאַלט.

און געקומען אַהער איז ער ניט אַליין. די זעלבע צעהנדליגער טויזענטער יונגע אידישע אַרבייטער, צווישען וועלכע ער האָט געלעבט און געווירקט אין רוסלאַנד, זיינען געקומען צוזאַמען מיט איהם אַהער אין אַמעריקע. און ער האָט דאָ ווייטער געלעבט און געווירקט צווישען זיי — געלעבט מיט זייערע אינטערעסען און געקעמפט זייער קאַמף, אזוי ווי פריהער אין רוסלאַנד.

אַ פאָר יאָהר נאָר זייט אַלעקסאַנדער איז אויף מיר אזוי ביז געוואָרען פאַר מיין קיבעץ וועגען די קאַנדידאַטען אויף טורמע, וואָס ווערען קאַנדידאַטען אויף אַמעריקע — און וואָס פאַר אַן ענדערונג עס איז פאַרגעקומען!

* * *

די טעטיגקייט פון וואַלדעק'ן אין אַמעריקע איז אלעמען באַ-וואוסט, און וועגען דעם שרייבען געוויס אַנדערע. איך וועל נאָר דערמאָנען, אַז אין יאָהר 1910, אַ פאָר יאָהר נאָך זיין קומען אין אַמעריקע, האָט ער שוין „געמענעדזשט" מאיר לאַנדאָנ'ס קאַנגרע-שאַנאַל קאַמפּיין. אזוי ווי איך האָב דאָס געפיהרט די אַניטאַציע פאַר לאַנדאָנ'ען אין „פאַרווערטס", פלעגען מיר זיך אָפט טרעפען. איך וועל אויך דערמאָנען, אַז די ערשטע אָפּהאַנדלונג וועגען מייע

לידער האָט געשריבען וולאָדעק — אונגעפעהר מיט אַ פערטעל יאָר-
הונדערט צוריק. די אָפּהאַנדלונג איז געדרוקט געווען אין אַ זשור-
נאַלעכעל פון די אַזוי גערופענע „יונגע“, און איז געווען פאַר מיר
אַ דערמוטיגונג. גאָר גיך איז שוין וולאָדעק געוואָרען דער פאַר-
וואַלטער פון „פאַרווערטס“-אַפּיס אין פּילאָדעלפּיע, דערנאָך שוין
דער „פאַרווערטס“ פאַרוואַלטער אין ניו יאָרק. וולאָדעק איז געוואָרען
אַלץ פּאַפּולערער. און פאַר'ן ברייטען עולם, אפילו פאַר'ן ניט-
סאַציאַליסטישען, איז אַלץ אינטערעסאַנטער אַרויסגעקומען די פּער-
זענליכקייט וולאָדעק, וואָס איז איצט אין אַמעריקע אַזוי באַקאַנט
און באַליבט.

און אַזוי ווי איך האָב פּריהער באַדויערט, הלמאי וולאָדעק
האָט אין פּערזענליכען לעבען ניט געפּאָלגט לאַסאַל'ס עצה, אַזוי
באַדויער איך, הלמאי אין זיין אידיש-געזעלשאַפּטליכער טעטיגקייט
איז ער גראַד שוין יע אַ נאָכפּאָלגער פון לאַסאַל'ן.

דאָס איז געווען פּערדינאַנד לאַסאַל, וואָס האָט מיט אַ יאָהר
70 צוריק געשאַפּען די טעאָריע, אַז „די עקסטרעמע פּאַרטייען (פון
לינקס און פון רעכטס) פּיהלען אַ נאַטירליכע צוציהונג איינע צו די
אַנדערע, אַ געוויסע כעמישע פאַרוואַנדשאַפּט, אַ נאַטירליכע שטרע-
בונג צו שטיצען איינע די אַנדערע געגען די פּאַרטייען פון צענטער.“
אין דייטשלאַנד איז דעמאָלט אָנגעגאַנגען אַ ביטערער קאַמף צווישען
ביסמאַרק'ס פּאַרטיי, די פּאַרטיי פון די יונקערס, און דער פּראָגרע-
סיווער פּאַרטיי, די פּאַרטיי פון מיטעל-קלאַס ליבעראַלען. האָט לאַ-
סאַל געוואָרפּען (צוליב דעם אלגעמיינעם וואהל-רעכט, וואָס דערפון
האָט מאַרקס דעמאָלט ניט זעהר געהאַלטען, און גערעכט איז געווען
אין דעם פּרט לאַסאַל) דאָס גאַנצע געוויכט פון זיין געניאַלער פּער-
זענליכקייט דערפון אויפ'ן וואַגשאַל ניט געגען דער רעאַקציע, נאָר
געגען דעם ליבעראַליזם.

און כאָטש די קאָמוניסטען דערקלערען שוין איצט לאַסאַל'ן פאַר
אַ קליין בירגער (אַזוי האָט איהם באַצייכענט, דוכט זיך, אַלגיין אין
דער „פּרייהייט“), האָבען זיי דאָס ערשט גענומען דורכפיהרען אין
דייטשלאַנד אַט די לאַסאַלישע טאַקטיק אויף דעם אומגליקליכסטען
אופן.

די מאַרקסיסטען האָבען פון אָנהויב אָן שטאַרק אַטאַקירט

לאסאל'ן פאר זיין פלירטעווען מיט ביסמארק'ן, פאר זיינע געהיימע באגעגענישען מיט ביסמארק'ן. און די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַט־טיע (אפילו שוין נאָך דער פאַראייניגונג פון די לאַסאַליאַנער מיט די אָנהענגער פון מאַרקס'ן און זיין פאַרטיי) האָט זיך ניט געהאַלטען פאַר אַט דער טאַקטיק. דאָס האָבען ערשט די קאָמוניסטען אָנגע־נומען אַזאַ טאַקטיק, אַ ברידער־מערדערליכע, שוין ניט נאָר געגען די ליבעראַלען, נאָר אויך אפילו געגען די סאָציאַליסטען. און זעהר טראַגיש האָט זיך דאָס אויסגעלאָזען סיי פאַר די ליבעראַלען, סיי פאַר די סאָציאַליסטען און סיי פאַר די קאָמוניסטען.

און אַט די טאַקטיק האָבען עס דורכגעפיהרט די געוועזענע בונדיסטען אין אונזער היגען אידיש־געזעלשאַפטליכען לעבען, כאַטש זיי האָבען זיך שוין געהאַלטען פאַר מאַרקסיסטען. און אַט די טאַק־טיק פיהרט עס דורך אויך וואַדעס.

די פאַרטיי פון אונזערע יונקערס, די דזשואיש קאָמיטע, האָט שוין אָבער ניט, זינט מאַרשאַל איז טויט, קיין ביסמאַרק. סידען נאָר מען זאָל אָננעמען דעם רעווענד סירוס אַדלער פאַר אַ ביס־מאַרק. און וואַדעס האָט שוין טאַקע מיט איהם ניט געהיימע, נאָר גאַנץ אָפענע באגעגענישען. וואַדעס'ס פלירטעווען מיט איהם האָט אָבער ניט דעם ראַמאַנס, וואָס האָט געהאַט אין אַמאָליגען דייטשלאַנד דאָס פלירטעווען פון דעם אַמאָליגען לאַסאַל מיט דעם אַמאָליגען ביסמאַרק. סירוס אַדלער האָט בכלל וועניג ראַמאַנס ארום זיין פערזאָן. און דאָך אַטאַקירט וואַדעס די פאַרטיי פון פון אונזער צענטער, דעם דזשואיש קאָנגרעס, פונקט אַזוי העפטיג, ווי לאַסאַל האָט אַמאָל אין דייטשלאַנד אַטאַקירט די פאַרטיי פון דאָרטיגען צענטער, די פראַגרעסיווע פאַרטיי. דאָס איז שוין ביי די געוועזענע בונדיסטען געוואָרען אַ מין סיסטעם — זייט די טעג פון דער נאַציאָנאַלער אַרבייטער קאָמיטע, עליה השלום. אמת, ביי וואַדעס'ן איז דאָס שוין ניט הוילע פאָליטיק לשם פאָליטיק. ער האָט געשאַפען די ממשות פון אַן אָרגאַניזאַציע, געפונען פאַר איהר אויך אידישען אינהאַלט, אידישען לשון. דאָך איז די סיסטעם די זעלבע. געדענקען מיר דאָך, ווי די געוועזענע בונדיסטען, גאָר־פאַרב (איצט עקס גענעראַל פעטראָווסקי) און סאַלוצקי (איצט פשוט האַרדמאַן, האָבען דאָס אַמאָל אַזוי פּיפּיג געזוכט די יהודימ'שע

געזעלשאפט פון שיפ'ן און מארשא'ן, לויפענדיג צו דער זעלבער צייט, ווי א שד פון וויררויך, וואָס ווייטער פון די דעמאָלטריגע קאָנגרעסיסטען, זשיטלאָווסקי און, איהם צו לאַנגע יאָהר, באַראָנרעס און סירקין. און וויפיל אַטאַקעס איז עס דער שרייבער פון אָט די ציילען אויסגעשטאַנען, הלמאי ער האָט זיך איינגעשטעלט, אז די אידישע ארבייטער באַוועגונג זאָל יע פארטראַטען זיין אין דער דעמאָלטריגער קאָנגרעס-באַוועגונג.

און וולאָדעס וועט דאָך זיכער צוגעבען, אז גראַד דערפאר ווייל די אַרבייטער באַוועגונג איז צום סוף יע צוגעשטאַנען צו דער קאָנגרעס-באַוועגונג, האָט דער אידישער קאָנגרעס אין פּילאָדעלפיע ביים ענד פון יאָהר 1918 געהאַט אַזאַ גרויפּע היסטאָרישע באַדייט טונג. דאָס איז שוין געווען אַ פאַראייניגטע אידישע נאַציע, וואָס האָט געפאָדערט נאַציאָנאַלע רעכט פאַר די אידישע מינאָריטעטען. און די יהודים מיט מאַרשאַ'ן בראַש, וואָס האָבען זיך איינגעשטעלט פריהער נאָר פאַר בירגער-רעכט, האָבען שוין אויך געמוזט נאָכגעבען. און אזוי איז אויסגעווירקט געוואָרען ביי דער פעלקער-ליג מינאָריטעטן-רעכט.

און וולאָדעס וועט דאָך זיכער צוגעבען, אז אין דעם איצטיגען גרויסען בראַך אונזערען, וואָס ער פיהלט אזוי ווייטאַנדיג, ווי איך און ווי אַלע אידען, וועט אַזאַ דעמאָנסטראַציע פון אַ פאַראייניגטער אידישער נאַציע, ביי פאַרשיידענע געלעגענהייטען, זעהר און זעהר נויטיג זיין.

געוויס בין איך מסכים מיט וולאָדעס'ן, אז אפילו אין די אידיש-נאַציאָנאַלע טעמינקייטען קענען די אידישע אַרבייטער האָבען אַזעלכע ספעציעלע אויפגאַבען, וואָס דער באַלעבאַטישער איד קען זיי אויפריכטיג ניט האָבען. און ממילא מוזען זיי האָבען אַ באַזונדערע אָרגאַניזאַציע. איך האַלט אויך איצט, ווי מיט 30 יאָהר צוריק, פון אויבענדערמאָנטען ערשטען טעזיס, אז דער אידישער פּראָלעטאַריאַט איז אַ טייל פון וועלט-פּראָלעטאַריאַט. איך האַלט אָבער נאָך איצט (און וולאָדעס געוויס אויך), ווי מיט 30 יאָהר צוריק, אויך פון אויבענדערמאָנטען צווייטען טעזיס, אז דער אידישער פּראָלעטאַריער, זייענדיג אַ טייל פון וועלט-פּראָלעטאַריאַט, איז צו דער זעלבער צייט אויך אַ טייל פון דער אידישער נאַציע. און אין איצ-

טיגען מורא'דיגען, אלוועלטליכען, נאציאנאלען אומגליק אונזערען,
וואו די אידישע אהדות איז אזוי נויטיג, דארפען מיר גיכער זוכען
די פונקטען, וואָס פאַראייניגען אונז, איידער די פונקטען, וואָס
טיילען אונז פאַנאַנדער.

באדויער איך, וואָס וואָלדעק איז אין אונזער געזעלשאַפטליכען
לעבען גראַד אַ נאָכפאלגער פון לאַסאַל'ס טעאָריע, אַז די עקסטרעמען
פון לינקס און פון רעכטס דארפען שטיצען איינע די אנדערע, דאָר-
פען זיך ציהען איינע צו די אנדערע. דאָס הייסט, אַז וואָלדעק, און
סירוס אַדלער דארפען זיך ציהען איינע צו די אנדערע, און דעם
צענטער דאַרף מען באַקעמפּען. אָבער קיין טראַגעדיע, ווי אין
דייטשלאַנד, וועט דערפון געוויס ניט אַרויסקומען. העכסטענס קען
זיך דאָס ענדיגען מיט אַ נייער דעבאַטע, וואו וואָלדעק וועט מסתמא,
ווי דער בעסערער רעדנער, ווידער אַרויס דער זיגער.

* * *

און איך ענדיג מיט מיין וואונש פון טיפען האַרצען, אַז מיין
פריינד, דער פיל-באַנאַבטער יוביליאַר, זאָל נאָך לאַנג-לאַנג לעבען
און ווירקען צווישען אונז, ווי אַ באַגייסטערער און באַגייסטערענדער
אַרבייטער-פיהרער און קולטור-טוער, ווי דער גלענצענדסטער אָראַ-
טאָר אונזערער און איינער פון די פיינסטע שריפטשמעלער אונזערע.

וולאדעק דער „שליח ציבור“

וולאדעק'ן האָב איך אינגאנצען געטראָפּען עטליכע מאָל

אין לויף פון דרייסיג יאָהר. אמאָל קירצער, אמאָל לענגער. צום ערשטען מאָל אין ווילנע אין 1905. א הויכער בחור, לאַכענדיגע אַביסעלע בולט'ע אויגען אונטער ברילען, א גריבעלע אין באַק אָנגעגאַסען מיט גוטמוטיגקייט. לאַנגע געקרויזטע האָר וואָס פאַלען איבער די אַסלען. ערנעץ וואו אויף אַ באַלויכטענער גאַס האָט מען מיר איהם פאַרגעשטעלט. א ביסעל שעמעוודיג, ווי אַ מיידעל, האָט ער מיר געמאַכט אַ קאָמפּלימענט איבער מינע און ערצעהלונג „דאָס פאַרעל“ (*). באלד נאָך דער דאָזיגער באַגעגעניש איז ער פאַרשוואונדען געוואָרען. ער איז אוועק פון ווילנע און ארויס-געשוואמען אין אמעריקע.

א צווייטען מאָל, שוין נאָך דער מלחמה, 1919 אין נויארק. אין א רומעניש-אידישען רעסטאָראַן, צווישען עטליכע מיטארבייטער פון „פאַרווערטס“. דער אויסדרוק פון וולאדעק'ס געזיכט איז געוואר-רען זיכערער, דער קוק — דורכדרינגענדיגער. אָבער די זעלבע באַ-שיידענקייט און דער זעלבער שמיכעל. כ'האָב איהם דערמאָנט אונזער באַגעגעניש אין ווילנע און דערמאָנט איהם זיינע ווערטער וועגען „דאָס פאַרל“. ער האָט זיך אַ קאָפעלע פאַררויטעלט. „כ'האָב, זאָגט ער, אפילו געשריבען וועגען דעם און שפעטער — באוויזען מיר אַ נאָטיץ געדרוקט אין אויבענדערמאָנטער „פאַלקס-צייטונג“.

(* א פארגיבעניש צווישען צוויי בעטלער קאליקעס. הומאריסטישע ערצעה-לונג. געווען דאמאלסט געדרוקט אין ווילנער בונדישער "פאלקסצייטונג".

א דריטען מאָל אין פאריז אין 1927, דאָכט מיר. ביי איהם אין
האָטעל. דערנאָך אין די קאָנארעטיקעלערען אַרום פאריזער „נאָטר־
דאָם“.

און א פערטען מאָל אין פאריז...

געוויס זיינען דאָס זעהר ווייניג באגעגענישען כדי צו קענען
אָפשאַצען סתם אזוי א מענשען. מיט „סתם־א מענשען“ דארף מען
אפטמאָל אויפגעסען א פוד זאלץ איידער מען דערקענט איהם. ס'איז
אָבער גאָנץ גענוג צו דערקאָנען א פערזענליכקייט. כדי אָפצושאָצען
דעם טעם פון אן איידעלען וויין דארף מען די גאַנצע פּאַס ניט אויס־
טרינקען.

פון די אלע קירצערע אָדער לענגערע באגעגענישען איז מיר
אלעמאָל געבליבען דער איינדרוק, ריכטיגער געזאָגט: דער אראָמאַט
פון א פערזענליכקייט, וועלכע פאַראייניגט אין זיך אי קילען טאַקט
אי הארצליכע ווארימקייט; מיטגעפיהל פאר'ן איינצעלען, פאר'ן אינ־
דיווידואם און פאַרשטענדעניש פאַר דער מאַסע. א וועלט־בירגער
און א טרייער איד, א גרויס־שטאַטישער פאַרנעם און ניט־געמאַכטע
סענטימענטען פאר דער קליין־שטעמעלשער אידליע פון וואָנען ער
שטאַמט. זעלטען ווער פון מיינע גאָהענטע און באקאנטע עם האָט
זיך מיט אזויפיל ליבשאפט געטיילט מיט מיר, די היימישע בילדער
וואָס כ'האָב ביי זיי אַרויסגערופען מיט'ן פעטער אוריס געהן אין
כיבוד (פון „מומע צו מומע“) ווי דאָס האָט געטאָן וולאַדעק.

מיר איז ניט איינמאָל אויסגעקומען צו טראַכטען און אויך —
אַרויסצוזאָגען: אַז ווען מיר וואָלטן געהאַט אַ מלוכה און מ'וואָלט
געדאַרפט שיקען אן אַמבאַסאַדאָר אין א פיינדליך־געשטימטער מדינה
וואָלט ב. וולאַדעק געווען דער פאַסענדיגסטער. ער וואָלט שוין גע־
וואוסט ווי דורכצוקומען, פאַרגלעטען, באזייטיגען שוועריגקייטען.
טאַקע דערפאַר, ווייל ער איז מסוגל צו באציהען זיך מיט'ן זעלבען
טאַקט סיי צו דער שטימונג פון א פאָלק סיי צו די חשבונות פונ'ם
איינצעלנעם.

וולאַדעק איז שוין אין געוויסען זין געוואָרען אונזער „אידישער
אַדרעס“ אין אַמעריקע. איך שטרייך אונטער: „אין אַמעריקע“,
ווייל אן עהנליכען „אידישען אַדרעס“ (וולאַדעק'ן צו לאנגע יאָהר)
האָט דאָ אין אייראַפּא געהאַט דער ניט־לאַנג פאַרשטאַרבענער לעאָ
מאַצקין. וולאַדעק איז אין אַמעריקע געוואָרען א שטיק „שליח צבור“

און ווייט ניט פאר'ן אמעריקאנער יודענטום אליין. וואו עפעס א קאמפליין, וואו עפעס א זאמלונג פאר סטרייקענדיגע, פאר ארבייטסלאָז, זע, פאר סאָציאַליסטישע וואַהלען, פאר קינדער-קאָלאָניעס—ווענדעט מען זיך צו איהם. הונגער אין רוסלאַנד, נויט אין פּוילען, עמיגראַציע אין ליטא, אנטלאָפּענע פון דייטשלאַנד, „אַרט“, אירישע שולען, א דרוק-מאַשין פאר א פארטיי-ציטונג, א קאָנטראַקט מיט א טעאטער פאר א אירישען שרייבער—אומעטום שמעלט ער אונטער די פלייצע. ער נעהמט אויף זיך איין יאָך נאָכ'ן אַנדערען און קרעכצט קיינמאָל ניט. אזוי ארום איז דאָס שוין מיט דער צייט געווארען א זעלבסט פאַרשטענדליכע זאך. וואו עפעס אַן איבעריגער עסקעל לייגט מען צו איהם אין וועגעל אריין: „שלעפּ, ברודער!“ און ער שלעפּט. מען פאַרנעמט אפילו צו אנטשולדיגען זיך, צו באַדאַנקען.

גיט א שאַב דעם בעסטען כלל-טוער, דעם איבערגעגעבענסטען פאָלקס-מענש, דעם טרייסטען פארטיי-פיהרער — איהר וועט אלע-מאָל געפינען אן אונטערשלאַק פון שטאַרקער אייגענליכע, פון איינ-געבילדעטקייט, פון כבוד-זוכעניש, פון קנאה. און ס'איז סוף כל סוף מענשליך. ס'איז אלעמאָל געווען די גרעסטע טרייבאראַפט אויך ביי דיכטער, ביי ארטיסטען, ביי מאָלער. ביי אונזער בערך יונגען יוביליאַר פיהלט איהר דאָס עפעס ניט, אפילו ווען איהר צונעמט איהם בלעטער-ווייז. און אויב איהר געפינט דאס יאָ — איז אין א זעהר שוואַכער מאָס און דיסקרעט; ווי אן אויסגעוועפּטער פיינער ריח. אבער קיינמאָל גיט זיך דאָס ניט אָפּ מיט איבערגעברענטע לייך-דענשאַפטען, מיט שכרות. דוכט זיך דערפאַר איז אין זיין געזעל-שאַפטליכער אזוי ווי אין זיין חבר'ישער טעטיגקייט האָט ער דער-גרייכט דעם סוד פון אינערליכער פרייהייט און פון נייטיגער ניכט-טערקייט. ווארום יעדער ליידענשאַפט, ווי דערהויבען זי זאָל ניט זיין, איז פאַרט א געוויסע קנעכטשאַפט ביי זיך אליין, א שכרות צו פאַרגעסען די מענשליכע שוואַכקייט אויף דער ערד... דערגרונט טעווען זיך צו אַזא סוד — דאָס הייסט: דינען א אידעע „שלאַ על מנת לקבל פרס“.

און נאָך אַן אייגענשאַפט קענט איהר געפינען אין אַט דער אינערליכער פרייהייט פון אונזער יובילאַר: ער דינט זיין פארטיי אָהן דער ענגקעפיגקייט פון א פארטיי-מענש. ער איז איינער פון די זעלטענע פארטיי-טוער, וואָס מיר איז אויסגעקומען צו באַגעגענען,

וועלכע ווילען בשום אופן ניט אנערקענען די דעמאָנאָגישע לאָזונג : „אויב ניט מיט מיר ביסטו געגען מיר“. ער באַטראַכט אלע אונזערע פארטייען אלס קינדער פון איין משפחה, נאָר מיט פארשידענע, בולטע כאַראַקטערען. ער פאַרנעמט קיינמאָל ניט, אז דוקא אין באַגאַבטע פאַמיליעס זיינען דאָ אויסגעשפראַכענע געגנער : איינער א רויטער, דער צווייטער אַ שוואַרצער ; דער דריטער אַ סאַנגוויניק, דער פערטער אַ כאַלעריק... אויפרייצען און פאַרפיינדען זיי איינער מיט'ן צווייטען וואָלט געהייסען פיהרען צום אונטערנאַנג פון דער גאַנצער משפחה צו וועלכער ער אליין געהערט, צו וועלכער זיין פארטיי געהערט. דערפון שטאַמט זיין טאָלעראַנץ, זיין אחריות גע- פיהל. דערפון — די אַטמאָספער פון צוטרוי וואָס רינגעלט איהם אַרום.

זעהר כאַראַקטעריסטיש איז זיין אַרט ריידען צום פובליקום. צי האָט איהר אַמאָל געהערט ווי אזוי וולאדעק האַלט א רעדע? מען די מאַסע פון צוהערער זיין ווי גרויס — ער הויבט כמעט ניט אויף זיין געוועהנליכען קול, ער שטרייכט ניט אונטער קיין וואָרט. ער באַטאַנט ניט קיין געדאַנק. ער רעדט כמעט ווי אַהן א שום שפּאַנונג, ער ווישט זיך ניט דעם שטערען, ער עפענט ניט די ליפּען מעהר ווי מען דאַרף צו ריידען אין אַ קליינעם אָפּגעשלאָסענעם קרייז. און דאָך הערען איהם אלע מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט. א טאָן געהט ניט פאַרלאָרען. ער דיסציפלינירט דאָס פובליקום מיט זיין רוהיג קייט. און נאָכ'ן ריידען בלייבט ביי אלעמען איבער א געפיהל פון פריינדליכקייט. א פריינד האָט גערעדט צו פריינד. ער האָט זיך אבסאָ- לוט ניט געוואָלט אויסצייכענען : ניט מיט שכל, ניט מיט שעהן- רעדנעריי און האָט זיך פאַרט אויסגעצייכענט.

* * *

פאַראַן ביי ביאָליק'ן אַ ליד, איינע פון זיינע לעצטע לידער. אין וועלכער דער גרויסער דיכטער האָט זיך „אויסגעהוט" פונ'ם פאַפּולאַריטעט־טומעל. דאָס ליד הייסט „יהינאָ חלקי עמכם!" וועלכע איז ציטיר דאָ :

איד ווינש מיר זיין ווי איהר — — —
 עניוות'דיגע, שטומזעליגע
 איידעל-לייט — און מען זאָגט אייד ניט
 גייסטרייכע — און איהר ווייסט עס ניט.
 איין ליכטיגקייט אין אייער אויג —
 שטענדיג שטיל און טרויעריג ;
 איין שמייכל אויף די ליפען —
 פון אלץ פארשטעהן און מוחל-זיין ;
 צו אָפּמעסטען מיט איהם, און אָהן הכרעה
 אַלץ וואָס קומט אקעגען אייד —
 דאָס גרויסע ווי דאָס קליינע,
 די פעהלער פונקט ווי מעלות.
 ווי אויף די שפיצען פינגער
 געהט איהר אויף די לעבענסוועגען,
 זייענדיג די ריינקייט און דעם גלויבען
 וואָס טריפט פון אייער גאַנצען וועזען
 ווי בלוי פון הימעל-רוים,
 ווי שאַטענס פונים גינעס וואַלד — — —

מאַנכע פון די דאָזיגע שורות פאַסען זיך צו אונזער יוביליאַר.
 זיי קלינגען ווי א שטילער אקאָרד צו דעם וואָס איז אויבען געזאָגט
 געוואָרען, אין פשוטער פּראָזע.

צו ב. וולאָדעק - טשאַרניס יובילעי

(א באַגריסונג)

אין די ניציגער יאָהרען פון דעם פאָריגען יאָהרהונדערט, מיט דעם אויפֿוואַכען פון דער אידישער ארבייטערשאפט און די אידישע פאָלקס־מאַסען אין מזרח־איראָפּע, איז אויפגעקומען אין אונזער אידישער עפענטליכקייט א נייע געדאַנקען־ריכטונג, — די אידיש־סאָציאַליסטישע, וואָס איז זיך באַלד פאַנאָדערנגעגאַנגען אין פיר פאַרשידענע שטראָמען: דעם בונדיסטישען, דעם פּוּל־ציוניס־טישען, דעם סאָציאַליסטיש־טעריטאָריאַליסטישען און דעם אזוי גערור־פענעם „סערפּיסטישען“. אָט די נייע ריכטונג האָט אַרויפגעלעגט איהר געוואַלדיגען שטעמפּעל אויף דעם גאַנצן פון דער נייערער איד־שער געשיכטע און אויף דער אויסקריסטאָליזירונג פון אן אייגענער אידישער ארבעטער־פּאָליטיק, אין איהרע פאַרשידענע שאַטירונגען. אין אָט דער אַלגעמיינער געדאַנקען־ריכטונג איז אויך גייסטיג אויס־געוואַקסען אונזער בעל־היובל.

און ווען איך טראַכט איצטער וועגען איהם, קאָן איך איהם ניט נוט אָפּשיידען פון צוויי אנדערע חשוב'ע טוערס אונזערע, וואָס זיינען ניט נאָר גייסטיג אויפגעוואַקסען אין דער זעלביגער אַלגעמיינער געדאַנקען־ריכטונג, נאָר זיינען אויך געקומען אויף דער וועלט פון איין איינציגער מוטער־טראַכט, — דער מוטער־טראַכט פון דער אשה המבורכת מרת ברכה טשאַרני. איהר נאָמען, ווי אפּשר אויך נאָך אנדערע נעמען פון די אַלט־פרומע מוטערס, פאַרדינט געוויס צו פאַרבלייבען אין דעם זכרון פון די קומענדיגע דורות. און דאָס ניט דערפאַר, וואָס זי זאָל האָבען זיך אַליין באַטייליגט אין דער אויפקר מענדיגער נייע־עבורט פון דעם אידיש־סאָציאַליסטישען געדאַנק, נאָר

דערפאר, וואָס זי האָט געשינקט דער נייער באוועגונג דריי שטארקע טאַלאַנטען, וואָס צייכענען זיך אויס אויף דריי פאַרשידענע געביטען, אלע פאַרבונדענע מיט דעם אויפּוואַכען פון דער אידישער אַרבייטער-שאַפט און דעם אַרויסטריט איהרען אויף אונזער אַרענע, ווי אַ היסטאָרישע מאַכט.

איך האָב דאָ אין זינען ש. ניגער-טשאַרני, איינעם פון אונזערע וויכטיגסטע ליטעראַטור-קריטיקער, ליטעראַטור-פאַרשער און פּובלי-ציסטען; דניאל טשאַרני (דעם אינגסטען פון די „ג' אחים“), דעם פּאָעט, און דעם מיטעלסטען, אונזער בעל-היובל, ברנך וואַלדעק-טשאַרני, וואָס האָט שוין אין זיין גאָר פריהער יוגענט זיך דער-וואַרבען אַ שעהנעם נאָמען אין דעם אידישען רעוואָלוציאָנערען לאַגער, ווי אַ טאַלאַנטפולער אַראַטאָר און אַניטאַטאָר, אין דעם דינסט פון דעם אידישען אַרבייטערס באַפֿרייאַונגס-קאַמף, ווי אַ פּאָהנען-טרענער פון דער בונדיסטישער אַרמע.

ווי דאָס ווערט ניכר פון דניאל טשאַרני'ס „זכרונות“ און פון פּערזענליכע מיטטיילונגען וועגען די דריי ברודער, פאַרבינדט זיי אלע דריי אַ פּאַר נאָר געבענשטע כאַראַקטער-שטריכען, וואָס שטאַמען אַפּשר פון זייער געבענשטער מומטער: אַ מענשליך-פּיהלענדיגע האַרץ, אַ קלאַר-רער פאַרשטאַנד און אַ באַזונדערע טרייקייט צו די יסודות פון די אייגענע איבערצייגונגען. ש. ניגער איז תמיד טריי צו זיין אינטער-רעם אין דעם גייסטיגען שאַפען פון אונזער פּאָלק אין דעם לויף פון אלע זיינע דורות. דניאל איז טריי ניט נאָר זיין פּאָעטישען באַרוף, נאָר אויך דעם אידישען סאָציאַליזם. אונזער בעל-היובל איז תמיד טריי די אידעאַלען פון דעם אינטערנאַציאָנאַליסטישען סאָציאַל-ליזם און זיין בונדיסטישען אויסטייטש, וואָס קאָן פאַרמולירט ווערען אזוי: מיר קעמפען פאַר דער סאָציאַליסטישער באַפֿרייאַונג פון דער אידישער אַרבעטערשאַפט, וואָס זייער גורל קאָן ניט און זאָל ניט אָפּגעריסען ווערען פון דעם גורל פון דעם אַלגעמליכען סאָציאַליזם און פון די אַרבייטער-מאַסען אין יענעם לאַנד, אין וועלכען די אידישע אַרבייטער וואוינען.

אַט דאָס איז דער אינוועניגסטער שטענדיגער קרייז אין וואַלדעק'ס אידישען סאָציאַליזם, וואָס איהם בלייבט ער תמיד טריי. ארום אַט דעם שמענדיגען געדאַנקען-קרייז בילדעט זיך אויס אַ ברייטערער, ריין אידישער קרייז, וועמעס ראַדיאָס עס קאָן צייטענווייז צונויפּשרומפען

און צונויפפאלען מיט די גרעניצען פון די „אידיש־שפרעכענדיגע גע-
נאָסען“ און ווערען אפילו נאָך קירצער, — שיר ניט ביז'ן בליק פון
אונזערע אַסימילאַטאָרישע „יאהודים“ אויף די נויטען און אינטערעסען
פון דעם אידישען פּאָלק. ער קאָן אָבער אויך צייטענווייז זיך אויס-
ציען ביז צו דער לענג פון דער ריין בונדיסטישער „נאַציאָנאַליסטישער
רעלער אַוטאָנאָמיע“.. ניט אנגערירט וועט דערביי בלייבען דער
אויבען פאַרמולירטער אינוועניגסטער קערן.

ליידער קאָן איך ניט אַרויסזאָגען קיין וועלכע עס איז מיינונג
וועגען אָט די צונויפֿשרומפונגען אָדער אויסברייטערונגען פון דעם
גרעסערען געדאַנקע־קרייז מחוץ דעם „קערן“. וואָלדעס טרעט זעהר
זעלטען אַרויס אין ריין אידישע ענינים, — און אויך דאָס מיינסטענס:
אָדער אין גאַנץ ספעציעלע פּראָגען, אָדער אין אַ פּאָלעמיק מיט אַנ-
דערש דענקענדיגע ריכטונגען. דערפאַר ווייס איך אַבער, אז אין זיין
„אינוועניגסטען קערן“, ווי איך רופֿ דאָס אָן, איז ער צונויפֿגעבונדען
מיט דעם גאַנצען אידישען פּאָלק ניט נאָר ווי אַן אַניטאַטאָר, אָראַטאָר
און עפענטליכער טוער פון דעם אידישען אַרבייטער־קלאַס. ער איז
צונויפֿגעבונדען מיט דעם פּאָלק, ווי אַ מיט־העלפֿער און מיט־בויער
פון דער מאָדערנער אידישער ליטעראַטור אין דער שפּראַך־ספּערע פון
אידיש, וואָס איז זיכער אַ סך ברייטער, איידער די אינטערעסען־
ספּערע פון אַ באַשטימטען קלאַס. אויך דאָ בין איך ליידער גע-
צוואונגען זיך אָפּצוזאָגען פון אַ וועלכען עס איז טאָטאַלען אָפּשאַץ,
מחמת עס פּעהלען נאָך די מאַטעריאַלע פאַר דעם אָפּשאַץ פון זיין
ריין ליטעראַרישער טעטיגקייט אין אידיש, אָנגעהויבען מיט זיינע קריי-
טישע רעצענזיעס (נאָך אין רוסלאַנד) אונטער דעם פּסעוודאָנים „באָניע
ברכות“ ביז זיינע אַרויסטרעטונגען אין דער „צוקונפֿט“ און אַפּשר
אויך אין אַנדערע זשורנאַלען און זאַמעל־ביכער. פּרעג איך: איז
נאָך ניט געקומען די צייט, ווען וואָלדעס זאָל אַ טראַכט טאָן וועגען
אַריינברענגען אין שויער אַל' די גערעטעניש, וואָס איז איהם באַ-
שערט געווען אויף אַט דעם פּעלך פון זיין טעטיגקייט?

אָבער ניט נאָר אין דער אידישער וועלט האָט זיך וואָלדעס
דערוואָרבען אַ געהויבענעם נאָמען. ער איז אויך אַ זעהר חשוב'ער
געזעלשאַפֿטליכער טוער אין דער אַמעריקאַנער סאָציאַליסטישער וועלט,
אין דער אַמעריקאַנער אַרבייטער־באַוועגונג בפרט, און אין דער אַמערי-
קאַנער פּראָגרעסיווער פּאָליטיק בכלל. דאָ מוז איך שוין אין גאַנצען

בלייבען שטום. מיר זיינען די דאָטען פון זיין טעטיגקייט אויף אָט די פעלדער לחלוטין אומבאקאנט, ווייל איך בין אלץ נאָך א „פרעמד־דער“, — ווען אפילו ניט נאָך קיין „גרינער“, — אין דער ענגליש־שפרעכענדיגער אמעריקאנער עפענטליכקייט. אָבער אויך דאָ ווייס איך, אַז ב. וולאָדעק האָט זיך דערוואָרבען א שעהנעם נאָמען און ווערט הויך געשעצט ניט נאָר אין דער אמעריקאנער סאָציאליסטישער און ארבייטער־באוועגונג, נאָר אויך אין דער אלגעמיין־פראַגרעסיווער עפענטליכקייט. אַנדערע פריינד זיינע, וואָס שטעהען נעהענטער איידער איך, צו איהם און צו זיינע פאַרשידענע טעטיגקייטען, האָבען מעהר רעכט, איידער איך, צו רעדען וועגען זיי און וועגען זייער באַדייט.

יעדער פון די פריינד זיינע, וואָס באטייליגען זיך אין דעם יום־טוב פון דעם בעל־היובל, טוט דאָס, ווייל ער שעצט וולאָדעק'ן פאר דער אָדער יענער זייט פון זיין עפענטליכער טעטיגקייט, פאַר דעם אדער יענעם שטריך אין זיין פערזענליכקייט. איך טו עס פון דעם נאנצען הארצען, ניט נאָר ווייל איך שעץ וולאָדעק'ן ווי א וויכטיגע און שעהנע פיגור אין דער אמעריקאנער עפענטליכקייט; ניט נאָר ווי א מיט־העלפער און מיט־בויער פון אונזער נייער קולטור־ספערע אין אידיש, און אויך ניט נאָר, ווייל איך זעה אין איהם תמיד דעם טרייען דינער פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאליזם, נאָר אויך דערפאַר, וואָס איך קאָן קוינמאָל ניט פאַרנעמען, אַז ער איז ארויס־געבראַכט געוואָרען פון יענעם אלגעמיינעם אידיש־סאָציאליסטישען געדאַנקען־שטראָם, צו וועלכען איך האָב דעם כבוד צו געהערען עד היום הזה.

ווי אויבען באמערקט, איז יענער שטראָם זיך פאנאנדערגעגאנגען אין די פאַרשידענסטע ריכטונגען. די פון זיי, וואָס זיינען נעבלייבען אויף דער אַרענע, פיהרען נאָך אלץ א העפטיגען קאַמף צווישען זיך און ניט איין שארפע פּייל איז פון וולאָדעק'ס געגנער אָפּגעשאַסען געוואָרען אויך אין איהם. אבער דאָס וועט קיינער פון זיי ניט לייקענען, אַז יעדע איינע פון די איהם פּינדליכע אידיש־סאָציאליסטישע ריכטונגען וואָלט זיך געפיהלט נאָר געהויבען, ווען וולאָדעק זאָל זיך האָבען אוועקשטעלען און קעמפען אונטער איהר פּאָהן. דאָס איז אין מינע אויגען נאָר א געהויבענער שבת.

און—ווער ווייס, וואָס אונזער צייט קאָן ברענגען מיט זיך ?

„צייטען בייטען זיך און מיר בייטען זיך אין זיי.“ אונזער צייט, — די רעאקציאָנערסטע אין דער געשיכטע פון די לעצטע דורות, וועט מוזען צווינגען די פארשידענע ריכטונגען אין דעם אלגעמיינעם סאָ-ציאליזם, זיך אלץ מעהר און מעהר צו דערנעהענטערען זיך איינע צו דער אנדערער. דיזעלביגע רעאקציע, פון וועלכער מיר, אידען, לידען אים שטארקסטען, קאָן אויך צווינגען די פארשידענע סאָציאליסטישע ריכטונגען אין דער אידישער וועלט, אויסצוגעפינען א באַדען, אויף וועלכען זיי אלע, אָהן א וועלכער עס איז פאַרגעוואַלטיגונג פון יעדענס איבערצייגונגען און אידעאלען, זאָלען קאָנען אויפשטעלען א „פאר-אייניגטען פראָנט“ אנטקעגען אלע שונאים פון דעם אידישען אר-בייטער-קלאַס און פון דעם אידישען פאָלק. ווי וואָלט זיך מיר געוואָלט, אז אויף אַט דעם פריי-פאראייניגטען פראָנט זאָל אויך וולאָדעק, מיט זיינע טאַלאַנטען און זיין ענערגיע, שמעהן אונטער דער פאָהן פון זיין ריכטונג, און זיין איינער פון די טרייעסטע, איבערגעגעבענסטע קעמפער.

מיט אַט דעם ספעציעלען וואונש אין מיין ברוסט באַגריס איך הארציג דעם בעל-היובל און וויגש איהם פון גאנצען הארצען געזונט און לאנגע יאָהר און שמענדיגער טרייקייט צו אונזערע אלעמענס אידעאלען פון פולער סאָציאלער און נאַציאָנאַלער באַפרייאונג פאר אלע אונטערדריקטע קלאַסען און אלע אונטערדריקטע פעלקער.

Karl Kautsky

16 Decem 1931

Wien VIII
Haugergasse 47

Lieber Freund Klaxel

als ich in diesem Sinne die Freude hatten Sie
persönlich begrüßen zu dürfen obwohl wir nicht
dies schon Ihre fünfzigster Geburtstag vor der Tür
steht. Nun stoßt in Ihre Jugendproben diegen und
hofft doch an

Da wollen wir die Gelegenheit nicht versäumen, uns
den Vorkanzler des zu bezeugen werden Ihnen
zu danken für die Dienste, die Sie für unsere Sache
leistet und den Wunsch anzupreisen, Sie mögen
noch viele Jahre hindurch in der Lage sein, für
die Sache der Sozialismus und Judenbum, in
Amerika - der Menschheit überhaupt zu wirken
föhl - auch keine so internationale Nation, wie die Juden
Die Diaspora ist ein Unglück für die Juden, ein
Dank für die Menschheit

Ihr ⁵⁰ Geburtstag, lieber Freund Klaxel, fällt wohl
... wir Ihre Zeit, aber doch ^{ist sie nicht} keine Hoffnungslosigkeit
Wir sind in einer ^{ganzen} fast allgemeinen Gegenrevolution
Aber im Unterschied zu früheren Zeiten kann man nach

איבערזעצונג פון דער באגריסונג געפינט זיך אויף די זייטען 44 און 45

1815 mit 1849, ist es keine Zeit der Fortschrittlichkeit
Zur Jugendzeit eines Teils willkürlicher Abhandlungen und
Ergebnisse. In diesen, durch Weltkrieg und Weltkriege
verursacht, lassen sich zunächst durch die folgenden Schritte
mit der lautersten Darstellung. ungewissen Ab-
kehr oder Spitze machen diese ^{theoretische} Praktik und dann
Kritik die Zeit für die alte soziale Firma der
Sozialdemokratie in der ganzen Welt. Die Zeit ist
vielleicht nicht so mancher, gleich Sie Führer der
fortschrittlichen Sozialdemokratie, sich sehr unklar zu
fühlen. Abhandlungen können für Menschen werden, was
Moralische für den letzten Versuch wurde. Unsere
Aufgabe wird es sein dafür zu sorgen, dass die
Parallele nicht weiter geht und nicht dem Tausch ankommt
des Cäsarismus die Unvereinbarkeit einer Coexistence, folgt

Den Arbeiter Anmerkungen ist es bestimmt, in diesem Kontexten
Aufklärung der sozialistischen Arbeiterbewegung der Welt unter
unserm Einfluss eine führende Rolle zu spielen. Ich kann
Ihnen nicht mehr besseres wünschen, als dass in dem Tausch
Forward vergebens sein möge bei dieser Aufklärung von
Vorkämpfer zu stehen und zu seinem siegreichen Fortgang
nach Kräften beizutragen.

In dieser großen Erwartung wiederholen wir unsere Wünsche
für Ihre persönlichen Weitergaben und bitten Sie, die
Ihrer Zeit die wichtigsten für Sie zu geben.

Rudolf Kautsky
and with heartfelt wishes
yours truly
L. M. Kautsky

באגריסונג פון קארל און לואיזע קאוטסקי

קארל קאוטסקי
הייציגער גאססע 47

דעצעמבער 16, 1935

ליבער פריינט וולאדעק: —

בעת מיר האָבען היינטיגען זומער געהאט דעם פארגעניגען
אייד פערזענליך צו באַגריסען, האָבען מיר קיין אהנונג ניט געהאט,
אז אייער פופציגסטער געבורטסטאָג שטעהט שוין ביי דער טיר. נו,
שטראַפּט אייד דער יונגער פרישער אויסזעהן אייערער, און אייער
פופציגסטער געבורטסטאָג קומט דאָך.

באַנוצען מיר זיך מיט דער געלעגנהייט ניט צו פאַרזאַמען זיך
אַנצושליסען אָן די פילע, פילע פריינט אייערע אייד צו באַגריסען און
אייד צו דאַנקען פאר די אויפטואונגען אייערע פאר אונזער באווע-
גונג. מיר דריקען אויך אין דער זעלבער צייט אויס אונזער וואונש,
אז איהר זאָלט נאָך א סך, א סך יאָהרען זיין אין דער לאַגע צו טאָן
פאַר דעם סאָציאַליזם און פאַר דעם אידישען פאָלק ביי אייד אין
אמעריקע און פאַר דער מענשהייט אויף דער גאַנצער וועלט.
עס איז דאָך אין דער גאַנצער וועלט ניטאָ קיין אינטערנאַציאָ-
נאַלערע נאַציאָן, קיין אינטערנאַציאָנאַלערער פאָלק ווי די אידען.
דער גלות איז אן אומגליק פאַר די אידען און א גליק פאַר דער
מענשהייט.

אייער פופציג יאָהריגער געבורטסטאָג, ליבער פריינט וולאדעק,
פאָלט אויס אין א שלעכטע צייט, אין א בייזע צייט, אָבער זי איז
דאָך ניט אזוי האַפנונגסלאָז ווי מאַנכע שטעלען זיך פאַר. מיר לע-
בען אין א צייט פון כמעט אן אלגעמיינער קאָנטר-דעוואָלוציע, אבער
עס איז דאָך אן אונטערשיד פון היינט צו די פריהערדיגע צייטען
פון דעם סאָרט ווי, למשל, די צייטען פון 1849-1815. זי איז דאָך

ניט קיין צייט פון קבר שטיִלקייט. פארקערט, זי איז א צייט פון די ווילדסטע אוואנטורעס און עקספערימענטען.

די מאסען, צוטומעלט פון וועלט־קריג און פון וועלט־קריזיס, לאָזען זיך דערווייל בעאיינפלוסען דורך די פרעכסטע שווינדלער מיט זייערע מארק־שרייערישע רעקלאַמען.

אַבער פריער אדער שפעטער וועלען די דאָזיגע שווינדלער דאָך קומען צום באַנקראַט און דאן וועט ווידער קומען די צייט פאר דער אַלטער פאַראַנטוואָרטליכער פירמע, פאר דער סאַציאַל־דעמאָקראַטיע אין דער גאַנצער וועלט.

די צייט איז אפשר נעהענטער ווי פאר א סך פון אונז קוסט אויס. די פירער פון דעם פאַשיסטישען שווינדעל הויבען שוין אָן אלץ מעהר און מעהר זיך צו פיהלען ניט זיכער אויף זייערע פאַזיר־ציעס. אביסיניע קען ווערען פאר מוסאָליני וואָס מעקסיקא איז גע־וואָרען פאר נאַפאָלעאָן דעם דריטען. אונזער אויפגאבע וועט זיין צו זאָרגען פאר דעם, אז דער פארגלייך זאָל ניט געהן ווייטער און זאָל ניט ווערען אזוי ווי דער צוזאַמענברוך פון צעזאַריום, וועלכער האָט מיט זיך געבראַכט דעם צוזאַמענברוך פון דער פאריזער קאָמונע.

די ארבייטער פון אמעריקע זיינען די אויסערוועהלטע אין דער קומענדיגער אויפלעבונג פון דער סאַציאַליסטישער ארבייטער באוועגונג פון דער וועלט צו שפילען א גרויסע ראָלע צוזאַמען מיט ענג־לאַנד.

איך קען אייך דעם אמת גערעדט ניט ווינשען עפעס בעסערס ווי דאָס, אז דעם אידישען „פאַרווערטס“ זאָל זיין באשערט אין דער דאָזיגער אויפלעבונג צו שטעהן אין די ערשטע רייהען און צו העלפען מיט אלע כחות דעם זיגרייכען אויפגאַנג פון דער נייער פרייהייט.

מיט דער דאָזיגער מונטערער האָפנונג ווידעהאַלען מיר אונז־זעע וואונשען צו אייך פערזענליך. מיר ווינשען אייך געזונט און גליק און דריקען אייך פון ווייטען די האַנט.

מיט די הארציגסטע גרוסען

אייער,

האַרל און לואיזע קאָוטסקי.

ל י ד ע ר

נאכט געטרייע

(ב. וולאדעק'ן געוידמעט)

צווישען ריזנשאַטענס מיין אייגענער שאַטען, —
מיין קאָפּ ביז סאַמע וואַלד נעמט גרייכען ;
דער אַווענט וועהט מיט הייסען אַטעם,
און אומרו יאַגט פון אַלע הויכען.

דער וועג צום וואַלד. — איך שפּאַן ניט ווייטער,
כ'בלייב פּלוצלונג שטיין אין שרעק פּאַרגאַפּטער ;
פון טיף פון וואַלד יאַגט אָן אַ רייטער,
און שניידט די ערד אין ווילדע קלאַפּטער.

ער יאַגט, — און ס'פּערד, מיט פּיס ווי שפּיזען,
שטעכט דורך דאָס פּעלד, רייסט אויף אין גריבער,
ער שטעכט אויך דורך די שאַטענס-ריזען,
ער רייסט זיי אויף, און טאַנצט אַריבער.

געפּיף פון ווינט, געפּאָך, געקלימפּער, —
וואוהין ער יאַגט — דאָס ווייס אַליין ער ;
איך האַלט קוים אויס זיין ווילדען אימפּעט,
דעם האַגעל קלעפּ פון זאַמד און שטיינער.

ער יאַגט אַוועק. פון אויג פּאַרשווינדט ער,
נאָר ערד און איך מיר בלייבען דולע ;
עס דוכט זיך אויס — אַ טיפּער ווינטער
נעמט דורך דאָס האַרץ פון הייסען יולי.

דורך אַלע בויער יאַגט אַ פיבער,
די שאַטענס טאַנצען אום ווי שיכור.
און מיין שאַטען — אַ שלאַנג אין גריבער —
ער וואַרפט זיך אום צעהאַקט אויף שטיקער.

די נאַכט קומט אָן. — אַ נאַכט געטרייע.
ניט נאַכט פון סימבאָל, ניט פון מיפן, —
נאר נאַכט פון וועלדער, נאַכט אָן פייער —
פאַרנעם מיך אויף אייביג אין דיינע טיפען.

פול זאָל זיין די פרייד

אַ פייער דאָס לייב פאַרצערט,
אין בלוט דאָס פייער ברענט ;
עס וואַקעלט זיך אונטען די ערד,
עס ברעכען זיך אַלע פיר ווענט.

מיין קול הילכט אָפּ מיט פרייד
אין דונערדיגען רעש ;
כ'בין גרייט, בין גרייט, בין גרייט
צו ווערען אַ בערגעל אַש.

אַז דו האַסט מיך ניט דערקענט
אין לעבעדיגען גוף, —
אויף פינגער פון דיינע הענט
מיין אַש כאַטש נעם אַרויף.

און פול זאָל זיין די פרייד
נאָך מער ווי ס'איז באַשערט ;
צעזי מיך און צעשפרייט
אויף גאַרער, גאַרער ערד.

נח באַגריסט ברוכין

עס וואָלט אייגענטליך געווען א יושר אָפּצושאַפּען אַזעלכע יובילעאום־פּיערונגען. איז דאָס דען וויכטיג, ווען מען באַווייזט זיך אויף דער וועלט, פיל וויכטיגער איז דאָך, ווען מען דערזעהט די וועלט. און דאָס איז דאָך ביי אונז געקומען א סך, א סך שפּעטער. וואָלט געווען פיל גלייכער אָט אַזעלכע דאַטעס פון אונזער לעבען צו פּיערן, ווייל דער מאַמענט פון גייסט־רייזע ווערען איז דאָך באַמת א וויכטיגער, איך וואָלט געזאָגט, א דערהויבענער מאַמענט אין אונזער לעבען. אגב וואָלטען מיר דערביי נאָך א זאך „געוואונען“, — עס איז פאַרט עפעס לייכטער אויפ'ן האַרצען, ווען מען האָט פאַר די אויגען, למשל, א 30 יאָהר, איידער א 50.

אַבער, ווי זאָגט מען, „די וועלט קאָן מען ניט איבערמאַכען“ (עס קלינגט אביסעל אפילו מאַדנע אין מויל פון א סאַציאַליסט אזא אויסדרוק!), מוז איך זיך איבערטראַגען מיט מינע רעיונות צום 1886 יאָהר; ווען הילד, וועלכער האָט מיט פיל יאָהרען שפּעטער זיין אמת'ן נאָמען וואַדעס באַקומען, האָט זיך אויף אונזער זינדיגער ערד באַוויזען.

דאָס איז געווען אין מיטען פון די 50גער יאָהרען פון פאַר־נאַנגענעם יאָהרהונדערט. מיר האָבען שוין געהאַט הינטער זיך דעם רומפולען פּעריאָד פון דער „נאַראַדנאַיאַ וואָליאַ“ (פּאָלקס־באַפּריי־אונג) פון איין זייט, און די אידישע פּאַנאָמען פון דער צווייטער: דער רעוואָלוציאָנערער אויפשטייג פון די 70גער יאָהרען האָט געזאָלט פאַרנאָסען ווערען מיט'ן בלוט פון דער אידישער אַרעמקייט. דעם פּאָלקס־צאַרען האָט די פינסטערע צאַרישע רעאַקציע געזוכט אָפּצו־ווענדען פון זיך, און דער אומצופרידענקייט פון דעם רוסישען פּויער און ארכיביטער געבען אן אַנדער אויסוועג, ווי דאָס ווערט געטאָן

אין אונזערע צייטען ניט אין אַ וועניגער גרויזאמער פאָרם אין אַ היטלער־דייטשלאַנד.

עס איז געווען א צייט, ווען עס האָט זיך געדוכט, אז דער צאָרזום זיצט פעסט אין זאָטעל און קיין שום געפאהר דראָהט איהם ניט. פון דעם שרעקליכען, פאר'ן צאָרזום, „איספּאַלניטעלני־קאָמיטעט נאָראַדנאי וואָלי“ (אויספיר־קאָמיטעט) איז שוין כמעט קיין שפור ניט גע' בליבען, ווער אויף דער תליה אומגעקומען, ווער אין שליסעלבורגער און אנדערע קאטאָרגעס פארשפארט און געפּוילט.

אזוי האָט זיך דאָס אבער נאר געדוכט. א נייער „אינערליכער שונא“ קומט אויף, א „שונא“, וועלכער כאַפט אונטער און ציט ווייטער די „גאַרענע קייט“ פון דער רומפּולער „נאָראַדנאי וואָליאַ“, א טוי־ זענט קעפיגער שונא, ביי וועלכען, ווי אין דער גריכישער לעגענדע, אַנשטאָט איין אָפּגעהאקטען קאָפּ וואקסען אויס טויזענטער נייע. דער ארבייטער־קלאַס פון דער צאָרישער מדינה נעמט איבער אין זיינע הענט דעם גורל פון דער רוסישער רעוואָלוציע.

און אין דעם אידישען „תחום“ האָט זיך אויך א ריהר געמאָן. בעת פון איין זייט ווערט א טייל פון דער אידישער געזעלשאַפט כאַ הערשט דורך נאַציאָנאַליסטישע שטימונגען און ווערט דורכגעדרונגען מיט דער ספעציפישער גלות־פּסיכאָלאָגיע, דערוואַכט דער אידישער ארבייטס־מענש פון זיין שקלאַפּען־שלאָף און כאַפט אויף די לערן פון דער „נייער תורה“, דער תורה פון קעמפּענדיגען ארבייטער־קלאַס, דער תורה פון סאַציאַליזם.

עס איז געווען די צייט, ווען אין אידישען לעבען האָבען זיך באוויזען צוויי שטראָמען: איינער האָט געבראכט דעם אידישען בירגערטום (זיין מיטעל און קליין־בירגערליכען שיכט) צום הערצלישען ציוניזם, און דער צווייטער — פון די אידישע ארבייטענדיגע מאַסן — צום „אַלגעמיינעם אידישען ארבייטער בונד“.

חבר וואָלדעק ענדיגט זיינע סינדער־יאָהרען, זיינע, אזוי צו זאָגען, חדר־יאָהרען אין מאָמענט, ווען דער „בונד“ איז שוין געווען פּולשטענדיג פאַרמירט און האָט שוין פארנומען דעם אויבנאָן אויף דער אידישער ארבייטער־גאַס.

חבר וואָלדעק קומט צום „בונד“. זיין וועג צו איהם איז אָבער ניט קיין גראַדליניקער. דערצויען אין נאַציאָנאַל אידישע טראַ־ דיציעס, געפינט ער זיך אַנפאַנגס אין די ריען פון דער ציוניסטישער

באוועגונג, אמת, פון איהר דעמאָקראטישער, כלומרשט, „פּראָלעטאַר-
רישער“ אָפּוויכונג. ער בלייבט אָבער דאָרט ניט לאַנג. די נאַציאָנאַלע
געפיהלען, דער נאַציאָנאַלער גייסט, וועלכען ער האָט אין זיך איינגע-
זאַפט אין זיינע קינדער יאָהרען, האָבען ניט באוויזען גובר צו זיין
זיינע שטרעבונגען באמת צו דינען די ארכיטערימאסען. זיי האָבען
איהם דיקטירט זיך שטעלען אין די רייען פון „אלגעמיינעם אידישען
ארכיטערי-בונד“.

און דאָ, אין בונד, אַנטפּלעקט זיך חבר וולאָדעק (א פּסעוור-
דאָנים, וועלכער האָט זיך צוגעקלעפט, ניט אָפּצורייסען) אין זיין גאַנ-
צען פּראַכט. באַגאַבט פון דער נאַטור, א גלענצענדער רעדנער (מען
האָט איהם ביי אונז גערופען „דער יונגער לאַסאַל“), אַן אויסגעציי-
כענטער אַגיאַטאַטאָר, מיט א פיינער פּען אין האַנט, פאַרנעמט ער אן
אַנגעזעהן אָרט אין „בונד“. מיר זעהען איהם אין פאַרשידענע שטעדט
פון ראַיאָן פון „בונד“, און אומעטום דערוועקט ער צו זיך די היי-
סע סימפּאַטיעס.

חבר וולאָדעק עמיגרירט אין אַמעריקע. דער אַמעריקאַנער
פּעריאָד בילדעט א גאַנץ באַזונדערען קאַפיטעל אין זיין לעבען, וועל-
כער איז מיר וועניגער באַקאַנט און וועלכען איך וויל דאָ ניט בא-
רייען. איך גלויב, אז די דאָזיגע אויפגאַבע וועלען דערפילען אונזערע
אַמעריקאַנער חברים. און כדי מען זאָל דאָס ניט אויפפאַסען אלס א
דיפּלאָמאַטישען מאַנעוור פון מיין זייט, וועל איך דאָ גאַנץ קאַטעגאָר-
ריש און אויפריכטיג זאָגען: פיל פון חבר וולאָדעק'ס פּאָליטישע
און געזעלשאַפּטליכע האַנדלונגען אין אַמעריקע האַלט איך פאַר ניט
ריכטיג. דאָס באַציהט זיך סיי צו ריין אַמעריקאַנער פּראָבלעמען, סיי
צו פּראָבלעמען פון אידישען לעבען.

חבר וולאָדעק האָט זיך אין אייניגע הינזיכטען געענדערט,
זינט ער געפינט זיך אין אַמעריקע. אין איין הינזיכט איז ער אַבער
געבליבען אומגעענדערט, אין זיין טרוישאַפט און איבערגעגעבענהייט
צום „בונד“, צום „בונד“, וועלכען ער האַלט, אז דאָס איז זיין „בונד“.
זיינע אויפּטאָונגען פאַר אונזער „בונד“ — און די דאָזיגע אויפּטור-
אונגען זיינען גאָרניט קיין קליינע — זיינען ביי איהם א רעזולטאַט
פון זיין אינערליכער באַציואונג צום „בונד“, אַן א צומיש פון וועל-
כע ניט איז אנדערע טענער.

דעם איינדרוק האָב איך יעדעס מאָל, ווען איך טרעף זיך מיט
חבר וולאָדעק'ן.

ווּלאַדעק דער פּאָלקס-רעדנער

אין 1906 מען יאָהר, בשעת די וואהלען צו דער צווייטע דומע, בין איך „געלאָפּען“ אין מיין פּאָטערשטאָט דווינסק פאר אַ קאנדידאָט פון „בונד“. די צייטען זיינען נאָך געווען „ליבעראַלע“ און מען האָט געקאָנט מאַכען וואהל־פּאַרזאַמלונגען. די וועהלערשאַפט איז אין דער ערשטער וואהל־שטופּע געווען איינגעטיילט אין נאַציאָנאַלע קוריעס: די אידען באַזונדער פון די ניט־אידען. — אָבער קיין איר־דיש האָט מען ניט ערלויבט צו רעדען אין די אידישע וואהל־פּאַרזאַמלונגען, רעדען האָט מען געמוזט נאָך רוסיש. און אָט קומט פּאָר מיין ערשטע גרויסע פּאַרזאַמלונג אין ראַצ'ס זאַל, אין דעם באַריהמטען זאַל, וואָס אַלע דווינסקער געדענקען איהם זיכער. מיין קאָנסורענט אין דווינסק איז געווען אַן אַרטיגער כלל־ישראל טוער, אַ געמיינזאַמער קאנדידאָט פון אַלע אידישע פּאַרטייען אַ חוץ דעם בונד. אונז טערשטיצען זיין קאנדידאָטור איז אַראָפּגעקומען פון פעטערבורג אַ באַוואוסטער אַדוואָקאַט. האָט אונזער קאָמיטעט באַשלאָסען אַראָפּ־צוברענגען ווּלאַדעק'ן — דעם „יונגען לאַסאַל“, ווי מען האָט איהם גערופּען.

דאָס איז געווען דעמאָלט דאָס ערשטע מאָל, ווען איך האָב געהערט ווּלאַדעק'ן האַלטען אַן עפענטליכע רעדע. ער האָט גערעדט רוסיש, אַ שפּראַך, וואָס איז ניט געווען זיין מוטער־שפּראַך און וואָס ער האָט באַהערשט נאַנץ גוט, אָבער בשום אופן ניט גלענצענדיג. ער האָט גערעדט רוסיש מיט יענעם שאַרפען אידישען אַקצענט, וואָס 90 פּראָצענט אפילו אַקאַדעמיש־געבילדעטע אידען, וואָס האָבען דורכ־געמאַכט גימנאַזיע און אוניווערזיטעט, קענען זיך פון איהם קיינמאָל ניט באַפרייען.

רעדען אין אַ פרעמדער שפּראַך איז שטענדיג דער גרעסטער

און געפערליכסטער פרוביר־שטיין פאר א רעדנער. ניט האָבען קיין פרייהייט אויסצוקלייבען דוקא יענע אינטימע און פיינע שאַטירונגען פון וואָרט, וועלכע דריקען אויס אַמבעסטען דיין געדאַנק; זיין געצוואונגען צו געברויכען „צייטונגס־מעסיגע“, הילצערנע און האַ מאַמע פראַזעס, ווייל קיין שום אַנדערע פאַלען דיר ניט איין אין דעם מאַמענט; מורא האָבענדיג שטענדיג צו מאַכען אַ גרייז אָדער צו געברויכען אַ פאַלשען אויסדרוק; ניט קענען זיך „אַרויסדרעהען“ דורך אַ ווערטעל אָדער קונסטפולער סטיליסטישער ווענדונג אין דעם מאַמענט, ווען דיין צונג האַט דיך פאַרטראַגען אויף אַ פראַזע, וואָס דו קענסט ניט פאַרענדיגען—אַט דאָס זיינען אייניגע פון יענע שטערעני־שען, וואָס טרעפען זיך אַ רעדנער אויף אַ פּרעמדער שפּראַך. דו רעדסט און דו פילסט, אַז דייע ווערטער דערגעהען ניט צום האַרצען פון די צוהערער; אַז דיין טאָן, דער געזאַנג פון דיין רעדע איז זיי פּרעמד און רייסט זיי ניט מיט; דו רעדסט, ווי איינער, וואָס טאַנצט אויף גליטשיגען אייז: אַט־אַט וועל איך זיך אויסגליטשען און אַנידערפאַלען.

אפילו זעהר גוטע און געניטע רעדנער פאַרלירען ביי אַזוינע באַדינגונגען די אינעווייניגסטע זיכערקייט און די פּעסטיקייט, ביי זיי געהט פאַרפאַלען דער גלאַנץ און די איבערצייגונגס־קראַפט. אָבער ס'איז פאַראַן אַ סאָרט געבוירענע רעדנער „פון גאַט'ס גענאָד“, וואָס זיי קען ניט בייקומען אפילו אַ פּרעמדע שפּראַך. זייער טעמפּעראַ־מענט, זייער סוגעסטיווע קראַפט, זייער מאַגעטישע ווירקונג אויף די צוהערער ברעכען דורך די וואַנט פון פּרעמדקייט, זיינען גובר די סטיליסטיק און די גראַמאַטיק אפילו. אַזאַ רעדנער איז געווען אונזער אַזוי פריה פאַרשטאַרבּענער אָבער אומפאַרגעסליכער טלאָוועק (בראָ־ניסלאָוו גראַסער). ער האַט גערעדט אַ געבילדעמען, ליטעראַרישען אָבער ביז גאָר שלעכטען ביכער־רוסיש, מיט משונה־דיגע, פאַרפּו־לישטע“ אויסדרוקען, מיט אַ שאַרפען פּוילישען אַקצענט. יעדער אַני דערער וואָלט געווירקט לעכערליך, ווען ער שטעלט זיך אַוועק רעדען אין אַזאַ שפּראַך. אָבער סלאָוועק'ס רעדנער־קראַפט האַט געגלאַנצט און געבליאַסקעט אפילו דורך דעם קאַמישען צודעק פון זיינע „פּאַ־לאַניזמען“ און גרייזען, זיין קאַכיגער טעמפּעראַמענט האַט מיטגע־ריסען די צוהערער, וואָס האָבען באַוואונדערט די גבורה, מיט וועלכער

ער האָט געקעמפט ניט נאָר געגען די געגנער, נאָר אויך געגען דער רוסישער שפראַך!

אָט צו דעם טיפּ רעדנער באַלאַנגט אויך אונזער וואַלדעק. זיין ערשטער רעדע דעמאָלט אין דווינסק האָט מיר דאָס גלייך באַוווּזען. דווינסק איז געווען אַן אַסימילירטע שטאָט. די אידישע אינטעליגענץ האָט דורכאויס גערעדט און געדענקט רוסיש. און דאָך האָט וואַלדעק'ס רעדע געהאַט אַ נאוואַלדיגען ערפאַלג דוקא צווישען דער איג'טעליגענץ און די „העכערע קלאַסען“ פון דווינסקער אידענטום (אַרבעטער זיינען אין דער פאַרזאַמלונג געווען וועניג, וואָרים די אַרבעטער האָבען דאָס רוב ניט געהאַט קיין וואהל־רעכט, און די פּאָליטיק איז געווען איינער פון אונזערע געגנער, דער הויפט־מענדעזשער פון דעם צווייטען קאָנדידאַט. דאָס איז געווען אַ ציוניסט, אַ געבילדעטער מענש, אַ דאָקטאָר, דוקא אַ גרויסער אַסימילאַטאָר. „וואָס זייט איהר באַגייסטערט, — גיב איך איהם אַ שטאָך — „לאַסאל“ רעדט דאָך שלעכט רוסיש!“ — „אי, וואָס רעדט איהר — ענטפערט ער מיר — וואָס הייסט שלעכט רוסיש? ער רעדט דאָך אזוי האַרציג און אזוי אידישליך!“

האַרציג און אידישליך, אינטיים און אזוי פּאָלקסטימליך, אַז מען פאַרגעסט וועגען דער שפראַך־העמדעל און עס דוכט זיך אויס, אַז ס'איז גערעדט געוואָרען אין אידיש! אָט דאָס איז געווען דעמאָלט די כאַראַקטעריסטיק פון וואַלדעק'ס רעדנער־טאַלאַנט. דאָס איז געווען אין אָנהויב פון זיין קאַריערע. איך האָב איהם זינט דעמאָלט געהערט צענדליגער מאָל רעדען, אין אייראָפּא און אַמעריקא, אויף רוסיש, אידיש, ענגליש, — אויף פאַרטייקאַנגרעסען, פאַרזאַמלונגען, אינטימע זיצונגען און באַנקעמען. און דער ערשטער איינדרוק איז געבליבען: אַ רעדנער פון „גאָט'ס גענאָד“, אַ רעדנער, וואָס רעדט צום פּאָלק, וואָס פאַרשטעהט צו פאַרשעפענען די אינטימסטע סטרוקטור פון אַ מענשליכער נשמה.

ס'זיינען פאַראַן רעדנער, וואָס ווירקען דורך דער קונציגקייט פון זייער עלאָקווענץ, דורך דעם שעהן קאָנסטראַוירטען פּלאַן פון דער רעדע, דורך דער בלומיגער מליצה פון זייערע משלים און מע־טאַפּאַרעס. זיי רעדען ווי געשריבען, ווי געדרוקט; אַלץ גלאַט, קיי־

לעכדיג, פאָלירט, ווי אַ גוטער שטיק מעבעל.

ס'זיינען פאָראַן, פאַרקערט, רעדנער, וואָס ווירקען אויפ'ן סענ-טימענט, אויפ'ן אוממיטעלבאַרען געפיהל: זיי שרייען, וויינען, קלאָ-גען, פאַרקאַפּען די אוידיטאָריום מיט דעם אמת'ן אָדער דאָס רוב פאַלשען, געמאַכטען, היסטערישען פּיער פון זייער ליידענשאַפט.

ס'זיינען פאָראַן רעדנער, וואָס שטודירען אין זייערע רעדעס פאַר אַ שפּיגעל. יעדע חכמה, יעדער גלייכווערטעל, יעדער ווייז צוגעגרייט און איינגעשטודירט אין פאַראַוים.

ס'זיינען פאָראַן, פאַרקערט, רעדנער-אימפּראָוויזאַטאָרען, וואָס ווייסען אַליין ניט ביז צו דער לעצטער מינוט, וואָס זיי ווע-לען זאָגען, וואָס וואָרטען אויף דער אינספּיראַציע, אויף דער שכינה, וואָס וועט זיך אַראָפּלאָזען אויף זיי, ווען זיי וועלען שטעהן אויף דער בימה.

יעדער עכטער רעדנער האָט צוביסלאַך פון אַט די אַלע קאַ-טענאַריעס אָראַטאָרען. און אַזוי איז אויך וולאָדעס. ער פאַראַי-ניגט אין זיך די גוטע עלעמענטען פון די פאַרשידענע טיפּען רעדנער. זיינע רעדעס זיינען דורכגעטראַכטע און לאָגיש געבויטע, מיט איינפאַכער אָבער שעהנער קאָנסטרוקציע. זיין שפּראַך גלענצט מיט ווערטלאַך און מעטאַפּאָרעס, וואָס בלייבען אין זכרון פון די הערער. זיינע מעשה'לאַך און משלים זיינען צוגעגרייט אין פאַראַוים און די גאַנצע רעדע איז אַמאָל דירעקט אויפגעבויט אויף זיי. אָבער אין דער זעלבער צייט איז ער אויך אַן אימפּראָוויזאַטאָר, וואָס לאָזט זיך אַליין מיטרייסען פון דער אינספּיראַציע, וואָס ער באַקומט פון דער מאַסע, און רייסט מיט מיט זיך דעם זאַל. ער אַפּעלירט דאָס רוב צום אינטעלעקט, צום פאַרשטאַנד, צו דער לאָגיק, אָבער ער קען אויך זיין פאַטעטיש, ליידענשאַפטליך, ער קען אָנצינדען די אוידיטאָריום מיט התלהבות, מיט באַגייסטערונג, מיט פּיער פון ריהרונג.

דער עיקר אָבער: זיין קאָנסטרוקטיוויזם איז קיינמאָל ניט קיין אַקטיאָרסקער און זיין ליידענשאַפט איז קיינמאָל ניט דעמאָנאַ-גישע. ער בלייבט שטענדיג אויף דער הויך און ציט דעם הערער צו זיך אַרויף. ער לאָזט זיך קיינמאָל ניט אַראָפּ אין די נידערונגען פון גאַסען-רעדנעריי, וואו מען חנפה'ט דעם המון און פייטשט

אויף די נידעריגע אינסטיטוטען, וואו מען „האקט פראזעס“ כדי צו באקומען אפלאָדיסמענטען, וואו מען „פארבויגט“ איבערציי-גונגען, כדי דער עולם זאָל פאטשען בראַוואָ.

אמעריקע האָט ארויפגעלייגט אַ שטאַרקען שטעמפעל אויף וולאָ-דעק'ס פערזענליכקייט און זיין רעדנערישע מאַניער. די וויציגע, אַביסעל סקעפטישע, ניכטערע און ראַציאָנאַליסטישע אַרגומענטאַ-ציע, דער פראַקטישער, קאָנקרעטער, עמפירישער צוגאַנג דיקטירט דורך דעם געזונטען „קאָמאָן סענס“, דער פרישער, אָבער ניט-צו איבערגעשפיצטער הומאָר, די אַביזביליכע טרוקענקייט פון טאָן, אינאיינעם מיט אַ ווייז, אַ גוטמוטיגען „קיבעץ“ אָדער אַ סענטימענט-טאַלער מעשה'לע — אָט די אַלע אַטריבוטען פון אַן אַמעריקאנישען רעדנער זיינען איצט אויך די אייגענשאַפטען פון וולאָדעק'ס רעד-נער־קונסט.

און אָט דער געבוירענער „אַמעריקאַניזם“ פארפלעכט זיך ביי וולאָדעק'ן מיט יענעם פּאָלקסטימליכען טאַלאַנט פון ווירקען אויף די מאַסען, וואָס עס האָט ביי איהם ריכטיג באַמערקט נאָך מיט 30 יאָהר צוריק מיין דווינסקער אידעל. אפילו ווען ער רעדט ענגליש, איז ניט נאָר זיין אַקצענט (זאָל ער מיר מוחל זיין!), נאָר אויך דער גאַנצער געזאַנג פון זיין רעדע, דער בויג פון זיין קול, דער שמייכעל פון זיין פנים, דער גלאַנץ פון זיינע אויגען הינטער די גלעזער — אַלץ איז אין איהם אַזוי „אידישליך“, אַזוי אידיש פּאָלקסטימליך, אַזוי אַנציהענד פאַר דעם אויג און אויער פון דעם אידישען צוהערער, — אַז אין דעם ליגט דער סוד פון יענער סוגעטיווער קראַפט, וואָס וולאָדעק האָט ספעציעל אויף די אי-דישע פּאָלקסמאַסען. וולאָדעק, דער פּאָלקס-מענש, איז אויך אַ פּאָלקס-רעדנער אין עכטען זין פון וואָרט, אַ פּאָלקס-רעדנער אָהן דעמאָגאָגיע, מיט נאַטירליכער נאָבעלקייט און אינטימען צויבער.

אַ רעדנער ווערט ניט אַלט. ניט אַלט ווערען אויך אידעאָלען, הגם פילע סקעפטיקער ווילען אונז איצט אין דעם איינרעדען. און אַזוי ווי וולאָדעק איז אי אַ רעדנער, אי אַ מענש מיט אַ וואַרימען און פעסטען האַרץ פאַר זיינע יוגענד-אידעאָלען, האָט ער אַלע שאַנסען צו בלייבען יונג אפילו נאָך זיין 50סטען געבורטסטאָג. דאָס וויינט איך איהם פון טיפען האַרצען.

וולאדעק דער אויסגעהאלטענער בונדיסט

נאָר א קליין שטיקעל צייט בין איך געגאנגען איין וועג מיט וולאדעק'ן. דאָס איז געווען, ווען ער איז געקומען אהער אין אמע-ריקע אין יאָהר 1910. דאמאָלט האָב איך נאָך אָנגעהערט צום „בונד“, און ער האָט זיך צוגעטויליעט אויף א צייט צו דעם „ארבייטער“, וואָס יוסף שלאָסבערג און איך האָבען רעדאקטירט. מיר האָבען איהם אויפגענומען מיט אָפענע ארעמס, געפרעהט זיך, וואָס מיר האָבען געפונען אין איהם א מיטארבייטער, געהאָפט, אז ער וועט פאַרשטאַרקען אונזערע כחות, די כחות פון דער ס. ל. פ., וואָס האָבען זיך אלץ מעהר און מעהר אויסגענומען.

אָבער אונזער שמחה איז געווען אויף א סורצער וויילע. גאָר שנעל האָט זיך וולאדעק ארומגעקוקט אין דעם היגען לעבען און באַשלאָסען צו פארבינדען זיין ווייטערע טעטיגקייט מיט דער ס. פ. ער האָט אונז פארלאָזען און איז אוועק צום „פאַרווערטס“, און איך האָב באלד נאָכדעם געפונען מיין וועג צו די פּועלי ציון, צו די ציוניסטישע סאָציאליסמען.

פון דאמאָלט אָן געהן מיר פארשידענע וועגען, אבער דאָס האָט ניט באַאיינפלוסט אונזערע פּערזענליכע באַציואונגען. מיר האָ-בען איינער דעם אנדערן ניט הוישד געווען אין שלעכטע פּניות. מיר האָבען געוואוסט, אז יעדער איינער פון אונז האַנדעלט נאָך זיינע בעסטע איבערצייגונגען און שפּילט זיך ניט מיט אָפּאַרטוניזם און אריבערלויפּענישען.

אויב בונדזים מיינט טאָן סאָציאליסטישע ארבייט צווישען די אידישע ארבייטער, וואו זיי געפינען זיך, בין איך סיינמאָל ניט גע-וואָרען אויס בונדיסט, נאָר האָב נאָך אויף זיך גענומען צו העלפען

די אידישע ארבייטער אין ארץ ישראל צו טאָן סאָציאליסטישע אַר-
בייט.

און וולאדעק איז אוועק צו דער ס. פ., ווייל ער איז געוואָרען
איבערצייגט, אז איהר וועג צום סאָציאליזם איז דער איינציג ריכ-
טיגער פאר אמעריקע. און אויך ווייל ער איז געווען א געטרייער
בונדיסט און ניט געוואָלט אָפּשטעהן פון דעם בונד אין אמעריקע,
וועלכער האָט פארבונדען זיין גורל מיט דעם גורל פון דער ס. פ.
וולאדעק איז געווען און געבליבען דער אויסגעהאלטענסטער
בונדיסט. פון זיין ערשטען אויפטריט אין עפענטליכען לעבען ביז
איצטער איז ער פון דעם בונדיזם ניט אָפּגעטראָטען ניט אויף א
האַר. אין וואָרט און מעשים ווערט ער שטענדיג פון איהם געפירט.
אויף איינעם, וועלכער איז געטריי זיך און זיין וועלט-אָנשו-
אונג, קאָן מען ניט זיין אין כעס, אפילו ווען זיין וואָרט און זיינע
מעשים טוען אָפּט זעהר וועהר...

און אזוי ווינש איך איהם מיט'ן גאנצען הארצען, ער זאָל
נאָך לאנגע, לאנגע יאָהר בלייבען געטריי זיך און זיין וועלט-אָנשו-
אונג.

נאָר — זאָל זיך דער בונדיזם ענדערן.

וולאדעק — מיין לאַנדסמאַן

ביי אונז, אין מינסקער גובערניע זיינען פאראן צוויי שטעדט-לאך: דוקאָר און רעכזשעוויטש. אידען האָבען ליב פראווען קאמאָ-וועס, פלעגט מען זיך ביי אונז וויצלען, אז שטעדט דארפען אויך האָבען מזל. אָט, למשל, רופט מען איין שטאָרט מיט כבוד: „רב זשעוויטש“, און די אנדערע — מיט ביטול: „דו קאָר.“

איך ווייס ניט, צי האָט טאקע די שטאָרט דוקאָר ניט געהאט קיין גליק מיט איהר נאָמען. אָבער אראָפּצופאַלען ביי זיך האָט זי אלענפאלס קיין גרונד ניט; זי איז א יחסנ'טע — זי האָט פון זיך געגעבען אזעלכע צוויי טוער, ווי ש. ניגער און זיין אינגערער ברודער ב. וולאָדעק.

כ'האָב אַ שוואַכקייט צו מיינע לאַנדסלייט. איך האָב זיי ליב, און ווען עמיצער פון זיי צייכענט זיך אויס, שפיר איך א מין געפיהל פון שטאָלי. מען וועט אפשר זאָגען, אז דאָס איז א פראָווינציעלער שטריך. מעגליך, אז ס'איז טאקע אזוי. אָבער אזא טבע האָב איך שוין: עס ציהט מיך צו מיינע לאַנדסלייט, איך זוך זיי אומעטום און כ'גלוסט מיט זיי באקאנט ווערען.

מיט וולאָדעק'ן אבער איז מיר גאָר אַ לאַנגע צייט ניט געלונגען צו שליסען באקאנטשאפט. אמת, איך בין אמאָל אלס קינד דורכגעפאָרען מיט מיין פאָטער דורך דוקאָר, אויפ'ן וועג קיין סמילאָוויטש (אויך אַ שטעדטעל גרויס ווי אַ געניץ), אָבער וולאָדעק איז דאן נאָך אויף דער וועלט ניט געווען. שפעטער, ווען ער איז אָנגעקומען קיין מינסק, בין איך פון דאָרטען שוין מיט אַ צייט פריהער אוועק קיין פעטערבורג. איך האָב, פארשטעהט זיך, נוט געוואוסט וועגען איהם, געליענט זיינע שריפטען, פיל געהערט וועגען זיין געזעלשאפט-ליכער ארבייט, אבער קיינמאָל ניט געהאט די געלעגנהייט מיט

איהם צו טרעפען זיך. און ווי משיקאווע דאָס זאָל ניט דוכטען, האָב איך מיך מיט איהם פּערזענליך באַסענט ערשט מיט צוויי יאָהר צוריק, ווען איך האָב מיך פון פּאַרזי באַזעצט אין אַמעריקע.

עס איז פּאַראַן אַ ווערטעל, אַז מענשען זיינען ווי בערג: וואָס נעהענטער מען קומט צו זיי צו, אלץ קלענער ווייזען זיי אויס. אויף וולאָדעק'ן קאָן מען דאָס געוויס ניט זאָגען. איהר שפּירט גלייך, אַז איהר האָט דאָ צו טאָן מיט אַ מענש פון אַ גרויסען פּאַרנעם. אַ גלענ-צענדער רעדנער; אַן אויסגעצייכענטער שרייבער; אַ פּאָליטיקער מיט אַ ווייטען שוואַנג; באַטש אַ פּאַרטיימאַן, אָבער אָהן פּאַרטייאישע שפּאַקולען, וואָס פּאַרשמעלען אָפּט דעם קוק. מיט איין וואָרט: אַ פּערזענליכקייט פון אַ גרויסען סטיל, מאַסשטאַב.

און פאַר אונז, פאַר ב. וולאָדעק'ס לאַנדסלייט איז זיין יובילעאום טאַקע אַ באַזונדער שמוחה, אַ ווירקליכער יום־טוב. מיר פיהלען זיך דערביי עפעס ווי מחותנים ביי אַ שמוחה. איך ווינש איהם פון גאַנצען האַרצען פיל, פיל גליק, געזונד און ערפּאָלג. און אלס אַלטער מיט-גליד פון דעם שרייבערשען צעד, האָב איך פאַר איהם נאָך אַ וואונש: ער זאָל אָפּטער אַרויסטרעטען אלס שריפטשמעלער. דאָס ווינש איך ניט בלויז איהם, נאָר אויך דער אירישער ליטעראַטור און איהרע לעזער. זיי וועלען פון דעם שטאַרק געוויינען.

נאָר אויב אָט דער וואונש מיינער זאָל אפילו ניט ערפילט ווערען, וועלען מיר צו אונזער יובילאַר אויך קיין טענות ניט האַבען. ער ניט סיי ווי אזוי פיל אויף פאַרשידענע געביטען.

וולאדעק דער געטרייער בונדיסט

י'עדער מענש האָט זיינע מעלות און חסרונות. א ווערט פולער מענש איז ניט דער, וואָס איז פריי פון חסרונות, נאָר דער, וועלכער פארמאָגט גרויסע מעלות.

דער אלגעמיינער כלל איז חל אויך אויף ח' וולאדעק. צוליב זיינע גרויסע מעלות איז ער ארומגערינגעלט מיט א שטראָם פון סימ פאטיע, וואָס פליסט פון פארשידענארטיגע קרייזען.

ס'וועלען זיך געפינען מענשען, וואָס וועלען שרייבען וועגען די פארשידענע מעלות פון ח' וולאדעק. איך וועל זיך אָפּשטעלען בלוז אויף איינע פון זיי, אויף דער, וואָס מאַכט איהם ליב פאר מיר. און דאָס איז זיין אויסערגעווענהליכע לאַיאַלקייט און טריישאפט צו דער באַוועגונג, פון וועלכער ער איז ארויסגעוואקסען, צום „בונד“.

בעת זיין לעצטען באזוך אין ווארשע האָט ח' וולאדעק אויף א באַנקעט געהאלטען ווי געוועהנליך א אינטערעסאנטע רעדע. דעם גרעסטען איינדרוק האָט דאן אויף מיר געמאכט איין זאץ פון אָט דער רעדע. איך געדענק איהם גענוי. ח' וולאדעק האָט ווערטלאך געזאָגט:

„אויב אויף דער וועלט וועט בלייבען איין איינציגער בונדיזם, וועל איך בלייבען שטעהן ביי איהם.“

איך גלויב, אז וולאדעק האָט אויפריכטיג געמיינט, וואָס ער האָט געזאָגט, ווייל דאָס שטימט מיט דער לאַיאַלקייט, וואָס איז דער גרונט-שטריך פון זיין כאַראַקטער.

ס'זיינען פאראן מענשען, פאר וועלכע דאָס פאָליטישע לעבען און דער פאָליטישער קאמף קאָן געגליכען ווערען צו א פערדרגעניען. דאָרט באַטראַכט מען גענוי די שאַנסען פון אלע פּערד, און מען שטעלט ענדלאך אויף דעם, וואָס שיינט צו האָבען די גרעסטע שאַנס

סען דער ערשטער קומען צו דער מעטע. עהנלאך טוען יענע פּאָלי־טיקער, וואָס שטעהען צו צו דער באַוועגונג וועלכע האָט, לויט זייער מיינונג, די גרעסטע שאַנסען אויף זיגען. און קוים זינט ניט די דאָזיגע באַוועגונג, זיינען זיי אַנטוישט, האָבען חרטה אויף זייער אויסוואהל און געהען אַריבער צום שטאַרקערען צד.

און ס'זיינען פאַראן פּאָליטיקער, וואָס זוכען פריער פאַר אלץ א באַרעכטיגונג פאַר זייער פּאָליטישער טעטיגקייט אין זייער אינער־ליכער וויזיע פון דער וועלט, ווי זי וואָלט געדאַרפט אויסזעהן אין דער צוקונפט. זיי שטעהען צו צו אַ באַוועגונג נאָר צוליב דעם, וואָס זי קעמפט פאַר צילען, וועלכע זיינען אַמנאָענסטען צו דער דאָזיגער אינערליכער וויזיע. זיי זיינען גליקליך, ווען זייער באַוועגונג זיגט, אָבער אפילו ווען זי ליידט אַ מפלה בלייבען זיי איהר געטרוי, ווייל ניט צוליב ערפּאָלגען האָבען זיי זיך מיט איהר באהאַפטען. פאַר־קערט, וואָס שווערער דער קאַמף, אלס שאַרפער איז זייער געפיהל פון אינטימער סאָלידאַריטעט מיט זייער באַוועגונג.

אָט דער צווייטער מין פּאָליטיקער געהערט צו די מענשען, וואָס ניט נאָר זיי געניסען פון לעבען, נאָר אויך זיי געשטאַלטען דעם לעבען לויט דעם מוסטער, וואָס זייער גייסט האָט אויסגעטרוימט. דאָס זיינען די פּאָליטיקער אין בעסטען זין פון וואָרט.

די טריישאפט און די איבערגעבענהייט, וואָס וואָרדעק ווייזט ארויס פון צעהנדליגע יאָהרען צום „בונד“, זיין גרייטקייט צו שמע־לען זיך שטענדיג צום דינסט פון „בונד“ — אין די שלעכטע ווי אין די גוטע צייטען — באַווייזען, אז ער געהערט צו דעם מין פּאָלי־טיקער.

און דעריבער איז ער באַליבט ביי דער אידישער אַרבייטערשאפט אין פּוילען.

דר. מאקס וויינרייך (ווילנע)

וולאדעק — דער פריינדליכער מענש

איך בין ווייט פון דער היים, באנומען פון נייע איינדרוקען. ס'איז ניט דער געהעריגער צושטאנד אויף צו שרייבען עפעס רעכטס וועגען אונזער הארציגען יובילאר, אזוי ווי ס'וואָלט זיך געוואָלט. אבער ווי אזוי וועל איך דאָס פארזאמען די געלעגענהייט צו זאָגען כאַטש א פאָר ווערטער ?

פערזענליך באגעגענט זיך מיט וולאדעק'ן האָב איך ערשט אין 1923, אָבער אן איינזייטיגע באקאנטשאפט מיט איהם האָב איך גע- פירט פון א סך, א סך פריער. עס איז שוין באלד א מעשה פון א יאָהר דרייסיג ווי איך האָב אין דער ווילנער „פאָלקס-צייטונג“ אי- בערגעלייענט אן אַרטיקעל וואָס האָט געהייסען אן ערך: „פון טאָג בוך פון א וואַהל-אַניטאַטאַר“. דער מחבר, ב. ברכות האָט ער זיך אונטערנעשריבען, האָט דערצעהלט וועגען זיין ארבייט ביי דער הויז- אַגיטאַציע ערב די וואַהלען צו דער רוסישער דומע. קיין פרטים פון דעם אַרטיקעל געדענק איך שוין ניט, נאָר ער האָט זיך מיר איינ- געקריצט ליב אין זכרון. און וואָס מעהר איך בין אריינגעוואקסען אין דער באוועגונג, אלץ אָפטער האָב איך געהערט דעם נאָמען פונ'ם מחבר. וולאדעק איז באלד נאָך יענער וואַהל-קאָמפּאַניע אוועק קיין אמעריקע, אָבער מען האָט איהם געדענקט און זיך מיט איהם גע- גרויסט ווייטער, און פאַר מיר האָט זיך זיין געשטאַלט פאַרקניפט מיט יענער העראַישער תקופה, פון וועלכער איך אליין האָב דער- כאפט נאָר א שטיקעל אָפּגלאַנץ.

פון זינט וולאדעק איז געווען צו גאסט ביי אונז אין ווילנע אין 1923, האָב איך געהאט דעם פארגעניגען צו באגעגענען זיך מיט איהם א סך מאָל, סיי אין אייראָפּע און סיי אין אמעריקע. איך האָב

געהאט צו טאָן מיט איהם געזעלשאפטליך און געשעפטליך און פרי-
 וואט. איך האָב איהם געזעהן ביי פארשידענע אומשטענדען, —
 ווי א באַלעבאָס און ווי א גאַסט, אויף דער פּלאַטפּאָרמע און אויג
 אויף אויג אין אַ שטילען ווינקעל, ווען ער זאָגט יאָ און ווען ער זאָגט
 ניין. מיין אונטערשטע שורה איז: דאָס לעבען האָט מיך צונויפ-
 געפירט מיט היפש מענשען, נאָר אזוינע ווי וואַדעס קען איך זיך
 ניט דערמאָנען. זיין לייכטקייט, זיין אומגעצוואונגענקייט אין באַזיר-
 אונגען מיט מענשען איז א זאָך וואָס מען טרעפט אזוי זעלטען. זיין
 קלוגשאפט ווערט סיינמאָל ניט פאַרוואַנדעלט אין קליגלעניש; זיין
 וויציגקייט איז ווייט פון ווערטל-זאָגעריי; זיין מענשען-קענטעניש איז
 א מחיה; זיין רעדנער-קראַפט איז נאָר פון א הויכען מין, ווייל ער
 קען דעם סוד פון האַלטען די ריכטיגע מאָס צווישען פּאַטאָס און
 איראָניע. ווער עס שרייבט זיך מיט איהם דורך, דער ווייס, אז זיינע
 בריף האָבען די זעלבע מעלות ווי זיין רעדען. עס איז צו באַוואונ-
 דערען, ווי אזוי ער דערקענט א מענשען, ווי אזוי ער שאַצט אָפּ א
 סיטואַציע. פון דעם נעמט זיך זיין גרויסער ערפּאָלג ווי א כלל־טוער.
 און ווייל איך בין פאַרבונדען מיט'ן אידישען וויסענשאַפטליכען אינ-
 סטיטוט, בין איך גליקליך, וואָס מיר האָבען איצט וואַדעס'ן ביי
 אונז ניט נאָר מיט זיינע סימפּאטיעס, נאָר אויך אַרגאַניזאַציאָנעל:
 פון זינט דעם לעצטען צוזאַמעפאַר איז ער אין „ייווא" א מיטגליד פון
 דער העכסטער קערפּערשאַפט, פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג.
 אָבער דער גרעסטער שבח וואָס איך קען זאָגען אויף וואַדעס'ן
 איז, אז ער איז ניט נאָר צוגעלאָזט, נאָר אויך צוגעבונדען צו מענ-
 שען. ער איז אַ געטרייער פריינד, דערפאַר האָט ער אזוי פיל געטרייע
 פריינד. איך בין איינער פון זיי.

תל-אביב, נאָוועמבער 15, 1935

ב. לאפין

ל י ד ע ר

זוניגע טריט

מיין ליבען יוגענט-פריינט ב. וולאדעק
(ברוך טשאַרני).

||לסטט ווערן געהערט.

ווילסט ווערן געזעהן, —

ווי קווייט — זיין דערנערט
פון זוניגען בלענד.

דער בליק פון אַרום,

כאַטש נאַקעט טוט אויס, —
באַוואַרעמט ווי זון
צבֿאַפּענע הויז.

דערשרעקסט זיך, ווען טאָג

געמט טונקעלן שליאַך, —

האַסט אַליץ אויסגעזאָגט,
פאַר ליכטיגער וואַך!

און דאָן — דיך באַפּאַלט

באַשיידענע שטיל;

לבנה-געשטראַל,

לבנה-געהיל.

דיך רופט דער אַליין

אין שוויגיגער צעל, —

ווי קוואַליגע ריין

באַהאַלטן אין פעלד.

נאָר שטומער גערעג

פון לייב און געבליט, —

שרעקט מער דיינע טעג,

ווי זוניגע טריט . . .

וויסער שליאך

אַלץ ווייס, און ווייס, און ווייס אַרום,

די ליכטיגקייט טוט וועה.

ס'דערמאָנט מיך אַלע מאָל אָן זון,

די וויסקייט פון דעם שניי.

פאַרמאָך די אויגען דיינע שטייף,

די ליכטיגקייט צעבלייט.

אויף שטאַנג שפּילט פּראָסט זיין דראַטן-פּייף,

גערייד — פון וויסע טריט.

מיט בלויקייט רויכעלט וויסער שליאך

די לופט — מיט זון פאַרשמעקט.

כאַטש טאַג האָט נאָך נישט אויפגעוואַכט

מיט שטראַלענדיגען וועג.

און יעדע פאַרב וועקט נייעם שפּיל,

קאַליר קאַנטראַסט דערמאָנט.

דו זעסט, — פון שוואַרצען נאַכט-פאַרהיל

ווינקט רויטער האַריזאָנט !

באַגריסונג צו ב. וולאָדעק

מיר האָבען ניט געטאָן צוזאַמען קיין פּראַקטישע אַרבייט, און אזוי ווי איך קען ניט קיין אידיש און קיין ענגליש, האָב איך ניט געקענט אויפּמערקזאַם נאָכפּאָלגען אייער ליטעראַרישע טעטיגקייט. אבער איך ווייס וועגען אייך און אייער ארבייט יעדענפאלס אויף אזוי פיל, אז מען זאָל אייך איצט קאָנען גראַטולירען מיט דעם, וואָס איהר פייערט איצט... נאָר א 50-יאָהריגען יובילעי, און וואָס איהר האָט דעריבער אלע שאַנסען אָנצוהאלטען די יונגקייט און פּרישקייט, וועלכע האָבען אויף מיר געמאַכט אזא שטאַרקען איינ-דרוק ביי אונזער קורצער באַגעגעניש דאָ ניט לאַנג צוריק אין פאַריוו. באַזונדערס וויל איך אייך איצט איבערגעבען מיין הייסען דאַנק פאַר אייער שטענדיגען מיטגעפיהל און מיטהילף אין דער ארבייט פון מיין פאַרטיי, אין דער דאָזיגער סימפּאטיע און הילף צו אונזער פאַרטיי, וואָס לעבט איצט דורך אזא שווערע צייט, זעה איך א באַווייז פון יענעם אמת'ען אינטערנאַציאָנאַליזם און פון יענעם ברייטען קוק אויף זאַכען, ביי וועלכען מען פאַרנעסט קיינמאַל ניט די ענגע פאַרבינדונג צווישען די באַזונדערע. נאַציאָנאַלע אָפּטילען פון איינ-טערנאַציאָנאַלען פּראָלעטאַריאַט. ביי וועלכען מען האָט א קלאָרען איינבליק אין דער צוקונפּט, און וועלכער איז מעהר ווי ווען עס איז נויטיג אין אונזער צייט, וואָס ברענגט מיט זיך גרויסע אויפּטרייס-לונגען, אָבער אויך גרויסע האָפּנונגען.

געמט אָן מייע הייסע גרויסע און בעסטע גליקוואונשען.

וואָרט

(געווידמעט וולאדעק'ן—דעם מענטש
פון וואָרט, און מענטש פון טאָט)

וואָרט צו וואָרט איז נאָהנט,

ווי האָר צו האָר אויף קאָפּ.
דערקאָנט און ניט דערקאָנט,
אין שפּילעוודיגען טראָפּ.

ווער וועגט א וואָרט אויף וואָג ?
ווער שפּאַלט א האָר אויף צוויי ?
ליגט הינטער וואָרט די וואָר,
א נאַקעטע, ווי וויי . . .

וואָס העלפט דער קלוגער פּשט ?
דער שפּרוכיעער באַשייד ?
עס סטאַרטשט ארויס די טאָט,
ווי פעלז פון אלע רייד !

דער ים איז טונקעל, טיף, —
און ס'דוכט : ניטאָ קיין וועג !
נאָר אז עס לייכט א טיף,
שווימט אויף : צו וועלכען ברעג ?

פון אלף-בית, ביז תו, —
אין כוואַליעדיגען גאַנג,
נאָר אָנהויב וויל זיין סוף,
און קלאַנג וויל זיין געזאַנג.

געהט וואָרט און וויל אַן אָרט,
דער הונגער וויל זיין זאַט,
דער „דאָ“ וויל ווערען „דאָרט“,
דאָס וואָרט וויל ווערען טהאַט.

יעקב לעשצינסקי (ווארשע)

וולאדעק דער האַרמאַניע-מענס

נשמה-האַרמאַניע איז פון גאָט אַ מתנה, וואָס ניט יעדער איז זוכה צו איהר; נשמה-האַרמאַניע — דאָס איז אַ חן, וואָס זעלמען ווער ס'איז געבענשט מיט איהם. אונזער בעל יובל ח' וולאדעק האָט זוכה געווען צו נהנה זיין פון דער דאָזיגער גאָטס-מתנה אין גאָר, גאָר אַ גרויסער מאָס.

אויף אלע זיינע ארבייטען, אויף אלע זיינע שריפטשמעלערישע און רעדנערישע ארויסטרעטונגען ליגט אויסגעגאָסען אָט דער חן פון נשמה-האַרמאַניע. ווייל פריהער פון אלץ און מעהר פון אלץ, איידער ער איז אַ איד, איידער ער איז אַ סאָציאליסט, איידער ער איז אַ בונדיסט, איידער ער איז אַ לינקער אָדער אַ רעכטער — איז ער אַ מענטש !

אַ מענש אין בעסטען זין פון וואָרט — מיט אַ וואַרעם האַרץ, מיט אַ גרויס אויפגעוואַכטער נשמה, מיט אָפענע מיטפיהלענדע אויגען און מיט אַ ווילען אומבאדינגט אויספילען די התחיבות'ן וואָס די דאָזיגע מענש-מיסיע האָט אויף איהם אַרויפגעלייגט.

פאַר זייטיגע און אויבענאויפיגע זעהען אָפט אויס די מעשים פון ח' וולאדעק ווי קאָמפראָמיסען, פשרות. פאַר אַ טיפער קוקענדיג אויג ווערט גיך קלאָר די אמת'ע נשמה-סיבה פון דער וולאדעק'שער שלום/דיגקייט און אויסקומען מיט געגנער און מיט מענשען פון פרעמדע אידעאישע לאַגערען. ניט קיין פשרה-וועג איז דאָס, נאָר די גליקליכע פעהיגקייט צו פיהלען די אָרגאַנישע צוזאמענגעהעפט-קייט, וואָס ליגט פאַרבאָרגען אפילו צווישען קעמפענדע צדדים, אפילו צווישען עקסטערעם געגנערישע ריכטונגען. מען קאָן דאָ גרינג אריינ-פאלען — וולאדעק פאַרמאָגט אבער דעם איידעלסטען חוש אויף

צו דערשפירען דעם ריינעם מעטאל, וואָס ליגט פארבאָרגען אויך אין דער גענערלישער ריכטונג, יענעם ריינעם מעטאל, וואָס האָט רעכט אויף איינגעבויעט ווערען אין צוקונפֿט־בנין פון פּאָלקס אָדער קלאַסען־אידעאל.

וולאָדעק, לְמשל, איז אי אַ נאַציאָנאַליסט, אי אַן אַסימילאַטאָר און ביידע צדדים קאָנען מיט גלייכע רעכט איהם רעכענען צו זייער לאַגער. אין דער אַמת'ן אבער איז ער נאר דער בעסטער און האַר־מאַנישסטער אַמעריקאַנער איד.

יעדע אַסימילאַציע, יעדע שטרעבונג פון דעם שוואַכען זיך צו צופאַסען צום שטאַרקען, ווערען גלייך צו איהם, האָט און מוז האָבען אין זיך אַ פּאַנס, אַ נשמה־פּאַנס, וואָס אַחֲר־הַעַם האָט איהם אזוי גלענצענד כאַראַקטעריזירט מיט די ווערטער „עבדות בתוך חרות“. ס'איז אָבער דאָך פאַראַן אַן אַסימילאַציע, וואָס באַשטעהט ניט אין צופאַסען זיך, נאָר אין לערנען זיך; ניט אין נאָכמאַכען, נאָר אין איבערנעמען; ניט אין גלייך ווערען, נאָר אין בעסער ווערען. דער ערשטער מין אַסימילאַציע שטעלט דעם טראַפּ אויף פאַרגעסען דאָס אייגענע; דער צווייטער מין אויף מאַכען שעהנער דאָס איי־גענע דורך וואָס מעהר לערנען ביי פּרעמדע. דער ערשטער מין שטעלט דעם קוועטש אויף אַפּווישען דעם אייגענעם פּאַנס, אַפּמעקען די אייגענע צורה, פאַרווישען די שפּורען פון אייגענער ירושה, איבער־רייסען די ברודערשאַפֿט־פּעדים מיט די היינט־געבליבענע; דער צווייטער מין, פאַרקערט, שטאַלצירט מיט זיין פּאָלקס־אייגענאַרטיג־קייט, שלעפּט די אָפּגעשטאַנענע צו זיך, אַרויף, אויף אַ ברייטערער און העכערער מדרגה — אויף אַ שטאַפּעל, וואָס איז דער אָרנאַ־נישער רעזולטאַט פון צונויפּשמעלצען דאָס בעסטע אייגענע מיט'ן שעהנסטען פּרעמדס.

פאַר יעדער נאַציאָנאַלער מינדערהייט און על אַחת כּמה וכמה פאַר דער לאַנדלאָזער און שטאַטמענלאָזער אידישער מינדערהייט איז אַסימילאַציע אַ לעבענס־פּונקציע, אַ לופֿט־נויטווענדיגקייט, אָהן וועלכער מען מוז בלייבען שטעקען אין עקאָנאָמישען, פּאָלי־טישען און גייסטיגען געטאָ, אָהן וועלכער דער גייסט מוז פאַרדארט און פאַרטריקענט ווערען אין שטעהן געבליבענעם אייגענעם זאַפֿט. צו מאַגער דער באַדען אונטער די פּיס פון יעדער נאַציאָנאַלער מינ־

דערהייט און צו שמאל דער הימעל איבער איהר קאפ, אז ס'זאל קאנען דארט שפראצען און וואקסען געזונטע, נארמאלע, נאטירליכע אייגענע-אייגענארטיגע קולטור. נאך דורך באהעפטען זיך צו דער רייכערער, יעדענפאלס זאפט־יגערער קולטור פון דעם פרעמדען ארום, נאך אין איינזאפען אין זיך זאפט פון ארומיגען פרעמדען קולטור-באדען און לופט פון דער ארומיגער שאפוננס-צאטמאספערע קאן מען באפרוכפערען דאס אייגענע, דאס גע'ירשנ'טע, די קולטור פון איי-גענעם כלל.

און אט אזא מין נאציאנאלער אסימילאטאר אדער א אַסימילירטער נאציאנאליסט איז אונזער בעל־יוכל. ער איז אַרגאניש אַן אַמעריקאנער איד און אין דער זעלבער מאָס א אַידישער אַמעריקאנער. ער פיהלט זיך אין ביידע וועלטען אייגען, הימיש, פארוואָר-צעלט, געוואקסען אין דער טיף און אין דער הויך, באַדען־פעסט און באַדען־זיכער. מען וואָלט דאָ געקאָנט זאָגען דאָס, וואָס ס'איז שוין געזאָגט געוואָרען וועגען אידיש און העברעאיש: צוויי שפראַך-כען — איין קולטור. ביי וולאדעק'ן איז דאָס מיט אידיש און ענגליש, כאָטש אויך די העברעאישע קולטור איז איהם ניט פרעמד. דער נאָר וואָס אנגעמערקטער שטריך קומט ביי וולאדעק'ן אויך צום אויסדרוק אין זיין כאַראַקטער: אידישער טעמפּעראַמענט, אידישער שוואַנג, אידישער פאַנאַטיזם, אבער מיט אַמעריקאנער באַטראַכטיקייט, זאַכליכקייט און טאַלעראַנץ. און דעריבער האָט זיך באַקומען אזא שעהנער און רייצענדער אידיש־אַמעריקאנער טיף פון סאַציאַליסטישען פיהרער, פון פאַליטיקער, פון קולטור־טוער: באַטראַכטיקייט, אבער ניט קאַלטע, נאָר וואַרימע; ניט לופט־פאַנטאַזיעס, נאָר זאַכליכער שוואַנג און רעאַלער פאַרנעם; ניט בלינדער פאַנאַטיזם, נאָר טאַלערירענדע איבערגעבענקייט און טריישאפט צו אי-דעאלען.

וועגען וולאדעק'ס „לאסאל"־קראַנצען, וועגען זיין שטורמישען וועג דורך די אידישע שטעט און שטעטלאך, וואו ער האָט די אידישע מאַסען ממש פון שלאָף אויפגעריסען, מיט געוואלד זיי אריינגעשלעפט אין רעוואָלוציאַנערען שטראָם און קאמף און אויף אזא אופן זיי געמאכט אויסגלייכען דעם מענשליכען רוקען און געמאכט זייערע נשמות פריי אויפאַטעמען און זייערע געדאַנקען

פריי און ווייט טראכטען — וועגען דאָזיגען גלאַנץ־פּער־יאָד פון זיינע
נאָך גאָר אינגעלשע יאָהרען וועלען דערצעהלען מעהר דערצו באַרר־
פענע. איך וויל נאָר זאָגען א פאָר ווערטער וועגען דער באַזונד־
דערער ראַלע פון וולאדעק'ן אין „בונד“.

אין „בונד“ האָבען פאקטיש תמיד געקעמפט, ניט אפען, אבער
גענוג בולט, צוויי שטראַמען: דער שטראַם פון אסימילירטע אידען־
סאָציאליסטען, פאר וועלכע אידיש און אידישע קולטור זיינען גע־
ווען און געבליבען עד היום נאָר א מיטעל, א כלי־זיון, מיט וועלכען
ס'איז באקוועם זיך צו באַנוצען אין דער סאָציאליסטישער אַנימא־
ציע צווישען די אידישע מאסען; און דער שטראַם פון די אידישע
סאָציאליסטען, פון ארויסגעוואקסענע פון אידישען באַדען, פון
אַרנאניש ארויסגעקומענע פון די טיפענישען פון אידישען געטא
טרעגערס פון אלמענשליכע אידעאלען, פאר וועלכע אידישע קולטור
איז א ציל פאר זיך, א אידעאַל, וואָס איז ניט אַפּצוטיילען און ניט
אַפּצוזונדערען פון סאָציאליסטישען אידעאַל.

די האַרמאָנישקייט און אַרנאנישקייט פון זיין נאַטור וואַרפט
זיך באַזונדערס אין די אויגען ווען וולאדעק קומט קיין יוראָפּ, צו
די אָסט־אידען, אזוי צו־זאָגען. אָט זיצט ער צווישען אונז וואר־
שעווער, לאַדזשער, ווילנער אידען; אַלע ווייסען און פיהלען, אַז ער
קומט פון אַן אַנדער וועלט, פון אַ רייכערער און פרייערער קולטור,
און דאָך איז ער אויף קיין ברעקעל ניט אוועק פון אונז, געבליבען
א טרייער נליד פון אונזער עדה, פון דער אָסט־אידישער אינטעל־
גענץ־משפּחה; געבליבען א הונדערט פּראָצענטיגער יושב בתור עמו,
א הונדערט פּראָצענטיגער אינעווייניגסטער, מיט אונז זייענדיגער,
מיט אונז ליידענדיגער און מיט אונז יאָך־טראַגעדיע־ר.

אויף די פינגער ממש קאָן מען זיי איבערצעהלען אָט די יחידי
סגולה, אידישע סאָציאליסטען מיט אזא גרויסען נאַציאָנאַלען פאַר־
מעסט, מיט אַזאַ געבונדענקייט מיט אלע וועהטאָגען און פּיין פון
די אידישע מאַסען, מיט אַזאַ צוגעבונדענקייט צו די קולטור־טרוימען
און קולטור־האַפּנונגען פון די דאָזיגע מאַסען — זאָל־זשע אונזער
ליבען חבר וולאדעק געשענקט ווערען נאָך א סך יאָהרען, א סך
געזונט, א סך ענערגיע, א סך אימפעט, און א סך, א סך שאַפּונגס־
קראַפט!

באגריסונג פון אידישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט אין ווילנע

Kontakowe P.K.O. 81.396 60262220-0026

Adres telegraficzny: JIWO WILNO: 222222

Tel. 3-71 729

יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט / צענטראלע פארוואלטונג
ZYDOWSKI INSTYTUT NAUKOWY / ZARZĄD CENTRALNY
YIDDISH SCIENTIFIC INSTITUTE / GENERAL BOARD

ווילנע-וואס 18, ווילנע / Wilno 18, Wilno

צום ב.חולדעק "יובל-קאסימס",
ניו-יארק, 8562 \$, 1936

זייער חשובע פריינד,

דער יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט באגריימט איר איינציגייטיגע צו פירן דעם 50-סטן געבוירנעס-טאג פון פ.ב.חולדעק און שיקט דורך איר איבער דעם בעל תיובל די הארציקסטע בריווא, פון זייער יונגסטן יארן אן האט ב.חולדעק ארבענדן זיין גוול מיט דעם קאספ פאר די יידישע פאלקסאסאן און אלע כוחות פון זיין רייד באגאבער נאטור האט ער געשטעלט אין זייער ריכטיג, זייער אויסמוקן אר זען דער יידישער ארבעטשאפט אין אפריקא, זיין אפטייגונג קיבוצ, זיין אקטיווע טעטיקייט אין די וויכטיקסטע הילפס-אקציעס פאר די יידן מעבר לים זייערע גוט באקאנט דער יידישער געזעלשאפט-לייכקייט פון בידע זימן אקטיוו.

אין זיין פילויסיקער געזעלשאפטלעכער טעטיקייט האט דער איצט געפירטער פירער פון דער יידישער דעמאקראטיע אין אפריקא אלע מאל פארשטאנען אפצושאצן די באריסונג פון דעם יידישן וויסנ-שאפטלעכן אינסטיטוט און אים געהאלפן ביי יעדער געלעגענהייט מיט זיין גרויסער השפעה, מיט זיין מיטטערוארט, מיט זיין געלעגענער אריבער-רופעיקייט, אין דער אנערקענונג פון ב.חולדעקס פארינסטן פארן יינזעץ האט דער אלוועלטלעכער צוזאמענפאר פון יידישן וויסנ-שאפטלעכן אינסטיטוט, אפגעמאלט אין ווילנע 14-טן אויגוסט 1936, אים אויסגעוויילט פאר א סימבליד פון דער צענטראלער פארוואלטונג, האט עס אים נאך ענדער פארבינדן מיט דעם קרייז סודע און בויער פון דעם העלפ-געזעלשעפט פאר דער יידישער קולטור און וויסנשאפט.

מיר בעטן איר, חשובע פריינד, איבערגעבן פ.ב.חולדעק אונדער באגריסונג און דעם הארציקן חונט נאך לאנגע יארן אים צו זען אקטיוו און טעטיק אין די קומענדיגע יארן פון די האט קעמען פאר א בעסער און שענער יידיש לעבן.

מיט די הארציקסטע גרויסן

אין נאמען פון דער צענטראלער פארוואלטונג
פון ייחא

Handwritten signature

ער-ווידעווער פון קאסימס:

עלמיר גענעראל, ווינסאן
משה גענעראל, לאנדאן
עמנואל גענעראל, ניו-יארק
דודער ספר, ניו-יארק
זימנאו סריי, ווילנע

צענטראלע פארשטאנד:

פרידלעך פאלקס-הילפ
יחזקאל גענעראל, ווינסאן
משה גענעראל, ניו-יארק
עמנואל גענעראל, ניו-יארק
דודער ספר, ניו-יארק
זימנאו סריי, ווילנע

איר קאסימס-הילפ
עמנואל גענעראל, ניו-יארק
דודער ספר, ניו-יארק
זימנאו סריי, ווילנע
משה גענעראל, ניו-יארק
עמנואל גענעראל, ניו-יארק
דודער ספר, ניו-יארק
זימנאו סריי, ווילנע

אויסלייב-בויער:
יחזקאל גענעראל, ווינסאן
משה גענעראל, ניו-יארק
עמנואל גענעראל, ניו-יארק
דודער ספר, ניו-יארק
זימנאו סריי, ווילנע

ש. ניגער מוסערט זיין ברודער ב. וולאדעק

ליבער פריינט י. ישרוין: —

איהר בעט מיך אָנשרייבען „אן אָפּשאַצונג פון ב. וולאָדעק“ פאר'ן בוך, וואָס איהר קלייבט זיך ארויסצוגעבען לכבוד זיין פופֿ ציגסטען געבורטסטאָג. כ'וואָלט עס גערן געמאָן. און כ'וואָלט וועלען שרייבען טאַקע אויך וועגען „באָניע ברכות“, וועגען „ב. שוואַרץ“. אונטער'ן ערשטען פּסעוודאָנים האָט וולאָדעק, ווי איהר ווייסט, געשריבען אַמאָל פעליעטאַנען, דערציילונגען; אונטער'ן צווייטען — לידער. און פאַר מיר פּערזענליך האָבען זיי געהאַט גאָר אַ באַזונדערן ווערט. זיי זיינען געווען די ערשטע צו לאָזען זיך „קרייטיקירען“, און כ'האָב געהאַט די געלעגענהייט זיך לערנען „גאַלען“ אויף ניט קיין פּרעמדער באַרד. ס'איז אַנג ניט געווען נאָך קיין באַרד, קיין וואַנצעס אויך ניט. וולאָדעק איז געווען נאָך גאָר אַ אינגעל, ווען ער האָט אָנגע-הויבען שרייבען און דרוקען זיך (פּריהער אויף רוסיש). און ווען איך זאָל זיך אריינלאָזען אין ערינערונגען פון יענער צייט, וואָלט איך געדאַרפט אויסזאָגען פון חדר, אז דער אינגערער ברודער איז דער עלטערער שרייבער. איך וואָלט זיך אויך געמוזט מודה זיין, אז איך האָב פּלאַניאירט ביי איהם די לאַטיינישע איבערזעצונג פון אונזער ביידענס פאַמיליען נעמען. און — ווער ווייס — כ'וואָלט נאָך אפּשר פאַרפירט געוואָרען צו זוכען אַן ענטפּער אויף דער פּראַגע, פאַרוואָס איז פון אונז ביידען גראַד דער פּאָעט געוואָרען אַ מענש פון טאַט... ס'איז, ווי איהר זעהט, אַן ענין, וואָס פאַסט זיך שוין בעסער פאַר ב. וולאָדעק'ס אינגערן ברודער. מיר וואָלט וועגען ברוד'ן זיין כמעט אזוי שווער צו שרייבען, ווי וועגען זיך אליין. סיידיען ניט אריינלאָזען זיך אין אָפּשאַצונגען און ערינער-רונגען, נאָר, ווי אַן עלטערער ברודער, איהם עפענטליך אויס'מוסר'ן, פאַרוואָס ער פאַרנאַכלעסיגט זיין לייכטע, זיין לעבעדיגע און בילדליכע פען, פאַרוואָס ער לאָזט שטומען זיין ליטעראַרישען טאַלאַנט. אָבער ס'איז דאָך אַ יום־טוב, ניט קיין צייט צו זאָגען מוסר, און מיין „גוט-יום־טוב“ וועל איך איהם זאָגען אין דער שטיק, שווייגענדיגערהייט, אויף אונזער אלטען ליטווישען שטייגער.

פ. קורסקי (פאריז)

דער אַלטער ווילאָדעק

די אומשטענדען האָבען מיר ליידער ניט ערלויבט צונויפצור-
זאַמלען דעם נויטיגען מאַטעריאַל ארום דער ארבייט פון ווילאָדעק'ן
אין דער הערפֿאַישער עפֿאַכע פון „בונד“, און איך מוז זיך באַנו-
גענען מיט אייניגע קורצע נאָטיצען.

קודם כל — פון וואָגען שטאַמט דער פּסעוודאָנים „ווילאָדעק“?
איך ווייס דאָס ניט, און איך רעכען, אַז נאָר ווילאָדעק אַליין וואָלט
געקענט דערויף ענטפערען.

אין די יאָהרען פון אומלעגאַלער אַרבייט האָט זיך — אויסער
אייניגע אויסנאַמען — קיינער ניט אָנגערופען מיט זיין ריכטיגען
נאָמען, נאָר מיט א פּסעוודאָנים, ד. ה. מיט א פּאַלשען נאָמען, מיט
א „קליטשקע“. סטאַבילע, שטענדיגע פּסעוודאָנים זיינען געווען
וועניג. די אַרטיגע טוער, ד. ה. די וואָס פלעגען אַפּאַרבייטען אַ געד-
וויסע צייט אויף איין אָרט און אַריבערנעשיקט ווערען אויף אַן
אַנדער אָרט, פלעגען אָפט בייטען דעם נאָמען צוזאַמען מיט'ן אָרט
— משנה שם משנה מזל... — ליטוואַק האָט נאָך זיין צוריקקומען
פון סיביר (סוף 1904) א יאָהר נאָכאַנאַנד קיין פּסעוודאָנים ניט
באַנוצט. מען האָט איהם גערופען חיים-יאַנקעל, און אַזוי האָט
ער געהייסען. „ליטוואַק“ נעמט זיך פון זיין ליטעראַרישען פּסעוודאָ-
נים אין דער בונדישער פרעסע „אַ ליטוואַק“ (איך בעט רחמים ביים
חבר הזעצער און ביים חבר הקאַרעקטאָר צו לאָזען דעם „אַ“ אַהו
אַ פונקט!) וואָס דאָס האָט לויט'ן וואַרשעווער נוסח באַדייט אַ
„צלם-קאָפּ“, א להכעיס'ניק, אָבער אַ קלוגער יונג. דער זעצער מיט'ן
קאַרעקטאָר האָבען אָבער נאָך דעם „אַ“ געשטעלט אַ פונקט, איז
מיט דער צייט געוואָרען דערפון א. ליטוואַק, ווי ער וואָלט געהייסען,
למשל, אברהם אָדער אלימלך ליטוואַק. אויף אַזאַ אופן האָט דער

פסעוודאָנים אין גאַנצען פאַרלאָרען דעם זין, וואָס ליטוואַק האָט אין געהאַט אַריינגעלייגט. דאָס זעלבע איז שפּעטער געשעהן מיט זיין אַ צווייטען פסעוודאָנים: „א מוק“ (איך בעט ווידער: שמעלט ניט קיין פונקט נאָכ'ן „א“!) „א מוק“ איז געווען דער פאַסיגסטער פסעוודאָנים פאַר ליטוואַק'ס געוויסע שטעכיקע נאָטיצען. אויך דער-פון האָט דער זעצער געמאַכט א. מוק — אן ערך אבימלך אָדער אליקוט מוק, אן אונזין. בכלל איז עס שוין אזוי אין אונזער פרע-סע, אז מען קען פיהרען אן ערפאָלגרייכען קאַמף געגן די קאַפיטאַ-ליסטישע אָרדענונג פון דער וועלט און געגען דעם פאָליטישען רע-זשים פון דעם אָדער יענעם לאַנד, אָבער ניט געגען דעם קאַרעקטאָר. דאָס איז אַ האַפנונגסלאָזער קאַמף.

יוסף איזביצקי האָט אין אָנהויב אויך קיין פסעוודאָנים ניט געהאַט. מען האָט איהם גערופען יאַסעל. שפּעטער האָט ער זיך גערופען בייניש, נאָך שפּעטער — מיכאַיל, און צולעצט איז דערפון געוואָרען בייניש מיכאַלעוויטש.

ווי איינער הייסט מיט זיין ריכטיגען נאָמען — דאָס האָט, פאַרשטעהט זיך, קיינעם ניט אינטערעסירט.

אין 1906, אַרויסגעהענדיג פון טורמע און געפינענדיג, אז רוס-לאַנד האָט זיך אין פאַרלוף פון א יאָהר א ריך געמאָן פאַראויס אויף 50 יאָהר, האָב איך זיך ביי אייניגע ווילנער חברים נאָכגע-פרעגט וועגען די נייע כחות, וואָס האָבען זיך באַוויזען אין אונזערע רייהען. אָט ביי דער געלענענהייט האָב איך זיך צום ערשטען מאָל דערוואוסט וועגען וולאַדעס'ן. אָנגערופען האָט מען איהם דערביי ביים ריכטיגען נאָמען. נאָר אין גיכען, אין פאַרלוף פון וועניגער ווי אַ יאָהר צייט, איז וולאַדעס אומגעהיער פאַפולער געוואָרען אין בונד. ווען עס האָט זיך צום ערשטען מאָל באַוויזען אין דער פרעסע די אונטערשריפט וולאַדעס, האָב איך געוואוסט, ווער דאָס איז, איך האָב אָבער ניט געוואוסט, און איך ווייס, ווי געזאָגט, ביז היינט ניט, פון וואָנען דער פסעוודאָנים האָט זיך גענומען. מילא, ווען איינער הייסט סאָנין, אַנין, טאַנין, מאַשין, פאַשין א. א. וו. א. א. וו, איז ניטאָ, וואָס צו פרעגען, — הגם „אַלגין“, למשל, איז דורכאויס ניט אַנטשטאַנען אויף דער באַזע פון אַ קאַנסרעמע אַלגע. אין די פסעוודאָנימען איז מייסטענס געווען אַ געוויסער זין און אַ סיסטעם.

אָט האָבען מיר אין וואַרשע אין די ניינציגער יאָהרען אַ פּוילישען אַרבעטער, כּמעט אַ קאַרליק, אָנגערופען „אָלבוזשיים“ (גינאַנט); מיט 10 יאָהר שפּעטער האָבען לויט גענוי דער זעלבער לאָגיק אונזערער חברים אין דווינסק אָנגערופען אַ יונגען חבּר, וואָס איז געווען מיט צוויי קעפּ העכער, ווי דער דורכשניט — „ליליפּוט!“ א. א. וו.

ביי אַ געלעגנהייט האָב איך געפרעגט ליטוואַק'ן, ווי אזוי עס איז אַנטשטאַנען דער פּסעוודאָנים „וואַלדעק“. מאָדנע איז דאָ געווען דער אומשטאַנד, וואָס אַ ליטוואַק האָט זיך גענומען אָדער האָט באַ-קומען אַ פּוילישע קליטשקע, וואָס נעמט זיך למשל פּון וואַלדיס-לאַוו.

אָט וואָס ליטוואַק האָט מיר געענטפּערט: יאָ, טאַקע אַ פּוילישע קליטשקע, אָבער מיר דוכט, אַז דעם נאָמען האָט איהם גע-געבען יצחק־לייבוש פּרץ... אגב האָט פּרץ איהם שרעקליך ליב. צי עס איז ריכטיג, אַז זיין נאָמען האָט וואַלדעק באַקומען פּון פּרצ'ן, ווייס איך ניט. ליטוואַק איז אויך אין דעם ניט זיכער. אָבער, אַז דער „אַלטער“ פּרץ (אין 1906 — 54 יאָהר) האָט זעהר שטאַרק ליב געהאַט דעם יונגען וואַלדעק'ן (דאַן 20 יאָהר) דאָס איז באַ-שטימט ריכטיג.

* * *

ווערט די באַוועגונג באַשאַפען פּון די טוער — אָדער ווערען די טוער באַשאַפען פּון דער באַוועגונג? לאָמיר דעם ענדגילטיגען ענטפּער אויף דער פּראַגע איבערלאָזען פאַר אונזערע אייניקלאַך. אַ פאַקט איז, אַז מיר האָבען זיך אונזער באַוועגונג ניט געקענט פאַר-שטעלען אָהן באַשטימטע אָנפיהרענדע גייסטיגע כחות פּון דער באַוועגונג. אָנהויבענדיג פּון 1905 האָט מען ביי אונז אין פּאַרטיי-לעבען געוואוסט, אַז אין דער אַרבייט איז פאַראַן אַ ווערטפּולער מענש — וואַלדעק. אונזער פּאַרטיי איז דעמאָלט אומגעהויער רייך געווען אין יונגע ענערגישע כחות. אין די יאָהרען פּון באַרג־ארויף זיינען כּמעט אין יעדען אָרטיגען קאָלעקטיוו (קאָמיטעט, צענטער) געווען גוטע טוער. וואָס האָט דעמאָלט וואַלדעק'ן אויסגעטיילט? ניט נאָר זיין רעדנער־טאַלאַנט, וואָס דאָס אַליין וואָלט שוין גענוג געווען. געווען אָבער אין איהם וואָס פּאַזיטיוועס און וויכטיגעס אויך אויסער דעם. ענערגיע, רעוואָלוציאָנערער ענטוויאָזם — דאָס איז

געווען ביי 9 פון 10, זעהר אָפּט ביי אַלע 10. רעדנער זיינען אויך געווען. פארשטעהט זיך, אמת-גוטע זיינע געווען ניט איבעריג פיל, אָבער געווען. ביי די מעהר אינטעליגענטע רעדנער אין אָבער אין יענע יאָהרען אידיש נאָך ניט געווען זייער נאַטירליכע שפּראַך; זייער אידיש איז פול געווען מיט באַרבאַרישע רוסיצזימען. מעדעם האָט דעמאָלט נאָך בכלל קיין אידיש ניט גערעדט; בראַניסלאָוו גראַסער האָט זיך ביז צום טויט ניט אויסגעלערענט רעדען אידיש. ביי אַננא ליפשיץ, דאָן אַן אויסגעצייכענטע רעדנערין, איז דער זאָר בוי געווען אזוי דייטשמעריש, אַז ריכטיג פאַרשטאַנען האָט מען זי מסתמא נאָר אין לאָדזש אָדער אין ריגע. די אַרטיגע מאַסען-רעדער נער, וואָס פלעגען זיך פון צייט צו צייט ארויסרוקען פון דער מאַסע נופא, זיינען געוועהנליך געווען ניט אינטעליגענט גענוג.

און איצט שטעלט אויך פאַר אַ רעדנער, וואָס זיין שפּראַך איז דאָס ריינסטע קלאַסישע ליטווישע לומדישע אידיש, ווי מען הערט עס נאָר ביי דער בעסטער שיכט פאַלקסטימליכע אינטעליגענטען; אַ רעדנער, פול מיט ברענענדיגען ענטוויאָזם, דערביי פון צייט צו צייט דורכגעבליצט מיט אַ גאַלדענעם הומאָר — און איהר וועט פאַרשטעהן, פון וואַנען עס האָט זיך גענומען דער פּסעוודאָנים „דער יונגער לאַסאַל“.

אַ ים מיט גוטע כחות האָט זיך געפונען אין רשות פון אונזער פאַרטיי, און אויף אַ רעלאַטיוו הויכען ניוואַ איז געשטאַנען ביי אונזער אינטעליגענץ די פאַליטישע בילדונג, וואָס האָט זיך געפאַ- דערט צו דער אַרבייט. אָבער — הומאָר? הומאָר אין דער רעוואַ- לוציאָנערער באַוועגונג, וואו דו ווייסט, אַז הינטער דיין רוקען שטעהט דער פריסטאָוו, וואָס וועט דיך נעמען אויב ניט היינט איז מאַרגען; וואו די פילסט, אַז עס לוייערען שטענדיג אויף דיר אַלער- האַנט גרויסע און קליינע קאַפּלינסקיס, — הומאָר האָט געהאַט איי- נער פון 1000. הומאָר אין אַ פּריוואַטען שמועס, אָדער אויף אַ ליאַמע — דאָס האָט ביי אונז קיין מאָל ניט געפעהלט. הומאָר אָבער אויף דער רעוואַלוציאָנערער טריבוּנע אין אַ ערנסטער פאַר- אַנטוואַרטליכער רעדע; הומאָר — ניט קיין געמאַכטער, ניט קיין געקיצעלמער, ניט קיין צוגעגרייטער, נאָר וואָס קומט אומדערוואַרט

ווי א בליץ פון הייטערען הימעל — דערין איז דער יונגער לאסאל אין 1906 און אין 1907 געווען ביי אונז, ווי מיר דוכט, דער אייני ציגער. ווייטער קומט דאָ אַלס פּאַלסטימליכער אידישער רעדנער נאָר ליטוואַק נאָך אין באַטראַכט, אָבער זיין הומאַר איז געווען פון אַן אַנדער מיין: פּול מיט גיפּט און גאַל, וואָס ווירקט שטאַרקער אין שרייבען ווי אין רעדן.

אנב ווען מיר אלע האָבען מיט 30 יאָהר צוריק געקרוינט דעם 20-יעהריגען וולאָדעק'ן מיט'ן עהרען-טיטול „יונגער לאַסאַל“, איז דערין געווען אַ שטיקעל טעות בנוגע דעם אמת'ן לאַסאַל, וואָרים ניט מיט זיין הומאַר האָט פּערדינאַנד לאַסאַל דעראַבערט די הער-צער פון דייטשען ארבייטער קלאַס. זיין גרויסקייט איז געלעגען אין זיין געוואַלטיגער וויסענשאַפּטליכער ערוּדיציע, אין זיין מוט און אין זיין מעכטיגען פּאַטאַס, וואָס איז אנב ניט פריי געווען פון אַ געוויסער טעאַטראַלישקייט; הומאַר האָט ער ניט געהאַט. בכלל זיינען פּאַטאַס און הומאַר צוויי קאַטעגאָריעס, וואָס איינע שליסט אויס די אַנדערע.

אין הינזיכט פון היסטאָרישער פינקטליכקייט איז דער אויסדרוק „יונגער“ לאַסאַל אויך ניט גאַנץ אין אָרדנונג. דער אמת'ער לאַסאַל איז אויך געווען יונג. ער איז געשטאַרבען (1864) צו 39 יאָהר, און זיין גאַנצע פּאָליטישע קאַריערע האָט געדויערט 14-15 יאָהר, ניט מעהר.

די מאָדערנע סאָציאַליסטישע באַוועגונג האָט געהאַט איין אייני ציגען, וואָס זיין געניאַלער שאַרפּער בליק, זיין וויסענשאַפּטליכע ערוּדיציע און זיין הומאַר זיינען געשטאַנען אויף אַ גלייך הויכען ניוואַ — און אויפ'ן העכסטען ניוואַ, — דאָס איז געווען וויקטאָר אַדלער.

* * *

ווען מיר וועלען צום אייגענאַרטיגען רעדנערישען טאַלאַנט פון יונגען וולאָדעק'ן צוגעגעבען נאָך זיינע ליטעראַרישע פּעהיגקייטען, וואָס האָבען זיך אַרויסגעוויזען אין אַ ריי אַרטיקלען אויף געזעלשאַפּט-ליכע און ליטעראַרישע טעמעס אין דער ווילנער „פּאָלקס-צייטונג“, און „גלאַקס“ פון אונזער פּוילישען ראַיאָן קאָמיטעט (1906) און אין

די לענאלע זאמעלביכער „נייע צייט“, וועט מען פארשטעהן, וואָס פאר א באציהונג עס איז געווען צו איהם.

פאר'ן אויסלענדישען קאָמיטעט איז גאנץ אומערווארטעט גע-
ווען וולאדעק'ס נסיעה קיין אמעריקע. דערוואוסט האָבען מיר זיך
וועגען דעם גאנץ צופעליג. ליטוואק האָט דעמאָלט ארויסגעגעבען
אין ווילנע א וואָכענבלאט „דער טאָג אויף שבת“. אין א שעהנעם
טאָג קומט אָן א נומער פון וואָכענבלאט מיט וולאדעק'ס א „בריה
פון בערלין“ — ווי ווייט איך געדענק, א שפאציר איבער די בער-
לינער מוזייען. ס'איז געווען א חידוש, וואָס וולאדעק איז עפעס
מיט אַמאָל געקומען אין בערלין. ווען ער וואָלט געקומען כדי זיך
דאָרטען צו באַזעצען, וואָלט לויט די מנהגים פון יענער צייט דער
צ. ק. אדער וולאדעק גופא אונז וועגען דעם געדארפט געבען צו
וויסען. מיר האָבען גלייך פארשטאנען, אז ער פאָרט ווייטער, און
ווייטער האָט געהייסען צו יענער צייט — קיין אמעריקע. כך הווא.
אז וולאדעק איז אין אמעריקע פון אָנהויב אָן געווען מיט זיין
גאַנצער נשמה צוגעבונדען צו דער בונדישער באוועגונג, דארף איך
דאָ ניט דערצעהלען. איך וויל דאָ נאָר דערמאָנען די וואונדערבארע
סעריע „סינדער פון פאָלק“, בילדער פון בונדישען לעבען, וואָס ער
האָט אָנגעשריבען באלד נאָך זיין קומען אין אמעריקע און געדרוקט
אין דער „צוקונפט“. אייניגע פון די בילדער זיינען מעהרערע מאָל
אָפגעדרוקט געוואָרען אין פארשידענע בונדישע צייטשריפטען, צו-
לעצט מיט א יאָהר 5 צוריק אין אונזערע פּויליש-פּראָווינציעלע
וואָכענשריפטען און אויך אין טשערנאָוויז.

* * *

זומער 1912, ווען דער צ. ק. פון בונד האָט אויסגעארבייט
א גענויעם ארבייטס-פּלאַן פון אונזער וואהל קאמפאניע צו דער
פערטער דומע (צום הערבסט 1912), האָט ער באַשאַסען ארויס-
צורופען וולאדעק'ן אויף אייניגע חדשים קיין רוסלאנד. ס'איז פאר-
שטענדליך, אז דער צ. ק. האָט געוואָלט האָבען בשעת דער קאמ-
פאניע, באזונדערס אין די גרעסערע אידישע שטעט, וולאדעק'ן
אויף דער רעדנער טריבונע!

אין דער צייט פון א וואהל-קאמפאניע זיינען די פּאָליצויאישע
באדינגונגען געוועהנליך געווען עטוואָס לייכטערע, און די ריזיקע

ארעסטירט צו ווערען איז געווען עטוואָס קלענער, ווי געוועהנליך.
ליידער זיינען די אומשטענדען ביי וולאדעק'ן געווען דאן אזוי, אז
ער האָט דעם פּאַרשלאַג ניט געקענט אָננעמען.

ווען מיר וואָלטען געשריבען באריכות וולאדעק'ס ביאָגראַפיע,
וואָלטען מיר מיט דער דאמאָלסדיגער ווענדונג פון צ. ק. פון „בונד“
געקאָנט פארענדיגען דעם הערצישען קאפיטעל אין וולאדעק'ס לעבען,
וואָס דאָרף הייסען „דער יונגער לאַסאַל!“ יענע ווענדונג פון צ. ק.
קאָנען מיר באטראכטען אלס דאָס לעצטע בלאַט אין יענעם קאפּי-
טעל, אָבער אויך אלס אָביעקטיווע אָפּשאַצונג פון דער באדייטונג,
וואָס דער יונגער לאַסאַל האָט געהאַט אין די שטורם-יאָהרען פון
בונד.

ווען מיר וואָלטען זיך דאָ גענומען זאָגען וולאדעק'ן שבחים,
לויבען זיינע טאַלאַנטען א. א. וו., א. א. וו. ווי ער הערט און הערט
דאָס שוין יאָהרענלאַנג אויף אלערהאַנט באַנקעטען אהן א סוף און
אָהן א שיעור, וואָלט דאָס געהאַט א גאַנץ גרינגען ווערט. עס איז
אזוי לייכט צו לויבען א נוטען פריינט, מיט וועלכען מען איז פאַר-
בונדען אין א געטרייער חברשאפט א האַלבען לעבען. אָבער אין
יענער ווענדונג פון צ. ק., פון דער קאָמפּעטענטסטער אינסטיטוציע
אין דער פּאַרטיי (געשריבען האָט זי רחמיאל), ליגט א אָביעקטיווע
אָפּשאַצונג, וואָס נויטיגט זיך אין קיין שום קאָמענטארען ניט.

א פּאָר יאָהר פריער, ווי עס האָט זיך פארענדיגט דער הערצישער
קאפיטעל „דער יונגער לאַסאַל“, האָט זיך שוין געהאַט אנגעהויבען
א נייער קאפיטעל: וולאדעק — אויף דער געזעלשאפטליכער טרי-
בונע אין דער פרייער אמעריקע. דאָס איז א קאפיטעל, וואָס דאָרף
זיך נאָך ציהען, פון איצט אָן, פונקט 25 יאָהר, מיט דער אויסדריק
ליכער באדייטונג, אז שפעטער, ביי א פאַרמינדערטער אקטיוויטעט,
זאָל זיך אָנהויבען א נייער קאפיטעל, וואָס איך וואָלט אָנגערופען:
באָניע בראַכעס אויף דער עלטער.

איך וויל גאַנץ אָפען זאָגען, אז אין מיין באדייטונג ליגט א
שטיקעל פּאַרוואָרף. איך געפין, אז די באציהונג פון יובילאַר צו
באָניע בראַכעס, באזונדערס אין די לעצטע יאָהרען, איז געווען ווי
צו א שטיפקינד. אָט קומט איצט באָניע בראַכעס צום יום-טוב
ווי עפעס א ווייטער מחותן, כמעט ווי א גרינער ארימער קרוב

צו אן אמעריקאנער אלרייטניק. מיך פארדריסט עס. באַניע בראַכעם
האַט געמעגט זיין פונקט אזא יחסן ווי וולאַדעק. אָט פאַר דער
קריוודע זיינער געהם איך זיך אָן.

באַניע בראַכעם — דאָס איז דאָס געשריבענע וואָרט, וואָס
דאַרף — און וועט — ביי אונזער יובילאַר מיט דער צייט נאָך
קומען צו זיין רעכט.

איז דעם זין באַנרים איך דעם יונגען לאַסאַל, דעם אַלטען
וולאַדעק'ן און דעם קומענדיגען „באַניע בראַכעס אויף דער עלטערן“

* * *

אין פּאָליציי דעפּארטמענט איז וולאַדעק געווען פּאַרדעגיס-
טריט אויף אזא אופן :

Чарный, Яков Давидов, Кличка “Лассаль”. В 1908 году
состоял членом Ц. К. Бунда и интеллигентской группы при Ви-
ленском Комитете Бунда. Эмигрировал в 1909 году в Америку.

ז. רייווען (ווילנע)

ב. וולאָדעק'ס ליטעראַרישער אָנהויב

(צונויפגעשטעלט לויט די מאַטעריאלן פון דעם פּרעסע־אַרכיוו פון אידישן
וויסנשאפטלאכן אינסטיטוט)

אין מ'זעט אין „לעקסיקאָן פון דער אידישער ליטעראַטור, פּרעסע
און פּילאָלאָגיע“ (2טע אויפלאַגע, ב. 1, ווילנע 1926) אין דעם
אַרטיקל וולאָדעק ב., איז פּאַרצייכענט, אז זיין זשורנאַליסטישע
טעטיגקייט האָט דער איצט געפּיערטער בעל־יוכל אָנגעהויבען אין
יאָהר 1902 אין „מינסקי ליטאַטאָר“. איך גערענט נאָך די דאָ-
זיגע טעגליכע צייטונג פון מ'זעט היימישער שטאַט, וואָרום אומ-
געפער צו יענער צייט — אָדער שפּעטער — האָט דאָרט אויך דעבּור-
טירט מ'זעט שוועסטער שרה רייווען און עס איז געווען א שטיקעל
געשעהעניש אין אונזער פּאַמיליע־קרייז. פון באַוואָרענישען, אז
אידען זאָלען שרייבען אין פּרעמדע שפּראַכען, האָט מען נאָך אין
יענע פּרעאידזשיסטישע צייטן, אין דער צייט פון צובלימען עקסטערנ-
טום, ניט געוואוסט. עס איז געווען א פּראָגרעסיווע צייטונג — לויט
די דעמאָלסדיגע באַגריפען און מעגליכקייטען (אין ברען פון דער
צאָרישער רעאַקציע!) ווי עס דערצעהלט וולאָדעק'ס אינגערער ברודער,
דער, ד. טשאַרני, האָט וולאָדעק אין „מינסקי ליטאַטאָר“ באַשריבען
זייער געבוירנס־אָרט דוקאָר און אַרויסגערופען מיט זיין באַשרייבונג
אַפילו א שטיקעל מהומה אין שטעטעל, וואָס האָט מורא געהאַט, אז
ווען די וועלט וועט געוואָהר ווערען פון דעם דוקאָרער דלות, וועט
קיינער ניט וועלען דאָרט אָננעמען דאָס כּסא הרבנות (דוקאָר האָט
דאן געהאַלטען ביים קלייבען א נייעם רב). אבער ניט דאָס בין איך
אויסען, ווי עס זאָגט דער זיידע ר' מענדעלע (וואָס איז וולאָדעק'ן
צו לאַנגע יאָהר אַנב געבאָרען געווארען פינקטליך מיט 50 יאָהר

פריער, אין דעם זעלביגען טאָג און דעם זעלביגען חודש — אייראָ-
פעאַיש גערעכענט — און אין דער זעלביגער געגענד).

צו יענער צייט און אויך א יאָהר-צוויי שפעטער איז ב. וואָלף-
דעק (ער האָט נאָך אזא פּוילישען נאָמען ניט געטראָגען) געווען דער
אויפגעהענדיגער שטערן ביי די נאָר וואָס אויפגעקומענע פּויליש-ציון.
איך דערמאָן זיך זיין ארויסטרעטונג אין דעם שילער-קרייזל, "תלמיד
עקיבא", וואו איך, אני הקטן, בין געווען א מיטגליד (צו יענער צייט
איז פאָרזיצער פון דעם קרייזל געווען דער שפעטער באַוואוסטער
ארץ-ישראל'דיגער יוריסט דר. נפק). וואָדעק'ס רעדע האָט גע-
מאַכט א גרויסען רושם אויף די יעניגע צוהערערס פון דעם ציוניס-
טיש-הובביש-פּת-עבר'דיגען קרייזל.

דערפאר איז נאָך גרעסער געווען דער רושם פון די ניים, איז
אין דער מינסקער תּפּיסה, וואוהין ב. טשאַרני איז אריינגעפאלען
אלס פּויליש-ציוניסט, איז ער איבערגעקערט געוואָרען, צוגעשטאַנען
צום „בונד". ס'איז אין מינסק געווען ניט קיין קלענערער רושם
ווי דער איבערגאַנג צום „בונד" פון דעם געוועזענעם אהר-העמ'יט
און ציוניסט קאַליע טעפּער, וואָס איז טאקע געזעסען אין דער זעל-
ביגער צייט צוואַמען מיט וואָדעק'ן און מיט זיין גוואָלדיגען כּוּח-
הדיבור איבערגערעדט דעם יונגען טשאַרני'ן צו אָנערקענען דעם
אמת פון דעם „בונד".

דער ליטעראַרישער אָנהויב ב. וואָדעק'ס אין אידיש געהערט
צו דער צייט ווען ער איז שוין געווען אן אקטיווער טוער פון „בונד"
און זי איז טאקע דערהויפּט פאַרבונדען מיט די אָרגאַנען און אויס-
גאַבעס פון דער דאָזיגער פּאַרטיי.

דעם 3טען יאַנואַר 1906 (לויט דעם אלטען סטיל, וואָס האָט
דעמאָלט געגאַלטען אין רוסלאַנד — דעם 25טען דעצעמבער 1905)
האָט אָנגעהויבען צו ערשיינען אין ווילנע דער ערשטער לעגאַלער
אָרגאַן פון „בונד", די טעגליכע צייטונג „דער וועקער". אין „וועקער"
האָבען מיר קיין זאָך ניט געפונען פון ב. וואָדעק, סידען ער האָט
זיך דאָרט געדרוקט אַנאַנים. דעם 3טען פעברואַר איז „דער וועקער"
פאַרמאַכט געוואָרען און אָנגעהויבען ווידער ארויסצוגעהן דעם 19טען
פעברואַר — שוין אונטער'ן נאָמען „פּאָלקס-צייטונג". ערשט אין
נומער 20 (פון 14-27 מערץ) געפינען מיר דעם ערשטן ארטיקעל

פון ב. וולאדעק, „א בריף פון פראוויניץ“, גע'חתמ'עט „באנציע שווייג'ס אייניקעל“, ווי אונטערצושטרייכען, אז די אייניקלאך זיינען העט ווייט אוועק אין זייערע השגות פון זייער זיידען, וואָס איז פאראייביגט געוואָרען אין דער אומשטערבליכער נאָוועלע פון י. ל. פּרץ. דער בריף, וואָס טראָגט דאָס קעפעל „דער בעל־הבית און די רעוואָלוציאָנע־רע יוגענד“, שילדערט די שטימונגען פון דער אידישער בורזשואזיע ביים אויפשוואונג פון דער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג, בשעת דער אידישער בעל־הבית פלעגט מיט א שטייכעל זאָגען צו די אידישע רעוואָלוציאָנערען „זאָל אייך נאָר גאָט העלפען!“ מנדב זייענדיג חמשה קטנות אויף „פיסטאַלעמען“, און איהר באציאונג נאָכ'ן פאַלען פון דער רעוואָלוציאָנערער כוואַליע, ווען צוזאמען מיט דער בלויטיגער נאַניקער־רעאַקציע פון די קליינע און גרויסע „אַרדנונגס־מאכער“ אין מונדיר הערשט איצט אין די אידישע שטעט און שטעטלאַך נאָך א רעאַקציע — א שווערע און א שטיקענדע, א רעאַקציע פון אידישען בעל־הבית געגען דער „אידישער רעוואָלוציאָנערער יוגענט“, ווען „אין די טויטע וואַסערן פון דער בלאַטע קומט איצט פאַר צו שווימען דעם אידישען העלד און באַפרייער“.

ווי די געשיכטע חזר'ט זיך איבער! — ווי עהנליך דאָס בילד איז אויף דעם איצטיגען מצב אין די אידישע שטעט און שטעטלאַך פון פּוילען.

אין נומער 50 (פון 26טען אפריל) האָבען מיר ב. וולאָדעק'ן אין „פּאָלקס־צייטונג“ אונטער א נייעם פּסעוודאָנים מאָסיי ווילנער, מיט וועלכען עס איז גע'חתמ'עט א בריף פון האָמעל געגען דעם פּאָגראַם־קאָמיטעט פאר דעם אופן, ווי אזוי ער האָט צוטיילט די 200,000 רובעל הילפּס־געלדער פאר די געליטענע פון פּאָגראַם, איג־נאַרירענדיג דערביי די ארבייטער. א צווייטער בריף פון האָמעל איז געדרוקט אין נומער 57.

פון האָמעל טראָגט ב. וולאָדעק אריבער זיין טעטיגקייט קיין פּוילען. ער איז מיטגליד פון פּוילישען ראַיאָן־קאָמיטעט פון „בונד“ (ווי מיר זעהן עס פון א בריף אין רעדאַקציע אין נומער 189 „פּאָלקס־צייטונג“, גע'חתמ'עט שוין וולאָדעק), און אין נומער 129 פון 19-6 אויגוסט געפינען מיר זיינעם א „בריה פון פּוילען“, עס איז ניט קיין געוועהנליכע קאָרעספּאָנדענץ, נאָר א זעהר אינטערעסאַנטער

פרואוו צו אַנאַליזירען די היסטאָרישע סיבות, וואָס האָבען געבראַכט צו דער פארשידענקייט פון דער דאָזיגער באוועגונג אין פּוילען און אין דער ליטע. דער דאָזיגער אַנאַליז פאַרדינט געוויס באַטראַכט צו ווערען פון דער פאַרשונג פון דער אידישער ארבייטער־באוועגונג און מיר ערלויבען זיך צו ברענגען אייניגע אויסצוגען פון דעם :

„אין ליטע — שרייבט דער יונגער ב. וולאַדעס — האָבען מיר געהאַט אַרגאַניזירטע מאַסען נאָך דאן, ווען די רעוואָלוציע איז נאָך געלעגען אין די וויקעלעך. אלע פאַרבארייטונגס און איבערגאַנגס שטופען האָט די אַרגאַניזאציע אין איהר אנטוויקלונג אין ליטע דורכגעמאַכט נאָך דאן, ווען דאָס לעבען האָט איהר נאָך ניט געגעבען צו לעזען אַזעלכע שווערע אויפגאַבען, ווי די, וועלכע ס'ווערען איהר געשטעלט פון דער גרויסער רוסלענדער רעוואָלוציע... אָבער אין פּוילען... איז דעם אידישען פּראָלעטאַריאַט אויסגעקומען צו טאָן גלייכצייטיג צוויי ארבייטען: זיך אַרגאַניזירען און גלייך ארויס־טרעטען אין שלאכטפּעלד: איהם איז אויסגעקומען איבערצולעבען, דורכצומאַכען מיט אַמאָל עטליכע אנטוויקלונגס־פאַזעס. איהם איז אויסגעקומען צו פירען זיין קאַמף מיט איין מאָל אין אלע ריכטונגען — א קאַמף געגען קאַפיטאַל אין דער סאַמע עלעמענטאַרער פאַרם, א קאַמף געגען דער רעגירונג און געגען „גאַט“ מיט דעם קאָצקער רבי. דאָס אלעס צוזאַמענגענומען קען אונז נעבען צו פאַרשטעהן, פאַר־וואָס די סאָציאַליסטישע באוועגונג פון דעם אידישען ארבייטער אין דער (פּוילישער) פּראָווינץ איז נאָך מעהר סטיכיש, ווי באוואוסט־זיניג, מעהר בלינד אלס אַרגאַניזירט.

„...דער בונד האָט אין פּוילען געשפּילט א גאַנץ באזונדערע ראָלע, וואָס איהם איז ניט פאַרגעקומען צו שפּילען אין ליטע. די „אחדות־באוועגונג“ האָט געהאַט א באזונדערע ווירקונג אין אידישען לעבען. דאָס וואָס אין ליטע האָט ביז א געוויסען גראַד אָפּגעטאָן די השכלה־באוועגונג, האָט דאָ געמוזט אָפּטאָן דער „בונד“. די פאַר־שימעלטע געמאַגעטער פון מיטל־אַלטער לעבן בית־מדרש, וועלכע ס'האָט געבראַכען סמאָלענסקין מיט זיין „השחר“, ברודעס מיט זיין „הדת והחיים“, ליליענבלום מיט זיין „חטאת נעורים“ און נאָך אנדערע, — האָט דאָס דער „בונד“ געמוזט טאָן אין פּוילען... א. אז. וו. — באמת א גלענצענדער רייפער פובליציסטישער אנהויב.

אין נומער 158, „פאלקס-צייטונג“ (פון 25טען סעפטעמבער) אין א קארעספאָנדענץ פון וואַרשע — גיט ער קורץ און שאַרף איבער די שטימונג אין דער הויפט־שטאָט פון פוילען אין יענע טעג, ווען „דאָס וואַרשיינליכסטע איז דער טויט און דאָס צופעליגסטע — דאָס לעבען“, ווען „די צובלוטיגטע שעהנע און שטאַלצע וואַרשע ליגט פאר די פיס פון די באַרבאַרען, וואַשענדיג איהרע וואונדען אין איהר אייגען בלוט“...

אין נאָך א „בריה פון פוילען“ (נומער 204 פון 12טען נאָוועמבער) שילדערט באַנציע שווייגס אייניקעל די באדינגונגען פון דער פארטיי־ארכיט אין פוילען ביים קרינסצושטאַנד און ביי דער רעאַקציע מצד די באלעבאָטים און די אָרנאַניזאַציעס פון די קאָפיטאַליס־טען. אין זכרון פון די אלע וועלכע האָבען מיטגעלעבט יענע דענק־ווירדיגע טעג שטעהען לעבעדיג אויף די דעמאָלירינגע באַגלייט־ערשיינגען פון דער רעאַקציע, די סטיכישע אויסברוכען פון דעם עקאָנאָמישען קאמף, „וואָס נעמט דאָ אַן צייטווייליג דעם כאַראַקטער פון רעוואָלוציאָנערען סינדיקאַליזם, זאָגאַר פון אומגעלומפערטען אַנאַרכיזם“.

אבער אחוץ דעם פראָנט געגען די דאָזיגע אָרנאַניזאַציאָנעלע דורכרייסען אין דער אידישער ארכיטער־באַוועגונג האָט דער „בונד“ אויך צו פארשטאַרקען זיין קאמף אויף אן אנדער פראָנט — געגען די פראָלעטאַריש און אלגעמיין ציוניסטישע פארטייען אין צוזאַמען־האַנג מיט די וואַהלען צו דער צווייטער דומע, און ב. וולאַדעק טרעט ארויס אין דער „פאלקס־צייטונג“ אין א נייער ראָלע — אלס פאָלעמיסט, און אונטער א נייעם פּסעוודאָנים — באַניע ברכות. אין נומער 213 פון 22טען נאָוועמבער ערשיינט זיין גרויסער ארטיקעל „צוריק!“ — „צו דער אנטוויקלונג פון טעריטאָריאַליסטישען באַ־וואוסטזיין ביי די ס. ס.“, וואו ער קריטיקירט און לאַכט אויס די רעוואָלוציע פון דעם ערשטען ארדענטליכען צוזאַמענפאַר פון דער ציוניסטיש־סאָציאַליסטישער ארכעטער־פארטיי וועגען די פראָצעסען פון עמיגראַציע—קאָנצענטראַציע—קאָלאָניאַציע, וואָס מוזען סטיכיש פירען צו דער פארווירקליכונג פון א אידיש־פּריילאַנד.

(דעם אייגענעם טאָג, ווען עס ווערען געשריבען די דאָזיגע

שורות, קומט פאָר אין ווילנע שוין דער צווייטער דיסקוסיע־אווענט פון די ווילנער ליטעראַטען און זשורנאַליסטען, פאר וועמען אדוו' יוסף טשערניכאָוו, וועלכער ווערט אין וולאדעק'ס ארטיקעל קריטי־קירט אלס דער ס'סישער וואָרט־פירער דניאלי, באַגרינדעט און אנט־וויקעלט די באַניטע באַוועגונג פון פריילאַנד, ארויסגערופען דורך דעם דראַנג פון די ארויסגעשטויסענע אידישע מאַסען צו עמיגראַציע, וועלכע קען אבער פארווירקליכט ווערען סידען דורך א קאָנצענטריר־טער קאָלאָניזאַציע אין א אידיש פריילאַנד. — אבער ניט דאָס זיינען מיר אויסען).

צו דער פאָלעמיק געגען דעם פראָלעטארישען ציוניזם קערט זיך באַניע ברכות אום נאָך אייניגע מאָל: אין נומער 259 פון 1טען יאנואר שוין 1907), „אייניגע געדאַנקען איבער'ן טעריטאָריאַליזם און דער טעריטאָריאַליטישער פראַקטיק“; אין נומער 280 — „די ס. ס. אינ'ם וואה־קאמף“; אין נומער 291 — „די פועל־ציון באַראַג־כאָועס“; אין נומער 389 — „די דאָן־קיכאַטען פון טעריטאָריאַ־ליזם“.

באַניע ברכות שוינט אויך ניט דעם אלגעמיינעם ציוניזם און אין נומער 224 (פון 5טען דעצעמבער) ווירמעט ער אן ארטיקעל דעם באַריהמטען ציוניסטישען צוזאַמענפאַר אין העלסינגפאָרס, וועל־כער האָט אָנגענומען די באַקאַנטע באַשלוסען וועגען אַנטייל אין דער אוי־גערופענער געגענוואַרטס־אַרבייט.

פאר דעם קעמפער געגען דער ציוניסטישער פאָליטיק אין גלות ביז דעם היינטיגען טאָג, ווען אזוי פיל חברים וולאדעק'ס, בפרט אין אמעריקע, האָבען זיך אונטערגעגעבען די ציוניסטישע השפעות, זיי נען כאַראַקטעריסטיש די פאָלגענדיגע ווערטער פון יענעם וולאדעק'ס ארטיקעל „צום ציוניסטישען קאָנגרעס“ (אין העלסינגפאָרס):

„באַגראַבענדיג די אלטע געטער, האָט דער צוזאַמענפאַר אָנער־קענט, לעגאַליזירט און געקרוינט דעם נייעם גאָט פון נאַציאָנאַלער פאָליטיק אין גלות. קיינעם וועט ער אבער ניט נארען. אין דער גע־שיכטע פון דער גרויסער רוסלענדער רעוואָלוציע איז פאַרשריבען, אז די ציוניסטען זיינען ניט געשטאַנען אויפן' שלאַכטפּעלד, נאָר האָבען פון די אויף איהם געפאַלענע מאַרטירער געוואָלט בויען זייער טעמפּעל פון שְׂאוּוּיָנוּם און דעמאָנאַטישער נאַציאָנאַלער פאָליטיק, אז אזוי ווי

דער אמאָליגער ציוניזם האָט געזאָלט פארדעקען זייער פּאָליטישע גלייכגילטיגקייט, אזוי זאָל דער פּרישגעבאָקענער ציוניזם פארדעקען זייער פּאָליטישען פּאַראַזיטיזם און שווינדעל.

„אין העלסינגפּאַרס האָבען די ציוניסטען עפענטליך אינגעפּלאַכט טען אין מנז'דור א שווערד, — זיי און זייער געשיכטע זיינען אבער די בעסטע עדות, אז דער שווערד איז פון פּאַפּיר.“

גלייכצייטיג מיט דער פּאָלעמיק אין דער פרעסע פירט ב. וולאָדעק א ענערגישע אַגיטאַציע אַלס רעדנער („דער אידישער לאַסאַל!“) אויף די וואַהל־פּאַרזאַמלונגען און שילדערט זיינע איינדרוקען אין דעם „טאָג־בוך“ פון א וואַהל־אַגיטאַטאָר אונטער'ן פּסעוודאָנים באַנציע שווייגס אייניקעל — אין די נומערן 262, 266, 268, 280 פון דער „פּאָלקס־צייטונג“ בעת די וואַהלען צו דער צווייטער דומע, און אין „דער האַפּענונג“ (וואָס האָט פּאַרביטען די פון דער מאַכט אין אוי־גוסט 1907 אָפּגעשטעלטער „פּאָלקס־צייטונג“), נומער 7, 9, 12, בעת דער וואַהל־קאַמפּאַניע צו דער דריטער דומע.

דער פּאַרשער פון יענער שטורמישער תקופה אין דעם אידישען געזעלשאַפּטליכען לעבען פון רוסלאַנד וועט אין דעם דאָזיגען „טאָג־בוך“ געפינען אינטערעסאַנטען מאַטעריאַל פאר דער כאַראַקטעריסטיק פון דער צייט און איהרע ערשיינונגען. דאָ וועלען מיר נאָר דערמאָנען דעם קאַפיטעל פון דעם „טאָג־בוך“, וואָס שילדערט די ראַליע פון שולען (בתי־מדרשים) אַלס טריבונעס פאר דעם געזעל־שאַפּטליך־פּאָליטישען קאַמף בשעת דער ערשטער רוסלענדישער רעוואָלוציע.

אבער די רעוואָלוציע איז שוין געווען אין אָפּגאַנג, די רעאַקציע האָט אַלץ חוצפּה'דיגער און חוצפּה'דיגער אָנגעגריפען אויף אַלע איהרע נאָך איבערגעבליבענע פּאָזיציעס און אויך אויף דער רעוואָלוציאָנערער פרעסע. עס האָט שוין ניט געהאַלפּען דאָס משנה שם זיין די לעגאַלע צייטונג פון „בונד“; דעם 29טען אָקטאָבער ווערט זי פּאַגראַמירט אין איהר דריטען גילגול (42טער נומער פון „דער האַפּענונג“ איז דער לעצטער נומער פון דעם בונדישען טאָג־באַט, וואָס איז באַנייט געוואָרען ערשט מיט אַ יאָהרצענדליגן שפּעטער נאָך דער צווייטער זיגרייכער רוסלענדישער רעוואָלוציע, אָבער דאָס געהערט שוין ניט אהערצו).

אָנשטאַט א טאַגבלאַט הויבט אָן (דעם 16טען נאָוועמבער) ארויס-
 צוגעהן אין ווילנע א בונדישער וועכענטליכער אָרגאַן „דער מאָר-
 גענשטערן“, און אין נומער 1 מאַכט דאָ וואַדעק, שוין טאָקע אונטער
 דעם דאָזיגען פארטיי-נאָמען זיינעם, זיין דעכוט אויפ'ן געביט פון
 ליטעראַרישער קריטיק מיט אן אַרטיקעל וועגען אברהם רייזענ'ס
 לידער, אמת — ניט גענוג פארטיפט, אין גייסט פון דער דעמאָלט-
 דיגער אינטעליגענטיש סנאָביסטישער באַציאונג צו דעם באַריהמטען
 אידישען דיכטער, א באַציאונג, וואָס איז געווען א ביסעל אן אויס-
 טערלישע מצד פארשטעהער פון דער סאָציאליסטישער און פראָלע-
 טאַרישער וועלט-אַנשוואונג, אבער כאַראַקטעריסטיש פאַר די שטרי-
 מונגען אין געוויסע ליטעראַרישע קרייזען אין דער צייט פון דעם
 אזוי-גערוּפּענעם „רענעסאַנס“, ערב דעם דערשיינען פון די „ליטעראַ-
 רישע מאַנאַטשריפטען“, וועלכע האָבען דעם דאָזיגען רענעסאַנס
 פראָקלאַמירט.

נאָכ'ן 3טען נומער האָט זיך „דער מאָרגענשטערן“ אָפּגעשטעלט
 און עס איז געקומען אן איבעררייס אין דער לענגלעך בונדישער
 פרעסע אויף א יאָהר 5 (ביז דער דערשיינונג פון דעם וואַכענבלאַט
 „די צייט“ אין פעטערבורג). פאַר דעם פּעריאָד פון אָפּגעשוואַכטער
 טהעטיגקייט אין אלע סאָציאליסטישע פארטייען אין רוסלאַנד האָט
 דער „בונד“ זיך געמוזט באַנוגענען מיט זאַמלביכער פון צייט צו
 צייט, קודם-בַל די זאַמלביכער „די נייע צייט“ (1908—1909, 7
 העפּטען), און אין די העפּטען 1, 3, 4, געהט וואַדעק אָן מיט זיינע
 בליישיפט-נאָטיצען פון א קריטיקער, גיט — אויב מיר האָבען קיין
 טעות ניט — די ערשטע און באַגייסטערטע אָפּשאַצונג פון י. ל.
 פּרז'עס דעמאָלט פארעפּענטליכטער דראַמע „די נאָלדענע קייט“,
 שרייבט וועגען דער נייעסטער אידישער ליטעראַטור, וואָס האָט זיך
 אָנגעהויבען צו אַנטוויקלען נאָך דער ערשטער רוסישער רעוואָלוציע
 (אַנכי, פּרז' הירשביין, זילבורג, מנחם, ב. לאַפּין א. א.), רעצענזירט
 די אויבען דערמאָנטע „ליטעראַרישע מאַנאַטשריפטען“, (מיר נעמען
 אָן, אז די אונטערשריפט B-eh אונטער דער דאָזיגער רעצענזיע
 פון העפּט 4 פון „דער נייער צייט“ געהערט אויך וואַדעק'ס פּען).

אונטער'ן פּסעוודאָנים ב. ברכות, שרייבט וואַדעק (אין העפּט
 4 פון „דער נייער צייט“) א גרעסערע אָפּהאַנדלונג „וועגען אונזער

קולטור-פראָבלעם (קליינע באַמערקונגען איבער א גרויסער פראַנע).
א סך באַמערקונגען זיינע וועגען אונזער אייביגער, אזוי אָנגעוויי-
טאָנטער קולטור-פראָבלעם האָבען נאָך איצט אויך ניט פארלאָרען
דעם אינטערעס, זיינען אויך אינטערעסאנט דערמיט, וואָס די אזוי ביי
אונז פארשפרייטע ירידה-שטימונגען זיינען באַראַסטער־סטיש ניט
נאָר פאר די איצטיגע צייטען פון דעם שווערען גייסטיגען קריזיס אונז
זערען, נאָר זיינען אויך געווען אַסטועל אין יענע טעג פון דעם
געהויבענעם „רענעסאנס“. ב. וולאדעק פאַלעמיזירט געגען ש. ניגער,
געגען די „ליטעראַרישע מאָנאטשריפטען“ מיט זייער טעזע, אז
„אויפֿן עקאָנאָמישען און פאַליטישען חורבן“ ווייזען זיך אָן צווייפֿעל
שפראַצונגען פון קולטור־רענעסאנס“.

„דערווייל זעה איך ניט קיין קולטור־רענעסאנס, נאָר עטוואָס
וואָס איז פונקט דער היפוך פון איהם: קולטור־ענטארטונג. — אָנ-
שטאָט דאָס „קולטור־טרעגערישע“ וואָרט פון די ליטעראַרישע און
ערענסטע אָרגאַנען פון דער דעמאָקראַטיע ווירקען די „מיסטיגע טריי-
בונעס“... דעם געדאַנק און דאָס געפיהל האָט פארביטען די אומגע-
לומפערטע סענסאַציע, — איך זעה אין דעם ניט איין קיין פראַגמענט.
„געגען שוואַנגערשאַפט“ און „דאָס טאָגבוך פון א דינסטמיידעל“ געהט
זיך פאנאנדער אין צעהנדליגער מאָל מעהר איידער א ערענסטעס
קונסטווערק; די קעשענעס און די ווירקונג פון די געלע ריטערס און
די ליטעראַרישע „פעטערס“ ווערען אלץ גרעסער און גרעסער; ערענ-
סטע פאַרלאַנגען מיט ערענסטע אויפנאַבען גוסס'ען.

און ב. וולאדעק פארטיידיגט מיט ברען „יענע היסטאָרישע געגענ-
ווארטס- און צוגלייך צוקונפטס-אַרבייט“, וועלכע מען רופט פאר-
אַכטליך אָן „קולטור־טרעגעריי“, איז איבערצייגט, אז „אונזערע
פאַלקס-מאַסען וועלען אויך דאָ איבערוועגען די אינטעליגענץ, אזוי
ווי ס'איז שוין איינמאָל באלד ווי געשעהען מיט דער אידישער
שפראך. קיינער וועט ניט אַפליקענען, אז די אלגעמיינע אנערקענונג
פון דער פאַלקס-שפראך אלס נאַציאָנאַלע שפראך איז פאַרנעקומען
נאָר אַ דאַנק דער „קולטור־טרעגערישער“ ארבייט פון אונזער ראדי-
קאַלער און סאַציאַליסטישער ארבייטער באוועגונג מיט דער הילף
פון א טייל פון דער פראַלעטארישער אינטעליגענץ. — ...אונזער
קולטור־אויפֿעלבונג וועט קומען, איך גלויב אין איהר און זעה זי.

אבער קומען וועט זי... צוזאמען מיט דער אויפלעבונג און אויפווא-
כונג פון אונזער גאנצען געזעלשאפטליכען לעבען, — פארענדיגט
ב. וולאדעס זיין אנאליז פון די באגריפען קולטור און קולטור-
טרעגערן אין אנווענדונג אויף דער אידישער סביבה.

נאך דעם דאזיגען ארטיקעל אין 4טען העפט פון „דער נייער
צייט“ קומט א באריכט פון א-ר (אסתר פרומקין) וועגען דער ערש-
טער אידישער שפראך-קאנפערענץ אין טשערנאָוויץ. אין א געוויסער
מאָס האָט ב. וולאדעס זיך ארויסגעוויזען פאר אומגערעכט אין זיין
אָפּשאַצונג פון דעם אידישען קולטור-רענעסאָנס דעמאָלט. די דער-
שטיקטע ענערגיע אויפ'ן געביט פון פּאָליטיש-געזעלשאפטליכען קאמף
האָט געפונען אן אויסגאנג אין א ברייטער אידישער קולטור-באווע-
גונג, וואָס האָט זיך דעמאָלט צוגאָסען איבער די שטעט און שטעט-
לאַך פון גרויסען רוסלאַנד און אריינגעצויגען די אידישע אינטע-
ליגענץ סיי די איבער פארטייאישע סיי די יעניגע טיילען פון דער
פארטייאישער, וואָס האָבען געהאט א חוש און א אינטערעס פאר
דער זאך פון דער אידישער קולטור.

די טשערנאָוויצער קאנפערענץ האָט סיגנאַליזירט די דאָזיגע
באוועגונג, האָט אויך געבראכט צו אן אויפשוואונג אויף די פאַר-
שירענע סעקטאָרען פון דער קולטור-ארבייט. עס ווייזען זיך א גאנצע
רייע נייע אידישע צייטשריפטען, וואָס דינען דער דאָזיגער באווע-
גונג, און איינע פון זיי, און פון די בעסטע איז דאָס וואָכענבלאַט
אונטער דעם אביסעל אויסטערלישען נאָמען „דער טאָג ערשיינט
אויף שבת“, וואָס האָט אָנגעהויבען ארויסצוגעהן אין ווילנע דעם
11 (18)טען סעפטעמבער 1908, ביי דער נאָהענטסטער מיטארבעט פון
א. ליטוואַק (רעדאקטאר ?) ש. ניגער, דוד איינהאַרן א. א. אָט
אין דעם וואָכענבלאַט איז ב. וולאדעס געווען באזונדערס אקטיוו,
האָט אין יעדען נומער געהאט עטליכע קליינע פעליעמאָנען אונטער
די פּסעוודאָנאָמען באָניע, נחמן ניט-ברעסלוייער (אפשר אויך „דער
הונגריגער אפיקורס“ ? „א. ג. מיט קרעמעניש“ ?), וואו ער
האָט אויף א הומאָריסטישען און סאַטירישען אופן רעאַגירט אויף די
פארשיידענסטע ערשיינונגען פון אלגעמיין פּאָליטישען און אידיש-
געזעלשאפטליכען לעבען, פונקט ווי ער האָט אין דער סעריע „קליינע

בריה" דאָס אייגענע געטאָן אין דעם אינטימען טאָן פון בריה צו א פריינד („גשמיות" און „רוחניות"; „א שלעכטער סימן" — וועגען דעם אונטערגאנג פון „פריינד"; „אידיש! העברעאיש! אידיש!"); „צוליב פרנסה", — וועגען דעם אנטויל פון חשוב'ע אידישע שריי- בער אין דער אויסגאבע „דער לאַנד-שדכן").

דער לעצטער „קליינער בריה" ב. וולאדעק'ס אין „דעם טאָג" (וועגען אידישע פראקטישע עמיגראציע-ענינים) האָט זיך אָפגעדרוקט אין נומער 12 פון 4-17 דעצעמבער, ווען די שיף „נייאמסטערדאם" האָט איהם שוין געהאט געבראכט קיין ניו-יאָרק. אין זיין ליטערארי- שער און געזעלשאפטליכער טעטיגקייט הויבט זיך אָן א נייער פעריאָד, אָבער דעם פעריאָד וועלען שוין מן הסתם באשרייבען די חברים פון דעם בעל-היובל, וואָס האָבען מיט איהם מיטגעמאכט די יאָהרען פון זיין ווירקען אין זיין נייער היים אין דער נייער וועלט.

ע י ק ר ש כ ה ת י : שוין אין יענע צייטען פון זיין ליטע- רארישען אָנהויב, ווען ב. וולאדעק האָט אויסגעפרוואווט כמעט אלע מינים פון דער זשורנאליסטיק, האָט ער אויך געמאכט זיינע ערשטע פרואווען אויפ'ן בעלעטריסטישען געביט. מיר לייגען דאָ ביי זיין ערשט פארעפענטליכט ליד „א פריילינגס-ליד" (געדרוקט אין זאמלהעפט „פריילינג", פארלאג „די וועלט", ווילנע 1907) און „דאָס ליד פין פראָזע יזכור" (אין זאמלהעפט פון דעם זעלבען פארלאנג „הערבסט-בלעטער"), מיט דער באַמערקונג (אויסצושעפען די ביבליאָגראפיע פון ב. וולאדעק'ס אָנהויב), אז ער האָט אָפגעדרוקט א פאָר האַלב בעלעטריסטישע עסייען אין די ווילנער זאמלהעפטען „חנוכה-בלאט" 1907 („חנוכה") און „לכבוד פסח" 1907 (פסח געדאנקען).

ווילנע, 15 דעצעמבער, 1935.

באגריסונג פון צענטראלען בילדונגס
קאמיטעט אין ווילנע

RECEIVED AT 64 BROAD STREET, NEW YORK, AT _____ STANDARD TIME.

SPLDP PN389

WILNO 23 3 2235

LC VLADECK COMMITTEE JcSHURIN 175 EASTBROADWAY NEWYORK

HEARTY CONGRATULATIONS FRIEND VLADECK FIFTIETH ANNIVERSARY

MANY YEARS FRUITFUL WORK WISHES CEBEKA VILNO

KOWARSK ROZENTAL

PUPKO

Telephone: HAnover 2-1811

To secure prompt action on inquiries, this original RADIOGRAM should be presented at the office of R.C.A. COMMUNICATIONS, Inc. In telephone inquiries quote the number preceding the place of origin.

Form 312 7A-948

ווילאדעק קאמיטעט — ישרין

175 איסט בראדוויי, ניו יארק.

הארציגע גראטולירונג צו פריינד ווילאדעק'ס 50טען געבורטסטאג. נאך פילע

יאהרען פרוכטבארע ארבייט, ווינשען

צעבעקא (צענטראלער בילדונגס קאמיטעט)

דר. קאווארסקי, אגנא ראזענטאל, ח. פופקא.

טויבען

(אן עראיערונג)

(געווינדעט ב. וולאדעק צו זיין 50טען געבורטסטאָג)

אײַך בין דעמאָלט אַלט געווען צעהן יאָהר. כאָטש איך בין אָפט גענאַנגען צוזאַמען מיט די חדר־אינגלאַך צו קימפעטאָרינס קריאת־שמע ליינען, האָב איך פונדעסטוועגען שטארק געגלויבט, אז קינדער ברענגט אַ מלאַך פון הימעל. פונדעסטוועגען האָט מיין מלמד ר' משה מאַסאָווער געלערענט מיט מיר גיטין. קידושין און כתובות. די שיטה פון „מוכת עץ“ האָב איך געקענט פון אויסענוועניג.

דער אַלטער ר' משה, וואָס האָט פון צעטראָגענקייט ביים לער־נען די אייגענע באַרד זיך אָפגעגעסען, ווי אַ בהמה עסט אָב דאָס גראַז פון פעלד, האָט געאַקערט מיט אונז צוועלף שעה אַ טאָג, פון אַכט אין דער פריה ביז אַכט אין אָווענט. פונקט ווי ער האָט ליב געהאַט די תורה, אזוי האָט ער פיינט געהאַט די זון. ער האָט זי פארשטעלט מיט'ן ווייבס אונטערקליידעל. אזוי האָט ער אויך מורא געהאַט פאר לופט. אין די גרעסטע היצען ניט געעפענט קיין פענסטער, ער זאָל זיך ניט פארקיהלען. אין חדר איז געשטאַנען אַן איבערדיגער גערוך פון שמעק־טאַבאַק, ליולקע־רויך, שימעל, אַלטע ספרים און מייז.

דאָס שטעדטלע איז געווען קליין, פארוואָרפען פון אַ באהן, אַ העק. די ציגען האָבען געדרימעלט אין מאַרק, די אידען אין די קרעמלאַך. זעלטען איז די נודנע שטילקייט איבערגעריסען געוואָרען דורך דעם גלח'ס שווערער אָפגעבליאַקעוועטער קארעמע. דאָס איז ער געפאָהרען צו אַ חולה־מסוכן אין אַ דאָרף אויסצוהערען זיין

ווידוי. דער קוטשער איז געזעסען אין בלוזען קאָפּ, אפילו אין ווינטער, און געקלונגען מיט א גלעקעל. אלע פארבייגייענדיגע גוים און גויעס זיינען גלייך געפאלען אויף דער קניה, אפילו ווען עס איז אויסגעקומען אריינצופאלען אין מיסט אדער אין שניי. כאָטש מען איז שוין געוואוינט געווען דערצו, האָבען אלע ארויסגעשטעקט די קעפּ דורך פענסטער און טירען. אין דער שטילער פּוסטקייט איז דאָס אויך געווען א דערפרישונג. פון צייט צו צייט איז דער רויט-בערדיגער נאָטשאַלניק פון דער קרייז-שטאָדט אראָפּגעקומען, ארומ-גערינגעלט מיט פּאָליציאָנטען מיט קרומע שווערדען און אויסגע-שטייפּטע רוקענס.

ר' משה מלמד האָט פאר שרעק פּאַנאַנדערגעלאָזען די תלמידים און די נמרא'ס באהאלטען אונטער'ן בעט, ס'זאָל קיין סימן פון זיין טריפה'נער מלמדות ניט בלייבען.

די קרעמער האָבען צוגעשפּאַרט א האַלבע טיר פון זייערע קרעמלאַך. שעהנע אידען האָבען באהאלטען די פּיאָות הינטער די אויערען, פּאַרוקט די בערד אין די לאַצען. גוים האָבען פון ווי ווייט געצויגען די היטלען און זיך געבוקט.

נאָך דעם זיינען ווידער געקומען טעג פּוסטע, נודנע און שלע-פעריגע.

אין איינעם א טאָג זיינען אויפ'ן מאַרק עטליכע גרויסע פוהרען פון פּריציזשען הויף פּאַרפּאַהרען, פול מיט מאַדנע לייט, פּרעמדע און אונערוואַרטעטע. אָנגעטאָן זיינען זיי געווען גרויס-שטאָטיש. איינער פון זיי האָט געשפּילט אויף אַ האַרמאָניע. אַן אַנדערער האָט געהאַלטען צוויי טויבען הינטער'ן רעקעל, וואָס האָבען בלוז ארויסגעשטעקט די קעפּלאַך דורך די לאַצען און קיילעכדיגע אוי-געלאַך געוואָרפּען אויפ'ן פּוסטען מאַרק. תּחלת האָבען מיר די לייט אָנגענומען פאר גוים. זיי האָבען געטראָגען קורצע קליידער און זייערע בערד זיינען געווען געגאָלט. בלוז וואָנסען האָט כמעט יעדער פון זיי געהאַט. באַלד זיינען זיי טומעלדיגע אריין אין די קרעמלאַך נאָך פּאַפּיראַסען און גערעדט אידיש צו די קרעמערקעס. דער וואָס מיט דער האַרמאָניע האָט אפילו אויסגעקניפּט א יונגע קרעמערקע די רויטע באַקען און גערעדט מיט א ברייט וואַרשעווער לשון.

— שוין ווייבעל געבען זי מיר אַ קוש...

האָבען חדר־אינגלאַך געעפענט מיילער און אויגען.
— זעהטס, אידען! — האָבען מיר נישט פארשטאַנען.
דאָס ערשטע מאָל האָבען מיר געזעהן אידען אין גויאישע
קליידער, אָהן בערד.

פון דעם פרייז'ס קנעכט האָט מען זיך דערוואוסט, אז דאָס
האָט דער פרייז זייערער די לייט אזש פון וואַרשע געבראכט, זיי
זאָלען אויסמאַלען די ווענט און די סופיטען פון זיינע סאַליעס, וואָס
ער האָט גאָר אָהן א צאָל. איינער פון זיי, דער וואָס האַלט די טוי־
בען אין רעקעל, וועט אויך איבערמאַלען די הייליגע בילדער אין
קירכע, וואָס זיינען פון אַלטקייט אָפגעמעקט געווארען. איבער דער
גאַנצער צייט וועלען זיי זיין אין הויף מיט דירה און קעסט.

אידען האָבען ניט געשאַלטען, ניט געבייזערט זיך, בלויז
פאַרגאַפט זיינען זיי געשטאַנען. דאָס, וואָס אידען וועלען עסען אין
הויף טריפה'ס און מאַהלען יויזעלס אין תיפלה האָט אזוי צושמע־
טערט, אז די ווערטער זיינען אין האַלז געבליבען שטעקען. שווי־
גענדיג, די קעפ מעהר געבויגען ווי תמיד, זיינען אידען דאָס מאָל
געגאַנגען צו מנחם־מעריב אין בית־המדרש. דאָס דאווענען האָט קיין
טעם ניט געהאַט דעם טאָג.

געבויגענער פון אלע אידען האָט ר' משה מאַקאווער דער
מלמד אָנגעהויבען האַלטען זיין קאַפ. ער האָט מיט אזא גירינקייט
אָפגעגעסען די באָרד, אז ער האָט גענומען אויסזעהן ווי פראַנצישעק
דער באַרדניג, וואָס גאַלט זיך איין מאָל אין א חודש.

די אינגלאַך זיינען שלעכט געגאַנגען אין חדר צו איהם פון
דעם טאָג אָן, וואָס די פרעמדע זיינען אין שטעמעל אָנגעקומען.
מען איז אָפגעלעגען גאַנצע טעג ארום פרייז'ס הויף און דורך די
שפאַרעס פון הויכען הילצערנעם פאַרקאַן געקוקט צו די פרעמדע.

אין פאַפירענע שקארמיצען אויף די קעפ, אין געפּלעקעלטע
הויזען פון פאַרב זיינען זיי איבער לייטערס געקראַכען, אויך גלייכע
ווענט זיך געדראַפּעט און פון זייערע הענט זיינען פויגעל ארויס,
פאַרביגע און פאַנטאַסטישע, וואָס אזעלכע זעהט מען גאָר ניט.
וואַסערלאַך, ווינד־מיהלען, בוימער, פאַסטוכער מיט פיפלאַך, פּו־
געלאַך אין דער לופטען זיינען פון זייערע פאַרשמירטע הענט פלינג
ארויס און אויף ווענט און סופיטען זיך באַזעצט.

זיי האָבען ניט געטריבען די אינגלאך, ווי אנדערע באלמע-
לאַכעס. זיי האָבען גוט געשמייכעלט פון די פארשמירטע פנימער
ארויס און צוגעוואונקען מיט אן אויגעל.

— ס'האָט עפעס שעהנע שוועסטער, אינגלאך? — האָבען
זיי געפרעגט און געלאַכט.

מיר האָבען זיך פארשעהמט און רויט געוואָרען.

פונקט ווי פּרעהליך זיי האָבען געארבייט, אזוי האָבען זיי
פּרעהליך געזונגען. גאָרניט אויפגעהערט אויף א וויילע. וועלטען
מיט געזאָנג זיינען אין זייערע מיילער געווען.

בלויז איינער, דער וואָס איז אָנגעקומען מיט די טויבען, האָט
זיך ארומגערעהט, געזאָגט מבינות, פאַרריסען די אויגען אין דער
הויך, געלערנט, געהייסען איבערמאכען. די צוויי טויבען זיינע האָט
ער גאָרנישט ארויסגעלאָזט פון זיינע הענט. אָדער ער האָט זיי
געהאַטען אונטערן רעקעל מיט די קעפלאַך ארויס, אדער זיי זיינען
געזעסען ביי איהם אויף די אקסלען, ווען ער האָט געדארפט נוצען
די הענט.

טאטעס האָבען געפאַטשט, פאַרשלאָסען אין שטוב, געסטראַשעט
מיט ניהנום פאַר געהן צו די משומדים. קיין זאך האָט ניט גע-
האַלפען. ווי פּייער ציהט שמעטערלינגען, כאַטש עם פאַרבּרענט,
אזוי האָבען די פּרעמדע לייט אונז געצויגען. אלע טאַמישע פעטש
האָבען קיין ווערט ניט געהאַט צוליב איין שעה אָפּזיצען לעבען
פּריציזשען הויף, צו זעהן די פּרעהליכע פאַרשווינען קלעטערען אויף
די לייטערס, צו הערען זייערע אומפאַרשטענדליכע, פּרעמדע אבער
צוציהענדע לידער.

אין איינעם א טאָג א הייסען און א העלען, ווען די זון
האָט גאַנצע צעבערס מיט גאַלד געשאַטען אויף דעכער און בוימער,
איז לעבען פּריצ'ס הויף פּלוצלונג דער רויט-בערדיגער נאַטשאַלניק
פון דער קרייז-שטאַרט אויסגעוואקסען. ער איז געגאַנגען פאַראויס
מיט שנעלע מיליטערישע טריט. נאָך איהם זיינען נאָכגעגאַנגען
א סך פּאַליציאַנטען, אין לאַנגע שוואַרצע מונדירען און מיט קרומע
שווערדען. נאָך זיי זיינען געגאַנגען פּויערען מיט שטעקענס אין די
הענט.

פון שרעק זיינען מיר פאַרביבען פאַרגליווערט אויפ'ן אָרט.

שטיל, פייערליך, בלויז מיט וואונקען האָט דער רויט־בערדיגער נאַטשאַלניק אָנגעווויזען די פויערען מיט די שטעקענס, זיי זאָלען ארומרינגלען דעם פאַרקאַן. דערנאָך האָט ער ארויסגעצויגען די שווערד פון שויד. אלע פּאָליציאנטען האָבען עס נאָכגעטאַן.

די זון האָט פרעהליך געבליאסקעט אין די הוילע שווערדען, אין נאַטשאַלניקס לאַקירענע שטיוועל זיך געשפּיגעלט.

שטיל, פייערליך, מיט די מיליטערישע טריט האָט דער רויט־בערדיגער עלטסטער אריינמארשירט אין הויף. די פּאָליציאנטען האָבען זיך פונאַנדערגעוואָרפען. דער עלטסטער האָט מיט א דער־שראָקען הייזעריג קול גערופען צו די לייט אויף די לייטערס און געפאַכעט מיט דער הוילער שווערד אין האַנט.

וואָס ער האָט געשריגען האָבען מיר ניט פאַרשטאַנען. מיר האָבען בלויז געזעהן ווי די פאַרפאַרבטע שטענדיג פרעהליכע לייט זיינען פויל און אומעטיג פון די לייטערס געקראַכען און מיט אויפ־געהויבענע הענט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער ערד.

פון א זייט האָבען צוויי פּאָליציאנטען געפירט דעם, וואָס האָט די יויזלעך אין קירכע געדאַרפט איבערמאַלען. ער איז געגאַנגען מיט פוילע טריט און געשוויגען. פּלוצלונג האָט ער ביידע הענט בוי די לאַצען פון זיין רעקעל אָנגענומען און אן עפען געטאַן האַסטיג.

דער נאַטשאַלניק מיט דער שווערד אין האַנט האָט א דערשראָק־קענעם שפּרונג געטאַן. אלע פּאָליציאנטען האָבען נאָכגעטאַן זייער עלטסטען.

דער פאַרפאַלעקטער מאן האָט הויך געלאַכט. פון זיין רעקעל זיינען בלויז צוויי טויבען ארויסגעפּלויגען, ווייסע, באזילבערטע פון דער העלער זון.

די פּאָליציאנטען האָבען מיט פויערשע שטריק יעדען פון די לייט צוזאַמענגעבונדען די הענט, יעדער צוויי מענשען אינאיינעם פאַרקניפט. ווען אלע זיינען געווען פאַרטיג, האָבען די פּאָליציאנטען ארומגערינגעלט די געבונדענע. די פויערען מיט די שטעקענס זיינען געגאַנגען אין א זייט. דער רויט־בערדיגער נאַטשאַלניק האָט פעסט מארשירט אויבענאָן. די לאַקירענע שטיוועל זיינע האָבען געלאַכט צו דער זון.

די פרעמדע זיינען געגאַנגען מיט'ן פולען טראָט. נאָך זיי

זיינען עטליכע הויפישע פוהרען נאָכגעפאָהרען, פול מיט זייערע זאָ-
כען און קעסטלאַך.
ביי די קרעמלאַך זיינען דערשראָקענע ווייבער און אידען
געשטאַנען און שטיל געשעפטשעט. פון די פויערען מיט די שטע-
קענס האָט מען שוין געוואוסט, פארוואָס מען פירט די לייט אין
שטריק געבונדען. שטיל, קוים צו דערהערען האָט מען געשעפטשעט
זיך אין די אויערען.
— זיי וועלען פארפּוילט ווערען אין קייטען... זיי האָבען גע-
רעדט אויפ'ן קייסער...
פאר די געבונדענע לייט האָט זיך א שטויב אויפגעהויבען און
געגאַנגען פאַראויס ווי א וועג-ווייזער.
האַרט איבער זייערע קעפּ האָבען די צוויי ווייסע טויבען גע-
פלאַטערט, אין דער זון זייערע פליגלען געזילכערט און באגלייט די
מענשען אין זייער ווייטען שטויביגען וועג.

וולאדעק'ס אַנדערשקייט

אָט ווערטפולסטע אין אַ מענשען איז — ווער ער איז אַנדערש. ווי די אַרומיגע. אַנדערשקייט — איז אַ סימן פון אייגענעם זעלבסטשטענדיגען אַרט דענקען. אַנדערשקייט — איז כאַראַקטער, סטיל. גרוי און וואַכעדיג איז דער וואָס איז אזוי ווי אלע אַנדערע, ער איז סטיל-לאָז, עס וויעט פון איהם מיט אומעט.

ב. וולאדעק איז פון יענע געזעהלמע צווישען אונז, וולכע זיינען אַנדערש. ער פארמאָגט דעם סוד פון „ושכמו גבוה“ — און טאקע פיזיש ווי גייסטיג. נאָך איידער איהר רעדט אויס מיט איהם די ערשטע פאָר ווערטער, נאָך איידער איהר הערט איהם רעדענדיג — זענט איהר שוין אונטער דעם איינדרוק, אז דער מאן איז אַנדערש. איהר גיט זיך אליין ניט אָב קיין חשבון, אין וואָס כאַשטעהט אָט די אַנדערש-קייט, אָבער איהר פיהלט זי ארויס פון זיין קוק, פון זיין שמיכעל, פון זיין שטימע און אינטאָנאַציע. עס אימפּאָנירט אייך, עס פאַנגט אייך.

און שפעטער, ווען איהר דערקענט ב. וולאדעק'ן נעהענטער, אי-בערזייגט איהר זיך, אז איהר האָט זיך ניט אָפּגענארט, אז דער חשבון שטימט: דער מאן — איז טאקע אַנדערש און העכער.

וולאדעק קען וואַגען, קען פאָדערען. וולאדעק קען פיינט האָבען און פאַראַכטען. ער דאַרף דערצו זיך ניט זידלען, עס קלעקט זיינס א וואָרט, א קוק.

וולאדעק האָט אינציאטיוו, פאַרנעם, — ניט קיין מנחם-מענ-דעלשען, נאָר געזונטען, רעאלען. וולאדעק האָט זעלבסט-קריטיק און זעלבסט-דערקענונג — דערפון זיין אויפריכטיגע באשיידענקייט און איינפאַכקייט. וולאדעק קען האָבען פעלערן און דורכפאלען. אבער

אלע וועלען עס איהם פארגעבען, מע וועט זיי פארשטעהן, מע וועט זיך באמיען זיי צו פארשטעהן.

דאָס איז די אַנדערשקייט, וואָס זי שאפט איהם לעגענדארישקייט אין ווייטע שטעט און לענדער, צווישען פיינט און געגנער. ווען איך בין ארומגעפאָרען איבער די פאראייניגטע שטאַטען, האָב איך זיך אויף דער דאָזיגער באַציאונג צו ב. וואַרעק'ן אָנגעשטויסען אויף טריט און שריט.

אָבער די דאָזיגע אַנדערשקייט אין איהם שרעקט ניט קיינעם, פאַרקערט, זי וועקט צוטרוי און אינטימקייט. עס איז עפעס אַן אַנדערשקייט, וועלכע איז יעדען ליב און סימפּאַטיש, עס איז אַן אַנדערשקייט — וואָס יעדער וואָלט אויך געוואָלט זיין אזוי, וואָס יעדער האַלט זי פאַר אַ מוסטער. וואָרום סוף כל סוף לעבט אין יעדען מענשען דאָס שטרעבען זיך אויסצוטיילען, זיין אָריגינעל, און דער פון אָפט — דאָס נאָכאַמען און נאָכמאַכען. אבער נאָר גרויסע מענשען איז געגעבען — צו זיין ווירקליך אָריגינעל, אייגענאַרטיג. דאָס רוב דורכשניטליכע מענשען „אָריגינעלעווען“ בלוז, און דערפון ווערן זיי קאָמיש.

הבר וואַרעק'ס אַנדערשקייט — איז ניט קיין געפּעלשטע, זי איז עכט אָריגינעל. דערפאַר מאכט זי אזא שטאַרקען און אונמיר מעלבאַרען איינדרוק.

* * *

דאָס ווערטפּולסטע אינ'ם מענשען איז — צו זיין א מענש. און דאָס איז גראַד איינע פון די שווערסטע פּראָבלעמען. מען קען זיך אויסלערנען גוט שרייבען, שעהן רעדען, מע קען זיך אויסלערנען הלכות פּאָליטיק, מע קען איבערנעמען העכערע קולטור און קולטור־רעלקייט, — מע קען זיך אָבער ניט אויסלערנען צו זיין א מענש, צו האָבען מענשליכע באַציאונג צום צווייטען.

מענשליכקייט, איידעלקייט פון כאַראַקטער, מענשליכער געפיהל מיט דיין באקאנטען און פריינד, — דאָס איז א זאך פון געבורט. עס איז פונקט אזוי ווי שעהנקייט. ווער עס איז געבאָרען מיאום און העס־ליך איז זיין אויסערליכקייט, דעם איז אונמעגליך צו ווערען שעהן און עסטעטיש. ער מעג זיך פּוצען און שמינקעווען, פאַרבען און

דעקארירען מיט וואָס איהר ווילט — פארפאלען, ער וועט אין די אויגען פון אלעמען בלייבען העסליכקייט און פארקריפעלטיקייט. מענשליכקייט, איידעלקייט — דאָס איז אויך א זאך פון נאטור. און ווי אָפט שטעהט איהר פאר דעם טרויעריגען דיסאָנאַנס : אויסער־ליך א מענש — פון וויסען, טאלענט, גלאַנץ, דערפארונגען; אינער־ליך — איז דער מענש דורכגעדרונגען מיט רשעות, גראַב־קייט, עגאָ־איסטישקייט, קאַרעריזם. עס שאַפט זיך א מין נאַנסענס פון „אַריסטאָ־כאַמאָ־קראַטיע“...

ב. וולאדעק איז א גליקליכע האַרמאָנישקייט. זיין אויסערליכע שעהנקייט האַרמאָנירט מיט דער אינערליכער. זיין אויפמערקזאמקייט צום מענשען, צום צווייטען, זיין פיהלכארקייט צו אויפריכטיגקייט, אמת־דיגקייט — איז אומגעהויער גרויס. צווישען איין גרויסען פאָליטיש־געזעלשאַפטליכען ענין און צווייטען — געדענקט ער גוט און טוט און זוכט צו העלפען פערזענליך דעם פריינד און יענעם חבר, געדענקט וועגען יענעם נויט און צרות. און ווען ער האָט אפילו צו טאָן מיט יענעם — פאָליטיש און געזעלשאַפטליך, געדענקט ער דאָך, אז דער פאָליטישער און געזעלשאַפטלער איז פרייער פאַר אַלץ — מענש, מיט מענשליכע שוואַכקייטען. און וולאדעק, וואָס קען פאָדערען און האָבען טענות, קען אויך מוחל זיין און פארגלעטען.

* * *

דאָס ווערטפולסטע אינ'ם מענשען איז — זיין רייסען זיך צו הויך, צו ווייט.

דאָס פויזען איבער דער ערד און דאָס איינגראַבען זיך אין ערדישעס — איז די גרעסטע געפאָהר פאר'ן מענשען, און באַזונדער פאר'ן געזעלשאַפטליכען, פאָליטישען און קולטור־טוער. דאָס האַקט אָפּ זיינע פליגלען, דערמינערט זיין פארנעם. גליקליך איז דער מענש, וואָס פאַראייניגט דאָס רעאלע און טאָגטעגליכע לעבען און קעמפען — מיט דאָס ווייט־האַרזיאָנטיגע, מיט הימעלדיגער רחבות.

חבר וולאדעק איז אַזאַ גליקליכער. אַריינגעטאָן אין טאָג־טעגליכע זאָרגען פון זיין געשעפטליכען און געזעלשאַפטליכען אַמט, פאַרבונדען מיט די וויכטיגסטע אינסטיטוציעס פון דער פראַפעסיאָנע־לער און פאָליטישער ארכיטעקט־באַוועגונג, — זוכט ער און רייסט זיך צו נייע, צו אַנדערע וועלטען. חבר וולאדעק געהערט צו די,

וואָס לערנען שטענדיג. זיך אָפּרײַסען פון דער ערד, זיך איבערטראָן גען אין וועלט פון גײסט און דיכטונג — דאָס איז זײַן אינערליכע באַדערפעניש. דערפאַר „זינדיגט“ ער מיט אַ לײַד, און דוקא מיט אַ פּילאָזאָפּיש לײַד. דערפאַר „זינדיגט“ ער מיט לײַטעראַטור, מיט קרײַ-טיק.

דערפון אויך זײַן רײַסען זיך צו וועלט־אַרגאַניזאַציעס, צו אינטערנאַציאָנאַלע פּאַרבינדונגען, צו גרויס־אַמעריקאַנישע אונטערנע-מונגען.

* * *

פאַרברענגט איהר אַ פּאָר שטונדען אין ב. וולאַדעק'ס וואַרטע-צײַמער — איבערצײַגט איהר זיך, אז איהר האָט דאָ צו טאָן מיט אַ גרויסער „אַמבאַסאַדע“.

חבר וולאַדעק איז דער אַמבאַסאַדאָר פון „בונד“ און צײַש"א אין פּוילען.

חבר וולאַדעק איז פּירער פון „אַרט“ און פון אַרבייטער־קאָמי-טעט.

חבר וולאַדעק איז דער געשוואָרענער טאָסטמיסטער און קאָלעק-שאַן־מאַכער פאַר יעדער גרעסערער און חשוב'ערער אונטערנעמונג פון אונזער סביבה.

חבר וולאַדעק איז דער אַמבאַסאַדאָר פון ווילנע און וואַרשע. און אזוי כּסדר.

ניין, ער איז ניט „קאַניטפּערשטאַן“. עס מאַכט זיך שױן אזוי, אַלץ קומט צו איהם. פאַר אלעמען איז אַ כּבוד און אַ עהרן־זאַך צו האָבען איהם פאַר'ן זײַן פאַרטרעטער און פאַרשטעהער.

זעלטען צו געפּינען אין גרויסען נײַ־יאָרק אַ צווייטען קאַבינעט, צו וועלכען עס זאָל זיך ציען אזוי פּיל פעדים פון אײַראָפּע און אמע-ריקע, פון אײַדישער און נײַט־אײַדישער וועלט, פון בירגערליכען און פּראָלעטאַרישען לאַגער, פון ווייטע און נאָהענטע.

* * *

ב. וולאַדעק האַלט זיך ניט פאַר קײן אײַדישיסט. אָבער זײַן באַציאונג צו אײַדיש איז אַ געזונטע און אינטימע. מײַר האָבען איהם ניט אײַן מאָל געהערט אויף עפענטליכע אויפ-

טרעטונגען — ווארפען ווערטער וועגען אידיש, פול מיט אויפריכט־
 טיגער ליבע און באגייסטערונג, פול מיט גלויבען און האַפנונג.
 ווייל ב. וולאדעק איז סוף כל סוף א מענש פון פאַלק, פון מאַסע.
 מאַסע איז זיין סטיכע, צווישען איהר לעבט ער זיך אויס, מיט
 איהר זיינען געבונדען זיינע האַפנוגען און פערספעקטיווען. און
 אידיש איז די שפראך פון דער מאַסע.
 וולאדעק רעדט און לייענט עטליכע שפראַכען. אָבער אידיש
 איז זיין אינטימסטע שפראַך. דאָס איז זיין מאַמע־לשון און זיין
 מאַמעס לשון. אידיש איז די שפראַך, אין וועלכער ער האָט זיין
 רעדנערישען טאַלאַנט אויסגעשמידט, אויף וועלכער ער האָט די הער־
 צער פון דער גרויסער מאַסע געפאנגען. און אידיש איז ביז היינט
 די שפראַך, אין וועלכער ער לעבט זיך אויס אמפולסטען.
 און ס'איז קיין ספק ניט, אז וולאדעק האָט דער אידישער
 שפראַך — פיל צינען באַצאָלט, און וועט נאָך צאָלען. פונקט ווי דער
 אידישער ארבייטער־באוועגונג, פון וועלכער ער קומט און מיט וועל־
 כער ער בלייבט אויף א גאנץ לעבען געבונדען.
 אידיש און ארבייטער־באוועגונג — זיינען פאר איהם אומאָפ־
 טיילבארע דערשיינוגען.
 און מיט זיי ביידען האָט ער א אינטימען בונד געשלאָסען.

יעקב פאט (ווארשע)

ווי איך האָב געזעהן וולאָדעקין

עס איז געווען ניינצעהן-זעקס, אָדער ניינצעהן-זיבען. איך בין נאָך געווען אַ אינגעל — ערשט פון דער תורה-באַנק. ערשט אויף דעם ערשטען שטאַפּעל פון דער אַרבייטער-באַוועגונג. איבער רוסלאַנד זיינען געריטען די רייטער פון די שטראָף-עקספּעדיציעס. צאַרסקאַיע סיעלָאָ, ווינטער-פּאַלאַץ, נאַטשינע האָבען געפּראָוועט בלו-טיגע נקמה.

— לאַסאַל דער צווייטער איז געקומען, ער וועט רעדען אין דער „ביליגער קיך“... — האָט מען פּאַרטרויט אין דער וועבער-שטאָט ביאַליסטאָק, וואו איך בין דעמאָלט געווען.

ער הייסט נישט וולאָדעק, ער הייסט נישט לאַסאַל, ער איז איצט מיט אַן אַנדער נאָמען — ברוך. ברוך טשאַרני וועט רעדען וועגען... ליטעראַטור.

די „ביליגע קיך“ אויף דער אָרימער פּאַוויטשינע איז פול גע-ווען. אויף אַן אימפּראַוויזירטער בינע איז געשטאַנען אַ הויכער, יונגער מענשע אין ברילען און — גערעדט. עס איז מיר פון דער מאָלט געבליבען אין זכרון: אַן אומבאַקאַנטער שטעהט און ציילט פּערל. פּאַרויכטיג, רוהיג, ציט ער זיי אויף אַ שנור. פּערל נאָך פּערל, און די שנור ווערט לענגער, קיילעכדיגער און העלער...

טויזענט אַרבייטער זיינען געשטאַנען אין זאַל און געהערט מיט אַ פּאַרכאַפטען אָטעם. שטיל זאַל זיין. קיין פיפּס. אַלע ווייסען, אַז עס רעדט „לאַסאַל דער צווייטער“. זאַל אָבער עס בלייבען קאַנ-ספּיראַטיוו. דאָרט דרויסען רייטען די רייטער פון די שטראָף-עקספּעדיציעס, דאָרט כוואַשטשען בייטשען איבער דעם סופּ'לאָזען פינסטערען לאַנד, און דאָ געפינט זיך דער פּאַרשטעלמער „לאַסאַל דער צווייטער“, דער טריבון פון דער רעוואָלוציע, פון די נאַסען

פון מינסק, פון ווילנע, פון לאָדז און ציילט שטייל, בנעימות'דיג איי-
דעלע פערץ, און ער צעטיילט זיי, צעטיילט זיי פאר אלעמען, יעדער
אינער באקומט, און ער ווערט גארנישט אַרימער, ער טיילט זיי אין
מיטען דער נאכט.

די הויזען איבער די שטיוועל

איך האָב איהם לאַנג מעהר נישט געזעהן. עס זיינען אוועקגע-
לאָפען אַ אַנדערהאַלבען צעהנדליג יאָהר. עס איז געווען אין אָנהויב
פון די צוואַנציגער יאָהרען.

אין אַ וואַרשעווער הויז זיינען מיר זיך צוזאַמענגעקומען אויף
אַ באַגעגעניש מיט וואַלדעק'ן, וועלכער איז געקומען צופליהען פון
בערלין. עס איז געקומען דער אַקטיוו פון דער וואַרשעווער אַרביי-
טערשאַפט. דער גענעראַל־שטאַב. מיט דער באַגעגעניש האָט אָנגע-
פיהרט נח.

מען האָט גערעדט, געהאַלטען טאַסמען. מען האָט דערצעהלט
וואַלדעק'ס שבחים, שטאַלצירט מיט זיין טריישאָפט דעם „בונד“,
מיט זיין איבערגעבענקייט.

— און דאָרט אויף יענער זייט ים האָט ער נישט פאַרגעסען! ...

— און דאָרט איז ער געוואָרען דער אַמבאַסאַדאָר פון „בונד“! ...

און אזוי ווייטער.

האָט זיך אויפגעהויבען וואַלדעק און אזוי געזאָגט:

— „נישט פאַרגעסען“ זאָגט איהר? ... „אַמבאַסאַדאָר“ הייסט

עס ביי אייך! ... — וועל איך אייך דערצעהלען, אין וועמען איך
האָב מיך דערמאָנט, ווען איך בין ארויסגעשטיגען פון עראָפּלאַן
און געזעהן אויפ'ן פליה־פעלד נח'ן, ווי ער וואַרט אויף מיר. איך
האָב מיך דערמאָנט אָן אוריאַדניק פון אונזער שטעטעל. תמיד
פלעגט אונזער אוריאַדניק, צוליב באַקוועמליכקייט, געהן מיט די
הויזען אַראָפּגעלאָזט איבער די שטיוועל, אָבער ווען דער פריסטאַוו
פלעגט קומען אין שטאָט אריין, פלעגט זיך אונזער אוריאַדניק מאַכען
פאַר אַ לייט. סמירנאָ! ... די הויזען אין די שטיוועל אריין! ... —
בין איך מיר געווען אַן אָפּגעלאָזענער אוריאַדניק מיט הויזען אי-
בער שטיוועל, ווי אָבער איך האָב דערזעהן נח'ן אויפ'ן פליה־פעלד,
נישט דער פריסטאַוו, נאָר דער גובערנאַטאָר איז דאָ, דער גענעראַל־

גובערנאטאָר, האָב איך גלייך „געמאַכט זיך פֿאַר אַ לײַט“, אַרײַנגע-
 טאָן די הויזען אין די שטיוועל און, חברים,
 — סמירנאָ!...
 איך בין צוריק ווי געווען: אַ סאָלדאַט אין דער אַרמײַ. אַ
 פּרײַוויליגער סאָלדאַט אין דער פּרײַהײַט־אַרמײַ.
 גרײַט צום פּראָנט.

צווישען קינדער

ערשט הײַנטיגען זומער האָבען מיר זיך באַגעגענט. מיר זײַנען
 אונטער גרינע בױמער צווישען די קינדער פֿון דער מעדעם־סאַנאַטאָ-
 ריע. עס איז געווען אַ שעהנער, אַ מחייה'דיגער טאָג. צווישען די
 קינדער איז נאָך מחייה'דיגער. דאָס לעבען זעהט אויס שעהן.
 גלױבסט, אז עס קען און עס וועט שעהן זײַן!...
 אַ לערער האָט וואָלדעק'ן פֿאַרגעשטעלט פֿאַר די קינדער. ער
 האָט פֿאַר זײ דערצעהלט וועגען „באַריהמטען חבר וואָלדעק“.
 אונטער בױמער איז געשטאַנען וואָלדעק און גערעדט צו די
 קינדער.

— איהר שפּילט זיך — האָט ער געזאָגט — אין ליאַלעס, וואָס
 האָבען זיך אָפּגעריסען פֿון די שטריקלאַך, און מיר, דערוואַקסענע,
 שפּילען זיך אין „גרויסע“, אין „באַריהמטע“ מענשען, עס איז אַ
 שפּיל אַזאַ...
 ער האָט גערעדט צו די קינדער, דוכט זיך, פֿראַסטע ווערטער,
 אַזעלכע אײַנפֿאַכע, ווי די בױמער, וואָס וואַקסען אַרום, אָבער וואָס
 מעהר ער האָט גערעדט, זײַנען די פּשוט'ע ווערטער געוואָרען לױ-
 טערדיג, זױבערדיג.

עס האָבען פֿאַר מיר אַ שײַן געטאָן יענע רײַנע פּערל פֿון יענער
 פּינסטערער נאַכט אין דער „ביליגער קיך“ פֿון ביאַליסטאַקער פּאָווע-
 טשיזנע.

* * *

איך וואָלט דאַרפען שרײַבען, ווי איך וואָלט וועלען זעהן מאָר-
 גען וואָלדעק'ן. צוליב דעם, וואָלט איך דאַרפען אויסלייגען אַביסעל
 טענות, אַרײַנוואַרפען אַ פֿאַר געזאַלצענע טראַפּענס, נו, — און
 איצט איז דאָך נישט די צײַט אויף דעם.

אַננאָ ראָזענטאַל (ווילנע)

ווילאָדעק האָט אויפגעשטורעמט גאַנץ ווילנע אין 1905 און איז נאָך ביז איצט ניט פאַרגעסן געוואָרען

ט'א'יז אומגעגליך צו רעדען וועגען חבֿר וולאָדעק'ן, באַרירען זיין פאַרגאַנגענהייט און ניט דערמאָנען די רומפולע זייטלאך, וועלכע ער האָט איינגעשריבען אין דער געשיכטע פון דער אידישער ארכיטעקט באוועגונג אין ווילנע.

מיר פערזענליך איז ניט אויסגעקומען צו ארכיטעקט צוזאַמען מיט חבֿר וולאָדעק און האָבען אוממיטלכארע איינדרוקען, איך קען דאָ נאָר פארציילענען דעם רושם, וועלכען זיין זיין און ארכיטעקט אין ווילנע אין 1905 האָט געלאָזען אין די ברייטע שיכטען פון דער ווילנער ארכיטעקט און איז נאָך ביז איצטער ניט פאַרגעסען געוואָרען.

ווען מיר האָבען זיך אין נאָוועמבער 1905 אומגעקערט אין אייראָפּעאישען רוסלאַנד, זיינען מיר ממש פארבלענדעט געווארען פון דער גלענצענדער פלעיאדע יונגע טוער, וועלכע האָבען זיך פאר די פערטהאַלבען יאָהר פון אונזער אבוועזענהייט ארויסגערוקט אין פאָדערנרונד פון דער בונדישער באוועגונג. ס'איז גענוג אָנצורופען אזוינע נעמען, ווי מערעם, גראסער, אבראמאָוויטש, כדי זיך פאָר צושטעלען, וואָס פאר א שפע פון יונגער ענערגיע, ברויענדען טעמ פערמאענט און טאלאַנט עס האָט זיך אריינגענאסען אין דער באוועגונג. אויסער די אויבען דערמאָנטע, וועלכע האָבען שוין געהאַט א „סטאַזש“, א רעקאָרד, איז נאָך געווען א גאַנצע רייה נאָך אינגערע טוער, וועמעס טעטיגקייט האָט נאָר וואָס אָנגעהויבען פאַנאַנדער-

בליען און האָט צוגעזאָגט א רייכע פרוכט.. דעם ערשטען אָרט האָט פאַרנומען דער „יונגער לאַסאַל“, וועגען וועלכען עס האָבען זיך שוין געפלאַכטען לעגענדעס.

אין נאָוועמבער 1905 האָט אין ווילנע געקאָכט ווי אין א קעסל. יעדען טאָג זיינען געווען גרינדונגס־פאַרזאַמלונגען פון אלץ נייע און נייע פּראָפּעסיאָנעלע פאַראיינען, ס'האָבען זיך געעפענט ארביי־טער קלובען. די לעגאַלע פּרעסע האָט זיך אלץ מעהר פאַרשפּרייט. ס'איז געווען א פיבערהאַפטע ארבייט. איבער'ן קאַפּ איז שוין גע־האַנגען דער שווערד פון דער אָנקומענדיגער רעאַקציע, און מען האָט זיך געאייילט אריינכאַפען אלץ, וואָס עס איז נאָר געווען מעגליך.

ס'איז ניט געווען קיין צייט פאַר עראינערונגען און חבּר'שע שמועסען. די שטורמישע אקטאָבער טעג זיינען נאָך געווען צו נאָר הענט, אַז מען זאָל קענען וואַרפען אויף זיי אַ רעטראַספּעקטיווען בליק און אויסער אפּגעריסענע באַמערקונגען, האָבען מיר ניט גע־קענט ארויסבאַקומען וועגען די נאָר וואָס אָפּגעלאָפּענע געשעהענישען. נאָר דער נאָמען פון „יונגען לאַסאַל“ האָט הויך געקלאַנגען און גע־ווירקט אויף דער פּאַנטאַזיע. דער נאָמען פון גרויסען טריבון אַליין האָט ארויסגערופען א ציטער ביי די טוער פון אונזער דור און א אומוויקאָרליכע אכטונג און אינטערעס צו דעם יונגען העלד, וועל־כער האָט זיך פאַרדינט געמאַכט צו טראָגען דעם דאָזיגען נאָמען.

אין „בונד“ איז מען ניט געווען ברייטהאַרציג אויף געבען צו־לעמען. געוועהנליך פלעגען זיי טראָגען א איראָנישען כאַראַקטער און אויסדריקען דער עיקר די שוואַכע זייטען פון דעם אָדער יענעם חבּר אדער וועלכע ס'איז קאָמישע געשעהעניש. אזוי, למשל, האָבען מיר געהאַט א ליליפוט, א חרפה, א בן יקיר, א לאַנגזאַם, א ראַטאַנדע און אנדערע. מעדעס און אבראַמאָוויטש האָבען זיך דערדינט צו זייערע חשוב'ע צונעמען; נאר אין דעם איז אויך געלעגען א קאַפּעטשקע לצנות. אין די טיטולען „גראַף“ און „באַראָן“, מיט וועלכע מען האָט זיי געקרוינט, איז געווען אַן אָנצוהערעניש אויף דער אביסעל קאַלטער און פּאָרנעמער האַלטונג פון די יונגע חברים, וועלכע האָבען געשטאַמט פון אַנאַנדער סביבה און האָבען דורכ־געמאַכט אַנאַנדער יונגענט, ווי דער גרעסטער טייל בונדיסטען, קינ־דער פון קליינבירגערליכע און ארבייטער עלטערען.

די ווילנער באוועגונג האָט ניט לאנג געקענט אינהאלטען ביי זיך דעם ח' וולאדעק. זיינע הילכיגע ארויסטרעטונגען און די פאָ-פולאָריטעט, וועלכע ער האָט זיך שנעל דערוואָרבען, האָבען געמוזט צוציהען די אויפמערקזאמקייט פון דער זשאנדארמערע, און שוין דעם 27טען מאי, 1905, געהט ארויס א פאראַרדנונג צו ארעסטירען „דעם אומבאקאנטען, וועלכער גיט זיך אָן פאר ברוך טשאַרני“.

מעהר ווי פיר חדשים זיצט ער אָפּ אין דער פּאָליטישער טורמע — אין דעם דעמאָלסט זעהר פּאָפּולערען 14 נאָמער. קיין בולט'ע בא-וויווען זיינען געגען איהם ניט געווען און דער עיקר די רעוואָלוציאָנערע ווינטען בלאָזען אלץ שטארקער און שטארקער. ס'איז שוין ערב דעם מאניפעסטאָג פון 14טען אָקטאָבער, און דעם 17טען סעפטעמבער ווערט דער ח' וולאדעק ארויסגעלאָזען אויף ערבות.

ח' וולאדעק האָט ניט נאָר געארבייט אין ווילנע. פון צייט צו צייט פלעגט ער ארויספאָרען אין דער ווילנער פּראָווינץ. נאָך איצט טער דערצעהלט מען וועגען דעם אומגעהויערן איינדרוק פון זיין ארויסטרעטונג אין סמאַרגאָן אויף א מיטינג. צווישען אנדערעס האָט ער גערעדט וועגען דער מלחמה. שילדערענדיג די גרוילטאָמען פון דער מלחמה, האָט ער זיך באַנוצט מיט א משל, ווי א פויגעלע בריינגט דער מוטער א גרום פון איהר זון, וועלכער איז געפאלען אויפ'ן שלאכטפעלד. די באשרייבונג איז געווען אזוי הארציג און ריהרענד, אז דער גאַנצער גרויסער עולם פון די ניט זעהר ווייכ-הערציגע און פיהלכאַרע גאַרבער האָט געוויינט ווי קינדער. נאָך איצטער קענען אלטע טוער ניט דערמאָנען זיך אָהן דער רעדע אָהן טיפער אויפּרעגונג.

אין ווילנע האָט מען אויך דערצעהלט וועגען אן ארויסטרע-טונג פון „יונגען לאַסאַל“ אין מינסק, ענדע 1904 אדער אָנהויב 1905. אין מינסק איז געווען אן אלגעמיינער סטרייק פון די האנ-דעלס אָנגעשטעלטע. דער האנדעלס פּראָלעטאריאט איז געווען די אינגסטע מחנה אין דער באוועגונג. ס'איז געווען ניט לייכט פאר די „ווייסע קראגענס“, ווי מען רופט נאָך איצטער די אָנגעשטעלטע און א אָפיס-ארבייטער אין ווארשע, צו באפרייען זיך פון דער קליינבירגערליכער פּסיכאָלאָגיע און אָנערקענען זייערע געמיינזאמע

אינטערעסען מיט די פראָסטע פיזישע ארבייטער. זיי האָבען זיך
ניט אזוי לייכט געלאָזט אָרנאָניזירען און דיסציפלינירען.

דער אלגעמיינער סטרייק אין מינסק איז פארלאָפען זעהר
שטורמיש. אויף דעם מיטינג האָט דער פּרעזידיום ניט געקענט זיך
אן עצה געבען מיט דער אָרדנונג. די רעדנער האָבען גערעדט אונט
טער דער אומאויפהערליכען טומעל און באַוועגונג פון עולם.

אויף דער ביהנע, — אזוי רעדט זיך נאָר, אין דער אמת'ן
איז דאָס געווען אויפ'ן בענקעל, — האָט זיך באוויזען וולאדעק.
אליין איז ער געווען נאָך אַ אינגעל, ניט קיין פולע 20 יאָהר אלט.
און מיט די ערשטע ווערטער באהערשט ער דעם גאנצען זאָל און
האַלט איהם אין שפּאַנונג די גאנצע צייט פון זיין רעדע. ער הויבט
אָן זעהר איינפאך — מיט אַ רוסישער פראזע, מיט וועלכער די
„ווייסע קראגענעס“ פלעגען פאררופען קונים: „קאמאשען, קאלאָ-
שען, וואָלוועלע סחורה“. דער קלאַנג פון זיין שטים, די איינפאַכע
און הארציגע פאָרם באצויבערט ממש דעם עולם.

בעת די וואהלען צו דער ערשטער דומע קומט ער קיין ווילנע
און טרעט ארויס אויף אַ וואַהל-מיטינג, ריכטיגער געזאָגט, אויף אַ
באָיקאָט מיטינג. דער מיטינג קומט פאָר אין לאקאל פון „הילף
דורך ארבייט“. דער זאָל מיט אלע דערבייאַיגע צימערן זיינען אי-
בערפולט. וולאדעק'ס רעדע מאכט אַן אויסערגעווענהליכען רושם.
אַ חבר, וועלכער איז געווען אנוועזענר, דערצעהלט: „אין ווילנע
איז מען ניט געווען געוואוינט צו אזא אַרט רעדען. דער פלאַמענ-
דיגער טעמפּעראַמענט האָט ארויסגערופען אַ פארגלייך מיט לאסאל'ן,
אזוי ווי מיר האָבען זיך איהם פאָרגעשטעלט לויט די דערצעהלונגען
ביי די קרייזען. פון דער אנדער זייט איז געווען ניי און אנציענד
די פאָלקסטימליכקייט פון זיין רעדען, די פארגלייכונגען, די פסוקים
פון תנ"ך, — דאָס אלץ האָט געהאט אַ באזונדערען חן“.

אַ צווייטער חבר, אַן אלטער שוסטער, טיילט זיך מיט זיינע
עראינערונגען וועגען וולאדעק'ס ארויסטרעטונג אין כאָר-שול אין
ווילנע. ער דערצעהלט:

„אומעטום האָט מען גערעדט וועגען דעם „צווייטען לאַסאל“,
ווי מען האָט איהם גערופען. ער האָט פארשטאַנען ווי צוצוגעהן
דער נשמה פון אַ מאַסן-מענשען. ער האָט געהאט וואונדערבארע

אינפאלען. אין ווילנע האָט מען ביז איהם ניט געוואוסט וואָס הייסט א מאסען־רערנער."

איך גערענק ניט גענוי, ווען איך האָב צום ערשטען מאל געזעהן דעם חבר וולאדעק, איך ווייס נאָר, אז דאָס איז געווען זומער, מסתמא אין יאָהר 1906. מיר האָט זיך אויסגעדוכט, אז ער איז אויך אויסערליך עהנליך צו לאסאל'ן, און אזוי איז ער ביי מיר פארבליי־בען אין זכרון. נאָר ווען איך האָב איצטער דערזעהן זיין בילד פון יענער צייט אין בוך „בארג ארויף" פון דניאל טשאַרני, האָב איך זיך איבערצייגט, אז איך בין געווען ניט גערעכט. איך בין געווען זעהט אויס, אריינגעפירט אין א טעות אונטער דער ווירקונג פון זיין צונאָמען.

און נאָך א זעהונג געדענק איך מיט'ן ח' וולאדעק. ס'האָט זיך שוין דעמאלסט גערעדט וועגען זיין אוועקפאָרען אין אמעריקע, און דאָס האָט מיר פארשאפט א גרויסען וועהטאָג. צו בין איך געווען גערעכט? דאָס וועלען שוין אנטשיידען די אמעריקאנער חברים.

מיין באגעגעניש מיט וולאדעקין אין א צוג פון ווארשע נאך לאדז

מיט וולאדעקין האב איך זיך באגעגענט צום ערשטען מאל, אויב איך האב קיין טעות ניט, אין יאהר ניינצעהן זיבען. מיר האבען זיך באגעגענט אין א צוג, וואס איז געגאנגען פון ווארשע קיין לאדז, און אהינצו זיינען מיר טאקע געפאָהרען, ער, איך און נאך עפעס א האלב טויז שרייבער. אלע צוזאמען זיינען געפאָהרען אויף א פאָרלעזונג אין דער קוימענדיגער רויכיגער שטאָט.

וואָס עפעס אזוי פיל שרייבער אויף א פאָרלעזונג? קיין ריכטיגען ענטפער קען איך אויף דעם ניט געבען, נאָר ווי איך פאר-שטעה, זיינען נויטיג געווען אזויפיל, מ'זאָל צוציהען אן עולם, ווייל אלע זיינען מיר נאָך געווען „אָנפאָנגער“ און איין נאָמען, צי אפילו צוויי נעמען, וואָלטען זיכער געווען א דורכפאל. אזוי פאר-שטעה איך.

ווער די איבעריגע זעקס שרייבער זיינען געווען, געדענק איך ניט, הגם איך געדענק זעהר גוט, אז דער האַלבער טויז זיינען אלע געווען באקאנטע. און ס'איז מעגליך, אז ווען איך זאָל זיך נעמען גריבלען אין מיין זכרון, וואָלט איך זיך דערמאָנט, ווער זיי זיינען געווען. סיי ווי, פיהלען זיך באַליידיגט דארפן זיי ניט. איך שרייב צו מיין ניט וויסען צו מיין שלעכטען זכרון. און אפשר בין איך אויך (צי מיין זכרון) אין דעם ניט שולדיג, נאָר אָט דער הויכער און דאָרער בחור'עץ מיט דעם געדיכטען ניגער־שקאפריזענס שוואַר-צען קאָפּהאַר, מיט דער בלאַסער הויט און ביינערדיגען פנים. א הויכער, א דאָרער, מיט א מאָדנער באַשיידענער האַלטונג און נאָך

מעהר באשידענער שטילקייט געמישט מיט מאַרטירערישער לייטיש-
קייט.

זיין נאָמען איז מיר געווען אומבאקאַנט. איך געדענק אפילו
ניט, צי האָט ער זיך שוין גערופען דעמאָלט מיט זיין שיינאָצקען
נאָמען וולאַדעק, צי ער האָט זיך נאָך דעמאָלט געלאָזט רופען מיט
זיין פאָרלדיגען נאָמען ברוך-נחמן, וואָס כשר'ע פרומע טאַטע-מאַמע
האָבען איהם געגעבען. און דאָך האָט מיר דער גאַנצער „אַנבליק“
זיינער אזוי אימפאָנירט און פאַרכאַפט. און עס איז שווער, ממש אומ-
מעגליך, איבערצוגעבען דעם איינדרוק, וואָס דער ניי-באַקאַנטער
האָט אויף מיר געמאַכט. איך וועל מיר מוזען באַנוגענען מיט דעם,
וואָס איך וועל דאָ צוגעבען צו די פריהערדיגע ווערטער, אז אַרענט-
ליכקייט האָט אַרויסגעשטראַמט פון זיין גאַנצער האַלטונג און באַ-
געמונג. און מיך פּרעהט באַמת, וואָס דער איינדרוק, וואָס איך האָב
דאָ און פריהער מיט די עטליכע ווערטער באַצייכענט, האָט זיך
אַרויסגעוויזען צו זיין ניט קיין פאַלשער.

איינער פון די שטרויכלענדיגע וועגען פאַר אַ לייטישען מענשען
איז ווען ער וואַרפט זיך אַריין אין קהל'שער אַרבייט. ווער ס'איז
שולדיג אין דעם, וואָס דער לייטישער מענש ווערט מיט דער צייט,
אַרבייטענדיג פאַר דער מענשהייט, אויסגעוועבט פון זיין מענ-
שישער לייטישקייט, דאָס וועל איך דאָ ניט באַריהרען, ווייל דאָס
האָט מיט דעם ענין ניט צו טאָן. נאָר אַ פאַקט איז דאָס און זעהר
אַ באַדויערליכער, וואָס דער גרעסטער טייל פון דעם סאָרט מענ-
שען, וואָס זיינען באַמת אויסען געווען עפעס אויפצוטאָן פאַר
זייערע מיט-ברידער, ווערען מיט דער צייט פאַרהאַרטעוועט און פאַר-
טעמפט און קענען ניט פאַרנעמען יענעם צרות און ליידען. וואָס
ברייטער איינער האָט זיך פאַרמאַסטען מאַטעריעל, אָדער אויפ'ן
גייסטיגען געביט, צו קומען צו הילף זיין פאָלק, אָדער זיין קלאַס,
אַלץ ענגהאַרציגער ווערט ער מיט דער צייט צום יחיד. דער יחיד
הערט אויף ביי אַזעלכע מענשען צו פאַרנעמען אַ פּלאַץ, אַזעלכע
האָבען ליב צו טאָן „הורטאָם“. נו יאָ, וואָס וועלען זיי דאָרטען געהן
זיך פאַרנעמען מיט איינעם צי מיט אַ פאַמיליע, וואָס ליידיג און
נוטיגט זיך אין הילף, זיי האַלטען דאָס פאַר נידעריגער פון זייער
ווירדע.

און אין דעם באשטעהט וולאדעק'ס פארדינסט, אלענפאלס נאך
מיין איינזעהעניש, וואָס ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס ער האַלט
זיך אין איין קהל'ן און איז שטענדיג פארטאָן אַריבער'ן קאָפּ אין
געזשאַפטליכער ארבייט, איז ער נאָך אַלץ ניט קאַליע געוואָרען.
איך ווייס פון פילע גוטע זאַכען, וואָס ער טוט פאַר יחידים און
טוט עס אזוי שטיל און אזוי פּיין, אז אפילו זיינע אינטים נאָהענט-
סטע ווייסען ניט דערפון.

איך וואָלט נאָך געקענט אַ סך שרייבען וועגען איהם, וואָס
וואָלט מיר אפשר פארשאַפט מעהר פארגעניגען ווי איהם, נאָר
איך מוז מקצר זיין און לאָזען פלאַץ פאַר אַנדערע, וואָס האָבען
אפשר וויכטיגערע זאַכען וועגען איהם צו דערצעהלען. איך וויל
נאָר צום סוף צוגעבען, אַ איך בין באמת צופרידען, וואָס איך
האָב די געלעגענהייט בכתב ארויסצוזאָגען אָט דאָס ביסעל, וואָס
איך האָב דאָ געזאָגט וועגן איהם, ווייל אָט דאָס ביסעלע, ווען איך
וואָלט עס באַדאַרפט זאָגען בעל פה, וואָלט איך זיכער ניט געקענט.
זייט מיר האַרציג געגריסט, מיין האַרציגער ברודר-נחמן! איך
מיין, אז אַ חוץ אַביסעלע מעהר געזונט, באַדאַרף איך אייך נאָר-
ניט ווינשען, ווייל איהר זייט אַלרייט ארום און ארום. און צוזאַמען
מיט דעם ווינש איך, איך זאָל זיך אין אייך קיינמאָל ניט אַנטוישען,
אז אויף אַלע מאָל און לעולם לעד זאָל מיר בלייבען דער איינדרוק
פון דער ערשטער באַגעגעניש, וואָס איך האָב מיט אייך געהאַט
צוריק מיט אַ יאָהר אַכט און צוואַנציג אין אַ ווינטערדיגען פאַר-
טאָג, אין אַ צוג, וואָס איז געגאַנגען פון וואַרשע קיין לאָדז.

דוד איינהארן (פארין)

ו ו ל א ד ע ק י ן

אײך ווייס ניט, ווי אנדערע רעכענען. איך רעכען פון יאָהר 1905.

א גליקליכער און אומגליקליכער דור.
א דור פון פּיאָנערן, וועמען עס איז באַשערט געווען צו זייען מיט געזאָנג און שניידען מיט טרערען.
א דור פון קעמפער און פּאָעטען, פּראַקטיקער און טרוימער גלייכ־צייטיג, וועלכע האָבען געהאַלטען אין איין מקריב זיין דאָ דעם חלום פאר דער ווירקליכקייט און דאָ די ווירקליכקייט פאר'ן חלום.
אלע אין די פּופציגער, וואָס קומען פון רוסלאַנד געהערען צו דעם דור.

פאר דער צייט האָבען זיך א סך געענדערט. אנדערע האָבען זיך באַפרייט פון דער פּאָעזיע, פון דער ראַמאַנטיק און געוואָרען כולו ווירקליכקייט, כולו פּראַקטיק מיט דער גאַנצער קאַלטער טרוקענער ברוטאַליטעט.

אנדערע, פאַרקערט, זיינען אוועק אינגאַנצען אין חלום און ניט געוואָלט נאָכגעבען דעם רעאַלען לעבען קיין האָר ניט.

וולאדעק האָט באוויזען צו געפינען א גליקליכע סינטעזע צווישען די צוויי עקסטרעמען, צו וואַרפען א גאַלדענעם בריק איבער'ן תהום, וואָס ליגט צווישען די צוויי וועלטען.

דאָס איז דער טאַלאַנט פון אן ארכיטעקט, אויסצובויען א בנין, וואָס פאַראייניגט צוזאַמען אי די פּראַקטישע נוצבאַרקייט פון די רוי מען, אי די שעהנדיקייט פון דער פאָרם און די ליניען.

אַט פאַרוואָס יעדעס מאָל, ווען דער פּראַקטיקער פּאָדערט פון וולאדעק'ן, ער זאָל פאַראַטען זיין יוגענד, ווי א סך טיען עס, דאן

קומט דער פּאָעט, דער קינסטלער אין איהם און מאכט איהם ווידער יונג.

איך וויל ניט פּאַלעמיזירען מיט די פון אונז, וואָס האַלטען זיך פאר הונדערט פּראָצענטיגע אמעריקאנער און זיינען שטאַלץ מיט דעם, וואָס זיי קאַנען ארויפקריכען אויף א וואַלקען-קראַצער און קוקען מיט פּאַראַכטונג אראָפּ אויף זייער אייראָפּיאישער יונגער.

איך האָב מורא, אז די אמעריקאנער יונגער קאָן זיי אין איין שענהנעם פריהמאָרגען אראָפּשלעפען פון הויכען דאָך. איך האָב מורא, אז דער יאָהר 1905 קאָן ווידער אויפשטעהן תּחית המתים גראדע אין אמעריקע, ווען די אזוי וואויל געלויבטע פּראַקטישקייט און מאַטעריאַל ליזם וועט נעמען קריכען פון האַלז, און דאָן וועלען די, וואָס האָבען זייער יונגער ניט פּאַראַטען, ווערען עכטע אמעריקאנער.

איך ווינש וואַלדעק'ן, אלס שכר פאַר ניט פאַרגעסען די גוטע צייט, צו זיין איינער פון די יונג-אמעריקאנער.

איז רען דאָ נאָך א גרעסערער גליק נאָך אמאָל אין דער ווירקליכ-קייט דורכצולעבען די אייגענע יונגער?

עס איז א וואונש פון א טרוימער, א פּאָעט וואָס איז שוין נאָר-ניט קיין פּראַקטיקער, מעגליך איין איינציגער פון דעם מין צווישען די אלע, וואָס באַגריסען וואַלדעק'ן צו זיין פּופּציג יאָהריגען יובילע-אום. וואַלדעק וועט דאָס מיר אבער פארשטעהן. איז ער דאָך אליין סוף כל סוף טיף אין הארצען א דיכטער מיט א טעמפּעראַמענט פון א קעמפּער.

איך וואַלט נאָך א סך גוטע זאכען געקאָנט זאָגען וועגען וואַלדעק'ן, נאָר דאָס וועלען מסתמא אנדערע אויספילען.

און וויל איך וויל, אז מיין באַגריסונג זאָל קלינגען ניט יום-טוב'דיג, און ניט יוביליאומדיג, און ניט אָפּיציעל, זאָג איך איהם בלויז דאָס, וואָס מאַכט איהם מיר אזוי ליב און נאָהענט און וואָס איז אזוי שעצבאַר פאר מיר און וואָס מען טרעפט אזוי זעלטען ביי מענשען.

דניאל טשאַרני (ווילנע)

מיין ערשטע באַגעגעניש מיט וולאַדעקין

איידער איך געה דערצעהלען וועגען מיין ערשטער באַגעגעניש מיט וולאַדעקין — מוז איך צוערשט דערמאָנען, אז וולאַדעק אין געוואָרען וולאַדעק ערשט מיט א יאָהר דרייסיג צוריק. איך, למשל, קען איהם און געדענק איהם פיל מעהר אלס באַניע ברכות פון דוקאָר (מינסקער גובערניע). וועגען דעם דאָזיגען „באַניע ברכות“ האָב איך שוין געהאט די נוטע געלעגענהייט צו דערצעהלען אביסעל גענויער אין מיין מעמוארען-בוך „בארנ-ארויף“.

אין דעמזעלבען בוך האָב איך אויך שוין געהאט דערצעהלט וועגען מייע באַגעגענישען מיט דעם „צווייטען לאסאל“, מיט „באָנטשע שווייג'ס אייניקעל“, מיט „ב. שוואַרצ'ן“ און מיט די אַלע אַנדערע גלגולים פון דעם דוקאָרער בחור'ל, וועלכער האָט זיך ערשט אויף דעם 21טען יאָהר פון זיין לעבען געהאט „ארויפגעארבייט“ אויף וולאַדעקין, אויף דעמזעלבען וולאַדעקין, וועמעס 50-יאָהריגען געבורטסטאָג מען געהט איצט פייערען (ביז 120 יאָהר).

אָט דעם דאָזיגען וולאַדעקין האָב איך אין צאָרשישען רוסלאַנד כמעט קיינמאָל ניט געהאט געזעהן. ווען ער האָט אינ'ם יאָהר 1908 געמוזט עוקר זיין קיין אמעריקע — האָט ער אפילו ניט געקענט באווייזען צו זעגענען זיך מיט מיר.

איז די בענקשאַפט מייע נאָך וולאַדעקין געשטיגען פון יאָהר צו יאָהר.

ערשט אינ'ם יאָהר 1924 האָב איך פון וולאַדעקין געהאט באַקומען א קייבעל אין מאַסקווע, אז ער געהט מאכען זיין ערשטע ריזע איבער אייראָפּע און אז איך זאָל זעהן קומען קיין בערלין זעהן זיך מיט איהם (נאָך א 17-יאָהריגער צושיידונג).

איך בין, פארשטעהט זיך, געווען דער ערשטער, וואָס איז געקור-

מען אויף דעם באנהאָף פרידריכשטראסע אין בערלין צו באגעגענען
וולאדעק'ן.

כ'האָב שוין אָבער אויפ'ן באנהאָף פרידריכשטראסע געהאט
געטראָפּען מעהרערע דעלענאציעס און פּערזענליכקייטען פון פארשיר-
דענע אָרנאניזאציעס און געזעלשאפטען, וועלכע זיינען אויך געקומען
מקבֿל פנים זיין וולאדעק'ן.

האָט מיך שטארק געקלעמט, וואָס די אלע פיינע לייט זיינען
שוין פון אָנהויב אָן געקומען אָקופירען וולאדעק'ן און במילא שוין
— אויך נאָך „באָניע ברכות“, „לאסאלן“, און „באָנטשע שוויגס
אייניקעל“ צו וועמען איך טראָג שטענדיג מיינע בעסטע סענטימענטען.
און, ווירקליך, האָב איך פאר די עטליכע טעג, וואָס וולאדעק
האָט געהאט דענסטמאָל פארבראכט אין בערלין ניט געקענט באוויי-
זען צו דערקלייבען זיך כאָטש צו איינעם פון די אלע אויבענדערמאָנטע
פּערזאָנען און פּערזענליכקייטען וולאדעק'ס.

און אָט קומט שוין דער טאָג פון א נייעם צושיידען זיך און
ווידער אמאָל אויף אומבאשטימטע צייטען און אויף אומבאשטימטע
ווייטען.

אבער וולאדעק, לאָזט זיך אויס, איז אן ערשט-קלאסיגער מע-
נעדזשער אויך אפילו אין דעם סאַנטימענטען-דעפּארטאַמענט. ער האָט
שוין, מיך ניט פּרעגענדיג, געהאט באשטעלט צוויי באהן-בילעטען
ערשטען קלאַס ביז צו דעם האָלענדישען גרעניץ, כדי צו קענען פאר-
בלייבען מיט מיר אויג אויף אויג כאָטשבי אין וואגאָן.

— אין וואגאָן, פארשטעהסטו מיך — האָט וולאדעק א שמייכעל
געטאָן — וועלען מיר דאָך ניט האָבען קיינע שום זיצונגען, פּאַרזאַמ-
לונגען, אפּאָינטמענטס, טעלעפּאָנס און אנדערע אָנשיקענישען, וועלען
מיר א שעה זעקס-זיבען קאָנען אביסעל פארברענגען.

איז מיר שטארק געפּעלען געווארען וולאדעק'ס איינפאַל און
כ'האָב אויף מיין באגלייט-רייזע מיטגענומען ניט מער, ווי מיין פּאַס
און נאָך עפעס אזוינס, וואָס איז געווען פאר מיר נאָך פיל וויכטיגער,
ווי מיין פּאַס.

ס'איז געווען דער מאַנסקריפט פון מיין „משפּחה-היכראַניק“, וואָס
שרייבענדיג זי אין מאַסקווע — האָב איך גאָר געהאט בדעה צו איר
בערלאָזען עס בירושה פאר מיינע עלטערע ברידער אין אמעריקע...

דערפאר אפשר האָב איך זיך געקענט דערלויבען צו זיין אין מיין „משפּחה-כּראַניק“ גענוג אָפּענהערציג און אינטיים.

אָט די דאָזיגע אינטימקייט מיינע האָט זיך זעהר גוט אריינגע-פּאַסט אין דעם רויט־דעקאַריטען קופּע־שטייג, וואו צוויי ברידער האָבען זיך געהאט איזאָלירט, כּדי צו קענען באַלד זיך ווידער אַמאָל צושיידען אויף אן אומבאַשטימטער צייט.

איז מיר געוואָרען קלאָר, אז איך טאָר איצט אין וואַגאָן קיין צייט ניט פּאַרלירען. דער צוג לויפט משוגענערווייז אַלץ געהענטער און געהענטער צום האַלענדישען גרעניץ און מיט'ן צוג צוזאמען לויפען אויך די געצעהלטע שעה'ן, וואָס איך קאָן נאָך פּאַרבלייבען אויג אויף אויג מיט וולאדעק'ן. האָב איך צו איהם א זאָג געטאָן :

— ברודער מיינער, פּאַר די 17 יאָהר, וואָס מיר האָבען זיך ניט געהאַט געזעהן—האָב איך פיל מעהר פּאַרלאָרען, ווי געוואונען. דאָס איינציג שטיקעל פּאַרמענען מיינס — איז אָט דאָס דאָזיגע מאַד־נוסקריפטעל, וואָס איך האָב ארויסגעפירט פון מאַסקווע. אויב דו ערלויבסט וועל איך דיר וואָס פּאַרלייענען.

וולאדעק האָט שווייגענדיגעהייט זיך באקוועם געמאַכט אויף דער רויט־סאַמעטענער קופּע־באַנק, אויסציענדיג זיך אין זיין גאַנצער לענג מיט'ן פנים צו דער וואַגאָן־סטעליע, נאָכדעם האָט ער גאַנץ לאַנגזאַם פּאַרוויכערט אן אַמעריקאַנער ציגאַרעטל און ווען ער האָט זיך שוין געהאַט אַ פּאַר מאָל גוט פּאַרצווינגען — האָט ער מיר אָפּגעענטפּערט :

— איך הער ...

האָב איך מיט אַ ציטעריגער „יזכּור“־שטים איהם אָנגעהויבען פּאַרצוליענען :

„דער טויט האָט אַ פּאָך געטאָן מיט זיין שווארצען פּליגעל איבער מיר, ווען איך בין נאָך אין וויג געלעגען. דעם טאַטענס גסיסה־זיפּצען האָבען זיך איינגעביסען אין די חבלי־לידה פון מיין מאַמען — איז מיין שטים עד היום אן אָפּקלאַנג פון אָט די ביידע וועה־געשרייען“...

וולאדעק האָט מיט צוגעמאַכטע אויגען ווידער אַמאָל זיך שטאַרק פּאַרצווינגען.

האָב איך גענומען ליענען ווייטער :

„ביי דער מאַמען בין איך געווען דער אכטער, אָבער צוויי קינדער זיינען אין די קליינע יאָהרען געשטאַרבען — זיינען פאַר- בליבען זעקס: די סאַמע עלטסטע — א טאַכטער און פינף זיהן, ווי פינף פינגער אויף א האַנט — איינער קלענער פאַר דעם אַנדערן“.

וואָדעק האָט מיט פאַרמאַכטע אויגען און נערוועזע פינגער דערטאַפט די אשניצע, וואָס איז איהם צוקאַפענס געווען קונציג איינ- געבויט אין דעם דינעם קופּע-ווענטעל. ער האָט פאַרשטיקט דארטען זיין גליענדיגען ציגאַרעטעל און באלד נאָכדעם אָנגעהויבען זוכען א צווייטען.

אויך איך האָב זיך שטאַרק פאַרצויגען מיט א נייעם ציגאַרעטעל און איך האָב דורך די בלויע רויך-וואָלקענרלאַך ווידער אמאָל אָנגע- הויבען ארויסכשוּפּען פון מיינע העפטען די שוין-לאַנג פאַרשוואונ- דענע אבער-שטענדיג-ליבע און נאָהענטע געשטאַלטען און בילדער פון מיין געבורטס-שטעטעל דוקאַר.

אָט איז די ליבע, גוטע מאַמע מיט איהרע פאַר-צאַינה-וראַינה-וועל- טע אויגען, אָט זיינען אלע מומעס און פעטערס מיט זייער טאַטע- מאַמישער גוטסקייט צו אונז, יתומים. אָט איז אריינגעקומען צו אונז אין קופּע אויך אפילו דער פאַר-פּרוש'טער פעטער פייטעל מיט זיינע קלעצעלדיגע פים און באַט'לית'טען קאַפּ. אויך די טאַכטער זיינע „מאַשע די משונענע“ און „משה-אבע דער הימעל פאַלט“ און דער צודרעהטער מאַשע-זעליק איטקע מאַשע-זעליקס האָבען זיך ניט אָפּגעזאַגט כאַטש איין מאָל אין זייער לעבען זיך דורכצופאַרען אויף וואָדעק'ס חשבון מיט'ן ערשטען קלאַס אוש ביז סאַמע האָלאַנד.

אַשר דער מלמד, דעם טאַטענס גוטער-פּריינד און חבר, וועל- כער האָט כמעט אָהן שכר-לימוד געהאַט צוגעגרייט אלע מיינע פיר עלטערע ברידער צו די ישיבות פון בערעזין און מינסק, כדי זיי זאָלען קענען דאָרטען אָנהויבען עסען טעג — האָט זיך ווי עס איז דורכ- געשטופּט דורך דעם ענגיבאַפעלקערטען קופּע צו וואָדעק'ן און ער האָט איהם אָנגעהויבען שטאַרק דאַנקען פאַר די דאָלאַרען און פעק- לאַך, וואָס וואָדעק פלעגט איהם שיקען פון אמעריקע. דערמיט האָט וואָדעק געוואָלט דעקען דעם חוב פון שכר-לימוד, וואָס די מאַמע, נעכעך, איז ניט געווען בכוח צו דערצאָלען. אבער זעהט נאָר, וואָדעק'ס אויגען האָבען אונטער די אמערי-

קאנער בריף אָנגעהויבען, קאנטיג, נעצען. איינע א טרעהר האָט פון צווישען די געשלאָסענע ברעמען זיך געהאט דורכגעשלאָגען א וועג צום דרויסען און זי האָט, ווי א רעגענטראָפען אויף א פייכט־געוואָר־רענער שויב אָנגעהויבען פאווואַליע און פאָרויכטיג זיך אראָפּגליטשען אין דעם רויטען סאַמעט אריין.

איז מיר געוואָרען קלאָר, אז איך מוז אויפהערען.

בין איך פאווואַליע און פאָרויכטיג ארויס פון קופע, איבערלאָר־זענדיג וולאדעק'ן איינעם אליין מיט די אלע ארויסגעכשופ'טע גע־שטאַלטען און בילדער פון דער אַלטער היים.

פון דעם וואַנגאַן־פענסטער אין קאָרידאָר האָב איך געהאט דער־זעהן, ווי דער שנעלצוג טראָגט אונז מיט ווילדען אימפעט דורך פרעמדע אומבאקאנטע לאנדשאפטען און שטערטלאך. פון די דוקא־רער גאַסען און היזקעס איז שוין קיין סימן ניט געווען!

בין איך באלד אריין צוריק אין קופע און כ'האָב אָנגעזאָגט וולאדעק'ן, אז ווי עס זעהט אויס זיינען מיר שוין באלד ביי דעם האַלענדישען גרעניץ...

וולאדעק האָט זיך געגעבען ראפטאָם א שטעל אויף, ווי כ'וואַלט איהם געהאט אויפגעוועקט פון א טיפען שלאָף. ניט לאנג געטראכט — האָט ער געגעבען א ציה ארויס פון זיין שניפס די באַפערעלטע נאָדעל און איבערשטעקענדיג זי צו מיר אין שניפס אריין — האָט ער באַפעהלעריש א זאָג געטאָן:

— די דאָזיגע קראוואטען־נאָדעל האָב איך געהאט באקומען צו דער חתונה. איצטער טראָג זי דו, געזונטערהייט!

* * *

און אָט איז שוין דאָס צוועלפטע יאָהר, ווי כ'טראָג זיך ארום מיט וולאדעק'ס פארפערלטער טרעהר איבער גאָר דער וועלט, ווי א צייגינער מיט זיין פארכשופ'טן אוירינגעל.

ווי גליקליך וואַלט איך געווען, ווען כ'קען איצט צום פופציג־סטען געבורטסטאָג וולאדעק'ס אריבערשטעקען די דאָזיגע פארקא־מיעטע קראוואטען־נאָדעל צוריק אין וולאדעק'ס שניפס אריין!

באַגריסונג פון דער הויפט-פאָרוואַלטונג פון דער אידישער שול-אָרגאַניזאַציע אין וואַרשע

יידישע שול-אָרגאַניזאַציע - הויפטפאָרוואַלטונג

Nr. 8675/3
די עסקת החרוץ
יד חיים דגם נוסף

11 מרשם, 20 דעצעמבער 1935
נאָמער 89
18-12-35

מ'ערער ה' תלדנעק

די י.ש.ש. באגרייט איך צו איינ-ספּאַצירן יובילי -
אין נאָמען פון מיינסטער קינדער, הונדערטער לערער און צענדליקער
מיינסטער שול-פּרעזידענט.

די רעזולטע באגרייטונג איינ נייעס קיין אויסדרוק (פון)
פארמלער העלעקעס פון אונזער זייט נאָר די פלייס ארויף פון
מיין הארצן. מיר באגרייטן אין איינ נייעס נאָר דעם מענטשן, העם העם
א גאנץ לעבן געזיכעט דער ארבייטער-נאָך, נאָר נייעס אין א קלענע -
דער מעס דעם הארציקן, איבערגעגעבעט פריינד פון אונזער שול -
הערק.

איר העם אונזער ארבייט רעפרעזענטירט אויפן אסקריאָ
נער בערן אין פארשידענע פאלן און אלעמעל מיט הירדע און הארעס -
קייט, העלעכע העם אונז פארשטאט א סך פריינד און כבוד.

מ'יער איי דער גורל פון דער יידיש-העלעלעכער שול -
זיי איי אויפגעשטעלט אויף די זעלבע געמאך, מ'זיי גאנצע ארבייטער-
פאחטונג זיי אונז אין לאנד, אומזיכערקייט מיין סארגן, רדיפות טעג
אין טאג אויס, דלוח, העם הערס באנוצט מ'א פאליטיש געהער אונז
צו שלעגן. אין די לעצטע יארן פון פארשארטער לעקאציע איי נאָך
ענגער געהערן די שרופף, העם פרענט און דריקט, מיר העגן אויפן
ערט געטירט א קאמף פאר אונזערע רעכט, אין העלכן מיינסטער אריינ -
געצויגן געהערן גרויסע מאטן ארבייטערקע מענטשן.

זעער - די לאגע העם אונז געשוונגען נייעס איינמעל צו
אפעלירן צו אונזערע פריינד אין אסקריאָקע - סיי דורך ספעציעלע דע -
לעגאטן, סיי דורך גרויסע, און מיר זעגן גאנץ טפן און אויפריכטיק -
איער ארעם איי ספענדיק פאר אונז דער זיכערקייט, דער נאָמענער.

אין טאג פון אייער יובל טיקן מיר אייך דערפער די
גרידערלעכע גרעה - פון לאנגע יארן טרוכטארן טאציאליסטישן קאמף.

איערע

מ. סענדעלסטאן
ח. ט. קאדזאן
ג. זינגער
די עסקת החרוץ
יד חיים דגם נוסף

צוויי וולאדעקס

ווי זאגט מען דאָס ניט עטליכע ווערטער צו וולאדעקס'ס פופ-ציגדיעהריגען געבורטסטאָג, — נאָך מעהר, וואָס א גרופע חברים האָט דעם טאָג צוגעגעבען אַ כאַראַקטער פון אַ געזעלשאַפטליכען ענין? אמת, שרייבען וועגען וולאדעקס'ן איז ניט קיין גרינגע זאך פאר מיר, ווייל, אייגענטליך, קען איך איהם זייער וועניג, ווי פער-זענליך, אזוי אויך געזעלשאפטליך. ווען ער האָט אָנגעהויבען צו ארבייטען אין „בונד“ און איז אין א קורצער צייט געווארען בא-וואוסט אלס אן ענערגישער און פעהיגער אגיטאטאָר און אלס אן אויסגעצייכענטער רעדנער, בין איך שוין געווען א פאָליטישער עמיגראנט און א מיטגליד פון אויסלענדישען קאָמיטעט פון „בונד“. און אויך שפעטער, ביז היינט, פלעג איך זעהר זעלטען קומען אין באַזירונג מיט איהם. אבער ניט אין דעם אליין ליגט די גאנצע שווערקייט. זי באשטעהט אויך אין דעם, וואָס דאָ אין לאַנד קען איך ניט אייך, נאָר צוויי וולאדעקס, — ביידע, ווי עס ווייזט אויס, פרעמד איינער צום צווייטען, ביידע ניט עהנליך אין זייערע פאָליטישע סימפאטיעס און אנטפאטיעס; ביידע געהענדיג כמעט אויף פאַרשידענע וועגען. איין וולאדעקס איז דער גוט-באַוואוסטער, פראַ-מינענטער געזעלשאפטליכער טוער אין אמעריקע, דער צווייטער איז וולאדעקס דער בונדיסט. געפינען צווישען זיי א נאָהענטע קרובה/שאפט, זיי צוזאמענבינדען, מאכען פון זיי איין וולאדעקס, איז כמעט האָפנונגסלאָז.

דער „בונד“ געהערט צו דעם עקסטרעם לינקען פליגעל אין דער אינטערנאַציאָנאַלער ארבייטער און סאָציאליסטישער באוועגונג. וולאדעקס'ס אידעאָלאָגיע, אזוי ווי זי דריקט זיך אויס אין זיין פיל-

זייטיגער טעטיגקייט אין אמעריקע, איז דער היפוך פון דער בונד
דישער אידעאלאָגיע. אויף אלע געביטען — צו דאָס איז אין ספּעך
ציפּיש אידישע אנגעלעגענהייטען, צי אין פארשידענע צווייגען פון
דער ארכיטעך באוועגונג, צי אין פּראָגראַם און טאקטישע פראגען פון
דער סאָציאליסטישער פארטיי — טראָגען זיינע ארויסטרעטונגען
אַזאַ כאַראַקטער, אַז מען וואָלט קוים קענען געפינען אַ בונדיסט
אין פּוילען, וואָס וואָלט מסכים זיין מיט איהם.

וולאדעק געהט צו צו דעם גאנצען קאָמפּלעקס פון סאָציאליסטישע
פּראָבלעמען ניט ווי דער נייער דור פון בונדיסטען אין פּוילען
און אויך ניט — אויב ניט ווי די מאַיאָריטעט איז יעדענפאלס ווי
זעהר אַ גרויסער טייל פון חברים דאָ אין לאַנד. אין דער סאָציאליסטישער
פארטיי, כאַטש ער געהערט ניט צו „די אלטע“, צו דער
אַזוי גערופענער „אַלטער גווארדיע“, צו דעם „רעפּאַרמיסטישען“
פּליגעל, איז ער פונדעסטוועגען זעהר נאָהענט צו זיי. ער איז אַ
געגנער פון דער פּרינציפּען-ערקלערונג, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן
דען אויפ'ן לעצטען קאָנגרעס פון דער סאָציאליסטישער פארטיי
אין דעטראַיט, — פּרינציפּען, וואָס אין יעדער הינזיכט און אין אלע
דעטאַלען זיינען אַ סך, אַ סך רעכטער ווי די פּרינציפּיעלע און טאקטישע
יסודות פון בונדיזם אין פּוילען.

זייענדיג דאָ ניט לאַנג אין ווארשע, האָט וולאדעק אויפ'ן באַנ-
קעט, וואָס דער „בונד“ האָט געגעבען פאר איהם — פּרוכירט אויס-
טייטשען פאר וואָס די בונדישע אידעאלאָגיע פאסט זיך ניט פאר
אמעריקע. ער האָט געזאָגט, אַז ער „פארשטעהט אויסגעצייכענט די
קאמפּס-מעטאָדען, וואָס ווערען אָנגעווענדעט אין די לענדער, וואו עס
הערשט פאַשיזם אדער זיינען שטארק באַדראָט פון פאַשיזם; אמע-
ריקע איז אבער דערוויייל אַ פרייע און דעמאָקראטישע מדינה און די
קאמפּס-מעטאָדען, וואָס דארפּען דאָרט אַנגעווענדעט ווערען, מוזען
זיין אנדערע...“ דאָס איז אַן אקסיאָמע, אבער דאָס איז דאָך ניט די
פּראָגע, ארום וועלכער עס קומען פאַר אלע שטרייטיגקייטען אין
סאָציאליסטישען לאַגער ניט דאָ, אין אמעריקע, און ניט דאָרטען,
אין אייראָפּע. דאָס איז אויך ניט די פראגע צוליב וועלכער עס גע-
הען זיך פאַנאָדער דער „בונד“ אין פּוילען און די געגנער פון
„בונד“ אין אמעריקע...

אָבער וולאדעק דער בונדיסט פארגעסט אדער זוכט צו פאר-
געסען אָט די מיינונגס-פארשידענהייטען. ער אינגארירט די קאָנ-
פליקטען פון די צוויי טענדענצען אין דער סאָציאליסטישער באווע-
גונג. צייטענווייז טרעט ער אפילו ארויס עפענטליך געגען זיינע
היגע געזינונגס-חברים צוליב זייערע אַטאַקעס אויפ'ן „בונד“. דעם
„בונד'ס“ פראָגראַם, זיין רעוואָלוציאָנערע טאַקטיק, זיין באַציאָונג
צו די פראַגען פון „דיקטאַטור“ אדער פון „דעמאָקראַטישען סאָ-
ציאַליזם“, זיין אונקאָמפּראַמיסליכע געגנערשאפט פון אימפעריאַ-
ליסטישע מלחמות, זיין שטעלונג אין אידישע פראַגען — דאָס אלץ
שפילט פאר וולאדעק'ן קיין שום ראָלע ניט. דער „בונד“, וואָס ער
זאָל ניט זיין פארטיי-פאָליטיש, איז זיין „בונד“. „פילע פון אונז
— האָט דאָ ניט לאנג צוריק וולאדעק געשריבען — זיינען ניט איינ-
שטימוג מיט'ן „בונד“ אין פילע וויכטיגע פראַגען, אי אזעלכע וואָס
האָבען צו טאָן מיט סאָציאליסטישע אנגעלעגענהייטען, אי אזעלכע
וואָס האָבען צו טאָן מיט אידישע אנגעלעגענהייטען, — אבער דאך
מוזען מיר זיין שטאַלץ מיט דער לעבענס-פּיאַניגקייט און דעם רע-
קאָרד פון „בונד“ דורך די פילע שווערע יאָהרען פון זיין געשיכטע.
עס איז פאָרט די איינציגע סאָציאליסטישע אָרגאַניזאַציע פון אידישע
ארבייטער אין אייראָפּע. עס איז פאָרט דער צענטער, ארום וועלכען
עס איז ארומגעקליבען דער פאָרטגעשריטענסטער און קאמפּלוסטיגער
טייל פון די אידישע מאַסען. און מיר באַגריסען איהם פון גאַנצען
הארצען, זיין אָרגאַניזאַציע, זיין אָרגאַן די „פאָלקס-צייטונג“ און זיינע
פירער. איבערהויפט די, וועמעס רעקאָרד פון טרייהייט צום ארכי-
טעריקלאַם און אפּפּערוויליגקייט פאר'ן סאָציאַליזם געהערט אָהן
ספק צו די שענסטע בלעטער אין דער געשיכטע פון דער גאַנצער
סאָציאַליסטישער באוועגונג...”

און מען מעג גלויבען וולאדעק'ן, ווען ער זאָגט — אויף דעם
פריהער-דערמאָנטען באַנקעט אין וואַרשע — „איהר דארפט מיר
ניט דערצעהלען וועגען דער גרויס פון אייער באוועגונג; איך דארף
ניט קיין צאָלען וועגען „בונד“, ווייל ווען אפילו עס וואָלט געבליבען
נאָר איין איינציגער בונדיסט, וואָלט איך געווען מיט איהם!“...
דער בונדיזם איז א מין אבסטראַקציע פאר איהם, וועלכען עס איז
אונמעגליך צו דעפינירען, צו ערקלערען. ער פילט דיר אָן מיט

א מין נייסטיגער ווארימקייט און האָט אן אומערקלעךליכע צוציהונגס־קראפט. מיר דאַכט זיך דאָס איז געווען אויף א פייערונג פון דרויסניג־יאָהריגען יובילעי פון „בונד“ אין שיקאגא, אויף א גרויסער פּאַרזאַמלונג. איך האָב פרובירט צו ערקלערען דעם עיקר פון בונד־דיזם. נאָך מיר האָט גערעדט וולאדעס. „פאר מענשען — האָט ער געזאָגט — וואָס האָבען ניט באלאנגט צום „בונד“, איז פשוט אונ־מעגליך אויסצוטייטשען וואָס איז בונדיזם; מען האָט געדארפט גע־הערען צום „בונד“ צו קענען פארשטעהן וואָס דאָס איז“...

און אָפּט טראכט איך: אפשר איז וולאדעק גערעכט? ווייל ווי קען מען ערקלערען אזא פּסיכאָלאָגיש אונערקלערבארע אנאָמאַליע, וואָס מענשען — איהר קענט זיי צעהלען אין הונדערטע — וואָס פארטיי־פּאָליטיש זיינען זיי די שארפּסטע גענגערס פון „בונד“, ווען עס קומט אבער אויס צו העלפען איהם מאַטעריעל און מאַראַ־ליש זיינען זיי אויפ'ן ערשטען אָרט?

וולאדעק דער בונדיסט איז אין אמעריקע איינער פון די בעסטע פריינד פון „בונד“ אין פּוילען. ער איז איהם איבערגעגעבען מיט'ן גאנצען הארצען און ווייזט ארום זיין טריישאפט צו איהם אויף יעדען שריט און טריט, דירעקט און אינדירעקט. אין א גרויסער מאָס איז דער ערפּאָלג פון אלע אקציעס פון די בונדישע שלוחים — צי דאָס זיינען געווען ערליך אָדער נח, אַלטער אָדער מענדעלסאָן, ארטור אדער פאַט אדער קאזשדאן — געווען צו פארדאנקען וולא־דעק'ס הילף, דעם גרויסען אינטערעס, וואָס ער האָט ארויסגעוויזען צו זיי. און צו זיין פּופּציניג־יאָהריגען געבורטס־טאָג ווינשען מיר איהם נאָך אַ סך־סך יאָהרען צו זיין דער אונאָפּיציעלער אמבאַסאַדאָר פון „בונד“. כאַטש פּאָליטיש־אידיאיש געהט ער זיך פאנאנדער מיט'ן „בונד“ אין פּוילען זעהר ראדיקאַל, איז ער פונדעסטוועגען א ווירדיגער פארטרעטער זיינער אין אלע אנדערע הינזיכטען.

ב. וולאָדעק אין דער אידישער עפענטליכקייט

שױן עטליכע צעהנדליג יאָהר אז ב. וולאָדעק שטעהט אין פאָדערשטע רייהען פון דער אידישער עפענטליכקייט. זיין נאָמען איז באַוואוסט אין אַלע לענדער וואו דער אידישער לעבען איז מעהר אָדער וועניגער אָרגאַניזירט און געפינט אויסדרוק אין סאָציאַלער און קולטורעלער טעטיגקייט. און דאָך איז שווער צו מאַהלען די פעסט-באַשטימטע שטריכען פון זיין פערזענליכקייט און געבען אַ פולע אָבשאַצונג פון זיין אַרבייט און זיינע פאַרדינסטען.

צו פופציג יאָהר איז נאָך וולאָדעק פאַר אונז ניט אין גאַנצען קלאָהר, ניט אין גאַנצען אַנטפּלעקט.

פאַר דעם איז טיילווייז פאַראַנטוואָרטליך די צייט און טייל-ווייז די פאַרשידענאַרטיגקייט פון וולאָדעק'ס פעהיגקייטען און טאַג-לאַנטען. די צורודערטע אומשטענדען פון איין זייט און זיינע געגענעזעצטע אמביציעס פון דער אַנדער זייט האָבען ניט דערלאָזען אַז וולאָדעק זאָל קאָנצענטרירען זיינע גייסטיגע כחות און זיי אָנ-ווענדען אין איין באַשטימטער ריכטונג. ער האָט געאַרבייט אויף פאַרשידענע געביטען לויט די פאָדערונגען פון דעם מאָמענט. היינט איז ער געווען דער פּראָפּאַגאַנדיסט און מאָרגען דער פּראַקטישער טוער; היינט האָט ער געדינט דעם אידישען כלל און מאָרגען די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי; היינט איז ער געווען דער לעקטשורער און דער שרייבער און מאָרגען דער געלד זאַמלער און דער פּלאַן מאַכער פאַר אידישע אָדער אַרבייטער רעליף.

עס איז שווער צו זאָגען אין וועלכען צווייג פון די אַלע פאַר-

שידענארטיגע טעטיגקייטען האָט זיך אויסגעדריקט וולאָדעק'ס
אמת'ע פּערזענליכקייט. ער איז אַנערקענט אַלס איינער פון אונזערע
בעסטע רעדנער. אָבער זיין רעדנער קראַפט איז אויך אַ צווייפאָ-
כיגער. ער איז פונקט אזוי עפעקטפול אין אַ רעדע איבער אַ ריין
פראַקטישען ענין ווי אין אַן אפיל צו די געפיהלען און ליידענשאַפ-
טען. אין זיין שרייבען איז דאָס זעלבע. ער האָט געשאַפּען פּאָע-
טישע סקיצען, כאַראַקטער בילדער, ריזע איינדריקע און אויך פּוב-
ליציסטישע אָבהאַנדלונגען איבער פּאָליטישע און עקאָנאָמישע פּראָ-
בלעמען. אין דער אַרבייטער באַוועגונג און אין אידישע כלל אַרבייט
געפינט מען איהם פונקט אזוי אַפט ביים קאָנפּערענץ טיש וואו עס
ווערען באַשפּראַכען קאָלטע פּראַקטישע פּלענער ווי אויף דער פּלאַט-
פּאַרמע וואו עס ווערען אָנגעוואַרימט הערצער און אויפגעוועקט גע-
פיהלען.

אין וועלכע פון די טעטיגקייטען ליגט דער שליסעל צו וולאָ-
דעק'ס גייסטיגער פּערזענליכקייט? אין די לאַנגע יאָהרען פון עפענט-
ליכע אַרבייט איז איהם געלונגען צו האַלטען דעם גלייכגעוויכט
צווישען דעם פּראַקטיקער און דעם טרוימער, און צו געווינען צו-
טרוען און פאַרעהרער אויף ביידע געביטען.

מיר ווילט זיך גלויבען אַז דאָס איז אַ צייכען פון יוגענדליכ-
קייט. צו פּופציג יאָהר פאַרמאָגט וולאָדעק נאָך גענוג גייסטיגע
ענערגיע צו שפייזען די אלע פאַרשידענארטיגע אינטערעסען.

וולאדעק, דער רעדנער-פאָעט

געהערט האָב איך פון וולאדעק'ן נאָך איידער איך האָב געהאט די געלעגענהייט זיך מיט איהם צו באקענען. איך האָב געהערט פון איהם, ווי פון אן אויסגעצייכענטען רעדנער, א פייערדיגען אניטאָ-טאָר און אן איבערגעבענעם רעוואָלוציאָנער. צוליב די דאָזיגע אלע מעלות האָט מען איהם אין דער אלטער היים באַקרוינט מיט דעם טיטול „דער יונגער לאַסאַל“.

די אלע קלאַנגען, וואָס האָבען וועגען איהם דערגרייכט אַהער פון דער אלטער היים האָבען אויף מיר געמאַכט א קנאַפען איינדרוק. איך האָב שוין געהאט די געלעגענהייט זיך צו טרעפען מיט מענשען פון דעם דאָזיגען מין, — מיט די דאָזיגע אויסגעצייכענטע רעדנערס און די פייערדיגע אַגיטאַטאָרס, און איך בין אין זיי אנטוישט געוואָרען. עס פעהלט זיי וויסען, עס פעהלט זיי אמת'דיגקייט און גאנץ אָפט פעלט זיי אפילו ערנסט און גלויבען, אין בעסטען פאַל זיינען זיי מענ-שען מיט גלאַטע צינגער און פלאַכע קעפּ.

„מסתמא איינער פון זיי“, האָב איך געטראַכט וועגען וולאדעק'ן. ניטאָ פון וואָס נתפעל צו ווערען. איך האָב אבער מיין מיינונג וועגען איהם געביטען אזוי שנעל, ווי איך האָב זיך מיט איהם באקענט. פאַרוואָס איך האָב אזוי שנעל געביטען מיין מיינונג וועגען איהם, איז שווער צו דערקלערען. עס איז ניט געקומען פון אן אָפּשאַצונג פון זיין כאַראַקטער און פערזענליכקייט. אויף דעם איז נאָך קיין צייט ניט געווען. עס איז גיכער געווען דער רעזולטאַט פון אן איינדרוק, — פון אן אנגענעמען און גוטען איינדרוק.

* * *

צום ערשטען מאל האָב איך זיך מיט וולאדעק'ן באגעגענט ביי מיר אין קאַבינעט. פאַר מיר איז געשטאַנען א יונג בחור'ל אין די ערשטע צוואנציגער, א הויכער, א שלאַנקער און א עטוואָס ליידענ-

דער. זיין פנים איז געווען ערנסט, אבער א פריינטליכער שמיכעל איז געלעגען אויף זיינע עטוואָס פעטליכע ליפען. זיינע אויגען זיינען געווען אָפּען און קלאָר און האָבען אייך גלייך אריינגעקוקט אין פנים, ווי זיי וואָלטען נאָרנישט געהאט צו פאַרבאָרגען. אין דער זעלבער צייט זיינען זיי געווען פארטראכט און פאר'חלומ'ט, ווי זיי וואָלטען געשוועבט ערגעץ אין די עולמות-העליונים.

„ניין“, האָב איך ביי זיך געטראכט, „דאָס איז ניט דער גע-ווענהליכער רעדנער און אַגיטאַטאָר. ער איז גאנץ ווייט פון דעם פּראָפּעסיאָנעלען רעדנער-טיפּ. דאָס דאַרף זיין עפעס א פּויגעל פון א גאנץ אנדער מין. פאַר איהם איז דאָס ריידען ניט קיין פּרנסה. פאַר איהם איז דאָס ריידען אן אינערליכע נויטווענדיגקייט. פאַר איהם איז דאָס ריידען א מיטעל פון „זעלבסט-אויסדרוק“. דורך דעם ריידען דריקט ער אויס זיין וועזען, זיין אינערליכען „איך“. „דער יונגערמאַן“, האָב איך ביי זיך באשלאָסען, „איז א פּאָעט, וואָס האָט פאַרבאָלאַנג דזשעט צווישען אַגיטאַטאָרס“.

איך האָב זיך מיט וולאדעק'ן נאָהענט באקאנט. מיט דער צייט זיינען מיר געוואָרען נאָהענטע פריינט. און וואָס מעהר מיר האָבען זיך באקאנט און וואָס נעהנטערע פריינט מיר זיינען געווארען, אלץ מעהר האָב איך זיך איבערצייגט אין דער אמת'דיגקייט פון מיין ערשטען איינדרוק; וולאדעק איז פריהער פאַר אלץ א מענטש מיט א פּאָעטישע נאַטור.

דאָס איז איינע פון די גרעסטע מעלות, וואָס מען קען זאָגען וועגען וולאדעק'ן אלס מענש. פאַר וולאדעק דעם פּאָליטיקער איז עס אָבער א חסרון. פּאָליטיק און פּאָעזיע זיינען ניט קיין פּאָר קליידער. דער פּאָליטיקער שטערט דעם פּאָעט און דער פּאָעט שטערט דעם פּאָליטיקער. דער פּאָליטיקער דאַרף זיין קאַלט, רוהיג און אויסגערע-כענט. וולאדעק איז מענשליך ווארעם, אימפּולסיוו און ספּאָנטאַן, ווי א פּאָעט דאַרף צו זיין.

* * *

צו זיין פּופּציג-יעהריגען געבורטס-טאָג ווינש איך איהם, אז אין די צווייטע פּופּציג יאָהר פון זיין לעבען זאָל ער זיך אָפּגעבען אביסעלע מעהר מיט פּאָעזיע און אביסעלע וועניגער מיט פּאָליטיק. פּאָליטיקער האָבען מיר מעהר ווי גענוג. פאַר גוטע פּאָעטען קענען מיר נאָך געפינען א פּלאַץ.

ווען וולאדעק איז נאך ניט געווען וולאדעק

ו' א פופציג־יאָהריגען יובילעאום דארף מען שרייבען ערינע־רונגען וועגען יובילאר. פרוביר איך מיר עפעס דערמאָנען. אמאָל איז גענאָסע וולאדעק געווען א יונגער בחור — צוואנציג יאָהר אַלט. דאָס איז געווען א דרייסיג יאָהר צוריק, אין 1906, ווען איך האָב זיך דאָס ערשטע מאָל מיט איהם געטראָפּען. דאָ מאָלט האָט ער נאָך ניט געהייסען וולאדעק, אָבער ווי איך קען זיך דערמאָנען האָט ער שוין דעמאָלט געהאט א סך עהנליכקייט צו וולאדעק'ן.

ווען איך בין מיט איהם באקאנט געוואָרען האָט מען איהם גערופען דער יונגער לאַסאַל. איך געדענק אָבער ניט אויב דער נאָמען איז צו איהם געקומען צוליב זיין אויסזעהן אדער צוליב זיין ריידען. איך האָב קיין מאָל ניט געזעהן פּערדינאַנד לאַסאַל'ן און ממילא האָב איך איהם אויך קיין מאָל ניט געהערט ריידען. אָבער איך האָב געקענט דר. לוֹדוויג פראַנק פון מאַנהיים, וועלכער איז שפּעטער געוואָרען באַריהמט איבער גאַנץ דייטשלאַנד, אויף וועמען די סאָ־ציאליסטען פלעגען זאָגען, אז ער זעהט אויס זעהר עהנליך צו לאַסאַל'ן, אבער לאַסאַל האָט געהאט אזא הויכע רעפּוטאַציע ביי די דייטשע סאָציאליסטען, אז זיי פלעגען דר. לוֹדוויג פראַנק רופען דער „פּאַרפּושטער לאַסאַל“. און אויב דר. פראַנק האָט ווירקליך אויס־געזעהן ווי פּערדינאַנד לאַסאַל מוז איך זאָגען, אז וולאדעק האָט אין זיינע יונגע יאָהרען געקראָגען דעם נאָמען לאַסאַל ניט צוליב זיין אויסזעהן, נאָר צוליב זיין ריידען, ווייל ניט קוקענדיג, וואָס ער איז נאָך געווען אזוי יונג, האָט ער שוין גע'ש'ט פאַר א גרויסען רעדנער און ניט בלויז אין דער בונדיסטישער וועלט, נאָר אויך

אין דער פועלי ציוניסטישער, וואו ער האָט זיין רעדנער קאַריערע אָנגעפאַנגען.

איך בין אָבער מיט איהם באַקאַנט געוואָרען ניט דורך זיין ריידען, נאָר נאָר דורך זיין שרייבען. איך בין אין יענער צייט געווען א מיטגליד פון דער רעדאַקציע פון דער „פּאָלקס-צייטונג“ (אַנפאַנגס „וועקער“, וואָס דער „בונד“ האָט ארויסגעגעבען אין ווילנע), און איך האָב אין איהר פאַר אַ געוויסער צייט פאַרנומען דעם פּלאַץ פון אַ ליטעראַרישען רעדאַקטאָר, ווי איך וואָלט עס דאָ אָנרופען. דורך מיין האַנט פּלעגען דורכגעהן די מיסטע מאַנר סקריפטען וואָס פּלעגען אַנקומען אין דער רעדאַקציע, און ווי איך קען זיך היינט דערמאָנען האָב איך קיין גרויס פאַרגעניגען פון מיין ארבייט ניט געהאַט. אונזערע בונדיסטען פון יענער צייט זיינען געווען זעהר גוטע רעוואָלוציאָנערען, אויסגעצייכענטע אָרגאַניזאַטאָרען, גלענצענדע רעדנער, אָבער זעהר שוואַכע בריות אויף שרייבען. איך פּלעג דאַרפֿען שווער ארבייטען ביז איך פּלעג די פאַרפאַסונגען זייערע וואָס זיי פּלעגען צושיקען אין רעדאַקציע צורעכט מאַכען ווי עס איז, אז מען זאָל עס קענען דרוקען. ניט פיל מעהר נחת האָב איך געהאַט פון די בערג ליידער און סקיצען, וואָס די רעדאַקציע פּלעגט באַקומען פון אלע די וואָס פּלעגען אָנפאַנגען דערפיהלען אין זיך אַ טאַלאַנט. איין טאַג אבער, איך גערענג ניט אויב א העלער אָדער אַ פאַרוואָלקענטער, געפין איך אין דעם פרישען פּעקעל מאַנר סקריפטען, וואָס די פּאַטשט האָט געבראַכט, אַ קאַרעספּאַנדענציע, וואָס האָט געצויגען מיין אויפמערקזאַמקייט. עס איז גוט אָנגעד שרייבען, עס איז הומאָריסטיש און אין אַלגעמיין מעשה שרייבער. עס איז בלוז אַ ביסעלע צו לאַנג, אבער דאָס מאַכט ניט אויס, מען קען עס אָפּקירצען. אויף וואָס דען האַלט איך אַ בלויען בלייפערער אין האַנט? ווער איז אָבער דער שרייבער פון דער קאַרעספּאַנ- דענציע? אז ער איז אַ פאַרטייטוער זעה איך פון דעם אינהאַלט, אָבער פון דעם אונטערשריפט קען איך ניט טרעפֿען ווער עס איז. דער אונטערשריפט איז „באַנטשע שווייגס אייניקעל“, היינט געהייסע ווער דאָס איז. אבער דער אונטערשריפט געפּעלט מיר. עס איז אַ גוטער איינפאַל און איך פאַרשטעה, אז דאָס מוז זיין איינער פון די נייערע בונדיסטען, וואָס האָט זיך ערצויגען ניט בלוז אויף

דער רוסישער ליטעראטור, ווי דאָס זיינען געווען די מייסטע פון דעם ערשטען דור בונדיסטען, נאָר האָט אויך געלייענט די אידישע ליטע-ראַטור און זיכער פּרצ'ן.

פרוביר איך זיך נאָכפּרעגען ביי מיינע חברים אין דער רעדאקציע אפשר ווייסען זיי ווער דער באַנטשע שווייגס אייניקעל איז. ווייסען זיי אבער אויך ניט. אין א פּאָר טעג ארום אבער טרעה איך אלעקסאנדער'ן (אַרקאָדיע) און דערצעהל איהם, אז איך האָב געקראָגען פון א פארטייטוער א קאָרעספּאָנדענציע, וואָס איז זעהר גוט אָנגעשריבען און ווען אלע אנדערע פארטייטוער וואָלטען אזוי געקענט שרייבען און וואָלטען פון זייערע ערטער צוגעשיקט עהנליכע קאָרעספּאָנדענציעס, וואָלט די קאָרעספּאָנדענץ-אַפּטיילונג פון דער „פּאָלקס-צייטונג“ געווען א סך אינטערעסאַנטער ווי זי איז איצט. פאראינטערעסירט זיך אלעקסאנדער און וויל וויסען ווער דער שרייב-בער איז. זאָג איך איהם, אז ער שרייבט זיך אונטער „באַנטשע שווייגס אייניקעל“ און פון וועלכער שטאָרט ער שרייבט. — אויב אזוי, וואונדערט זיך ניט, ענטפערט מיר אָפּ אלעקסאנדער אויף זיין קורצען אופן. און שלעפענדיג ווערטער פון איהם האָב איך זיך דערוואוסט א ביסעל מעהר וועגען דעם „יונגען לאַסאַל“, פון וועמען איך האָב שוין פריהער געהערט און וועלכער איז עס געווען דער שרייבער פון דער דערמאָנטער קאָרעספּאָנדענציע. איך האָב אָבער אלעקסאנדער'ן געזאָגט, אז אויב איינער איז א גוטער רעדנער איז עס גאָר ניט געדרונגען, אז ער מוז אויך זיין א גוטער שרייבער. דער כלל איז געוועהנליך, אז גוטע רעדנער זיינען גאָר ניט קיין גוטע שרייבער. ניט מעהר אזוי ווי עס זיינען פאראן אויסנאמען בין איך גרייט אריינצונעמען באַנטשע שווייגס אייניקעל צווישען זיי.

מיט עטליכע וואָכען שפעטער האָב איך זיך מיט באַנטשע שווייגס אייניקעל געטראָפען פּערזענליך און איך האָב פאַרשטאַנען, אז ער האָט אויף מיר שטאַרק פאראיבעל געהאַט, וואָס איך האָב זיין קאָרעספּאָנדענציע אָפּגעקירצט. איך האָב איהם ערקלערט, אז די קאָרעספּאָנדענציע זיינע איז ארויסגעקומען א סך בעסער אין דער אָפּגעקירצטער פּאָרם, אבער ער האָט מיט מיר ניט מסכים געווען און איך האָב פון זיינע רייד פאַרשטאַנען, אז ער האַלט ניט שטאַרק

פון מיינע מבינות, נאָר וואָס קען ער זיך העלפֿען, אז דער בלויער
בלויפֿעדער געפינט זיך ביי מיר אין האַנט.

אויב איך מאַך ניט קיין טעות איז דאָס געווען דאס ערשטע
מאָל וואָס וולאָדעק האָט זיך געדרוקט אין א צייטונג, און אויב
אזוי בין איך געווען זיין ערשטער רעדאקטאָר, און איך קען דעריבער
זאָגען, הגם איך גלויב אין דעם אליין ניט, אז איך האָב א חלק אין
דעם, וואָס וולאָדעק שרייבט אָפֿט גאַנץ קורץ.

א צווייטען מאָל האָב איך זיך געטראַפֿען מיט וולאָדעק'ן אויף
דעם באַריהמטען רוסלענדישען סאָציאל־דעמאָקראַטישען צוזאמען־
פּאַר אין לאַנדאָן אין יאָהר 1907. ער איז געווען איינער פון די
דעלעגאטען פון „בונד“. אבער וועגען דעם וועל איך שרייבען צו
זיין הונדערט יאָהריגען יובילעאום, ווייל איצט איז דאכט זיך ניט
די צייט צו דערצעהלען, אז וולאָדעק — ער האָט שוין דאכט זיך
געמאַלט געהייסען וולאָדעק — האָט אויף דעם צוזאמענפּאַר גע־
שטימט פאר די באַלשעוויקעס.

באַגריסונג פון י. אייזענשטאַדט - יודין

פּאַריז, 12'20, 1935

טייערער חבר און פריינט וולאָדעק!

צו אייער פּופּציגסטען געבורטסטאָג שיק איך אייך מיין האר־
ציגסטע באַגריסונג און דעם וואונש צו דערלעבען ביז 120 יאָהר
אין פרוכטבאַרער ארבייט פאר'ן סאָציאַליזם.

מיט סאָציאַליסטישען גרום

אייער

י. אייזענשטאַדט—יודין.

ב. וולאָדעק דער כלל טוער

ווען איך האָב באַקומען אַן איינלאָדונג אָנצושרייבען אַן אַרטיקעל וועגען גענ. וולאָדעק'ן, האָב איך זיך דערפיהלט אין א גע- וויסער פאַרלעגענהייט: וועגען וועלכען וולאָדעק'ן זאָל איך שריי- בען? ער איז דאָך אזוי פאַרשיידענאַרטיג, אזוי פילזייטיג אין זיין טעטיגקייט, אַז ס'איז זעהר שווער צו געבען א פולשטענדיגע אָפּשאַ- צונג פון איהם אין א קורצען יובילעי-אַרטיקעל.

וולאָדעק איז א פאַרוואַלטער פון דער גרעסטער אידישער ציי- טונג אויף דער וועלט; וולאָדעק איז אַ סאָציאַליסטישער פירער; וולאָדעק איז א שרייבער; וולאָדעק איז א רעדנער. וועלכען וולאָ- דעק'ן זאָל איך דאָ פּרוואווען שילדערען?

ווייל איך דאָ דאַריבער זיך באַנוגענען מיט איין זייט פון זיין פּערזענליכקייט. איך וויל דאָ אָנוואַרפען בלויז עטליכע שטריכען פון וולאָדעק'ן אַלס כלל-טוער.

* * *

דאַרף איך דען דאָ אָנהויבען מיט דעם, אז וולאָדעק איז איינער פון די אָנגעזעהענסטע כלל-טוער אין דער אידישער אמעריקע? יעדער איינער ווייס עס. און יעדערער ווייס, אז וולאָדעק אַלס כלל- טוער איז זעהר פּאָפּולער אויף דער אידישער גאַס.

פאַראַן אָבער אזעלכע כלל-טוער, וועלכע זיינען צופעליג אַרויפ- געשוואומען אויף דער געזעלשאַפטליכער ביהנע; זיי האָט אַרויס- געשווענקט א וועלכע ס'איז כוואַליע; און ספּעציעלע אומשטענדען און ספּעציעלע פּאַסירונגען האָבען זיי צופעליג אַרויסגערוקט אין דעם פּאָדערנרונד; ניט זייערע פּערזענליכע מעלות און ניט זייערע

פערזענליכע פארדינסטען האָבען עס באַרעכטיגט און האָבען געשאַ-
פען זייער נאָמען, נאָר בלוז אױסערליכע צופעליגע געשעהענישען,
וועלכע זיינען געווען גינסטיג פאר זיי און וועלכע זיי האָבען בלוז
געוואוסט ווי אזוי קונציג אױסצונוצען פאר זיך און פאר זייערע
אייגענע צוועקען.

מיר קוועטשען אָפט מיט די פֿלױצעס אין אזעלכע פאלען: ווי
קומט עס, וואָס דער און דער האָט פארנומען אזא וויכטיגען פלאַץ
אין געזעלשאַפטליכען לעבען? דוכט זיך, אזא טאלאַנטלאָזיגקייט,
אזא מיטעלמעסיגקייט! און מיר טראַכטען זיך אין אזא פאל: מען
דאַרף צו אַלץ מזל האָבען.

יא, עס זיינען פאַראַן אַ היבש ביסעל אזעלכע סאָרטען רעטע-
נישען צווישען כלל־טוער. מיר באַגעגענען זיי גאנץ אָפט אין לעבען.

אַבער ניט אזא מין כלל־טוער איז גענאָסע ב. וולאַרעק. ער האָט
פאַרנומען זיין געהויבענעם פלאַץ אין אונזער געזעלשאַפטליכען לע-
בען אַ דאָנס זיינע אייגענע פעהיגקייטען, אַ דאָנס זיין פערזענליכ-
קייט, וואָס איז געקאָממען פון דעם אמת'ן טויג, פון וועלכען כלל־
טוער ווערען אױסגעקאָממען.

איך בין זיכער, אז וואו וולאַרעק זאָל זיך ניט געפינען, וואו
ער זאָל ניט אַרבייטען, וואָלט ער פאַרנומען אַן אָנגעזעהענעם פלאַץ;
ווייל ער האָט אין זיך יענעם מאַגעטיוזם, יענע ווירקזאמע קראַפט,
וואָס ציהט צו מענשען און וואָס באַאיינפלוסט מענשען.

אין וואָס באַשטעהט זיין מאַגעטישע קראַפט?

וולאַרעק איז פריער פון אַלץ איינער פון די טאַלאַנטפולסטע
רעדנער, וועלכע מיר פאַרמאָגען. ער האָט אין זיך די וויכטיגסטע
אייגענשאַפטען פון אַן אמת'ן רעדנער. ער קען אונז מאַמענטענווייז
שטאַרק רירען מיט זיין פּאָעטישער פּראָזע; ער קען אונז צייטענווייז
אויפשטורמען מיט זיין שטאַרקען וואָרט; און ער קען אויך מאַלען
פאַר אונז אַ לעבעדיגע בילד, וואָס זאָל זיין באַשפּרינקעלט מיט דעם
חן פון ווייז און פּאָלקסטימליכען הומאָר.

אפילו אױסערליך האָט ער אין זיך די נויטיגע אייגענשאַפטען
פון אַן אמת'ן רעדנער: אַ הויכע, שלאַנקע פיגור מיט שאַרפע,
בולט'ע שטריכען פון געזיכט, מיט אַ קאָפּ געדיכטע, שוין אַ ביסעל

באזילבערטע האָר, שטעהט ער אזוי אויף דער טריבונע און דרינגט אריין מיט זיין הילכיגער שטימע אין די הערצער פון זיינע צוהערער. ס'איז אָנגענעם צו הערען וולאָדעק'ן רעדען אפילו ווען מען איז ניט אינגאנצען איינשטימיג מיט דעם, וואָס ער רעדט; ווייל דער אופן ווי אזוי ער רעדט איז פונקט אזוי אינטערעסאנט ווי דער אינהאַלט פון זיין רעדע.

* * *

ס'איז אָבער ניט גענוג צו זיין בלוז א גוטער רעדנער אום צו ווערען אן ערפאלגרייכער געזעלשאפטליכער טוער; עס פאָדערען זיך דערביי אויך אנדערע אייגענשאפטען. און די צווייטע וויכטיגע אייגענשאפט, וואָס וולאָדעק פארמאָגט און וואָס האָט פון איהם געשאַפען א כלל־טוער, באַשטעהט אין זיין שטאַרקען אינטערעס צום געזעלשאַפטליכען לעבען און צו געזעלשאַפטליכע פראַגען.

ס'איז ניטאָ, דוכט מיר, קיין איין צווייג, קיין איין ווינקעל פון דעם אידישען געזעלשאַפטליכען לעבען, וואו וולאָדעק זאָל ניט נעמען קיין אַנטויל.

און דאָס איז ניט בלוז דערפאַר, וואָס ער, אַלס פאַרוואַלטער פון א גרויסער סאָציאַליסטישער צייטונג, ווערט איינגעלאָדען און ווערט אריינגעצויגען אין פארשידענע געזעלשאַפטליכע אונטערנעמונגען; ס'איז ניט דערפאַר בלוז, וואָס ער איז פאַרפליכטעט, וואָס מוז עס טאָן; ער טוט עס צוליב דעם, ווייל אין וולאָדעק'ן אליין קלאַפט שטארק דער פולס פון א כלל־טוער; דאָס איז דערפאַר, ווייל וולאָדעק אליין וויל זיך באַטייליגען אין די אלע געזעלשאַפטליכע אַקציעס, ווייל ער איז, דוכט מיר, פריער פון אלץ א געזעלשאַפטליכער און פאַליטישער טוער.

אַלס פאַליטישער טוער האָט ער אָנגעפאַנגען זיין באַוואוסט־זיניגען לעבען אויף יענער זייט ים, און אזוי ציהט זיך ווייטער דער וועג פון זיין געזעלשאַפטליכער ארבייט אויך דאָ, אין אמעריקע. ער איז א געבאָרענער ניט קיין געוואָרענער כלל־טוער, און איהם ציהט דעריבער צום געזעלשאַפטליכען לעבען ווי מיט א מאַנגעט. דאָ לעבט ער זיך אויס נייסטיג און דאָ בליהען אויף זיינע אלע פעהיגקייטען.

איך זאג „זיינע אלע פעהיגקייטען“, ווייל פאר אן אמת'ן כלל-טוער איז וועניג די טריבונע אליין; פאר אן אמת'ן כלל-טוער איז די פען פונקט אזוי וויכטיג ווי דאס מינדליכע וואָרט. און מיט דעם ערקלערט זיך דאָס, וואָס פון צייט צו צייט כאַפּט זיך וולאָדעק אויך פאַר דער פען און קעמפט שריפטליך פאַר די זעלבע אויפגאַבען, פאַר וועלכע ער קעמפט מיט זיין מינדליכען וואָרט אויף דער טריבונע.

* * *

און ווען וולאָדעק נעמט זיך פון צייט צו צייט פאַר דער פען, דוכט זיך דאמאָלט אויס, אז ער דערשטיקט אין זיך שטענדיג זיין אינערליכען פאַרבאָרגענעם דראַנג צו שרייבען. אייניגע דענקען אפילו, אז אין גרונד גענומען איז וולאָדעק גאָר אַ פּאָעט, א שרייבער און אז מיט איהם האָט פּאַסירט יענע, איך וואָלט זאָגען, טראַגעדיע פון דואַליזם, וואָס דער רוסישער דיכטער האָט אַמאָל שאַרף אויסגעדריקט אין א פּאָר געלאַנגענע שורות :

דער קאַמף האָט מיר געשטערט צו זיין א דיכטער,

דער דיכטער האָט אין מיר געשטערט מיין קאַמף.

אַבער די פּאָעטישע און ליטעראַרישע נייגונגען אין וולאָדעק'ן רייסען זיך סיי ווי סיי דורך אין זיינע עפענטליכע ארויסטרעטונגען, אין זיין אַרט רעדען און שרייבען.

א מענש קען זיך ניט אוועקרייסען פון זיך אליין, פון דעם אינערליכען קוואַל, וואָס ליגט אין איהם פאַרבאָרגען. ער שטראָמט אַרויס פון איהם ביי יעדער געלעגענהייט; אזוי ווי אן אונטער-ערדישער שטראָם, וואָס זוכט אן אויסוועג און רייסט זיך דורך ערגעץ אין אן אונערוואַרטעמען ווינקעל, גאָר ערגעץ ביי א גרויסען שטיין, אדער אין א שטילען אָרט אין א וועלדל.

און אַזאָ אונערוואַרטעטער שטראָם, וואָס רייסט זיך אַרויס פון אונטער דער ערד, פרישט אָפּ דעם וועלדל, דערקוויקט די גרינס ארום און פאַרשאַפט פאַרגעניגען פאַר'ן מענשליכען אויג און אויער.

* * *

אַלס געזעלשאַפטליכער טוער איז וולאָדעק פעהיג צו שאַפען גרויסע פלענער, אַנצואוואַרפען מיט א ברייטען זשעסט די קאָנטורען

פון נייע גרויסע אונטערנעמונגען; און עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, וואָס וולאָדעק איז אָפט א איניציאַטאָר פון א סך געזעל־שאַפטליכע אונטערנעמונגען און פלענער, וואָס ער איז כמעט אומע־טום, כמעט אין אַלע געזעלשאַפטליכע אַקציעס, איינער פון די ערשטע און אַקטיווסטע טוער.

* * *

וולאָדעק האָט אַ באַזונדערע פעהיגקייט צו שאַפען זיך פריינד און פאַרעהרער. און ער שאַפט זיי ניט נאָר מיט דעם כח פון זיין רעדנערישען טאַלאַנט, נאָר מיט זיין פריינדליכער באַנעמונג צו מענ־שען.

און עס ציהען זיך דעריבער גאַנץ שטאַרקע פעדים צווישען איהם און זיינע טויזענדער פריינד און פאַרעהרער.

* * *

וולאָדעק איז איצט אַלט געוואָרען פופציג יאָהר; און איך ווינש איהם ער זאָל אויף ווייטער אָנהאַלטען זיין כאַראַקטעריסטישע יונגענד־ליכקייט, די גליקליכע פעהיגקייט צו פיהלען זיך יונג און פריש ביז דער טיפער עלטער.

וולאָדעק, דער קאַפּ און האַרץ סאָציאַליסט

אין מיין עטוואָס שוין צו לאַנגער ערפאַרונג אין דער אַרביי-
טער-באַוועגונג אין אלע איהרע שאַטירונגען האָב איך געלערנט, אז
סאָציאַליסט און סאָציאַליסט איז ניט גלייך, אַז עס זיינען דאָ נאָך
פאַרשידענע סאָציאַליסטען.

איהר מיניט דאָך אודאי, אַז איך האָב דאָ אין זינען די צו-
טיילונג פון די סאָציאַליסטען אויף „רעכטע“ און „לינקע“, אויף
„מיליטאַנטישע“ און „פּרידליכע“ אדער, אפשר, אויף סאָציאַליסטען-
דעמאָקראַטען און סאָציאַליסטען אַנאַרכיסטען, און נאָך אזעלכע פאַר-
שידענע מינים סאָציאַליסטען, וועלכע מיר האָבען שוין איצט. די
גאַנץ נייע מינים, וועלכע, ווי מיר מעגען עס ערוואַרטען, די צייט
וועט געוויס ברענגען.

מוז איך דאָ גלייך ערקלערען, אז אַט די אלע מינים האָב איך
גראַד איצט ניט אין זינען, וויכטיג ווי זיי מעגען זיין, און וויכטיג
ווי זיי אליין באַטראַכטען זיך אודאי. איך האָב אין זינען א גאַנץ
אַנדער צוטיילונג צווישען סאָציאַליסטען, וועלכע איך האָב קענען
געלערנט אין דער באַוועגונג.

איך צוטייל זיי אין דריי קלאַסען: קלאַס איינס — קאַפּ-
סאָציאַליסטען; קלאַס צוויי — האַרץ-סאָציאַליסטען; קלאַס דריי —
קאַפּ-און-האַרץ-סאָציאַליסטען.

דער צווייטער קלאַס, דער האַרץ-סאָציאַליסט איז אין דער
מאַיאָריטעט. דאָס איז דער סאָציאַליסט וועלכער האָט אויפגענומען
און באַגריפען דעם סאָציאַליזם מעהר מיט זיין האַרצען, מיט זיינע
געפיהלען, ווי מיט זיין קאַפּ.

ער האָט אליין געליטען פון דעם סאַמע אַנפאַנג אין זיין לעבען
כל'ערליי עולות, אַלערליי קרויודעס און באַליידיגונגען. ער האָט גע-

זעהן, ווי די מעהרסטע מענשען ארום איהם ווערען בארויבט און בא'גנב'עט, פארפאלגט און ערנידעריגט, און דער סאָציאַליסטישער וואָרט איז אריינגעדורנגען אין זיין הארץ, אלס ערלייזער און באַ-פרייער, און ער האָט איהם אויפגענומען מיט דער גרעסטער באַ-גייסטערונג, וועלכע קאָן קיינמאָל ניט אויסגעוועפט ווערען. דער סאָרט סאָציאַליזם, וועלכער איז אין דער מאַיאָריטעט, ווי איך האָב געזאָגט, האָט זעהר וועניג זאָרג פאר די פארשידענע טעאָריעס און פֿלפּוֹלים אין דעם סאָציאַליזם. דאָס איז ניט זיין עסק. דאָס לאָזט ער איבער צו זיינע לעהרער, ער פאר זיין טייל איז צופרידען צו זיין און צו בלייבען א גלויביגער.

די סאָציאַליסטען זיינען דער רוקענביין פון דער באוועגונג, דער ארכיטער באוועגונג בכלל און דער סאָציאַליסטישער באוועגונג בפרט. נאָך דעם קלאַס סאָציאַליסטען קומט דער קלאַס קאָפּ-סאָציאַליסטי-טען. דאָס זיינען סאָציאַליסטען, וועלכע פארשטעהען זעהר גוט די טעאָריע פון סאָציאַליזם, אָבער עס איז עפעס דער מעהר מיט זייער הארץ און געפיהל. עפעס איז דאָרט עטוואָס איינגעדראַט און פאר-טריקענט.

געוויס האָבען זיי זייער פּלאַץ אין דער באוועגונג, אבער ווי מיר דוכט זיך, איז עס גאָר ניט קיין קרומע זאך פון דער נאַטור, וואָס זי האָט זיי באַשאַפען אין אַ גאַנץ קנאַפּער צאָל. זיי זיינען, זאָלען זיי מיר מוחל זיין. ניט זעהר אנגענעמע מענשען צו באַגעגענען זיך מיט זיי. עס בלאָזט פון זיי מיט אַזאַ קעלט, בררר...

דער דריטער קלאַס סאָציאַליסטען, סאָציאַליסטען מיט'ן קאָפּ און מיט'ן האַרצען, איז אויך אַ גאַנץ קליינער, פיליכט נאָך קלענער ווי דער קלאַס פון בלוז די קאָפּ-סאָציאַליסטען. אזעלכע וואָלט אונזער באַוועגונג און דאָס גאַנצע לעבען באַדאַרפט פארמאָגען פיל, פיל מעהר, און וואויל וואָלט געווען סיי אונזער באוועגונג בפרט און אונזער גאַנצען מענשליכען לעבען בכלל.

צו וועלכער קאָטעגאָריע קען צוגערעכענט ווערען אונזער יוביליאַר וולאַדעק? זיכער וועט קיינער פון די וועלכע קענען איהם, ניט האַלטען איהם פאר דעם סאָרט טרוקענעם סאָציאַליסט, פאר וועמען דאָס שעהנע און געשמאַקע אין דעם סאָציאַליזם איז בלוז דער פֿלפּוֹל, אָדער די פארשטיינערטע דאָגמע. אויך וועט קיינער ניט קענען זאָגען וועגען

דעם קלוגען און אמאָל שוין צו־קלוגען וולאדעק, אז ער איז בלויז א הארץ־סאָציאליסט. אויף אזא אופן קאָן ער נאָר צוגעצייילט ווערען צו דער קאטעגאָריע פון הארץ־און־קאָפּ סאָציאליסטען.

און איך, וועלכען קאָן איהם פאר אזוי פיל יאָהרען, ווייס, שעץ

אין איהם אָט דעם סאָציאליסט, וועלכער איז מיר אזוי טייער. איך קאָן וולאדעק'ן כמעט פון דעם ערשטען טאָג ווען ער איז אָנגעקומען אין אמעריקע. געקומען איז ער, אלס א פאַרהאַרטעוועטער דאָגמאַטישער בונדיסט, און דערפאר איז דער ערשטער איינדרוק, וואָס ער האָט געמאַכט אויף מיר, געווען ניט קיין גאַנץ אנגענעמער. אזעלכע בונדיסטען זיינען געקומען א סך אין יענער צייט. אבער, בעת די מעהרסטע זיינען אדער פארבליבען די פארשטיינערטע בונדיסטען ווי זיי זיינען געווען, אדער באַלד אראָפּגעוואָרפען פון זיך דעם נאַנצען סאָציאליסטישען באַנאַזש, וואָס זיי האָבען געבראַכט מיט זיך, האָט אָבער וולאדעק, א דאַנק אי זיין געזונטען קאָפּ און אי זיין גוטע הארץ, געהאַלטען זיך אין איין ענטוויקלען צו אלץ אַ בעסערען, מעהר דענענדען און א מעהר פיהלענדען סאָציאליסט. ער איז געווארען א ברייטער סאָציאליסט אין דעם שעהנסטען זין פון וואָרט.

ער האָט ניט פאַרוואָרפען אירגענד א געדאַנק, נאָר דערפאר, ווייל ער איז געקומען פון אנאנדער חדר. ער האָט באגריפען אז, נאָך אלעמען, איז דאָס נויטיגסטע פאר די פולע באפרייאונג פון דעם אר־בייטער, אז ער זאָל אויפהערען זיין ענגהערציג און שמאָלקעפּיג.

אָט די גרויסע מעלה פון וולאדעק'ן האָט עס געמאַכט מעגליך פאַר מיר און איהם, וועלכע געהערען צו פארשידענע שולען אין סאָ־ציאליזם, צו ווערען אמת'ע גוטע פריינד. אָט די מעלה וולאדעק'ס האָט עס געמאַכט מעגליך פאַר וולאדעק'ן אָפּצושעצען מיין לעבענס־לאַנגע ארכייט, און דאָס גיט מיר איצט די מעגליכקייט צו געבען וולאדעק'ן דעם גרעסטען שבח פאר זיין לעבענס־ארכייט, וועלכע, ווי איך דענק באמת, איז געווען העכסט זעגענסרייך פאר אונזער ארכיי־טער באַוועגונג, ווי אויך פאר דעם אידישען לעבען.

געוויס איז וולאדעק נאָך נאר א יונגערמאַן. איך האָף און ווינש, אז אין די נעקסטע פופציג יאָהר וועט ער אויפטאָן אזויפיל אין אונ־זער לעבען, אזוי דאָס ער און פילע אַנדערע זאָלען קענען זעהן און געניסען טאַקע אויך די פרוכט פון זיין גרויסער לעבענס־ארכייט.

י. באסקין

וולאדעק'ס רעוואָלוציאָנערע טעטיגקייט אין ווילנע

(צו וולאדעק'ס 50 יערהריגען יובילעאום)

הייסט דאָס, אַז אויך וולאדעק איז צווישען די פופציגער. איז דאָס א חלום, אָדער טאקע די ווירקליכקייט גופא? אז מען קלינגט איז א הגא, און וועגען וולאדעק'ס יובילעאום רעדט מען דאָך שוין. קאָמיטעס זיצען און טראכטען ווי אזוי צו מאכען דעם יום טוב שעהנער, הערליכער, און זיכער איז דאָס א באַוויזן, אז מיר האָבען צו טאָן מיט א פאקט וועלכען מען קען שוין ניט אָפֿ-ליקענען, און דאָך ווילט זיך דאָס מיר ניט גלויבען.

אין מיין מוח לויפען דורך ערינערונגען פון אַמאָליגע צייטען, פון הערליכע פּעריאָדען. דאָס איז געווען אין ענדע 1905. איך האָב זיך דאָן אומגעקערט קיין רוסלאַנד פון פראַנקרייך וואו איך האָב פאַרבראַכט גאנצע פינף יאָהר. רוסלאַנד האָט באַקומען אַן אַנדער אויסזעהן, ווילנע איז ניט געווען צו דערקענען. גאסען שוואַרץ מיט מענשען, מען דעבאַטירט, מען דיסקוטירט, עס איז אַ סטרייק, קיינער ארבייט ניט, קיינער קלערט ניט צו ארבייטען. גע-שעהענישען לויפען שנעל ווי א שטורם-ווינט. נייעס, איינע אינטע-רעסאַנטער פון דער אַנדערער. די גאַנצע אַטמאָספּערע איז אָנגעזאַפט מיט רעוואָלוציע. מען פיהלט, אז עפעס איז פאַרגעקומען. איז מעגליך, אַז די רוסישע באַסטיליע איז געפאַלען און אין פעטערבורג איז ערקלערט געוואָרען א רעפּובליק? עס ווילט זיך אלץ גלויבען. מען געהט אהיים אין דער פינסטער, קיין לאָמפּ ברענט ניט אין די גאַסען. נאָר ווער קען שלאָפען? מען דערוואַרט קוים די ליכטיגע שוין און מען לויפט אין גאַס, און מיטאַמאָל א גרויסע נייעס פאַר-שפּרייט זיך איבער אלע גאסען, — רוסלאַנד האָט א קאָנסטיטוציע,

מען ווייס ניט וואָס דער אינהאַלט איז, אָבער אַ קאָנסטיטוציע איז געגעבען געוואָרען.

דער פרייהייט ווינט בלאַזט פון אלע עקען פון לאַנד. עפעס איז די באַציאונג פון די פּאָליציי אנדערש געוואָרען. מעהר העפליכער. אָבער די רעוואָלוציע איז אין פולען גאַנג. מען שלאָגט זיך אויף באַריקאדען, עס פּאַלען קרבנות און אויך אין ווילנע זיינען געפאלען פילע הרוגים. האָבען מיר גערעכענט, אַז דאָס זיינען די לעצטע קרבנות אין דעם לעצטען קאַמף פאַר אַ פרייער רוסלאַנד. מען באַפרייט ארעסטאַנטען. דער עולם געהט צו לוקישקער טורמע פון וואַנען די ארעסטאַנטען געהן ארויס. אלע באַגעגענט מען מיט הורא געשרייען. מען קושט זיך, מען האַלזט זיך און צווישען די באַפרייטע זעהט איהר דעם יונגען וולאָדעס. ער, צווישען אלעמען. כמעט דער יונגסטער, פול מיט לעבען, פול מיט באַגייסטערונג. דער עולם טראַגט זיי אויף די הענט. אַ גרויסער מאַסען-פאַרזאַמלונג אין דער גרויסער אידישער שול, דאָרט רעדט מען, ניט מען רעדט, נאָר אַ נאַנצע סימפּאָני זינגט. מען גלויבט, אַז רוסלאַנד איז באַ-פרייט.

וולאָדעס רעדט. דער „יונגער לאַסאַל“ לאַזט הערען זיין שטימע קלאַר און פּרעכטיג. דער עולם הערט און אַפּלאַדירט מיט באַגייס-טערונג. ניטאָ קיין גרעניץ צו דער שמחה. די ארעסטירטע זיינען דאָך די מאַרטירער, די וואָס האָבען געקעמפט און גרייט געווען זייער לעבען אוועקצוגעבען, און וולאָדעס איז איינער פון זיי. מעהר ווי איינער פון זיי, ער איז דער ליבלינג און דאָס פּאַלק האָט איהם באַלוינט, געבענדיג איהם דעם נאָמען „דער יונגער לאַסאַל“ און ניט אלע זיינען זוכה צו אזא כבוד. ער, דער יונגער בחור'ל מיט גע-קרייזעלטע האָר שטעהט און זיין פנים פלאַקערט פון אויפּרענונג, פון פרייד. אַ ניי לעבען האָט זיך אָנגעפאַנגען, קיינמאָל האָט דאָס פּאַלק ניט גערעדט אזוי פיל ווי אין יענע טעג. אלע טוער, אלע פירער זיינען געווען אין די גאַסען, אָנגעפילט די זאַלען. מען האָט גערעדט, מען האָט דיסקוטירט וועגען דעם מאַרגענדיגען טאָג. מען האָט דעבאַטירט. די פּראָבלעמען, — סאָציאַליזם, ציוניזם, רעפּובליק, קאָנסטיטוציאָנעלע מאַנאַרכיע זיינען געווען די ברענענדע טאָגפּראַ-גען. אין אַ דעבאַטע מיט אַ ציוניסט טרעט ארויס וולאָדעס מיט

זיין גאנצער שארפקייט, מיט זיין גאנצען יוגענטליכען ברען און צו-גלידערט אויף ברעקלאך די טעאָריע און פראַקטיק פון ציוניזם. דער עולם הערט איהם און באגעגענט איהם מיט שטורמישע אפלאַך-דיסמענטען.

לאַנג איז ניט אויסגעקומען צו פרעהען זיך מיט דער פרייהייט, ווייל די פרייהייט איז ניט געווען מעהר ווי א מיראַזש. די קאַנ-סטיטוציע איז ניט געווען קיין קאַנסטיטוציע. מען האָט צוגעוואַר-פען אַ ביינדעל דעם פּאָלק און מען האָט גענומען ווייטער פאַרציען דעם שטריק ארום דעם האַלץ פון די ברייטע מאַסען. די רעאַקציע איז אָנגעקומען שנעל, און אַלץ איז צוריק פאַרטריבען געווארען אין די קעלערען און מען האָט זיך געדאַרפט נעמען צו דער אַמאָליגער אונטערערדישער ארבייט.

א קורצע צייט האָבען פילע פון אונזערע אַלטע טוער נאָך אָנגעפירט זייער עקשנות'דיגען קאַמפּה געגען צאַריוזם, אָבער ניט אַלע האָבען שוין געקענט אויסהאַלטען דעם נסיון און פילע פון זיי האָבען גענומען דעם וואַנדער-שטעקען אין זייערע הענט און געקומען קיין אַמעריקע. און אזוי טרעפען מיר אויך וואַלדעק'ן אין אָנפאַנג פון יאָהר 1908 דאָ אין דעם „גאַלדענעם לאַנד“. ניט קוקענדיג אויף די אַלע וואַנדערונגען און נסיעות וואָס דער יונגער וואַלדעק האָט דורכגעמאַכט קומט ער קיין אַמעריקע מיט די זעלביגע גרייטקייט צו ארבייטען פאַר די אידישע מאַסען. ער פירט אָן אַ לעקטשור-טור פאַר דער באַוועגונג. ער רעדט, שרייבט, איז טעטיג אויף אַלע גע-ביטען.

יאָהרען לויפּען, יאָהרען פליען און וואַלדעק ווערט אַ פיהרער פון דער ארבייטער באַוועגונג, ווערט אַן אָנגעזעהענער טוער אין אַלע קהל'שע ענינים — אין ענינים וואָס ריהרען אָן דעם סאַמען עקזיס-טענץ פון אונזערע אידישע ארבייטער מאַסען. אין אַלץ וואָס איז געשאפען געוואָרען דאָ אין אַמעריקע, אין אַלע קאַנסטרוקטיווע אַר-בייטען האָט וואַלדעק אַ האַנט. ער איז אומעטום דאָ. אומעטום הערט מען זיין שטימע. וואו ער נעמט צייט אויף אַלץ ווייס איך ניט, אָבער מען זעהט איהם דאָ און דאָרטען.

וואַלדעק איז געוואָרען אויך אין אַמעריקע דער ליבלינג פון די מאַסען, און אזוי ביסלעכווייז האָט זיך אָנגערוקט דער 50-יאָהריגער

יובילעאום פון וולאדעק'ן געגען אלע באגריפען פון אלטטייט אדער יוגענטטייט.

עס איז שווער פאר איינעם, וועלכער איז טאָגטעגליך, קען מען זאָגען, אין באַריהרונג מיט וולאָדעק'ן און טרעפט זיך מיט איהם אין די אַקטיוויטעטען פון אונזער באַוועגונג, צו געבען אַ גרינדליכע אָפּשאַצונג פון זיין אַרבייט, פון זיין פירערשאַפט און דערפאַר באַ גרעניץ איך זיך נאָר מיט די עטליכע ווערטער פון ערינערונגען, וועלכע זיינען אונז אזוי ליב און טייער. ליב און טייער ניט קור קענדיג אויף דער ביטערער ערפאהרונג וואָס מיר האָבען דורכגע- מאַכט און די שרעקליכע פּערזענליכע איבערלעבונגען וואָס מיר זיינען דורכגעגאַנגען.

און אין די אלע איבערלעבונגען שפילט וולאדעק א באַדיי- טענדע ראָלע. ער אליין, קען מען זאָגען, איז די פאַרקערפּערונג פון די איבערלעבונגען און דערפאַר איז וולאָדעק'ס יובילעאום די שמחה פון די אַרבייטער מאַסען, דער יום טוב פון אלע היימישע ארבייטער „בונדיסטען“ וואו זיי זאָלען זיך ניט געפינען.

אלס פריינד, אלס מיטארבייטער אין א באדייטענדען טייל פון וולאָדעק'ס ארבייט, גראַטוליר איך איהם, זיין פאַמיליע און די גאַנצע אידישע ארבייטער משפּחה צו זיין יום טוב.

דער אייזערנער שראַנק

אינס יאָהר 1905, אין דער צייט פון מהומות און רעוואָלוציעס, האָט זיך אין ווילנע פּלוצלונג באַוויזען אַ יונגער שעהנער בחור'ל אין פענסנע, אַ גוואַלדיגער רעדנער, וואָס האָט מיט זיינע פּלאַספּיערדיגע רעדעס אָנגעצונדען די הערצער און פּאַרכשופ'ט די יונגער.

מען האָט איהם גערופען „דער יונגער לאַסאַל“ אדער „דער אידישער לאַסאַל“. אויף די גרעסטע פּאַרזאַמלונגען און מיטינגען איז „לאַסאַל“ אומעטום געווען דער ראש המדברים. אין דער גרוי-סער צירקענעביידע אויף לוקישקעס און, להבדיל, אין דער כאָר-שול, ווי אויך אפילו אין דער ווילנער גרויסער שול, וואו פון דער בימה האָבען שוין געהאט גערעדט די גרעסטע נאונים און צדיקים, פּלעגט דער „יונגער לאַסאַל“ שטורעמען מיט זיינע רעדעס און אייננעמען דעם עולם מיט זיינע פּערעלדיגע משלים און בילדער.

צו דערזעלבער צייט האָט ער אָנגעפיהרט מיט זיין פּראָפּאַגאַנדע-אַרבייט אויך נאָך מיט זיין שאַרפּער פּערער, באַנוצענדיג זיך מיט פּאַרשידענע פּסעוודאָנימען, ווי באַניע ברכות, מאַיסעי ווילנער, ב. שוואַרץ, אומבאַקאַנטער, נחמן בענעדיקט און פיל אנדערע. ער האָט אויך רעדאגירט און ארויסגעגעבען פּאַרשידענע בונדישע זאַמעל-העפּטען.

בעת דער דאָזיגער טעטיגקייט זיינער אין ווילנע פּלעגט „דער אידישער לאַסאַל“ זעהר אָפט באַזוכען שטראַשונ'ס ביבליאָטעק. די דאָזיגע ביבליאָטעק איז געווען דאַמאָלסט דער איינציגער קולטור-צענטער פאַר די אַלע גרויסע פּערזענליכקייטען און פּאַרטייטוער, וואָס האָבען זיך געהאַט דאַמאָלסט קאַנצענטרירט אין ווילנע. ביי די

לאנגע ביבליאָטעק-טישען פלעגט מען קענען דאמאָלסט זעהן אזעלכע גוט-באקאנטע נעמען, ווי וולאדימיר מעדעם, נחמן סירקין, רייך אבראָמאָוויטש, אסתר פּרומקין, מ. ליטוואקאָוו, לייב יפה און צוויי-שען זיי — דעם צוקונפטיגען ב. וולאדעק און זיינע צוויי ברידער ש. ניגער און דניאל טשארני.

שפעטער, אינ'ם יאָהר 1908, איז ב. וולאדעק אָפּגעפּאָהרען קיין אמעריקע. צו ווילנע פלעגען דערנעהן ידיעות, אז ער איז אויך דאָרטען געוואָרען זעהר באַקאנט און פּאָפּולער אין די אידישע ארבייטער-קרייזען און אז ער איז אפילו געוואָרען א מיטגליד פון דעם ניו-יאָרקער שטאָדט-ראַט. נאָך דער וועלט-מלחמה האָט ווילנע דערהערט, אז ב. וולאדעק איז אויך נאָך אן אקטיווער טוער פון די אידיש-אמעריקאנישע הילפס-אָרגאַניזאַציעס און באַזונדערס — אין דזשאַינט.

האָט טאקע אויך ווילנע פון דעם שטאַרק גענאָסען. אינ'ם יאָהר 1924 (דעם 16טען יולי) האָט זיך ב. וולאדעק פלוצים באַוווּזען אין ווילנע.

ער האָט אויך באַזוכט דאמאָלסט די שטראַשן-ביבליאָטעק.

דערזעהנדיג פאר זיך ווידער אמאָל די פּוּל-געפּאקטע פּאַליצעס מיט ביכער און ספרים, וואו עס שוועבען ארום די גייסטער פון אזוי-פיל גאונים און צדיקים פאר פארשידענע צייטען און תקופות — איז ב. וולאדעק, גערענק איך, געוואָרען זעהר געריהרט. עס האָט, קאָנטיג אויפגעפלאַקערט אין איהם דער ניצוץ פון זיינע עלטערען, די גרויסע לומדים, און ער האָט התפעלות'דיג אריינגעשריבען אין דעם גאָלדענעם באַזוכער-בוך, אז:

„דאָ פיהלט יעדער איינער, וואָס פאר א יחוס ט'איז צו זיין א איד“.

באַקענענדיג זיך דאמאָלסט מיט די גרויסע אַנטיסען, וואָס עס פאַרמאָגט די שטראַשן-ביבליאָטעק און זעהנדיג, ווי זיי לינגען

אומבאשיצט פון פייער און רויב*) — האָט זיך ב. וולאדעק אליין געהאט אַרויסגערופען צו פאַרשאַפען דער ביבליאָטעק אן אייזערנעם שראַנק.

ב. וולאדעק האָט זיין צוואַנג פּינקטליך מקיים געווען. אין א קורצער צייט ארום האָט די שטראַשון-ביבליאָטעק באקומען פון איהם פינף הונדערט דאָלער. פאר דעם דאָזיגען געלט האָט מען דאמאָלסט איינגעקויפט ניט נאָר א גרויסען אייזערנעם שראַנק, נאָר מען האָט אויך נאָך איינגעאַרדענט נייע אַלמערס פאר די בערג ספרים, וואָס האָבען זיך געהאט געוואַלגערט אויף דער ערד, מען האָט איינגע-בונדען הונדערטער קאָמפלעקטען צייטונגען און זשורנאַלען, מען האָט צוגעקויפט פיל נויטיגע ספרים און די ביבליאָטעק האָט אָפ-געלעבט.

אין דעם אייזערנעם שראַנק ליגען איצטער באהאלטען די טיערסטע אַנטיקען, ספרים און כתב-יד'ן און ער הייסט נאָך עד היום „וולאדעק'ס שראַנק“.

(*) אין 1910 יאָהר האָבען אייניגע באַנדיטען זיך געהאַט אריינגעריסען אין דער שטראַשון-ביבליאָטעק, אָבער צום גליק איז דאמאָלסט קיין זאך ניט פאַרניכטעט געוואָרען.

שרה רייזען

וולאדעק — דער געדולדיגער מענש

געשריבען לכבוד זיין יובילעי.

דאָכט זיך ווי לאַנג איז דאָס געווען? אָט דאָכט זיך נעכטען. דער שטענדיגער בלויער גאָלדענער נעכטען. ווען אלץ האָט אויסגעקוקט צו זיין מעגליך. די שעהנסטע חלומות — ווירקליכקייט. איבערוואַרפען בריקען איבער ימ'ען, ברענגען גליק פאַר דער וועלט. אלץ איז מעגליך, אפילו אָפּגעבען דאָס אייגענע יונגע לעבען פאַר גליק פון דער וועלט.

איך געדענק. עם איז געווען ווינטער 1903 חנוכה צייט. איך בין געווען א לערערין אין א קליין שטעטלע מיט'ן נאָמען אוזליאן — אוזליאן איז טאקע געווען פון די גאָר קליינע שטעטלעך. איין גרויסע גאָס מיט קליינע הייזער. אָבער דערפאַר איז געווען א גרוי-סער רב אין שטעטלע. איך געדענק ווי היינט זיין הויכע פיגור, די שעהנע לאנגע באָרד. און מ'האָט וועגען איהם דערצעהלט, אז ער קען א סך לערנען, און אז אפילו מען רופט איהם אָפט אין דער גובערניע אין מינסק אויף דין תורות. איין גרויס, שעהן, ניי הויז איז יאָ געווען אין שטעטלע. אין דעם שעהנעם הויז האָט געוואוינט ר' יואל דודזשידער סווידנאווסקי, א פיינער איד, א הדרת פנים — זיין הויז איז געווען אָפען אפילו פאַר דער רעוואָלוציאָנערער יוגענט. א דאָנס זיין יונגער קלונער טאָכטער כיענקע. די כיענקע איז געווען א ליבער גוטער פיינער מענש, פאַרמאָגט הומאָר און שאַרפּיניגקייט.

הָאָט די בעסטע יונגענט פון שטעטעל זיך אלע מאָל געטראָפּען
ביי איהר.

אָט לויכטען אויף פאר מיר איהרע שווארצע טיפע אויגען. א
קוואַל פון לעבען — פון גוטסקייט. מיט טיפען צער האָב איך
באַדויערט איהר פריהצייטיגען טויט. (געשטאָרבען אין וועלט־קריג
אלס היימלאָזע, אין כאַרקאָוו, פון פּלעק־טיפּוס).

איך האָב געהאַלטען פאר מיין חוב צו דערמאָנען כאַטש
מיט א פאָר שטריבען איהר באמת ליכטיגען געשטאַלט. איז אָט איז
געווען הנוכה, א יום טוב אין שטעטעל. עם קערט די וועלט. די
יונגער טריאומפּירט! א יונגער שרייבער — א גלענצענדער רעדנער,
א פּוּעל־ציוניסט, ברוך וולאַדעק, קומט — ער וועט אויפטרעטען
אויפ'ן אָווענט. די יונגע מיידלאך האָבען זיך געפּוצט. ברוך וולאַד־
דעק א געבאָרענער פון שטעטעל דוקאַר האָט אין אוזליאן שוין
געהאַט א גרויסען שם, און אז מ'האָט נאָך דערזעהן איהם אליין —
א הויכען, א שלאַנקען, מיט א ליכטיגען שמייכל — און מ'האָט
נאָך איהם געהערט ריידען — איז געווען יום־טוב און באגייסטערונג.
נאָכ'ן אווענט שפעט אין דער נאַכט איז מען מיט לידער גענאנגען
איבער די גאַסען, מ'האָט געוואָלט, אז דער אָווענט און דער יום־טוב
זאָל זיך גאָרניט ענדיגען. איך געדענק נאָך עד היום דעם מאַרש
פון בר כוכבא, וואָס מיר האָבען געזונגען געהענדיג אהיים, און א
לאנגע צייט האָט מען גערעדט און דערמאָנט דעם יום־טוב — ריכ־
טיגער דעם העלד פון יום־טוב, ב. וולאַדעק'ן, און ניט געוואָלט פאַר־
געסען.

און אָט בין איך אין מינסק. וולאַדעק וואוינט מיט זיין ברודער
שמואל ניגער אין מינסק. זיין ברודער דניאל טשאַרני, דעם דיכטער
און שריפטשטעלער, דעם זעהר ליבען הארציגען מענשען — און פיי־
נעם דיכטער — געדענק איך ניט פון יענער צייט. איהם האָב איך
געטראָפּען אין מינסק אין 1918, אין מלחמה־צייט. די צוויי ברידער
מענדל און זאַלקינד — האָב איך געטראָפּען שוין דא אין אמעריקע.
אבער ש. ניגער'ן געדענק איך נאָך פון מינסק. איין איינדרוק איז
געבליבען ביי מיר איינגעקריצט אין זכרון. איך בין ביי זיי אויף
קווארטיר און ש. ניגער באגלייט מיך ארויס פון זייער וואוינונג. און

אונזער שמועס איז נאך ניט געענדיגט. מען רעדט וועגען ליטעראטור. איך ווייס ניט, אויב ש. ניגער האָט שוין דאן געשריבען אדער ניט, אָבער אז ער איז שוין דאן געווען א בקי אין ליטעראטור — האָב איך געזעהן — הערענדיג זיינע מיינונגען. וואונדערליך — אזוי פיל צייט — און איך געדענק, אז ער האָט גערעדט וועגען מיין ברודער אברהם רייזען — באַוואונדערט זיינע טיפזיניגע טעמעס און לידער, און הגם אברהם רייזען איז שוין דאן געווען באַריהמט און באַליבט, האָט מיך זעהר געפרעהט די מיינונג פון ש. ניגער'ן.

ביי די בערענשטיינ'ס האָב איך געטראָפּען א סך מאָל דעם יונגען וולאדעק'ן. דאמאָלט האָט ער שוין געטראָגען דעם נאָמען „לאַסאַל“, טאָקע פאַר זיין אַראַטאָרישען גרויסען טאַלאַנט. שמואל און רחל בערנשטיין — די שריפטשטעלערין יהודית — זיינען געווען פון די פאָרגעשריטענע מענשען. שמואל בערנשטיין האָט זיך געקענט טיילען מיט אַלץ, וואָס ער האָט פאַרמאָגט. זייער הויז איז געווען פאַר אלעמען אָפּען. זייער ברויט — אלעמענס ברויט. זייער היים — ווער עס האָט באַדארפט האָבען א היים האָבען זיי געגעבען. האָט עס געמעגט זיין א בונדיסט און א סאָציאַליסט־דעוואָלוציאָנער, און א פּוּל־ציוניסט און סתם אַ מענש, וואָס וואָגעלט און האָט ניט קיין היים — ביי די בערנשטיינ'ס האָט ער געקענט קומען שפעט אין דער נאַכט, אָנקלאַפּען און דער גרויסער ברוינער דיוואַן האָט אויף איהם געוואַרט!

ווען מ'זאָל זיך באַדארפּען אָפּשטעלען אויף דעם הויז פון די בערנשטיינ'ס און גענוי צו באַשרייבען, וואָלט עס פאַרנעמען צופיל פּלאַץ. אבער ניט דערמאָנען איז שווער! ווייל אזעלכע הייזער זיינען חרוב געווארען און זיך ניט אויפגעבויט צוריק. און שמואל בערנשטיין, וועלכער איז געשטאָרבען אין 1916, יונג, פון שווינדזוכט איז ווי דערמאָנט מען ניט זיין נאָמען? איז אין דעם גאָסטפּריינד־ליכסטען הויז פון די בערנשטיינ'ס האָב איך געטראָפּען ב. וולאדעק'ן אויך פאַר זיין אָפּפאַרען אין אמעריקע. דאָ אין רוסלאַנד, טראָגענדיג דעם נאָמען לאַסאַל — שוין האָבענדיג געזעסען אין טורמע — איז געווען צו געפּעהרליך צו פאַרבלייבען.

וולאדעק איז אָפּגעפאַרען אין אמעריקע. די יונגענט האָט זיך

צושפרייט איבער אלע ווינקעלאך פון דער וועלט. פון וולאדעק'ן קומען אָן גרוסען. זיין קאַריערע וואקסט. ב. וולאדעק איז אן ארבייטער פירער. אָבער איך אליין בין שטענדיג געווען ווייט פון פּאָליטיק און סיי ווי וואָלט איך ניט געקענט אָפּשאצן די גרויסע ארבייט פון ברוך נחמן וולאדעק — דאָס איז געווארען אָפּגעשאצט און אָפּגעשעצט פון אַנדערע.

מײן קורצער נאָטיץ וויל בלוז נאָר אָנווייזען אויף צוויי וואונדערליכע מעלות פון וולאדעק'ס פּערזענליכקייט. איך האָב גראָד געהאַט די מעגליכקייט איהם קענען לערנען דאָ אין אמעריקע. איך האָב געטראָפּען ב. וולאדעק'ן אין זיינע וואָכעדיגע שעה'ן פון זיין אַמט — אין זיינע יום־טוב'דיגע אויף אַ פּאָר באַנקעטן — און וואָס איך האָב באַמערקט און באַוואונדערט איז וולאדעק'ס גרויסע פּריינד־ליכקייט און געדולד.

איך האָב ניט באַמערקט, קיינמאָל ניט באַמערקט, אז ב. וולאדעק זאָל ווען עס איז ווערען ביז — אומגעדולדיג צו אַ באַזוכער. מעג ער זיין פּאַרנומען, מיד, מעג ער זיך איילען — ער וועט צו דעם באַזוכער זיין געדולדיג. געדולד און פּריינדליכקייט, צוויי מידות, וואָס מאַכען ניט נאָר גוט אַ מענשען, נאָר אפילו גרויס. און די מעלות פּאַרמאָנט ב. וולאדעק.

און איצט צו ברוך וולאדעק'ס יובילעי וויל איך איהם ווינשען לאַנגע יאָהרען און גרויס זאָלען אויך זיין די אויפטוען, וואָס וועלען קומען ווייטער.

באגריסונג פון וולאדעק'ס ערשטן רעדאקטאָר אין אמעריקע

באגריסענדיג וולאדעק'ן צו זיין פופציגסטען געבורטסטאָג יום טוב דערמאָן איך זיך, אז איך בין געווען זיין ערשטער רעדאקטאָר אין אמעריקע. דאָס איז געווען אין דעם „ארבייטער“, פון וועלכען דוד פינסקי און איך זיינען געווען די רעדאקטאָרען. אויך פון נאָך שרייבער, וואָס פאַרנעמען יעצט אָנגעזעהענע פלעצער אין „פאַרווערטס“ בין איך געווען דער ערשטער רעדאקטאָר. צווישען זיי זיינען צביון, לייליפוט און אַנדערע.

פאַר מיר זיינען מיטאַרבייטער געווען קאַלעגען, חברים. אזוי איז עס געווען אין דעם „ארבייטער“, און אזוי איז עס אויך געווען אין אַנדערע צייטונגען אונטער מיין רעדאקציע. קאָנווענציע אַנעל ווערט אַ רעדאקטאָר באַטראַכט ווי אַ רבי, און זיינע מיט אַרבייטער ווי תלמידים. איך האָב זיך קיינמאָל אזוי ניט באַטראַכט. אָבער אויב איך בין עס געווען, האָבען מיך מיינע תלמידים ווייט אַריבערגעיאָגט. איך נעם דאָס אָן פאַר אַ גוטען סימן — אַ באַ-ווייז, אז אי דער רבי איז געווען גוט אי די תלמידים; און די תלמידים מסתמא נאָך בעסער.

מיינע קאַלעגען, די וואָס האָבען אונטער מיין רעדאקציע אָנגע-הויבען זייערע זשורנאַליסטישע טעטיגקייטען אין אמעריקע, זיינען אין מאַנכע פרטים אַוועק אויף אַנדערע וועגען ווי מיינע. מאַנכע פון זיי האָבען אפשר פאַרגעסען אונזערע אַמאָליגע חב'ר'שע באַציהונג-גען. איך וועל זיי שטענדיג געדענקען, ווייל איך חלום אימער פון אַ צייט, ווען מעגשען וועלען זיך פאַנאָנדערגעהן אין זייערע מיינונגען

און איבערצייגונגען, און אפילו גרינדליך זיך פאנאנדערנעהן, און דאך אנהאלטען מענשליכע, ציוויליזירטע באציהונגען צווישען זיך. וולאדעס האָט גרויסע פעהיגקייטען אין פארשיידענע הינזיכטען. אָט די פעהיגקייטען זיינע האָבען דעם וועניג באַקאנטען יונגען פראַנט, ווי וולאדעס איז עס געווען בשעת איך האָב איהם געטראָפּען צום ערשטען מאָל, געבראַכט צו זיין איצטיגער הויכער שטעלונג אין דער אידישער וועלט און אין דער אַרבייטער וועלט. און איינע פון זיינע פעהיגקייטען איז צו האָבען מענשליכע באַציהונגען צו געגנער.

איך געה זיך אָפט פאנאנדער מיט וולאדעס'ן, און אַמאָל גאַנץ שאַרף, און מאַנכעס מאָל פאַרשאַפט ער מיר אויך גרויס עגמת נפש. אָבער ער באַזיצט די מעלה פון אויפהאַלטען פריינדליכע באַציהונגן גען מיט געגנער. און דאָס איז אַ גרויסע זאַך.

אַלס זיין ערשטער רעדאַקטאָר אין אַמעריקע קום איך צו וולאַ-דעס'ן מיט אַ חבר'שען מזל טוב צו זיין געבורטסטאָג יום טוב. עס וועלען זיכער אויך ווייטער זיין חלוקי דעות צווישען אונז, אָבער מיר וועלען זיך ווייטער טרעפּען אין אונזערע געזעלשאַפטליכע אַר-בייטען.

באגריסונג פון פאריזער „האיאס“ קאמיטעט

HIAS-JCA EMIGRATION ASSOCIATION

PARIS (81), December 5th, 1935.

HICEM

35, RUE DE LA BIENPAISANCE

ADR TÉLÉGRAPHIQUE : HICEM
TÉLÉPHONE
LABORDE 62-56 ET 57

EM/EM

Mr. B.C. V l a d e c k
c/o "Hias of America"

New York

Dear Sir,

Our Board of Directors, on its last meeting, expressed its best and warmest congratulations on the occasion of your 50th birthday, and we are very much pleased to transmit you the same.

We know how much you succeeded in imposing your authority upon press and with which devotion you are serving Jewish social work in general and assisting Jewish immigrants particularly, your activity bringing precious help to Hias and Hicem.

Expressing you our full gratitude and appreciation of your activity, we beg to remain

Very sincerely yours,

פאריז, דעצעמבער 5, 1935

מ. ב. וולאדעק האיאס אין אמעריקע, ניו יארק.

ווערטעהר פריינד :

אונזער דירעקטארען ראטה, האט אויף זיין לעצטער זיצונג אויסגעדרוקט די בעסטע און וואריסטע ווישונגען צו דער געלעגענהייט פון אייער 50סטע געבורטס טאג, און מיר זיינען זייער צופרידען אייד דאס איבערצוגעבען.
מיר ווייסען ווי ווייט אייד איז געלונגען אויסצואיבען אייער איינפלוס אויף דער פרעסע און מיט וואס פאר אן איבערגעבענהייט איהר דינט דער אידישער געזעלשאפטליכקייט בכלל און אין דער הילף צו די אידישע אימיגראנטען בפרט. אייער טעטיגקייט בריינגט אונגעצבארע הילף דעם „האיאס“ און „היקעם“.
אויסדריקענדיג אייד אונזער טיפסטע דאנק און אנערקענונג פאר אייער טעטיגקייט, פארבלייבען מיר איבערגעבענסט אייערע
עדווארד אונגער.

וולאָדעק און די „אַרטי“ - באַוועגונג

עס איז שוין כמעט 14 יאָהר זינט איך האָב צום ערשטען מאל זיך באַקענט מיט ברוך וולאָדעק'ן. איך בין געקומען דעמאָלט, אין אָנהויב פון 1922, אַלס דעלעגאַט פון דעם „אַרט“-פאַרבאַנד זוכען אין אמעריקע פרישע סימפאטיעס און נייע פריינט. מייע אַלטע באַקאַנטע פון רוסלאַנד, וואָס האָבען מיך באַגע-גענט אויפ'ן שיף, האָבען מיר באַלד געזאָגט, אז ב. וולאָדעק — דאָס איז די ערשטע טיר, וואָס אונזער דעלעגאַציע דאַרף דאָרט אָנקלאַפּען. ער — האָבען זיי ערקלערט — וועט אייך פאַרשטעהן „אויפ'ן וואונק“, ער וועט אייך שוין אַלצדינג אָנווייזען, ער וועט געוויס באַלד זיין מיט אייך.

די נביאות איז ניט געווען קיין אומבאַגרינדעטע. דער טעות איז נאָר געווען אין דעם טעמפּאָ. פאַרשטאַנען האָט אונז וולאָדעק טאַקע זייער גיך, און מיט דער זעלביגער גיכקייט האָט ער אונז באַזאָרגט מיט אדרעסען, מיט א צעטעל פון פּאַסיגע מענשען... נאָר אין איין פרט איז דער געניטער דעמאָקראַטישער טוער געווען זייער פּאַרזיכטיג: — אין דער פּראַגע פון ווערען איינער פון אונזערע פּי ר ע ר. העלפּען, געבען עצות? „יע“. ארויסטרעטען מיט א רעדע אָדער שרייבען אן אַרטיקעל? „געוויס אויך“. ווערען א מיט-גליד פון קאָמיטעט? „דאַרף מען נאָך באַטראַכטען“. נעמען אויף זיך די אָנפירונג פון דער אַקציע? „ניין, דאָס ניט, נאָר ניטאָ וואָס צו ריידען“. ער וועט זוכען פאַר אונז אַנדערע קאַנדידאַטען.

עס זיינען אבער פאַרביי 6-7 יאָהר. פאַר דער צייט האָט ב. וולאָדעק גענומען א זייער לעבעדיגען אַנטייל אין דער אַרבייט פון „אַרט“, באַזוכט „אַרט“-אינסטיטוציעס בעת זיינע רייזען קיין איר ראַפּע, איז געשטאַנען אין אן ענגען קאָנטאַקט מיט די פאַרטרעטער

פון „אַרט“, וואָס זיינען געקומען קיין אמעריקע, און האָט ניט אויפֿ-
געהערט זיך צו אינטערעסירען מיט די פּראָבלעמען פון „אַרט“.

ניט איין מאָל איז איהם אויסגעקומען אין זיינע עפענטליכע
ארויסטרעטונגען אנטוויקלען דעם געדאנק פון קאָנסטרוקטיווער הילף,
פון פּראָדוקטיווער ארבייט, פון איבערבויען דאָס אידישע ווירט-
שאפטליכע לעבען אויף נייע יסודות. און — וואָס מעהר ער איז
אריינגעצויגען געוואָרען אין די אלע פראגען, אלץ מעהר איז פאר
איהם קלאָר געוואָרען, אז פאר די אידישע ארבייטערשאפט מוז גע-
שאפען ווערען א באַזונדער קאַנאַל, דורך וועלכען ס'זאָל קענען צו-
פליסען דער צושטייער, וואָס די אמעריקאנער ארבייטער־קרייזען ווע-
לען געבען פאר זייערע אייראָפּעאישע ברודער. אָבער א נייע הילפס-
אַקציע דאַרף געבויט ווערען אויף נייע יסודות — ניט זאַמלען געלט
פאר „שטיצע“, נאָר שאַפען געצייג פאר פּראָדוקטיווער ארבייט.
אין 1928 ווערט וולאַדעק דער הויפּט־פירער פון פיפעלס־געצייג-
קאמפּיין לטובת דעם „אַרט“. אין 1932 גיסט זיך די אָרגאַניזאַציע
פון געצייג־קאמפּיין צונויף מיט דעם אמעריקאנער „אַרט“, — און
דער פּאַרזיצער פון דער פאראייניגטער „פיפעלס־אַרט־פּעדראַציע“
ווערט ברוך וולאַדעק.

10 יאָהר האָט געדויערט, ביז ער האָט זיך אנטשלאָסען איבער-
נעמען דעם פּאַראַנטוואָרטליכען פּאַסטען, אָבער ער האָט דאָס שוין
איצט געמאָן מיט'ן פולען באַוואוסטזײַן.

אַ דאַנק ב. וולאַדעק'ן און א ריי אנדערע ארבייטער־פירער און
פארשידענע געזעלשאַפטליכע כחות, וואָס וולאַדעק האָט אריינגע-
צויגען אין דער ארבייט, האָט זיך אַנטוויקעלט אן אויסגעצייכענט
אָרגאַניזירטע פּאַלעס־באַוועגונג. עס זיינען אָפּגעהאַלטען געווארען
א ריי גרויסע קאָנפּערענצען וועגען ווידעראויפבוי, געצייג, א. א. וו.,
וואָס האָבען געוועקט דעם אינטערעס פון דער ברייטער אידישער
געזעלשאַפטליכקייט.

קיין וואונדער ניט, אז די באַמיאונגען פון דער באַנייטערטער
פּריוויליגער ארמיי — אונטער ב. וולאַדעק'ס אָנפירונג — האָבען
געבראַכט באַדייטענדיגע מאַטעריעלע רעזולטאַטען. טויענדער אידי-
שע דעקלאַרירטע פאַמיליעס זיינען פּאַרזאָרגט געוואָרען אין רוסלאַנד
און פּוילען מיט מאָדערנע געצייג, האָבען באַקומען די מעגליכקייט

זיך פארנעמען מיט א נייעם סאָרט מלאכה און... געקענט „מאָכען א לעבען“.

ניט געקוקט דערויף, וואָס וולאָדעק געהערט צו די פארנומענסטע מענשען אין אמעריקע, וואָס ביי איהם זיינען די מינוטען באמת געזעהלטע, האָט ער פאר אַט דער אויפגאַבע תמיד געפונען צייט.

א זייער וויכטיגער שטאַנדפונקט, וועלכען ב. וולאָדעק האָט געזוכט שטענדיג צו פארטיידיגען אין זיינע „אַרט-רעדעס, איז גע- ווען דער געדאַנק וועגען דעם חוב, וואָס די אידישע אַרבייטערשאַפט און ברייטע דעמאָקראַטישע שיכטען אין אמעריקע האָבען צו דערפֿי- לען לגבי זייער אַלטער היים אין מזרח-אייראָפּא.

אן אנדער ליבלינג-געדאַנק פון ב. וולאָדעק וועגען דער „אַרט- באַוועגונג איז — ווי צו שאַפען די באַזע, אויף וועלכע די „אַרט- באַוועגונג דאַרף זיך שטיצען אין אמעריקע? לויט זיין מיינונג דאַרף די „אַרט-אַרבייט געטאָן ווערען געמיינזאַם סיי פון די פאַר- טרעטער פון אַרבייטער-אַרגאַניזאַציעס, סיי פון די לאַנדסמאַנשאַפטען, סיי פון דעם אזוי גערופענעם מיטעל-קלאַס. זיי קענען זיך גראַד ביי דער טעטיגקייט פאַראייניגען. ס'איז געוואונשען, — האָב איך אָפט געהערט פון איהם, — זיי זאָלען זיך געוואוינען שטעהן ביי דער אַרבייט איינער צוזאַמען מיט דעם אנדערן, זיך דערנענטערען און בכלל זוכען העלפען איינער דעם אנדערען אין זייערע פּראָבלע- מען.

ב. וולאָדעק געהערט צו די אמעריקאַנישע פּאָליטישע און געזעל- שאַפטליכע טוערס, וואָס זייער וועלט-אַנשוואונג און מעטאָדען פון סאָציאַלער אַרבייט שטעהן ניט אויף איין אָרט, ווערען ניט פאַרגלי- ווערט אויף אייביג... דאָס העלפט איהם זעהר אין דער פּראַקטישער אַרבייט ביים זאַמלען געלט-מיטלען, ביים אַרגאַניזירען פאַרזאַמלונגען, אין זיינע פּראָפּאַגאַנדע-רייזען, ביים צוציהען נייע מענשען א. א. וו. ער האָט די מעגליכקייט אויסצונוצען זיין גרויסע השפּעה אויף דער אַרבייט פון „אַרט-פאַרבאַנד. א דאַנק זיין טאַקטישער באַזיר- אונג האָט זיך פון ביידע זייטען ים געשאַפען אַן אַטמאָספּערע פון געגענויטיגען צוטרוי, וואָס גאַראַנטירט דעם „אַרט" די ווייטערדיגע פּרייע אַנטוויקלונג און אומגעשטערטע זעלבסטבאַשטימונג.

וולאַדעק דער ישיבה בחור און דער רעוואָלו- ציאָנער אין מינסק

צום פופציג יאָהריגען יובילעאום פון גענאָסע ב. וולאַדעק וויל איך זאָגען, אז איך, ווי יעדער איינער וואָס קען איהם פון די אינגסטע יאָהרען אָן, פיהלט זיך שטאַלץ מיט דעם וואָס פון איהם האָט זיך ענטוויקעלט אלס מענש, אלס גענאָסע, און אלס קאָלעגע. כאָטש איך האָב פיינט דעם שטענדיגען באַנקעט-וואָרט „א כבוד“, מוז איך דאָך זאָגען, אז עס איז אַ כבוד פאַר די אָרגאַניזאַציעס און פאַר די שיכטען און קלאַסען פון דעם אידישען לעבען, וועלכע ווערען רעפּרעזענטירט דורך איהם.

געווען אַמאָל אַ צייט ווען אין דער נאָר וואָס אָפּגעברענטער „טאָטערשער שול“ אין מינסק האָט זיך ווידער פאַרמירט די ישיבה אונטער דער פירערשאַפט פון רב לייב און רב שלמה — די צוויי ראשי הישיבה. דאָן האָט מיין מאַמע מיך געבראַכט פון דער שטעטעלע ראַקאָוו קיין מינסק וואו איך בין אָנגעקומען לערנען אין דער ישיבה פון דער דאָזיגער „טאָטערשער שול“. אין יענעם זעלבען אָנהויב זמן האָט נאָך אַ מאַמע פון דער שטעטעלע דוקאַר געבראַכט איהרען אַ זון קיין מינסק און איהם אויך אריינגעגעבען לערנען אין דער זעלבער ישיבה. יענער מאַמע'ס אינגעל האָט גע- הייסען ברוך, וועלכער האָט זיך גערופען צווישען די פאַר הונדערט קלויזניקעס, „דער דוקאַרער“, און איך האָב געהייסען בערל, וועל- כען מען האָט גערופען „דער ראַקאָווער“. דאָס איז געווען מיין ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט אונזער איצטיגען גענאָסע ב. וולאַדעק. האָבען מיר ביידע צוזאַמען מיט נאָך קלויזניקעס געלערענט גמרא, „געגעסען טעג“ ביי די שול בעלי בתים, געלעבט אַ דריי פיר

יאָהר אַ קלויזניק'ס לעבען; מיר האָבען זיך צושיידט, און ווי אלע יענע חברים פון דער פריהסטער יוגענד איז יעדערער פון אונז אוועק אין זיינע באַזונדערע וועגען פון לעבען.

ווי דער שטייגער, געדענקט מען ניט גענוי יעדען איין חבר פון א שולע. „דעם דוקאָרער“ האָב איך יע זייער גוט געדענקט, ווען איך האָב שוין מיט דער ישיבה גאָר ניט געהאט צו טאָן, און ווען איך בין שוין זאָגאר געווען א געגנער פון ישיבות און פון אלעס וואָס האָט געהאט צו טאָן מיט דעם אלטען אידישען לעבען. איך בין געוואָרען, ווי עס איז דאָן געווען די מאָדע ביי אויפגעקלערטע קלויזניקעס, אַן אַפיקורס. דאָן בין איך געוואָרען אַן אַרכייטער און אַ פאַרקאָכטער בונדיסט. „דעם דוקאָרער“ האָב איך אָבער שטענדיג גוט געדענקט, ווייל ער איז געווען זייער א געראָטענער אינגעל, א גוטער קאָפּ, „אַן אַומסטענדיג סטודענט“ אין דער ישיבה.

איין מאָל, אַן אווענט, אויף דער מינסקער גובערנאַטאַרסקער גאַס, וואָס איז געווען די „בירזשע“ פון דער אידעאָליסטישער יוגענד, האָב איך דערזעהן „דעם דוקאָרער“ אויף דעם ציוניסטישען טראַג-טואַר. די צוויי זייטען פון דער גאַס איז געווען צומיילט אויף צוויי „בירזשעס“. אויף איין זייט איז געווען די „בירזשע“ פון דעם „בונד“, „איסקרא“, סאָציאַליסטען-רעוואָלוציאָנערען, און אויף דער צווייטער זייט איז געווען די „בירזשע“ פון די פּועל־ציון, „עסע־סאָפּעס“ און אנדערע נאַציאָנאַליסטישע אידישע ראַדיקאַלען.

ס'איז געווען א פּרעכטיגער ווינטערדיגער אווענט. די צוויי „בירזשעס“ האָבען געזשומעט איינע אנטקעגען די אנדערע מיט רעוואָלוציע און אידישער גאולה. איך בין געווען זייער פאַרהאוועט מיט מינע בונדיסטען, אומגעגאַנגען היין און צוריק און געשמעסט און געקאָכט זיך וועגען פטור ווערען פון דעם צאַר, און איך האָב ניט ארונטערגענומען מינע אויגען פון דעם „דוקאָרער“, וועלכער האָט דאָרטען אויף יענער „בירזשע“ זייער שטאַרק געהאוועט וועגען אויסלייזען דאָס אידישע פּאָל און דאָן ערשט מאַכען פאַר זיי אַ סאָציאַליסטישע אָרדענונג אין א אידישער לאַנד.

„דער דוקאָרער“ איז דאָן געווען א הויך־געוויקסניגער דאָרער בחור'ל; איך געדענק גענוי, אז ער האָט דאָן געטראָגען א הויכליכע ליכטיגע באַראַשקענע קוטשמע, א שאַלעק אויפ'ן האַלז — פאַר

וואָרפּען איין ברעג פון פּאַרנט און א צווייטען אויף דער פּלייצע. איך בין צו איהם ניט צוגעגאנגען. ער איז ניט געווען קיין בונד דיסט, און איך האָב ניט געקענט „פּאַראַטען“ מיין פּאַרטיי אריבער צוגעהן אהינצו אויף דער „פּינדליכער בירושע“. אָבער זיין ער שיינען אויף דער „בירושע“ פון דער ראַדיקאַלער נאַציאָנאַליסטישער יוגענד, האָט מיר זייער דערפרעהט. איך האָב ליב געהאט „דעם דוקאַרער“; איך האָב פּאַרעהרט זיין גוטען קאַפּ, און עס האָט מיר הנאה געטאָן וואָס ער איז כאַטש דאָ ביי די נאַציאָנאַליסטען, וואָס ער איז ניט פּאַרבלִיבען „א טאָג עסער“.

איך האָב זיך גענומען נאָכפּרעגען ביי אייניגע באקאנטע, וועלכע האָבען אויך געקענט ברוך טשאַרני, ווי „דער דוקאַרער“ האָט שוין דאן געהייסען, וואָס ער טוט איצט. מען האָט מיר געזאָגט, אז ער לערענט זיך; ער געהט אויף קורסען. האָט עס מיר ווידער הנאה געטאָן.

אין אייניגע מאָנאַטען ארום, דאָס איז געווען אין אָקטאָבער, בין איך אַרויס פון דער מינסקער טורמע נאָך אַפּזיציען אַ האַלב יאָהר פאַר באַלאַנגען צום בונד. אין דער זעלבער וואָך וואָס איך בין אַרויס פון דער טורמע, איז ברוך טשאַרני אַריינגעזעצט געוואָרען אין דער זעלבער טורמע. מען האָט איהם ארעסטירט אַלס רעוואָלוציאָנערען אידישען נאַציאָנאַליסט, אַלס פּועל־ציון, און ווען ער איז אַרויס פון דער טורמע, איז ער שוין געווען א פּולשטענדיגער בונדיסט. אין א קורצע צייט ארום בין איך ווידער געווען זייער א נאָהענטער חבר מיט „דעם דוקאַרער“. איך בין געקומען צו אַ בונדיסטישער „סכאָדקע“ און איך האָב זיך דאָרטען געטראָפּען מיט ברוך טשאַרני, וועלכער איז פּאַרגעשטעלט געוואָרען אַלס אַ נייע וויכטיגע קראַפט אין אונזער באַוועגונג.

עס איז מיר פּאַרשפּאַרט צו דערצעהלען וועגען וואַדעק'ן אַלס בונדיסטישער טוער און מאַרטירער. אַלע ווייסען זיין באַדייטענדע אַרבייט אין אַלע ראַיאָנען פון דעם בונד'ס טהעטיגקייט. איך וויל נאָר דערמאָנען איין מאָמענט פון ברוך טשאַרני'ס מאַרטירערשאַפט און וואָס איך האָב אין יענעם מאָמענט געפּיהלט. ס'איז געווען אין מינסק א טאָג פון דעמאָנסטראַציעס, און וואַדעק איז געשייקט

געוואָרען פון בונד צו ריידען פאר ארבייטער ערגעץ ארום די „קאָזשעוונעס“ (נאַרבאַרניעס). מען האָט איהם פון דאָרטען גע-
בראַכט א צושניטענעם, א צובלוטיגטען. ביי אלעמען האָט עס גע-
הייסען, נאַטירליך, קאַמף, רעוואָלוציע. איך האָב אָבער געקענט
משאַרני'ן אלס ברודער, אלס איידעלער, געצערטעלער יתום ביי
זיין מאַמען. איך האָב דאָן פאַרנעסען די טרייסט-ווערטער קאַמף
און רעוואָלוציע. איך בין אַרומגעגאַנגען אַ פּאָר טעג זעהר אַ פאַר-
טרויערטער.

ווידער זיינען געפלאָסען די טעג, וואַכען, מאַנאַטען און יאָהרען
און איך האָב זיך געטראָפען מיט „דעם דוקאַרער“, גענאָסע ברוך
משאַרני-וולאַדעק, אין אמעריקע. ער איז געקומען אין אמעריקע מיט
אַ פּאָר יאָהר שפּעטער פון מיר. די פּאָר יאָהר איידער ער איז געקומען
קיין אַמעריקע, האָב איך געהאַט גערוסען וועגען איהם סיי פון זיין
אַרבייט אין דער בונדיסטישער באוועגונג אין רוסלאַנד, און סיי
פון זיין באטייליגען זיך מיט ליטעראַרישע ארבייט אין פאַרשידענע
זשורנאַלען.

דאָן, ווען וולאַדעק איז שוין געווען אין אמעריקע, האָב איך
אַנגעהויבען „קוואַקטשען“ אויף ליטעראַטור. איך האָב וולאַדעק'ן
געגעבען איבערלייענען איינע פון מיינע זאַכען וואָס איך האָב דאָן
געהאַט אָנגעשריבען, און נאָך ניט געדרוקט. אין די ליטעראַרישע
ספּערען בין איך געווען אומבאַקאַנט.

נאָכדעם ווי ער האָט איבערגעלייענט מיין „זאַכעלע“, האָט ער
מיר צוגעשריבען אויף א קאַרטעל פּאָלגענדע ווערטער: „בערל,
ס'איז אַ רוה אין זייער טאַטען אַרײַן. די זאַך איז דאָך זעהר
גוט“.

ער האָט די „זאַכעלע“ מיינע איבערגעגעבען גענאָסע א. ש.
זאַס, וועלכער איז דאָן געווען דער רעדאַקטאר פון דער סאַציאַל-
ליסטישער וואַכענשריפט „די אידישע אַרבייטער וועלט“, וועלכע איז
ערשינען אין שיקאַגאָ, וואו דאָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרען.

אי, הייסט ער, אַז איינער פון די וועלכע האָבען מיך אַנטדעקט
אַלס שרייבער, און טאַקע אלס נאָר דער ערשטער וואָס האָט מיר
צוגעפירט צו דער שרייבער חלאת, וואָס רופט זיך דרוק, איז געווען

„דער דוקאָרער“, מיט וועמען איך האָב געגעסען „טעג“ ביי די בעלי בתים פון טאָטערשער שול.

ווידער האָב איך זיך געטראָפּען מיט ברוך טשאַרני-וואַלדעק ביי איין אַרבייט, ביי איין און די זעלבע אָרגאַניזאַציע, ביים „פּאַר-ווערטס“. פון דאָן אָן האָבען מיר זיך שוין ניט געשיידט.

צו זיין פּופּציג יאָהריגען יובילעאום וועלען זיכער פילע גענאָד סען, שרייבער און דיכטער געבען אן אָפּשאצונג פון וואַלדעק'ס גרויסען פּאַרנעם אין אידישען לעבען, אין סאָציאַליסטישען לעבען און אין דעם אמעריקאַנישען לעבען אין אלגעמיין. עס וועלען זיכער זיין אָפּהאַנדלונגען וועגען די פיל זייטיגע פּייהינקייטען פון אונזער יובילאַר, דעם ליבען און טאַלאַנטפולען וואַלדעק. איך וויל דאָ פאַר-ענדיגען מיין ערינערונגס-אַרטיקעל וועגען וואַלדעק'ן מיט פּאַלגענדע ווערטער: מיר אַרבייטען צוזאַמען; מיר זעהען זיך אלע טאָג; מיר זיינען ביידע צוזאַמען אויפגעוואַקסען ווי חברים, ווי גאָר נאָהענטע פון אינגעלעווים אויף, און אונזערע באַציהונגען זיינען עד היום יום-טוב'דיג. מיר זיינען זייער אינטימע חברים און צו דער זעלבער צייט, ווען מיר דערזעהען זיך — אָפּטמאָל צעהן מאָל אַ טאָג — איז ער פאַר מיר נאָך אלץ צו יעדען מאָל זעהן זיך א יום טוב. דאָס איז דערפאַר וואָס זיין נשמה, זיין גאַנצע פּערזענליכקייט, איז אַזאַ וויר-דיגע דאָס ווען איך באַגעגען זיך מיט איהם, מוז פאַרשווינדען דער טעגליכער אָנדערוואַכען. זיין יובילעאום איז א יום טוב פאַר דער אידישער אַרבייטער באַוועגונג, און זיין פּערזענליכקייט איז אַ שטענדיגער יום טוב פאַר די מענשען וואָס קומען מיט איהם אין נאָהענטער באַרירונג.

אונזער ברכה — אונזער וולאדעקין

(א באַגריסונג פון דער טאַציאליסטישער און ארבעטער באַוועגונג אין רומעניע.)

אין נאָמען פון דעם אַלגעמיינעם אידישען ארכיטער „בונד“, אין נאָמען פון דעם אידישען ארכיטער בילדונגס-פאַרבאַנד „מאַרגנ-רויט“ — אין רומעניע און אויך אין מיין אייגענעם נאָמען שיק איך פון דעם ווייטען מעקסיקא אונזער טייערען חבר און פריינט ב. וולאדעק צו זיין פופציג יאָהריגען יובילעאום אונזערע הארציגסטע ברכות. איך בין פאַרליבט אין וולאדעק'ן, און ווי יעדען שטארק פאַר-ליבטען איז שווער צו ריידען וועגען זיין ליבע. ער וויל ניט פאַר-שוועכען זיינע נשמה געפיהלען אין פשוט'ע בשר ודם ווערטער. דאָך ווי פאַרשווייגט מען אזא וויכטיגען דאטום, ווי אַ פופציג יאָהריגען יובילעאום!

וולאדעק איז פאַר מיר, פאַר אונז רומענישע אידישע סאַציאַליסטען אַ קאפיטעל געשיכטע פון אונזער ארכיטער באַוועגונג.

אויב דאָס אַרומע רומעניע פאַרמאָגט היינט איינע פון די שעהנסטע אין דער אידישער וועלט קולטור-פאַלאַסטען איז דאָס אין גאַנץ גרויסע פּראָצענטען צו פאַרדאַנקען אונזער בעל-היובל. איך מיין דאָס ארכיטער קולטור-הויז „מאַרגנרויט“ אין טשערנאָוויץ. מען זאָגט בנשימה אחת קולטור-הויז „מאַרגנרויט“. מע דאַרף זעהן מיט אייגענע אויגען דעם דאָזיגען גראַנדיעזען קולטור-טעמפל. צוואַנציג גרויסע, ליכטיגע שול-קלאַסען, דריי גרויסע ווערקשטאַטען, אַ גרויסע אידישע ביבליאָטעק און לעזע-זאַל „וולאַדימיר מעדעם“, אַן אַרבעטער קלוב און פאַלקס-אוניווערסיטעט „דר. יעקב פּיסטינער“, אַ היים פאַר „ייגנא בונד“ און אַזוי ווייטער. אחרון, אחרון חביב — אַ מאָדערנער אידישער טעאטער, וואָס פאַרמאָגט העכער צוועלף הונד דערט זיי-פּלעצער. געסט פון דער גאַרער וועלט באוואונדערען דעם דאָזיגען קולטור-בנין. דאָס אינגאַנצען איז געשאפען געווארען אין משך פון צעהן יאָהר אין אַ גאַנץ גרויסער מאָס אַ דאַנק וולאדעק'ן.

מיט וולאדעק'ן האָבען אַ סך מיטגעארבייט, מיטגעהאָלפֿען, אָהן וולאָדעק'ן וואָלט דאָס געוויס ניט צושטאַנד געקומען.

ביים רודער איז געשטאַנען אונזער טייערער, געטרייער קאַפיטאַן ב. וולאָדעק. אין אַ שטורם, אין אַן עת צוה האָב איך געוואוסט, אַז איך האָב אַ זיכערן מקום מקלט, דאָס איז ביי וולאָדעק'ן אין אָפּים, וואו עס האָט זיך שטענדיג געפונען אַ האַרץ, וואָס האָט אונז מיט געפיהלט, אַ קלאָרען מח, וואָס האָט געטראַכט פאַר אונז און אַ ליבען ספּעציפּישען וולאָדעק שמייכעל, וואָס האָט געוואַרימט און געטרייסט.

צוועלף יאָהר זיינען אוועק אין דער אייביגקייט צייט די רומען-נישע אידישע ארבייטער באוועגונג לעבט אין זכות פון אמעריקע. אין דער צייט בין איך געווען דאָ פינף מאָל און דר. קיסמאַן צוויי מאָל. דאָס לעצטע מאָל אין 1935, ווי דאָס ערשטע מאָל אין 1923 טען יאָהר געפונען די זעלבע פּאָטערליכע שטיצע ביי וולאָדעק'ן. באמת אַ ים פון שעהנע אָנגעזאַמעלטע זכרונות וועגען אונזער ארבייט אונטער דער השגחה פון אונזער טייערען בעל-היובל, איינציגע עפּיזאָדען, וואָס קלינגען פשוט לעגענדאַריש. דערווייַל איז דאָס תורה שבעל פה. איך פאַרזיכער אונזער וולאָדעק, אַז צו זיין פינף-און-זיבעציגסטען יובל וועלען מיר דאָס ארויסגעבען אין אַ ספּעציעלען בוך וועגען דער געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער באוועגונג אין רומעניע. און ווייַל וולאָדעק איז אַ גרויסער העומד בדיבורו, מוז ער אונז צוזאָגען, אַז ער וועט מיט אונז צוזאַמען פּראַווען זיין פינף-און-זיבעציגסטען געבורטס-טאָג.

געזאָגט, אַז וולאָדעק איז העומד בדיבורו. איך ווייס ניט, ווי ווער, אָבער איך שעץ זעהר הויך אַ מענשען, וועמענס וואָרט, אַן הבטחה איז ביי איהם אַ הייליגטום. וולאָדעק'ס פינקטליכקייט מעג גענומען ווערען פאַר אַ שעהנעם מוסטער.

איך וואָלט באַגאַנגען אַן עולה ווען איך זאָל אויך ניט באַגריסען וולאָדעק'ן אין נאָמען פון אונזערע הונדערטער און הונדערטער קינדערלאך און יונגוואַרג, וואָס האָבען געפונען אַ שול און היים אין די ווענט פון אונזער קולטור-הויז „מאַרגנרויט“.

אין קאַלטען, פּראַסטיגען רומעניע מיינט דאָס מעהר ווי אַ סך! געזונט און אריכות ימים אונזער בעל-היובל! זאָל ער דערלעבען נחת אין אונזער בשותפות'דיגער סאַציאַליסטישער אַרבייט!

אַ באַגריסונג פון בונדישען קלאָב אין ניו יאָרק

אונזערע הארציגע באַגריסונגען צום 50-יאָהריגען יוביל-
לעאום פון חבר וולאָדעס.

מיר זיינען צופרידען און שמאַלץ, וואָס חבר וולאָדעס איז צו
זיינע 50 יאָהר פונקט אזא געטרייער און איבערגעגעבענער בונדיסט
ווי ער איז געווען צו 20 און 25 יאָהר.

צעהנדליגער יאָהרען זיינען אוועק זינט חבר וולאָדעס האָט זיך
אין געוועזענעם צאָרישען רוסלאַנד אַקטיוו באַטייליגט אין דער טע-
טיגקייט פון „בונד“, זינט עס איז געלעגט געוואָרען דער פונדאַמענט
פון זיין גאַנצער סאָציאַליסטישער און געזעלשאַפטיכער וועלט-אַנ-
שוואונג.

פון דאמאָלסט ביז איצט האָט זיך פילעס געענדערט.

א פערטעל יאָהרהונדערט איז וולאָדעס שוין טעטיג אין סאָ-
ציאַליסטישען און ארבייטער לעבען פון אמעריקע. איהם קומט אויס
צו לעבען און ווירקען ביי גאנץ אנדערע אומשטענדען און באדינ-
גונגען ווי אין פריהערדיגען צאָרישען רוסלאַנד. די טאַקטיק און
פאַרמע פון סאָציאַליסטישען קאַמף איז דאָ, אין אמעריקע, אַן
אַנדערע ווי אין „בונד“. און פילע פּאָליטישע און סאָציאַליסטישע
פּראָגען פון באַלדיגען און אַקטועלען כאַראַקטער זיינען די מיר-
נונגען פון וולאָדעס'ן און די בונדיסטען גאנץ אָפּט ניט דיזעלבע.

אבער וולאָדעס איז דאך געבליבען דער זעלבער געטרייער און
איבערגעגעבענער פריינד פון „בונד“, דער זעלבער בונדיסט, ווי
אַמאָל. זיין „יונגענדילבע צום „בונד“ איז ניט אויסגעלאָשען גע-
וואָרען און האָט זיך גאָר ניט פארקלענערט. די צייט פון א פערטעל-
יאָהרהונדערט האָט אויף אַט דער ליבע און געטריישאַפט קיין שום
ווירקונג ניט געהאט, איהר ניט אָפּגעשוואַכט.

צו טיף זיינען די וואָרצלען, וואָס דער „בונד“ האָט איבערגע-
לאָזט אין דער זעהר פיהלכאַרער רעוואָלוציאָנערער און פּאָעטישער
נשמה פון אונזער יובילאַר, אז די צייט, ווי לאַנג זי זאָל ניט זיין,
זאָל זיי אויסטריקענען. די זאַפטען פון זיין וואַרעם האַרץ האַלטען די
וואָרצלען אין איין אָפּפרישען.

חבר וולאַדעק, זייענדיג אָפּגעטיילט מיט טויוזענדער מיילען פון
„בונד“ אין פּוילען, איז נשמה'דיג און גייסטיג דאָך צו איהם גאָר
נאָהענט, איז איינער פון איהם, זיינס א געטריי סינר. די זעלבע גע-
פיהלען פיהלען אויך די בונדיסטען צו זייער וולאַדעק'ן.

מיר, די בונדיסטען אין ניו יאָרק און איבער'ן גאַנצען לאַנד,
ווינשען אונזער יובילאַר, אונזער חבר וולאַדעק'ן, נאָך לאַנגע יאָהרען
פון פרוכטבאַרער טעטיגקייט פאר דער ארבייטער באַוועגונג אין
אַמעריקע, פאר'ן „בונד“ אין פּוילען, פאר'ן סאָציאַליזם אין דער
גאַנצער וועלט.

בונד-שער קלאַב אין ניו יאָרק

דוד מייער

פּאַרויצענדער.

י. האָרן (הוילעז)

„דער יונגער לאַסאַל“ דעבאַטירט מיט א מגיד אין מעזריטשער בית-מדרש

מעזריטש אַלס שטאָט צעהלט שוין היבשע הונדערטער יאָהר. שוין צעהנדליגער יאָהרען לעבט אין מעזריטש אַן אָרגאַניזירטע אידישע ארבייטערשאפט, וואָס קעמפט אונטער דער פּאָהן פון „בונד“. די גרעסטע פיהרער פון דער אידישער סאָציאַליסטישער באַוועגונג זיי-נען אַראָפּגעקומען צו די היגע בערשטער אַרבייטער. איינער פון די אומפאַרגעסליכע איז „דער יונגער לאַסאַל“, ווי עס האָט זיך דאַן גערופען דער היינטיגער חבר וולאַדעס.

* * *

געווען איז עס אין יאָהר 1905. די רעוואָלוציאָנערע כוואליעס האָבען געשלאָגען אלץ שטארקער איבער'ן צאַרישען רוסלאַנד. די ארבייטער פון שטאָדט און שטעדטעל זיינען שטארק געווארען — די מעזריטשער בערשטער ארבייטער האָבען מיט זייער כח פשוט געמאכט ציטערען די פאַבריקאנטען. זיי האָבען דעם אכט'שעה'דיגען ארבייטס־טאַג לאַנג שוין געהאט אויסגעקעמפט און ניט איינמאָל האָט מען אויף זייער רוף די געוועלבען אין דער נאַנצער שטאָט צוגע-מאַכט.

מיט אמאָל, עס פארשפרייט זיך א קלאנג אין שטאָדט: ס'קומט א רעדנער. געווען איז דאן הערנסט, איז די בשורה נאָך פריידיגער אויפגענומען געווארען.

„אַלע חברים מוזען זיין אין גרויסען בית־המדרש“, איז געפאָלען אַ באַשלוס פון דער אָרגאַניזאַציע. ווי דער חבר הייסט האָט צוליב קאָנספיראַציע קיינער ניט געוואגט צו פרעגען, נאָר אז ער ווערט

געשיקט קיין מערויטש, איז ער זיכער א גוטער רעדנער, האָט יעדער ביי זיך געטראכט.

אין אווענט זיינען די ארבייטער פון דער „בירזשע“ גלייך אוועק אין גרויסען בית־המדרש אריין. דער בית־המדרש איז אָנגעפאקט נעווארען מיט אידען. א פאָרע האָט געשלאָגען פון טיר ארויס אזוי, אז די לאַמפען האָבען אַזש פון הייז ניט געקאָנט ברענען. דאָך איז מען געשטאַנען ווי צוגעשמידט. ביים ארון קודש איז געשטאַנען א איד מיט א שוואַרצער באָרד, לאַנגע האָר, וואָס האָט גערעדט „מאָדערן“ פּילאָזאָפּיש, סטראַשענדיג דערביי דעם עולם.

„וואָס זאָל עס באַדייטען?“ פּרעגט איין אַרבייטער דעם צווייטען אין דער שטיל. „ער פּרעדיגט דאָך פרומקייט. ער ווייסט דאָך, אז עס דאַרף רעדען אַ בונדיסט. און אפשר האָט ער נאָר מורא פאַר פּאָר ליצי, דעריבער מוז ער אַזוי רעדען? און דערווייל האָט ער זיך צו־זונגען מיט אַ שטאַרקען מגידישען ניגון וועגען יעקב אבינו, אַלס דעם סימבאָל פּונ'ם אידישען פּאָלק, פאַררופענדיג זיך אויף אַ מדרש: „יעקב אבינו לאַ מת.“

פּלוצים דערהערט זיך א שטים פּונ'ם בעלעמער אראָפּ: — „ניין, ר' מגיד, יעקב אבינו איז געשטאַרבען!“ דער עולם ווערט ווי עלעקטריזירט פון דער ערשטער פּראַזע און באַלד האָט זיך באַוויזען א יונג, ערנסט פנים, וואָס רעדט און אפּאָנירט דעם מגיד.

דער מגיד איז געווען דער באַרימטע שמחה כהנע פון טיף־רוסלאַנד, וואָס האָט גע'שם'ט מיט זיין „שעהן רעדען“. ער איז אָבער געבליבען „געפּלעפט“ פון דעם „יונגען לאַסאַל'ס“ ערשטע ווערטער. פון לאַסאַל'ס מויל זיינען געפאלען ווערטער, וואָס האָבען איהם כהנע'ן געשטאַכען ווי שפּיזען, און דעם עולם האָבען זיי אָנגעצונדען, באַגייסטערט. ער האָט געהאַלטען א פּלאַמינע רעדע פּאר'ן סאַציאַליזם, וואָס די אַרבייטער האָבען פשוט געשלאָנגען. די פרומע אידען האָבען דאָס ניט געקאָנט פאַרטראַגען און געוואָלט ארויסרופען א פּאניק.

— פּאָליציי געהט! — האָט זיך דערהערט אַ געשריי פון עולם. און מען האָט זיך גענומען שטויסען ביי די טירען און שפּרינגען פון די פענסטער. די בונדיסטען האָבען אבער באַלד אומעטום פאַר-

היט און געהייסען אונטעררווארטען מיט'ן אהיים געהן, ביז לאסאל
דער צווייטער וועט אָפּרעדען.

לאַסאל האָט דעם טומעל איינגעשטילט. ניט נאָר דער
עולם איז שטיל געבליבען, נאָר דער מגיד כהנע אליין האָט ניט
געוואוסט וואָס ער זאָל טאָן. וולאדעק איז אוועק איבער די הייליגע
ספרים און האָט פון זיי געבראַכט באַווייזען, אויף וואָס דער מגיד
האָט ניט געהאַט וואָס צו ענטפּערען, האָט, ער כהנע, זיך דערטראַכט צו
איינס: ער האָט זיך אויפגעריסען דאָס העמד און ארויסגעשטעלט
די נאַקעטע ברוסט זיינע, א געשריי טוענדיג: „נא שים מיך איך וועל
פון מיין גאָט ניט אַוועקגעהן“.

דער עולם איז דערציטערט געוואָרען. דער מגיד כהנע האָט
שוין ניט קיין אנדער מיטעל ווי אזוי צו ענטפּערען, ווי הייסען זיך
שיסען. וולאדעק האָט איהם אָבער געענטפּערט: „איך בין איך
ניט געקומען שיסען, נאָר איבערצייגען און אויפקלערען די מאַסען
וועגען דעם נייעם משיח: סאַציאַליזם“.

דערמיט האָט זיך דער דיספוט פאַרענדיגט, און דער עולם איז
אוועק אהיים.

וואָס אין שטאַט האָט זיך נאָך דעם געטאָן, איז זיך גאַנץ
לייכט פאַרצושטעלען. אַחוץ אַלעם, האָט פּאָליציי גענישטערט, גע-
פאַרשט, ווער ס'האָט גערעדט, וואָס ס'איז אזעלכעם פאַרנעקומען
אין בית-המדרש. זי האָט אָבער גאַרנישט געקאָנט צוריקכאַפּען.

אין מעזריטש איז וולאדעק'ס דיספוט מיט'ן מגיד כהנע פאַר-
בליבען, ווי אַן אַנדענק פון אַ שעהנער סימפּאָניע.

אַרגאַניזאַציעס וועלכע האָבען זיך באַטייליגט
אין דעם 50 יאָהריגען יובילעאום פון
ב. וולאַדעק;

Socialist Party—New York
Workmen's Circle—General Executive Committee
Workmen's Circle—City Committee
Workmen's Circle—Branch 4
Forward Association
Jewish Socialist Verband
Jewish Labor Committee
"Ort" Federation
Naturalization Aid League

AMALGAMATED CLOTHING WORKERS OF AMERICA

General Executive Board
New York Joint Board
New York Joint Board Shirt Workers' Union
Coatmakers' Trade Board
Pantsmakers' Trade Board
Cutters' Union, Local 4
Local 10, A.C.W. of A.
Local 25, A.C.W. of A.
Vestmakers' Union, Local 32
Button Hole Makers' Union, Local 50
Local 63, A.C.W. of A.
Custom Tailors' Union, Local 162
United Neckwear Makers Union, Local 250

INTERNATIONAL LADIES' GARMENT WORKERS' UNION

General Executive Board
Joint Board Dressmakers' Union
Joint Board Cloak, Skirt & Reefer Makers' Union
Eastern Out of Town Department
Cloak & Suit Operators' Union, Local 1
Amalgamated Ladies' Garment Cutters' Union, Local 10
Reefer & Infant Coat Makers' Union, Local 17
Waterproof Garment Workers Union, Local 20
Dressmakers' Union, Local 22

Blouse & Waist Makers' Union, Local 25
Dress Pattern Makers' Union, Local 31
Corset & Brassiere Workers' Union, Local 32
Cloak & Suit Pressers' Union, Local 35
Ladies' Tailors' Custom Dressmakers' Union, Local 38
Dress & Waist Pressers' Union, Local 60
Whitegoods Workers' Union, Local 62
Bonnaz Embroiderers' Union, Local 66
Examiners' & Begraders' Union, Local 82
Italian Waist & Dressmakers' Union, Local 89
Children's Dress & Housedress Makers' Union, Local 91
Cloak, Dress Drivers' & Helpers' Union, Local 102
Ladies' Garment Alteration Workers' Union, Local 177
Ladies' Neckwear Workers' Union, Local 142
Ladies' Tailors' & Alteration Workers' Union, Local 177
Joint Council Knitgoods Workers' Union

Central Trades & Labor Council of Greater New York
Women's Trade Union League
United Hebrew Trades
Negro Labor Committee
Italian Labor Education Bureau
Cap & Millinery Dep't, United Hatters, Cap & Millinery Workers'
Int'l Union
Cap Makers' Union, Local 1
Millinery Workers' Union, Local 24
Int'l. Fur Workers' Union
Int'l. Pocketbook Workers' Union
Hebrew Actors' Union
Hebrew American Typo. Union, No. 83
Mailers' Union, No. 6
Suitcase, Bag & Portfolio Makers' Union
Hebrew Chorus Union
Theatrical Doormen's Union, 14830
Bakery & Confectionery Workers' Union, Local 507
Milk Wagon Drivers, Chauffeurs & Helpers U., Local 584
Butchers' Union, Local 174
Mineral Water Workers' Union, Local 311
Paper Box Makers' Union
Motion Picture Machine Operators' Union, Local 306
Russian Bath Rubbers' Union

"A National Figure of Labor"

B. C. VLADECK is one of those gifted human beings who is both a Heine and a Lasalle—poet, orator, dreamer, with an innate practical business judgment that he has exercised in the service of his dreams—the cause of labor. His poetic feeling, his revolutionary ardor, and his firm grasp of the realities of the situation have aroused the admiration of all who know him.

I have known Vladeck for twenty years, and have had ample opportunity to see these qualities prove themselves. He has managed the most successful Jewish newspaper in the world. He founded the WEVD radio station, labor's voice on the air. Though a member of a closely knit organization, he has recognized no sects, and has generously given his services to many causes. A national figure of labor, a pioneer of socialism, an able interpreter of the ideals of the Jewish working people, Vladeck is a credit to his race and his class. We are proud of him!

Vladeck's charm and grace have won for him thousands of friends and admirers; and for the movement and its allied causes, a staunch champion. His devotion to the cause of labor and the underdog has made him an inspiration to all of us who know him. It is my hope that he may continue to serve for many years to come.

J. S. POTOFSKY

for the maintenance and preservation of human rights, entirely dissociated from any political interest, has given me an opportunity to admire his broad and embracing interest in humanity. He has been constantly in the forefront not only as a defender but as a promoter of the fundamental rights of all men.

This broad spirit he has demonstrated in his active and valuable service in numerous civic and philanthropic undertakings where his profound knowledge of human affairs, combined with rare wisdom, has exerted a persuasive influence in the councils in which he sat. His cogent reasoning and his sincere non-rhetorical eloquence, coupled with a sportsmanlike spirit, have been a valuable lesson to all those who have been associated with him. While maintaining his own political views and political faith, he has been eminently just in his respect for the views of those who differed with him politically, realizing that it was possible to reach the common goal and the common objective for the good of his fellow even though their political views and faith might differ from his. I extend to our esteemed friend, Mr. Vladeck, heartiest congratulations upon his birthday and the best wishes for many more years of healthful, vigorous and effective effort in his continuing labors for the welfare of his fellowmen.

SOL M. STROOCK

Vladeck I have watched his constant development. Although he came here as the representative of a specific group, he soon found himself part and parcel of every worthwhile endeavor.

He is liberal in thought and in action, and intensely human. It can be truthfully said of him that nothing human is strange to him.

Apart from his public activities, Mr. Vladeck is a loyal friend. I have known him as such. His fine personality creates confidence. He is always ready to help "a lame dog over the stile."

Mr. Vladeck deserves well of his co-workers. The thirty years he has spent in furthering the common welfare have been decades of fine achievement.

I hail B. Charney Vladeck, the humanitarian, the fighter, the friend. May the years to come furnish him further opportunity to realize his great desire—service to the underprivileged.

JOHN L. BERNSTEIN

"Promoter of the Rights of Man"

I FEEL that Mr. B. Charney Vladeck richly deserves the hearty commendation of his friends and associates and that the occasion of his fiftieth birthday is an appropriate occasion for them to make known to him their appreciation of him.

He has long been a loyal and distinguished exponent of social democracy and a determined fighter for the rights of labor. My own association with him in causes

"Humanitarian, Fighter, Friend"

IT AFFORDS me the utmost pleasure to associate myself with the countless friends of B. Charney Vladeck in this tribute on the occasion of the Fiftieth Anniversary of his birth.

I have known Mr. Vladeck practically from the first day he came to this country. He and I have labored together in several causes, and through these common efforts I have learned to admire him for his sterling qualities of mind and heart, and for his eagerness to render service to his fellowman. Whilst identified with a particular school of philosophy, Mr. Vladeck nevertheless evinces a breadth of view transcending the specific party with which he is identified and to which he has dedicated the greater part of his life.

I have sat with Mr. Vladeck at meetings of several boards of directors and committees, and especially at meetings of the Hebrew Sheltering and Immigrant Aid Society, known as HIAS, a member of whose Board he has been for very many years.

His close contact with the labor movement has been a source of strength to HIAS; he secured for the Society not only moral cooperation but material support as well.

I have had ample opportunity to know and appreciate Mr. Vladeck's efforts. He is no doctrinaire discussing affairs academically only. He is very much of a realist, keenly aware of things as they are. He discusses matters at hand from the point of view of practicality. In the years that it has been my pleasure to know Mr.

"A Believer Without Illusion"

I FIRST met Mr. Vladeck as one of his colleagues on the New York City Housing Authority. From its first meeting his friendly tang and inspiring inquiry have enlivened our gatherings. Very few people possess both wit and humor. But his penetrating wit is never divorced from human warmth and generosity.

With youthful ardor he expects what his judgment leads him to regard as far from immediate. He is a believer without illusion. I think it is this clarity that is his distinguishing mental gift. Without ever being taken in, he expects everything from life, and his passion is to make the best of life available to all.

Mr. Vladeck has great regard for detail. He always wants to know how everything works. The process interests him as much as the end.

He thinks of everything in human terms. And in housing, though every aspect of the problem interests him—credit, land, subsidy and structure, his major concern is always—how will the tenant react? Disposal of garbage, kitchen facilities, play space, he sees as vital elements in planning. There are many people who are so engrossed in the end that they fail to examine the means to that end. But Mr. Vladeck has as much flair for the practical as he has passion for the fulfilment of social hopes. That he has been a success in everything he undertakes is no accident. For his brilliant mind has been set in a framework of solid sense. He is as canny as any New Englander arguing in a country store, but he is as determined to make his dreams come true as any other prophet of Israel.

MARY KINGSBURY SIMKHOVITCH

"As Upright As A Toledo Sword"

FROM the heart of the Jewish section in New York City, one sees rising an impressive structure, a ten-story building which houses the "Forward", the news beacon of the Jewish people. Its brilliantly illuminated sign "Forward" is visible miles and miles away.

When a Gentile says the "Forward", he invariably has in mind B. Charney Vladeck, its active and exceptionally able manager. It is Vladeck who supplies in the life of that newspaper the high idealism which is so essential to every great undertaking. His brilliant and vigorous mind, blended with his revolutionary past, has contributed greatly to the progress of this great Institution.

I came in contact with the "Forward" during my first year in America when I was involved in the general strike of the Men's Clothing Workers in New York, a strike that marked the beginning of the Amalgamated Clothing Workers of America. As soon as the strike acquired large proportions, Voila!—the "Forward" and its leaders came to our side, offering all its resources for the good cause!

In the last twenty years, Charney Vladeck has been connected with every workers' battle. Though a bit pragmatic in his ideas, he is as straightforward, upright and determined as a Toledo fencing sword.

In this world of today, where it is so easy to wander into vaporous generalities, when Democracy itself is in danger, when revision of our social methods and weapons is essential for a better approach toward the future, men of sound judgment and sterling character like B. Charney Vladeck are needed more than ever before.

My hat off to you, Comrade, on your glorious anniversary!

FRANK BELLANCA

tional organization with some fifty active affiliated local Labor Housing Committees, would never have been able to carry on had it not been for the aid and guidance of Mr. Vladeck. Vladeck has a great advantage over most of the other housing experts in that he is not interested in "housing for housing's sake". He sees that a housing movement either represents progress in the organization, education and power of labor and consumers—or it represents nothing. He does not merely want to use Labor to promote housing—he sees rather, that housing, properly administered, can be of inestimable advantage in bringing greater political and economic power to the labor movement.

Starting with very little background or technical knowledge of the architectural and planning side of housing, Vladeck has consistently displayed a remarkable combination of common sense and imagination in dealing with technical problems. Bathrooms and playgrounds and low rents are not enough. The completed project must look like something more than merely reformed and refurbished Bronx baroque. It must make a more positive contribution to modern urban environment than mere negative "good taste".

Mr. Vladeck has a keen appreciation of the possibilities inherent in large-scale non-profit housing, for the development of modern architecture and the use of new techniques in planning and layout and community equipment. Very few close students of European housing have brought back more or sounder inspiration to America than did Vladeck after his brief survey of housing in England, Holland and Czechoslovakia.

CATHERINE BAUER

pion par excellence of the cause of the European workers suffering under the yoke of Fascist dictatorships. This cause has been his greatest concern in latter years, and for what he has accomplished in this field, for what he has suggested, devised and carried out to help our fighting comrades abroad, we are all greatly indebted to him. We Italians, in particular, are anxious to let him know that our gratitude for his actions in this field are of everlasting worth.

As to his personal qualities, we must say in superlative terms that he is philosopher and educator, labor and political leader, newspaperman and model administrator, public servant and great citizen, inspiring orator and forceful writer. But to us, brighter than all these, shines the title, which goes to him by public acclaim, of **GREAT FIGHTER FOR LIBERTY.**

Many, many more years of life, dear Comrade and Friend, to devote to this noblest of all causes.

LUIGI ANTONINI

“Vladeck and the Housing Movement”

I KNOW Mr. Vladeck only indirectly in the various guises in which he is most familiar to the readers of this book—as a Socialist, as a journalist, as a great public figure in Jewish life, and as a labor leader. But I know him very well in his newest field of activity—as a member of the New York Housing Authority, and as one of the most intelligent and far-seeing leaders in the movement to provide better housing for American workers and their families.

The Labor Housing Conference, which is now a na-

"Expert in International Relationships"

THE opportunity to express my feelings in regard to Comrade B. C. Vladeck is a welcome one, indeed, for he is to me not only a great comrade, but an esteemed friend, whose advice and counsel I have often sought with great consideration.

In the family of the progressive labor movement Comrade Vladeck has risen to a position of moral leadership, having served the movement with all the resources of his gifted mind without taking an attitude of intellectual superiority, but striving always, instead, to understand the needs and the peculiar requirements of any particular problem and situation.

Comrade Vladeck is, perhaps, the only living person in the labor movement who, although an intellectual by educational and professional training, and therefore technically an outsider, has become an essential part of its activities. He is in fact our expert in many vital fields, particularly in the important one of international relationship.

Deeply rooted in his mind and heart, Vladeck's internationalism is the result of a logical process of thinking, and of the generous impulses of his heart. And so he has successfully blended into practical action the civic duties of wholesome, clean, intelligent patriotism with the noblest aspirations of international brotherhood.

Free in his mind, free in his soul, free from every form of prejudice which so often beclouds the vision of men, it was only natural that Vladeck should become the cham-

"Excellently Informed About Men and Facts"

AFTER my escape from the German concentration camp Orienburg, near Berlin, I prepared my lecture tours through eight European countries and throughout the United States. One of the first names I heard in connection with the anti-Nazi activity in the United States in which I wanted to take part was the name of B. Charney Vladeck, and I remember one sentence in one of the first letters I received from him while I still was in Prague. I did write to Vladeck explaining in detail who I was and giving some information about my experiences in Germany, and the answer of Vladeck was: "I know all about you and your activity"—this seemed to me significant after I made the personal acquaintance of B. Charney Vladeck. He is not only one of the most active fighters against the horrible Nazi barbarism but his activity is always based on being excellently informed about men and facts.

Since I am lecturing in the United States I have had many enjoyable occasions to cooperate with Vladeck. When I was on my nation-wide tour for the Labor Chest he organized my itinerary sponsored by the American Federation of Labor. He put me in touch with the necessary people, and I did not have the slightest difficulty as soon as I mentioned Vladeck as the man recommending me.

I am only too happy to join the congratulants of Mr. Vladeck, and I sincerely do hope to have the opportunity in the future to continue the successfully started cooperation.

GERHART H. SEGER

provide good homes and proper environment essential to the rearing of children in decency and comfort, and living standards which respect the dignity of working men and women.

Vladeck has conserved the social traditions of his revolutionary background in Russia, but added to them a practical idealism which life in America in a free democratic society has enabled him to express. He has seen the defects of an anti-social capitalist society as keenly as any Left-winger, but unlike some of them he has never sought a short-cut for fundamental changes which will discard those essential freedoms which are the heritage of true democracy,—freedom of speech, of assembly and thought.

No appraisal of Vladeck as a Jewish leader is complete without referring to the nice balance he always maintains between a national and international viewpoint. As a Socialist he realizes the interdependence of nation with nation and man with man. As a Jew he has never failed to emphasize our obligations to Jews wherever they live and have their being. Every breath he breathes is Jewish. His memories are Jewish. The vehicle of his dreams is Jewish, but to him the instruments for Jewish emancipation are not merely national, they are international and world-wide.

Vladeck refuses to ape the "Goyim" by advocating a narrow, militant and chauvinistic Jewish nationalism. Nor does he adopt as an alternative a flabby Jewish cosmopolitanism. He stands as a man and a Jew on a platform of international emancipation. To Vladeck the solution of the Jewish problem is inextricably bound up with the problems of civilization itself.

HENRY MOSKOWITZ

"Vision Plus Realism"

THE celebration of the 50th birthday of B. Charney Vladeck is an event of world-wide Jewish significance, for during this span of five decades Vladeck has touched Jewish life from many angles and in many lands. No one can occupy a position of such outstanding leadership as his has been without affecting Jewish life wherever Jewish hearts beat and the Jewish soul radiates its influence.

Vladeck combines a great capacity for vision with sensitive understanding of realities. He has the vision of the Hebrew and the shrewd judgment of the Jew. Vladeck has never given up his belief in Socialism. It is to him a religious ideal. I use the word, "religious", as a compelling force; a faith, a comprehensive intellectual concept which unifies for him the disjointed phenomena which flood into his consciousness. What has made Vladeck so efficient a leader is just this capacity to maintain a general philosophy which acts as a compass for the future and to work out a program of practical action in line with the realities of the day.

Recently Vladeck was appointed by Mayor LaGuardia a member of the Housing Authority of the City of New York. As Housing Commissioner, he has brought to his duties qualities of leadership of mind and of heart which have made him one of the most valuable individual influences in a fundamental practical movement to abolish slums and to substitute modern houses at reasonable rentals which lower income groups can afford to pay, to

"And, Mr. President", continued the Socialist leader, "when I consider the story of my life, I am inclined to feel prouder of the days and nights I spent in a Siberian cell because of my fight for the working people, than the time I spend on the floor of this City Hall with things like that".

The Tammany mouthpiece was effectively silenced. My own enthusiasm over Comrade Vladeck's triumph became so uncontrollable that I clapped my hands loud and long. Needless to say, I was rewarded by the Sergeant-at-arms escorting me from the Chamber. With a heart heaving high with pride, I willingly accompanied my escort. For once again a Socialist "David" had destroyed a bigoted "politico-economic Goliath" with the slingshot of logic, satire and Socialist pride.

Fifty years in a world of capitalism with its greed, hate, war, race prejudice and poverty, is, ordinarily, a pretty long time. But when most of those years have been spent in the selfless service of Socialism and labor, then those years seem like but a day, each moment of which is rich and fresh with the soul-sweetening sense of having served in a cause that will some day triumph over every foe.

Toward this final victory of labor over its exploiters and detractors, B. Charney Vladeck has contributed much. May he live long. And may each passing tomorrow hasten the day when Socialism will reconquer the world and dedicate it to peace, plenty and freedom for all who usefully serve society.

Comrade Vladeck! On the occasion of your 50th anniversary, I felicitate you in behalf of organized Negro labor and hail you in the grand and glorious comradeship of our Common Cause. Here is my hand, in it I hold my Socialist heart.

FRANK R. CROSSWAITH

temper, his unostentatious and captivating demeanor, his keenness of mind, his largeness of heart, and, above all, his unswerving loyalty, devotion and service capacity to the working class of the world, regardless of race, creed, color, sex or birthplace.

Possessed of those qualities that would carry any man far and high in our society, Comrade Vladeck has spurned the path of success, in the popular sense of the term, and with matchless courage and unruffled poise, he has taken his place among the disinherited and exploited workers and carried forward the banner of the social revolution from victory to victory.

I recall, as one of the most thrilling moments of my life, that day during the war, when as leader of the Socialist delegation in the Board of Aldermen, a Tammany satellite sought to embarrass Comrade Vladeck by interrupting his speech with the following questions:

"Mr. President (of the Board of Aldermen), will the Alderman yield to a question?"

"Sure, I'll yield," quickly answered Vladeck.

"Is it not a fact, Alderman Vladeck, that you were once a prisoner in Siberia?"

The hush in the chamber occasioned by the request to yield was immediately broken by the half-suppressed laughter of Tammany's and Sam Koenig's henchmen in the Board. Their obvious joy was short-lived, however. For without a moment's hesitation, the halting, satirical but musical voice of the Socialist leader rang out in the following unforgettable reply:

"It is true, Mr. Alderman, that I was a prisoner of the Czar in Siberia. And I want you to know that I was sent to prison in Russia for fighting there for the same cause that I'm now fighting for here on the floor of the Board of Aldermen in New York.

stimulate us to the recognition of the need of thus protecting its integrity, comes the immigrant. He seeks our land with the viewpoint of our early settlers. To him the fact that freedom is worth fighting for and liberty worth preserving is a reality, not a copybook maxim.

Such is the true American, and such an American is Charney Vladeck. Born under the bleak skies of an old regime, he carries ever before him a shining conception of what America should be. He is unwilling to accept it merely as it is but envisions a picture far brighter and tries to transform his promised land into a land of realization as well. With a fervid sense of justice he battles for right as he sees it. With a profound impulse for reform, he none the less brings understanding to existing systems. His sympathies, his hopes and his aspirations know no limit. A typical American of the highest order—we are fortunate that many years of activity still lie before him.

ARTHUR HAYS SULZBERGER

"Fifty Years Seem Like But A Day"

IT IS with a keen sense of pleasure and abundant pride that I join with the hosts of friends and comrades in paying tribute to B. Charney Vladeck, on the occasion of his Fiftieth Birthday.

Few men in the labor and Socialist movement merit more than does Comrade Vladeck the fine friendship and cadent comradeship which he so generally enjoys. To know Comrade Vladeck intimately is not only to love, respect and admire him greatly, but also, to become indelibly impressed by his magnetic personality, his serene

"A Typical American of the Highest Order"

MY high regard for Charney Vladeck springs from an observation of his stimulating career and is also inherited from my father, Cyrus L. Sulzberger. Champion of the immigrant over many years, he often talked of this young man who had come to these shores with a heart passionate for democracy, and with high hopes for the opportunities which freedom held in store for him,

The founders of this country, in my judgment, possessed certain attributes which set them apart from the other peoples of their time. They loved freedom so ardently that they were willing to make great sacrifices in its cause. Courageously they faced a new world, with its unknown trials and manifold hardships, rather than longer endure the systems and oppressions of the old. By this renunciation and bold pioneering they were, in a sense, sifted and segregated from among their countrymen. From such rugged and inspired stock our citizenry was developed.

But, as generation succeeded generation in the new land and life grew easier, there came a complacency which took for granted the liberty so sternly won. For most of us born here there was no great struggle to gain it. We accept it as our birthright and are slow to note that it cannot be inherited. Sooner or later, however, we must realize that liberty is a conquest for each generation. It is a trust that must be constantly guarded. To

of young America's most inspiring, courageous and lovable figures.

And so, Charney, in this your fiftieth year of glorious achievement in the greatest movement in the world today, we greet you. We congratulate you and your devoted and beloved wife on that achievement and wish you, for our sakes, many decades of future service in the cause we hold so dear.

HARRY W. LAIDLER

"A Stirring Personality"

I SHOULD like to add my word to the tribute offered to our friend and comrade in Labor, B. Charney Vladeck.

A more affable, tactful and versatile personality it would be hard to find. Brother Vladeck, though still a "young" man, has had a long and most colorful career as a Socialist and fighter in the cause of Labor. His charm and brilliance mark him as one of our most valued leaders and comrades. In the daily struggle of labor, Brother Vladeck is invaluable with his pen and his oratory, cheering and encouraging the workers in their strife for better economic conditions, and giving a great impetus to the educational development of the masses.

A stirring personality, a gifted journalist and speaker, a man of more than common abilities, Brother Vladeck has signified his long career by a great devotion to the ideals of Labor.

I join heartily in the congratulations offered to him on his Fiftieth Birthday, and wish him a long and prosperous future.

MORRIS C. FEINSTONE, Secy.
United Hebrew Trades

"For A Sane and Secure Social Order"

IT WAS the American poet, James Russell Lowell, who declared in the old days of chattel slavery:

"Wherever wrong is done
To the humblest and the meakest
'Neath this all-beholding sun,
That wrong is also done to us,
And we are slaves most base
Whose love of right is for ourselves,
And not for all the race."

With Charney Vladeck, as with James Russell Lowell, the wrong done to the humblest human being in the remotest village of Asia is a wrong with which we are all deeply concerned. Wherever Comrade Vladeck has seen cruelty and oppression, whether in darkest Russia under the Czar, or in the concentration camps of Germany and Italy under Hitler and Mussolini or in the sunless slums of New York, under an exploiting landlord, or in the dreary mining or steel or textile towns of America, he has been in the very forefront of those forces that have waged a relentless battle against these wrongs.

And he has engaged in these battles with a wisdom, a balance, a modesty, an eloquence, an unselfishness, and withal a sense of humor, which has made him one of America's most effective fighters for a sane and secure social order.

Poet, orator, journalist, practical man of affairs, labor statesman, international Socialist, Vladeck has been one

"We Shall Need You Badly"

MY DEAR Vladeck, they tell me that you are fifty years old and that I ought to say something because everybody else is saying a lot. But there is nothing to say. You happen to be a little more intelligent than most of your neighbors and therefore you see things as they are and not as you wish them to be. Just now we are on the eve of another boom period . . . a more widespread and idiotic boom period than ever before and nobody will listen to you and nobody will listen to anything except the ticking of the stock reports. They will be depressing years for you and for all the rest of us who feel and think the way you do. You will have to keep your sense of proportion and your sense of balance and your sense of humor and being an intelligent fellow (see before) you will manage to do so. Then when this house of cards collapses as it will in another six or seven years we shall need you and we shall need you badly. And so there is nothing for me to say except to congratulate you that you are still young enough to be in your prime when we shall need you in all seriousness and so farewell and as ever most entirely yours,

HENDRIK WILLEM VAN LOON

"Extraordinarily Free of Prejudices"

I UNDERSTAND that it is about thirty years since Mr. B. Charney Vladeck came to this country. It must have been very shortly after that that we joined hands in the effort to help the war sufferers. His fairness and his understanding of the many difficult problems that came before us endeared him to me as it did to everybody right from the beginning. He seemed to be extraordinarily free of prejudices and he seemed to understand all human feelings and sufferings wherever they might be.

I recall especially Mr. Vladeck's interest in Poland, and at a time when we could get so little information of that country direct, he gave us a picture so impressive and so just that everybody was only too glad to follow his advice. If during all these years, in the distribution of our funds, we have never had any disagreement among the different groups, it was to a great extent due to his quiet pleading whenever anybody's opinion had to be changed. I have the feeling that whenever class prejudice was expressed in his presence he must have done a good deal to bring about better understanding between one group and another, without in any way interfering with his strong convictions and loyalties.

In these times of hatreds and prejudices, the influence of a splendid character like Vladeck is of immense value. I only hope that he will be permitted to continue his unselfish efforts for humanity for a good many years to come.

FELIX M. WARBURG

"Vladeck Typifies His Half Century"

B. CHARNEY VLADECK is a many-sided personality. He writes well, speaks well, and has a great deal of charm.

The half century since Vladeck was born was the most fascinating and absorbing period in all history. And Vladeck, in his character, his mentality and life, typifies his half century.

Though in a book such as this, one is expected to recount only Vladeck's virtues, I must say that he also has his vices. He is a collectivist by philosophy, but a strong individualist in action. By his charm he draws others close to him. At the same time he rarely shares his innermost feelings with others. To say he is interesting is to sum up his attributes.

On this, his fiftieth birthday, I extend to him my felicitations and best wishes for a long life and continued public service.

LOUIS WALDMAN

"Hard-Working Friend of Socialism"

I HAVE known B. Charney Vladeck since he first came to America. I have known him always as a kind and lovable person, and an earnest and hard-working friend of Socialism. I am glad to know of his fiftieth birthday, and wish him another fifty years of work for the cause.

UPTON SINCLAIR

"I Salute A Real Man"

IT WAS my very good fortune to meet B. Charney Vladeck many years ago. His wise counsel and assistance were invaluable in our endeavor to better the social and industrial conditions of many thousands of workers, who at that time were in dire distress.

I admired Vladeck's spirit, his courage, his intelligence and the accurate grasp he had not only on the many problems facing the toilers in America but abroad as well. He was the essence of optimism, and by his example he encouraged those of us who became discouraged from time to time to carry on the battle for—The Right.

His philosophy was—

"I shall pass through this world but once. Any good therefore that I can do or any kindness that I can show to any human being, let me do it now. Let me not defer or neglect it, for I shall not pass this way again."

I pray that God will be good to B. Charney Vladeck and that he will be spared to us for many years to come. The people of his city, state, adopted country, and lovers of justice and liberty everywhere, need him now more than ever before.

In conclusion, I salute—A REAL MAN.

EDWARD F. McGRADY

"We, in Britain, Know the Man"

LIFE was cheap in old Russia! Oppression was the common lot of all who sought to bring freedom to the masses. Death, torture, exile were commonplaces; and history will never record the great spirits that were lost to Russia through Czarist cruelties. Many exiles who worked and planned and bided their time New Russia now holds in high regard. Lenin's memory will ever remain!

Others found their destiny in the Workingclass Movements in the various lands whence they fled from the clutches of Czarist power. In Western Europe they made their contributions to the march of civilization in science, letters and politics. Others sailed West and found, in "The Melting Pot" that America became, the fuller opportunities of service for which their spirits longed. The Workers' Movement in the States holds records of many fine souls who carried the fire and fervor of their stormy youth through long years of effort for their kind. Among these, Vladeck will stand high. We, in Britain, who know the man and have some idea of his work, heartily congratulate him upon his 50 years of life, and wish him health and many years to serve the People's Cause throughout the world!

J. S. MIDDLETON,
Secretary British Labour Party

activities that correlate with his ideals of a nobler order to replace the sorry civilization that is now slowly sinking throughout the world.

Now he reaches his fiftieth anniversary which is to be celebrated by friends and comrades.

Congratulations! Youth will be served. Serve Vladeck!

JAMES ONEAL

"A Wise Counselor, Lovable Associate"

OTHERS can speak with intimacy of the admirable part that B. Charney Vladeck has played in the labor movement in this country.

My association with him has been in other fields wherein he has displayed the same qualities of high character, intelligent understanding, unremitting devotion and loyalty, aggressive action, lovable personality and true wisdom that he has shown in his entire life. It has been my privilege to have been associated with him in efforts to better the conditions of the underprivileged masses of our Jewish community in New York City through the Federation for the Support of Jewish Philanthropic Societies and throughout the world in the work of the Joint Distribution Committee.

Always he has shown himself to be a wise counselor and a devoted son of the Jewish people. His fairness in discussion and his charming character have endeared him to all his associates.

I trust that the Jewish community may have the benefit of his continuing activity for many years to come.

SOLOMON LOWENSTEIN

"Youth Will Be Served. Serve Vladeck!"

ONE of my most cherished recollections of the period when I for the first time came to New York twenty years ago was the many fine Socialist and Labor refugees from Russia. Their tales of trials and struggles in the days of the old Czarism fascinated me. Their eagerness for a ripe Socialist culture was evident in the books these soldiers of the new emancipation carried into the tea rooms of the East Side, Tolstoi, Marx, Engels, Plechanoff, Bebel, Kautsky were ever at their elbows.

It was a new world for a Hoosier who had lived in the "sticks" of Indiana and where workingmen, as a rule, had no thirst for that labor culture that awakens them to a knowledge of the problems that face humanity. To me, these young men and women of the East Side represented life at its best. I derived inspiration from their enthusiasm and from the sacrifices they had made in the old Russia for a liberated humanity.

In later years when I again returned to New York I met B. Charney Vladeck and I heard something of the story of his life, of dodging czarist spies and being caged in a prison cell for his convictions. Half-poet even if he never wrote a poem, half-philosopher even if he never wrote a book on philosophy, a speaker of infinite charm, unassuming and quiet in his bearing, Comrade Vladeck recalled some of the old figures I met twenty years ago.

Vested with heavy responsibilities in the management of the Forward, he has found time to serve the trade unions, various relief organizations and engage in other

paired, Comrade Vladeck acquired a practical knowledge of the movement, recognized the limitations under which it had been operating, and with all the zeal and enthusiasm and vigor that made him an outstanding fighter for human liberty abroad he dedicated himself to the cause of his fellow men here.

With equal devotion and ability he has served his race, his class, his movement. In every one of the numerous activities which very often depended on him for their success he impressed his personality. He became the focal point around which practically all of the varied efforts of our numerous organizations centered; to them all he communicated that idealism which the years have not even begun to tap; in all of them his sound practical judgment proved to be of inestimable help.

To those who have had the good fortune to know him intimately it is a source of gratification that all that he has achieved was accomplished in the first half century of his life. In the great problems that confront us today, and that will require for their solution the type of idealism and practical knowledge which have become so mixed in Comrade Vladeck as to make him an indispensable asset, it is comforting to know that we shall have him to rely on. At the age of fifty, he can look back to a life rich in service, in achievement, deriving satisfaction and happiness from the knowledge that through the years he gained and retained the confidence and admiration of his colleagues in the movement he served with such fidelity; we look forward to a long life for him in which the things for which he fought may be realized, so that he may have the happiness of seeing the dream of a lifetime transformed into a reality.

Good luck, a long and happy life to you, Comrade Vladeck.

MAX ZARITSKY

"A Rare Combination — Hope, Intelligence, Sense"

IT IS an honor to be asked to pay a tribute to B. Charney Vladeck. It was a good day for America which brought him to our shores. It was a good day for the world when he was born. He has given to the service of the workers in Russia, the country of his birth, then in the United States—yes, and by his influence in many another land, a rare combination of idealistic hope, keen intelligence and practical good sense. This brief statement is not adequate appraisal of a man and his work. It is a tribute to the work and an expression of my regard for one whose friendship I value very deeply.

NORMAN THOMAS

"Born to Leadership"

OF LEADERSHIP, as it has been said of greatness, there appear to be three categories: those who are born to leadership, those who acquire leadership, and those who have leadership thrust upon them. No one familiar with the life and work of B. Charney Vladeck, or who has been associated with him in any one of the numerous activities to which he has dedicated his life and talents, need have any hesitation or difficulty in determining to which of these categories he properly belongs.

Youthful, enthusiastic, inspired by the high ideals which he brought with him and which he has retained unim-

today and it is for these reasons that he wants to take an active part and to help today. It is in this sense that the revolutionary in Vladeck merges with the reformist. But what might appear to some as a contradiction was and is in reality only the expression of his warm desire to help, to reconstruct and never to abandon hope, neither for today nor for tomorrow.

It has not always remained easy for Vladeck to retain his confidence. He did not lose his warm trust in mankind because his idealism is free of illusions. He is led by a sense of realities and by an instinct which he trusts implicitly.

The period of Vladeck's struggle has not been one of quick and outstanding successes. Nevertheless, the world around us has changed, and, therefore, his missionary work was not without success. Millions of working people stand prepared today, their minds open for new ideas and their sentiments aroused instinctively by the tremendous changes taking place around us.

To see him convert these longings into creative achievements and to successfully build for a better future,—this is my sincere wish for the fighter and Socialist whose life work I cherish together with my friends.

TONY SENDER

“Where the Revolutionary Merges With the Reformist”

IT is not unusual that young people take inspiration from a great humanitarian idea. But it often depends on external circumstances of their future life how long they remain true to their youthful ideals. The struggle for existence and material success does not infrequently pale the beautiful dreams of youth.

However, it was not the spirit of youthful romanticism which threw the young Vladeck into the vortex of the first Russian Revolution. The task of the liberation of his people merged in him with the task of the liberation of the working masses of the world, and became his life aim.

It was not difficult for him to find a new home. We Socialists find our home wherever we encounter the same desire for liberty, the same longing for a better organized world, the same thirst for the beauties of life in all those who labor. Together with those who follow the same road, we are seeking to convert the world into the real home for all those striving to create a new commonwealth.

These ideas moved the young immigrant of 1905 and have always remained with him. They have brought to him the respect and the admiration of his friends. His new fellow-citizens began to see and value in him the ever restless fighter, the organizer, the man forever longing for higher achievements. He who wishes to reconstruct our society cannot limit himself to fruitless waiting and to hopes till the time is ripe. He sees the misery of

many Anglo-Saxon Americans to revile all immigrants. They do not even know that that was done from the very beginning of the Republic, that a hundred years ago a Congressional committee of inquiry denounced the immigration of that day in precisely the terms of obloquy applied to it of latter year, although this was a pure Nordic invasion of Englishmen, Irishmen, Scots, Germans and Scandinavians!

Well, I wish all native-born Americans, and particularly our Sons and Daughters of the Revolution, were as truly devoted to the institutions and the welfare of our country as Vladeck. If there is a truer patriot I do not know him, nor do I know any man who is so modest and unassuming in the face of his own achievements, who seems never to remember that he has accomplished anything. I respect and admire the **Daily Forward** because of its financial set-up, its non-profit-making basis, and all the good things of its present editorship, although I am told that there is much in its news columns that I would not approve of if I could but read them. But I have long wished that some English-language paper would recognize the merit and ability of Vladeck and would give him a still larger field in which to work. But then I would like to have him a laborer in still other vineyards. The trouble is that there are not enough Vladecks to begin to go around. This one I honor because I have found him to be honest and square and selfless, and patriotic in the noblest sense of that horribly abused word. I am glad he is only fifty. I wish that he were thirty so that he might have an additional twenty years to give to his country, and his country twenty years more of his unselfish idealism.

OSWALD GARRISON VILLARD

"Not Enough Vladecks to Go Around"

I HAVE deeply valued my friendship with Charney Vladeck, with a guilty feeling, however, that I am getting much more out of it than is he. I have found in him many of the qualities which used to render my meetings with Morris Hillquit so noteworthy. I refer especially to his tolerance, his breadth of view, and his somewhat old-world way of looking at things. By that I mean that he is free from any narrow American view-point, that he can survey the scene, national and international, with unusual detachment and with a background of a rare knowledge of conditions on the other side of the Atlantic. That is one reason why I have always hoped that he might be elected to Congress where there are too few men of his breadth of view and his knowledge of world affairs, and of his unselfishness, devotion to the public welfare.

He is one of the men whom I always think of when I hear a narrow Know-Nothing American raving at the injuries done to us by our immigration from abroad. Perhaps I feel this the more keenly because I am the son of an immigrant who came from the other side in the days of sailing vessels and who gave everything that was in him to the development and the progress of his adopted country. When I think of how many such men there have been among the millions who have come to us, and what their contributions have been to the United States and to the development of our political institutions, I hang my head in shame at the ignorance which leads so

"Among the Great Americans of Our Day"

I COUNT myself proud and happy to be numbered among those who are rallying to the celebration of the happy occasion of your fiftieth birthday. We do this because of our affection for you as a friend, and also because of our admiration for your life of public service and devotion which now comes so greatly to its half-century mark.

For three decades, critical in the history of our country and of the world, you have led wisely and bravely the radical forces of reform in our great democracy. To your incisive mind, a gifted tongue, and a personal charm which has not robbed you of force and power. Understanding the needs of the toiling masses, and catching the vision of a society redeemed of poverty in justice and war, you have led the van on many a well-fought field. Your record is remarkable in many fields, and ranks you among the great Americans of our day.

You have forgotten when I first met you, but I remember it clearly. This was many years ago, when I came to this city as a young minister, when you had only recently arrived as well. We were speaking together at some East Side gathering, the character of which I have forgotten, but I remember you, and the speech you made that night, and the friendship you gave me. Since that time I have seen you all too seldom, but I have ever felt the touch of your shoulder and the clasp of your hand as we marched together in the service of the causes which have enlisted our allegiance. I wish you long life, and abundant cheer, that you may long be with us to help and guide us.

JOHN HAYNES HOLMES

negotiations, and in performing his many duties on the Jewish Daily Forward.

Vladeck has shown himself an able and clear-sighted friend of the labor movement, always ready to help organized labor in its struggles, always willing to lend a hand in internal difficulties where his tact and judgment have proved useful a great many times.

But there is one particular quality for which I admire Charney Vladeck more than anyone I know. And that is his persistence in fighting for what he believes to be right, no matter who is lined up against him.

Almost any of us can fight our enemies. But it takes a man of rare courage and endurance to fight his friends.

I hope this fiftieth birthday celebration will help to convey to Charney Vladeck the warm regard in which he is held, by those who have disagreed with him in the past as well as by those of us who have generally found ourselves lined up on his side.

His high standards of personal integrity, his keen sense of justice, his faithfulness in placing principle above personality, have won him the admiration of all who know him. The labor movement is fortunate in claiming in its ranks a man of the high calibre of Charney Vladeck.

LEO KRZYCKI,
Chairman NEC Socialist Party, U.S.A.

ninetieth milestone. Some people just vegetate while others live, and we are honoring B. Charney Vladeck on his fiftieth birthday because he has truly served, and in serving, has truly lived.

In his early manhood Charney Vladeck, in an older world, hazarded his life in the struggle for freedom. In the newer world to which he came at the end of the first decade of this century, he has served his fellows with the same spirit. Others will undoubtedly pay tribute to Vladeck's career in detail. I feel inclined, however, to confine my tribute to the spirit that at all times has gone out of the man.

It is true that he has served the cause of the workers in many different ways, but always his great contribution has been his own spirit, which, after all, has been a thing apart and has made for Vladeck a unique place among his fellows.

It is this spirit which has made his services to the various causes which he has espoused all the more valuable. I am truly glad of the privilege of saying this on the occasion of Charney Vladeck's fiftieth birthday.

SIDNEY HILLMAN

"Principle Above Personality"

IN the many years I have known Charney Vladeck, I have always had the greatest admiration for his ability as a servant of the working-class movement, in planning and carrying out great projects, in handling delicate

"Unswerving Loyalty to Principles"

I AM delighted to have this opportunity of joining with B. Charney Vladeck's many friends in paying tribute to his public services during the past quarter century. Few men of our time have better combined real vision with the knowledge of practical things that must be done to make visions into a reality.

For those who have known him personally has been added admiration and respect for his courage, the clarity of his thinking and his unswerving loyalty to principles.

On this occasion forward-looking people will fervently wish for another twenty-five years of his splendid public service.

PHILIP F. LA FOLLETTE

"Vladeck's Spirit His Chief Asset"

NO one should be honored merely because of having reached the fiftieth milestone on life's journey. That is a mere accident. What one has accomplished during the journey, is, however, quite another matter. Some who have never reached their thirtieth milestone have accomplished much more, have left more of an enduring influence on the race, than others who have reached the

a man of restless, incessant action, a doer of things, a fighter who drives uncompromisingly to his objective, his goal. The fact that he achieves what he sets out to do with grace and civility gives him that individualistic stamp which is solely his own, which marks Vladeck apart from anyone in the van of our movement. We are, moreover, proud of our Vladeck because more distinctly and more frequently than anyone else he has represented our working-class immigrant masses among other sectors of our social and communal life and has voiced their judgment with weight and dignity.

Vladeck is fifty years old—birth papers do not as a rule mislead—yet, somehow, we still are accustomed to catalogue him among our young leaders. Largely this is due, of course, to the fact that Vladeck seems to be eternally young, that his heart and mind are on the young side of things, if this expression is permissible. Let me wish him, therefore, never to grow old, as long as life lasts and the glow of his vast and varied usefulness to his fellowmen remains undimmed and undiminished.

DAVID DUBINSKY

"For His Broad Human Qualities"

MR. VLADECK and I are widely apart in viewpoint on fundamental Jewish questions. Through an association, however, covering many years, in public causes and in private life, I have come to know and to admire Mr. Vladeck for his broad human qualities and his tireless devotion to public service.

MORRIS ROTHENBERG

"His Heart and Mind On the Young Side of Things"

IT IS THE easiest thing in the world to say nice things about Vladeck — and the hardest.

Praising Vladeck is not difficult because it is hard to say anything harsh about him even when you disagree with him. Vladeck is such a civilized person that one is frequently disarmed by his twinkling urbanity. Vladeck, on the other hand, seldom reaches his conclusions by single track reasoning. He actually can see the other fellow's side without conceding it.

Yet, it is difficult to say **new** nice things about Charney Vladeck, especially in a volume devoted to all-around praising. Vladeck is not a trade unionist — he never worked in a factory—in fact, he is one of the few simon-pure intellectuals in our movement. Yet, one finds Vladeck at home in trade union problems because Vladeck is not academically minded, because he is close to the mass-life by every one of his five senses. His voice rings as keen and true in discussing cultural needs as when approaching economic or housing problems. Vladeck is as close to the latest reverberations in American political life as he is to the woes and tribulations of the millions of his fellowmen in far-away Poland, Roumania, Hungary or Germany.

It is, perhaps, this versatility, this glamorous many-sidedness, that completes Vladeck the man, the leader. Essentially, however, we admire Vladeck because he is

the same time fully aware that Brother Vladeck's reputation did not by any means begin with the work he has put into the Labor Chest, but that he has for decades been a single-minded and stout-hearted champion of the rights of the workers and the emancipation of Labor. Not the least important part of his work in the past has been his active connection with the "Daily Forward", which is to be congratulated on its long association with a man of Vladeck's outstanding powers and ability.

Both in its early years in Russia and in the last few decades in America, Brother Vladeck's life has been devoted to the cause of Labor. His name is known and revered in Europe as one of the leading pioneers in the struggle for Labor emancipation, world peace, freedom and justice. Moreover, mention must also be made of his great efforts to further understanding between the nations; it is impossible to overestimate the immense contribution Vladeck has made to the cause of American and European rapprochement.

In concluding this personal expression of my unbounded esteem for Brother Vladeck, I can only say that we look forward to congratulating him on many, many more birthday anniversaries to come and that we trust to have him among us for many more years, leading the way and setting us all an example in our common fight for the emancipation of the workers.

WALTER SCHEVENELS.

"Known and Revered in Europe"

IT IS a very great privilege for me to be able to offer my cordial congratulations to Brother B. C. Vladeck on his fiftieth birthday and I am very grateful for this opportunity of expressing my profound appreciation and admiration of our friend Vladeck as a courageous and active fighter in the cause of Labor.

I have had the pleasure and honor, as secretary of the International Federation of Trade Unions, of being associated with him in the great struggle against Fascism, which started about two years ago when the workers of America responded so splendidly to the call of European Labor for help for the German, Italian, Austrian and Spanish victims of Fascist dictatorship. During the course of the very close and encouraging collaboration between the Labor Chest for Liberation of Workers of Europe and the International Federation of Trade Unions' Anti-Fascist Fund, I have found particularly in the person of Brother B. Charney Vladeck a great-hearted comrade, a first-rate organizer and splendid character, inspired at one and the same time by the noblest of sentiments, the most profound knowledge of human nature and the most passionate desire to alleviate the lot of suffering humanity.

No one can realize better than myself the great contribution, both from the financial and moral points of view, that has been made by the American Labor Chest, of which Brother Vladeck, we all know, is one of the mainstays and guiding lights. But we in Europe are at

But there is happiness too in his life; for he has been able to wipe out wrong after wrong; for in his life and in all of his activities, the motive force was always of a constructive nature.

He glories in the fact that he has been able to contribute to the wrecking of slum areas and see in their stead rise modern, comfortable and livable homes for the people.

As Chairman of the Jewish National Labor Committee, he found happiness. He conceived that committee. He visualized its influence beyond the boundaries of restricted Jewish life. And with a will, he went to work. The results justified his dreams. The "Labor Chest", with its influence in the ranks of American Labor, is in itself an achievement which should make Vladeck exceedingly happy. The American Labor Movement which has followed the American tradition of provincialism has broken down the fences that surrounded it. It has become interested in problems beyond mere questions of a fair day's wage for a fair day's work. Its interest is social—not only insofar as America is concerned, but insofar as the Labor Movement of the world is concerned, insofar as labor and mankind are concerned. In that change Vladeck has made his contribution. That is and should be a real source of happiness to Baruch.

Vladeck is only fifty years old. Life is still before him.

Yes, he is only fifty years old, for when one measures his experiences in life, his contribution to mankind, one marvels that so much could have been accomplished in so short a period of time. I am glad that he is only fifty years old. That is a promise to us and to man, that his usefulness and his contributions have just commenced.

JACOB PANKEN

to the realities and the needs of life, and a soul and spirit which reject the practical and soar into the realm of phantasy.

I remember him when he first came to our shores. It took only a short few months, at the outside a short two years, and he was able to immerse himself in the American welter and become an integral part of the American scene. From the very first moment he saw America as it was, and he always sees America as it is. His experience in Russia, his training abroad, his cosmopolitanism, never stood in the way of his functioning in our midst. Of him it could be said he never forgets. He always remembers. His mistakes when he makes them are always in his mind, never to be repeated, always to be avoided. He always learns, even by his mistakes does he profit, and through him the community profits.

Our friend is quick to be touched. He responds emotionally to the suffering of his fellow-men. The pain and woe, or the tear of an unknown, pierces his heart. Sometimes the cold exterior is a mask to cover up the sentiment-torn soul. Vladeck is not a happy man. There is always a conflict raging within him. His spirit cries out against wrong. He would like to tear all wrong up by its roots. He detests wrong. He knows that to eliminate wrong, the world must be entirely changed. He knows that wrong is an accumulation of many civilizations, many cultures, many prejudices, many abuses. He knows that wrong is rooted in the very soil from which life springs, and to root it up spasmodically might bring even greater wrong in its stead. The problem must be attacked practically, in the light of reality, and that conflict between a desire to uproot wrong immediately and the inability to do so, is a source of unhappiness.

pity that Vladeck has not sat in the Congress of the United States for many years. He would have brought to that body the same vigor, the same untiring efforts as were displayed by Meyer London and Victor L. Berger. In the hustle and bustle and emotional strain of New York's busy life a man like B. Charney Vladeck can never be fully appreciated while in the midst of his career. If the Socialist Party of New York State had just a few more Vladecks at the helm, it would have a powerful and successful political movement. I shall always hold him in the highest esteem and feel proud to assert that I regard B. Charney Vladeck as my friend.

DANIEL W. HOAN,

"Life Is Still Before Him"

TO CROWD into an article of a few hundred words all that one wants to say about B. Charney Vladeck is a task. To attempt to even scratch the surface of all that can be said about B. Charney Vladeck in so short an article is beyond possibility. It would take many thousands of words and then the possibilities would still not be exhausted.

All that one can do is to express one's appreciation for the privilege of having enjoyed the acquaintanceship, the comradeship, the friendship, of B. Charney Vladeck. He has a fund of humor which makes even contact with him a joy. He has that rare virtue of being altogether practical and is buttressed by an inspiring emotionalism that is almost boundless; a mind that functions and responds

"His Very Soul Cries Out For Justice"

B. CHARNEY VLADECK is a man of rare qualities. Having tasted the deprivations and hardship of child life in Russia as a mere lad; having faced the hardship of establishing himself in life in this, the land of his adoption; having through sheer ability, tact and understanding of his fellow man been elevated to the responsible position of business-manager of the great Jewish Daily Forward, it may be truly said of him that he is a self-made man.

Vladeck's very soul cries out for justice to his fellow man. His desire to see the right done in all cases makes it impossible for him to be a factionalist in any sense of the word. His very nature tells him that there is some justice on both sides of any important battle and that there should be a common ground of understanding of final and lasting solution.

The Socialists of Milwaukee have always had 100 per cent confidence in and love for Vladeck. He has not only brought us cheer and good wishes in the time of victory but he has been ready to extend a helping hand even at a sacrifice to himself. Even when his personal health would caution him against doing so, he has traveled to this city on many occasions to help us solve some vexatious or irritating question. He has not only been held in the highest esteem by the membership of the Socialist Party of America, but, as much as any other person in the Socialist Party, has won the respect and confidence of the labor movement of America. It is a

Charney Vladeck is one of the few men who, without ever forgetting the slightest detail of administration, has that abounding sense of idealism and spirituality which has ever been the driving force of those who have achieved anything really worth while on behalf of their fellows.

On the platform, in the committee room, and in personal conversation, one never escaped the feeling that here was a man in whom the flame of freedom burned brightly. Long years of struggle and persecution, which in his earlier days Charney Vladeck had endured under the tyranny of Russian Tsardom, have left an indelible impression upon his mind. It was natural that such a man should throw himself whole-heartedly into the struggle on behalf of the poor and oppressed. Long before I reached the shores of America I was familiar with the work of the ardent group of American Socialist pioneers, amongst whom Charney Vladeck has worked and lived. Pulsating himself with the passion for liberty, he realised very early in his life the compelling appeal of the gospel of Socialism. The clarity of his insight refused to allow him to be deflected from his goal by the extremes of the demagogue and doctrinaire. Eminently practical, and animated by the conviction that only by organization could a really great liberating movement be created, Charney Vladeck, without ever losing sight of his goal, has ceaselessly striven to attain the closest relationship between the organised workers and the Socialists of America.

No part of his fifty years of active life has been devoted to a better cause than this. May success attend his efforts.

WALTER CITRINE, K.B.E.

"A Cultured, Well-Balanced Idealist"

I arrived on the American continent in October, 1934, for what proved to be a strenuous succession of meetings in connection with the "Chest for Liberation of Workers of Europe". During the ensuing seven weeks I was almost constantly in the company of Mr. B. Charney Vladeck. Right from the day of my arrival I became attached by a sense of real affection to that delightful personality who manages the "Jewish Daily Forward".

Together we sped across the Continent. Through thousands of miles of mountains and deserts, with orange groves, canyons and dried river beds, all following one another with kaleidoscopic rapidity. We traversed the Western coast to Portland, Seattle, then down to Los Angeles. Under the impulse of Vladeck we were bundled into the fastest aeroplanes, and propelled through space at 170 m.p.h., over mountain tops which threatened to bump into us every few minutes, but which always seemed miraculously to get out of the way at the last moment. Then back we came in company, working our way across the Continent to continue the campaign.

There is an old saying that in order to know a man thoroughly you must live with him. In those few weeks I saw more of the real Charney Vladeck than most people could observe in as many years. Always quietly self-effacing, cultured and considerate, equipped with an encyclopaedic memory, he proved a charming and interesting companion. Imperturbable, good-tempered, with never-failing courtesy, he showed himself, nevertheless, possessed of sound common sense and business acumen.

INDEX

	Page
Citrine, Walter	5
Hoan, Daniel W.	7
Panken, Jacob	8
Schevenels, Walter	11
Dubinsky, David	13
Rothenberg, Morris	14
La Follette, Philip F.	15
Hillman, Sidney	15
Krzycki, Leo	16
Holmes, John Haynes	18
Villard, Oswald Garrison	19
Sender, Tony	21
Thomas, Norman	23
Zaritsky, Max	23
Oneal, James	25
Lowenstein, Solomon	26
Middleton, J. S.	27
McGrady, Edward F.	28
Waldman, Louis	29
Sinclair, Upton	29
Warburg, Felix M.	30
Van Loon, Hendrik Willem	31
Laidler, Harry W.	32
Feinstone, Morris C.	33
Sulzberger, Arthur Hays	34
Crosswaith, Frank R.	35
Moskowitz, Henry	38
Seeger, Gerhart H.	40
Antonini, Luigi	41
Bauer, Catherine	42
Bellanca, Frank	44
Simkhovitch, Mary Kingsbury	45
Bernstein, John L.	46
Stroock, Sol M.	47
Potofsky, J. S.	49
O'Neal, James	23

Arrangement Committee

B. C. VLADECK

50th Birthday Celebration

ADOLPH HELD,
CHAIRMAN

DAVID DUBINSKY,
TREASURER

JOSEPH BASKIN,
SECRETARY

PHILIP BLOCK,
EXECUTIVE SEC'Y

VICE CHAIRMEN

CHANIN, N.
FEINSTONE, M.
GUSKIN, R.
HILLMAN, SIDNEY
MEANY, GEORGE
PANKEN, JACOB

RIFKIN, SAUL
RYAN, JOSEPH P.
SCHLOSSBERG, JOSEPH
THOMAS, NORMAN
WALDMAN, LOUIS
ZARITZKY, MAX

EXECUTIVE COMMITTEE

WEINBERG, J., CHAIRMAN
BROMBERG, EMIL
COHEN, ISIDORE
GEBINER, B.
GREENFIELD, HENRY
FEINBERG, B.
FRISHWASSER, B.
HASKEL, M.

JESHURIN, EPHIM
KATZENBERG, A. S.
MEYER, DAVID
ROTHMAN, J.
SCHAFFER, LOUIS
SELDIN, A. DR.
WEXLER, M.
WEINSTEIN, MEYER

ARRANGEMENTS COMMITTEE

ANTONINI, LUIGI
ASHBES, M.
ASOFSKY, ISAAC L.
BEGUN, H.
BERMAN, MORRIS
BOUDIN, LOUIS, B.
CATTALONATI, JOSEPH
CROSSWAITH, FRANK
DANISH, MAX
DEWEY, JOHN PROF.
DOLOWITZ, FLORENCE
DUBNO, J.
FOX, MARY
GELIEBTER, PHILIP
GERBER, JULIUS
GINZBURG, I. DR.
GOLDSTONE, JACOB
GINSBURG, SAUL
GREENBERG, HYMAN, L.
HELLER, JACOB DR.
HERMAN, ABRAHAM

HOCHMAN, J.
HOFFMAN, DR., B.
HOLLANDER, L.
HOLMES JOHN HAYNES REV.
KAHN, ALEXANDER
KAPP, PH.
KING, H.
LAIDLER, HARRY W. DR.
LEIVICK, H.
LEVY, MATHEW M.
LIBIN, S.
LIEBERMAN, ELIAS
LISSIN, A.
MAILLY, BERTHA H.
McGRADY, EDWARD, F.
MILLER, AB
MOSKOWITZ, HENRY DR.
MUNHOLLAND, JOHN J.
NAGLER, ISIDORE
NEWMAN, HENRY DR.

NIGER S.
NOVICK, MORRIS
ONEAL, JAMES
PINSKI, DAVID
POTOFOSKY, JACOB S.
QUINN, JAMES C.
REISEN, ABRAHAM
ROGOFF, HARRY
ROSE, A.
ROSENFELD, J.
RUMSHINSKY, J.
SCHNEIDERMAN, ROSE
SHORE, S.
SHULMAN, A.
SINGER, J. J.
SOLOMON, CHARLES
WARSAW, ADOLPH
ZUCKERMAN, R.
YANOWSKY, S.
ZITLOWSKY, CHAIM DR.

PRINTED BY ORIOM PRESS, INC., NEW YORK

B. C. VLADECK

50 YEARS OF
LIFE AND LABOR

EDITED BY
EPHIM H. JESHURIN

Board of Editors

A. HELD	J. WEINBERG
M. DANISH	D. MEYER

Published by Forward Association

1936